

**Akademia Wychowania Fizycznego
Józefa Piłsudskiego w Warszawie**

Karolina Gołębieszka

**Postawy wobec kultury fizycznej młodzieży katolickiej
na różnych poziomach edukacji**

Promotor rozprawy doktorskiej
Prof. dr hab. Zbigniew Dziubiński

Promotor pomocniczy rozprawy doktorskiej
dr hab. Joanna Femiak

Rozprawa doktorska
w dziedzinie nauk medycznych i nauk o zdrowiu
w dyscyplinie nauki o kulturze fizycznej

Warszawa, wrzesień 2023

Oświadczenie autora rozprawy doktorskiej

1. Świadom/a odpowiedzialności prawnej oświadczam, że niniejsza praca doktorska na temat:
„Postawy wobec kultury fizycznej młodzieży katolickiej na różnych poziomach edukacji”
została napisana przeze mnie samodzielnie i nie zawiera treści uzyskanych w sposób niezgodny
z obowiązującymi przepisami.
2. Oświadczam, że praca doktorska nie narusza praw autorskich na podstawie ustawy z dnia 4 lutego
1994 roku o prawie autorskim i prawach pokrewnych (Dz. U. 2019 poz. 1231 z późn. zm.) oraz
dóbr osobistych chronionych prawem cywilnym.
3. Oświadczam ponadto, że treść pracy przekazanej na zewnętrznym nośniku elektronicznym jest
identyczna z wersją przyjętą przez promotora i dostarczoną w formie papierowej.
4. Oświadczam również, że przedstawiona praca nie była wcześniej przedmiotem procedur
związanych z uzyskaniem stopnia doktora.

Pouczenie:

Zgodnie z art. 193 ust. 5 ustawy z dnia 18 lipca 2018 roku – Prawo o szkolnictwie wyższym i
nauce (Dz. U. 1668 z późn. zm.) w przypadku niedopuszczenia do obrony rozprawy doktorskiej
albo wydania decyzji o odmowie nadania stopnia doktora, ta sama rozprawa nie może być
podstawą do ponownego ubiegania się o nadanie stopnia doktora

29 08 2023

Data

Karol W. Gotsche

podpis autora pracy

29 września 2023 r.

Data

Wojciech Dziwka

podpis promotora pracy przyjmującego oświadczenie

Spis treści

Streszczenie	5
Abstract	7
Wstęp.....	9
CZĘŚĆ I. ZAŁOŻENIA PRZEGLĄDOWO-TEORETYCZNE.....	17
Rozdział 1. Postawa jako kategoria psychologiczno-socjologiczna.....	17
1.1. Rozumienie pojęcia „postawa”.....	17
1.2. Typologie postaw.....	20
1.3. Strukturalna koncepcja postawy.....	23
1.4. Związek postawy z działaniami człowieka.....	26
Rozdział 2. Młodzież jako kategoria socjologiczna.....	29
2.1. Rozumienie pojęcia „młodzież”.....	29
2.2. Kierunki badań młodzieży w socjologii.....	33
2.3. Sytuacja społeczna młodzieży.....	37
Rozdział 3. Kultura fizyczna jako przedmiot zainteresowania socjologii.....	39
3.1. Rozumienie pojęcia „kultura fizyczna”.....	39
3.2. Wartości kultury fizycznej	45
3.3. Wzory kultury fizycznej.....	51
3.4. Instytucjonalne sektory kultury fizycznej.....	56
Rozdział 4. Teoretyczne założenia katolickiej kultury fizycznej.....	66
4.1. Filozoficzne i teologiczne aspekty kultury fizycznej.....	66
4.2. Kultura fizyczna w nauczaniu papieży	74
4.3. Jana Pawła II koncepcja kultury fizycznej.....	79
4.4. Kultura fizyczna w nauczaniu episkopatów narodowych.....	84
CZĘŚĆ II. ZAŁOŻENIA METODOLOGICZNE.....	87
Rozdział 5. Metodologia badań.....	87
5.1. Cel badań.....	88
5.2. Pytania badawcze.....	89
5.3. Hipotezy robocze.....	90
5.4. Materiał badany.....	92
5.5. Teren badań.....	93
5.6. Metody badawcze.....	95
5.7. Techniki i narzędzia badawcze.....	97

CZEŚĆ III. POSTAWY MŁODZIEŻY KATOLICKIEJ WOBEC KULTURY FIZYCZNEJ NA RÓŻNYCH POZIOMACH EDUKACJI – WYNIKI BADAŃ WŁASNYCH.....	99
Rozdział 6. Wiedza młodzieży katolickiej na temat kultury fizycznej na różnych poziomach edukacji.....	99
6.1. Wiedza młodzieży katolickiej na temat kultury fizycznej na poziomie szkoły podstawowej.....	99
6.2. Wiedza młodzieży katolickiej na temat kultury fizycznej na poziomie gimnazjum.....	104
6.3. Wiedza młodzieży katolickiej na temat kultury fizycznej na poziomie liceum.....	108
6.4. Różnice dotyczące wiedzy młodzieży katolickiej na temat kultury fizycznej na różnych poziomach edukacji (szkoła podstawowa, gimnazjum, liceum).....	113
Rozdział 7. Stosunek emocjonalny młodzieży katolickiej wobec kultury fizycznej na różnych poziomach edukacji.....	120
7.1. Stosunek emocjonalny młodzieży katolickiej wobec kultury fizycznej na poziomie szkoły podstawowej.....	120
7.2. Stosunek emocjonalny młodzieży katolickiej wobec kultury fizycznej na poziomie gimnazjum.....	125
7.3. Stosunek emocjonalny młodzieży katolickiej wobec kultury fizycznej na poziomie liceum.....	129
7.4. Różnice dotyczące stosunku emocjonalnego młodzieży katolickiej wobec kultury fizycznej na różnych poziomach edukacji (szkoła podstawowa, gimnazjum, liceum).....	134
Rozdział 8. Zachowania młodzieży katolickiej w dziedzinie kultury fizycznej na różnych poziomach edukacji.....	142
8.1. Zachowania młodzieży katolickiej w dziedzinie kultury fizycznej na poziomie szkoły podstawowej.....	142
8.2. Zachowania młodzieży katolickiej w dziedzinie kultury fizycznej na poziomie gimnazjum.....	148
8.3. Zachowania młodzieży katolickiej w dziedzinie kultury fizycznej na poziomie liceum.....	153
8.4. Różnice dotyczące zachowań młodzieży katolickiej w dziedzinie kultury fizycznej na różnych poziomach edukacji (szkoła podstawowa, gimnazjum, liceum).....	159
Dyskusja, podsumowanie i wnioski.....	168
Bibliografia.....	177
Spis tabel i rycin.....	190
Aneks – kwestionariusz ankiety.....	193

Streszczenie

„Postawy wobec kultury fizycznej młodzieży katolickiej na różnych poziomach edukacji”

Celem badań było poznanie różnic w postawach młodzieży katolickiej wobec kultury fizycznej na różnych poziomach edukacji (szkoła podstawowa, szkoła gimnazjalna, szkoła licealna). Mając na uwadze główny cel badań, przedstawiono także pytania badawcze, które wynikają z przyjęcia założenia na temat trójkomponentowej struktury wewnętrznej postawy, tj. komponentu poznawczego (wiedzy), komponentu afektywnego (emocji) i komponentu behawioralnego (zachowania). Sformułowano następujące pytania badawcze: 1. Jakie są różnice w zakresie wiedzy młodzieży katolickiej na temat kultury fizycznej na różnych poziomach edukacji: szkoła podstawowa, szkoła gimnazjalna i szkoła licealna? 2. Jakie są różnice w zakresie stosunku emocjonalnego młodzieży katolickiej wobec kultury fizycznej na różnych poziomach edukacji: szkoła podstawowa, szkoła gimnazjalna i szkoła licealna? 3. Jakie są różnice w zakresie zachowania młodzieży katolickiej w dziedzinie kultury fizycznej na różnych poziomach edukacji: szkoła podstawowa, szkoła gimnazjalna i szkoła licealna?

Badaniami objęto 781-osobową grupę uczniów Zespołu Szkół Katolickich im. ks. Jana Długosza we Włocławku, w tym Szkoły Podstawowej, Gimnazjum oraz Liceum Ogólnokształcącego. W badaniach wzięły udział 443 (57%) kobiety (dziewczęta) i 338 (43%) mężczyzn (chłopców), będących uczniami IV-VI klasy katolickiej szkoły podstawowej (170 osób, w tym 60% dziewcząt i 40% chłopców), I-III klasy katolickiej szkoły gimnazjalnej (386 osób, w tym 54% dziewcząt i 46% chłopców) oraz I-III klasy katolickiej szkoły licealnej (225 osób, w tym 60% dziewcząt i 40% chłopców). Podstawową metodą badawczą był wywiad pisemny (sondaż diagnostyczny), techniką zaś ankieta, zrealizowana w formie audytoryjnej, natomiast narzędziem badawczym autorski kwestionariusz ankiety, składający się z 32 skategoryzowanych pytań, w tym 6 tzw. pytań metryczkowych i 26 merytorycznych, mających formułę zamkniętą (9 pytań) oraz półotwartą (17 pytań).

Z przeprowadzonej analizy statystycznej, logicznej i racjonalnej z wykorzystaniem metod idiograficznej i nomotetycznej, ale także indukcyjnej i dedukcyjnej wynika, że najbardziej pozytywnymi postawami wobec kultury fizycznej charakteryzują się uczniowie szkoły podstawowej, mniej pozytywnymi uczniowie gimnazjum, a najmniej pozytywnymi

uczniowie liceum. Wykryta zależność może być zarówno zaskakująca, bowiem interpretując tę zależność w kategoriach racjonalnych możemy sformułować wnioski, że im młodzież dłużej uczestniczy w szkolnej edukacji fizycznej, im więcej środków finansowych przeznaczanych jest na realizację tego procesu, tym efekty są mniej zadowalające, które polegają na osłabianiu pozytywnych postaw wobec kultury fizycznej na wyższych poziomach edukacji. Nie wchodząc w dyskusję na ten temat, warto wiedzieć, że na proces szkolnej edukacji do kultury fizycznej, nakładają się liczne procesy rozwojowe, ale przede wszystkim o charakterze psychologicznym i socjologicznym oraz kulturowym i społecznym. Potwierdzenie wykrytej zależności bez wątplenia winno stać się celem dalszych badań empirycznych.

Pracę konstytuują trzy podstawowe części, a mianowicie pierwsza część zatytułowana *Założenia przeglądowo-teoretyczne*, część druga *Założenia metodologiczne* i część trzecia *Postawy młodzieży katolickiej wobec kultury fizycznej na różnych poziomach edukacji – wyniki badań własnych*. W części *Dyskusja, podsumowanie i wnioski* w sposób syntetyczny przedstawiono wykryte prawidłowości przy zastosowaniu procedur analizy statystycznej. Dokonano weryfikacji hipotez roboczych i empirycznego uzasadnienia decyzji o ich confirmacji, tj. uznania ich za prawdziwe. Rozwiązano także problem badawczy, ukazując pewne prawidłowości w zakresie postaw młodzieży katolickiej wobec kultury fizycznej na różnych poziomach edukacji. Całość kończy obszerny wykaz pozycji bibliograficznych wykorzystanych w pracy, następnie spis tabel i rycin oraz wzór narzędzia badawczego, jakim był autorski kwestionariusz ankiety zatytułowany *Postawy uczniów wobec kultury fizycznej*.

Słowa kluczowe: postawy, kultura fizyczna, edukacja, młodzież

Abstract

“Attitudes towards physical culture among Catholic youth at different levels of education”

The aim of the research was to find out the differences in the attitudes of Catholic youth towards physical culture at different levels of education (primary school, junior high school, high school). Bearing in mind the main aim of the research, research questions were also presented, which result from the assumption about the three-component internal structure of the attitude, i.e. the cognitive component (knowledge), the affective component (emotion) and the behavioral component (behavior). The following research questions were formulated: 1. What are the differences in the knowledge of Catholic youth about physical culture at different levels of education: primary school, middle school and high school? 2. What are the differences in the emotional attitude of Catholic youth towards physical culture at different levels of education: primary school, middle school and high school? 3. What are the differences in the behavior of Catholic youth in the field of physical culture at different levels of education: primary school, middle school and high school?

The research covered a group of 781 students of the Fr. Jan Długosz in Włocławek, including the Primary School, Junior High School and High School. The study involved 443 (57%) women (girls) and 338 (43%) men (boys), who were students of the 4th-6th grade of a Catholic primary school (170 people, including 60% of girls and 40% of boys), 3rd grade of a Catholic junior high school (386 people, including 54% girls and 46% boys) and 1st-3rd grade of a Catholic high school (225 people, including 60% girls and 40% boys). The basic research method was a written interview (diagnostic survey). metric questions and 26 substantive questions, having a closed (9 questions) and semi-open (17 questions) formula.

The statistical, logical and rational analysis carried out using idiographic and nomothetic methods, as well as inductive and deductive, shows that the most positive attitudes towards physical culture are characterized by primary school students, less positive by middle school students, and the least positive by high school students. The detected relationship may be both surprising, because interpreting this relationship in rational terms, we can formulate conclusions that the longer young people participate in school physical education, the more financial resources are allocated to the implementation of this process, the less satisfactory the effects are, which consist in weakening positive attitudes towards physical culture at higher levels of education. Without entering into a discussion on this

subject, it is worth knowing that the process of school education for physical culture is overlapped by numerous developmental processes, but above all of a psychological and sociological, as well as cultural and social nature. Confirmation of the detected relationship should undoubtedly become the goal of further empirical research.

The work consists of three basic parts, namely the first part entitled *Review-theoretical assumptions*, the second part *Methodological assumptions* and the third part *Attitudes of Catholic youth towards physical culture at different levels of education – the results of own research*. In the Discussion, summary and conclusions section, the detected regularities using statistical analysis procedures are presented in a synthetic way. The working hypotheses and the empirical justification of the decision to confirm them, i.e. to recognize them as true, were verified. The research problem was also solved by showing certain regularities in the attitudes of Catholic youth towards physical culture at various levels of education. The whole ends with an extensive list of bibliographic items used in the work, then a list of tables and figures and a model of a research tool, which was the author's questionnaire entitled *Students' attitudes towards physical culture*.

Key words: *attitudes, physical culture, education, youth*

Wstęp

Niezwykle istotną i jednocześnie charakterystyczną cechą kultury fizycznej ujmowanej w kategoriach aksjologicznych jest jej autoteliczny wymiar. Oznacza to, że jawi się ona jako pewien określony zestaw wartości będących celem samym w sobie, a więc praktykowanych i realizowanych ze względu na nie same. Uczestnictwo podejmowane bywa najczęściej z motywów o charakterze hedonistycznym i nosi znamiona aktywności zabawowej. W tak rozumianej kulturze fizycznej nie ma miejsca na przymus, ale jest przestrzeń na spontaniczne doświadczenia, wolność, swobodę i kreatywne działania. Kojarzy się ona najczęściej z aktywnością w czasie wolnym i przybiera najczęściej formę bezinteresownej gry. Uczestnictwo w niej sprzyja nie tylko harmonijnemu rozwojowi ciała, ale także pełnej osobowości i uzyskaniu przez jednostkę wszechstronnego rozwoju oraz wewnętrznej proporcjonalności, spójności i ładu. Omawiana autoteliczność kultury fizycznej w pełni potwierdza się w perspektywie dialektycznej i aktywistycznej, ale także ekspresyjnej teorii osobowości.

Nieustający proces racjonalizacji i demokratyzacji życia społecznego wiąże się z dialektyką przeobrażeń kultury fizycznej, która polega na przechodzeniu od wartości autotelicznych do wartości instrumentalnych. Zmienia ona swój charakter razem z wejściem nowoczesnych programów aktywności, które czynią z niej powszechną powinność społeczną. Staje się ona instrumentem osiągnięcia poza autotelicznych celów, najczęściej związanych z realizacją różnorodnych potrzeb i oczekiwań zarówno jednostkowych jak i grupowych. Wyrazistym przykładem instrumentalizacji kultury fizycznej może być jej wykorzystywanie w ramach przygotowania do wykonywania niektórych zawodów, wymagających dobrego zdrowia i wysokiej sprawności fizycznej, ale także w sporcie wyczynowym i profesjonalnym, gdzie potrzeba uzyskania wyniku dla satysfakcji osobistej i własnego uznania została zastąpiona celami propagandowymi, materialnymi, merkantylnymi, medialnymi i prestiżowymi.

Niezależnie od rozumienia interesującej nas tutaj kultury fizycznej, możemy stwierdzić, że w społeczeństwach (po)nowoczesnych jej rola i znaczenie systematycznie ewoluuje. Ewolucja ta polega na demokratyzacji uczestnictwa w niej, z drugiej natomiast strony wiąże się z przesunięciem przypisywanych jej celów. Z jednej strony, uczestnictwo w aktywnych formach kultury fizycznej nie tylko ma pomagać w realizacji wartości utylitarnych, pragmatycznych i użytkowych, ale przede wszystkim estetycznych,

hedonistycznych i profilaktyczno-zdrowotnych. Uczestnictwo w niej ma pomagać w utrzymaniu zgrabnej sylwetki, estetycznego wyglądu i sprawnego operowania ciałem, ale także ma dostarczać niepowtarzalnych, miłych i ekstatycznych przeżyć. Z drugiej strony, spektatorski wymiar kultury fizycznej, występujący najczęściej w postaci widowiska sportowego, ma dostarczać dobrej rozrywki i zabawy, dawać radość i odprężenie, ale również sprzyjać doświadczaniu dobrych uczuć i emocji.

Kultura fizyczna rozumiana jest na wiele sposobów, ale wszyscy badacze zagadnienia są zgodni co do tego, że jest ona światem stworzonym przez człowieka, który ulega przeobrażeniom i zmienia się pod wpływem różnorodnych czynników o charakterze społecznym i kulturowym. Kultura fizyczna jest dziełem zbiorowym oraz jest przekazywana z pokolenia na pokolenia, a każde z nich wprowadza mniejsze lub większe modyfikacje i modernizacje, pod wpływem form i treści społecznych, stopnia jego rozwoju, znaczeń i symboli, wzorów, wartości i norm, ale także potrzeb i oczekiwań społecznych. Tak rozumiana kultura fizyczna, to wszelkie zachowania mające na celu rozwój strukturalny człowieka, potęgowanie jego zdrowia, sprawności funkcjonalnej, ale także ekspresji ciała. Interesująca nas dziedzina życia, to także pewien system różnorodnych form aktywności fizycznej człowieka, podejmowanych najczęściej w sposób świadomy i celowy dla zwiększenia potencjału zdrowotnego, rozwoju sprawności ruchowej i poprawy urody człowieka, determinowanych przez wzór osobowości harmonijnej, wszechstronnej i dynamicznej. Zatem kreacja i rekreacja ciała mają charakter komplementarny w stosunku do innych oddziaływań o charakterze socjalizacyjnym, w tym wychowawczym. Rzeczone formy ulegają instytucjonalizacji i przejawiają się pod postacią gier i zabaw ruchowych, różnych odmian bardziej i mniej nowoczesnej gimnastyki oraz rozmaitych odmian aktywności turystycznych, rekreacyjnych i sportowych.

Kultura fizyczna jest przedmiotem zainteresowania dość licznej rzeszy badaczy społecznych jak i przedstawicieli nauk humanistycznych, zarówno psychologów, socjologów, pedagogów, filozofów, historyków, antropologów społecznych, etnologów, ekonomistów czy badaczy organizacji i zarządzania. Do jej badania wykorzystywane są liczne podejścia dyscyplinarne i metodologiczne, charakterystyczne pojęcia i teorie naukowe. Jednym z wielu jest pojęcie postawy, za którym stoją liczne i mocno rozbudowane teorie naukowe. Razem z rozwojem badań nad postawami, z czasem zostało odrzucone ograniczające jej rozumienie i sprowadzające ją faktycznie do emocjonalno-afektywnej relacji względem określonego przedmiotu postawy. We współczesnej literaturze socjologicznej i psychologicznej postawa jest rozumiana jako pewien system trwałych

dyspozycji do oceny przedmiotu postawy i emotywnego na niego reagowania, ale także względnie trwałe przekonania o naturze i cechach tego przedmiotu oraz także względnie stabilnych dyspozycji do zachowania się względem tego przedmiotu.

Zatem we współczesnych badaniach najczęściej przyjmowana jest trójkomponentowa koncepcja postawy. W jej ramach wyróżnia się najczęściej komponent poznawczy, komponent afektywny i komponent postawowy. Gdy wszystkie z wymienionych komponentów są obecne w psychice jednostki, to mówi się o występowaniu postaw pełnych. W innych przypadkach, mówi się o postawach poznawczych, emocjonalnych lub nastawionych na działanie. Wynika to z dominacji jednego z segmentów postawy i ograniczonej obecności innych komponentów. Badanie postaw odbywa się na wiele sposobów. Jednak zdecydowana większość badaczy postaw opiera się na twierdzeniu, że opinie wyrażane przez respondentów stanowią werbalną ekspresję postawy, polegającą na akceptacji lub odrzuceniu różnego typu twierdzeń i opinii, a w dalszej kolejności formułowaniu wniosków na temat postaw.

Taka perspektywa badawcza będzie towarzyszyć nam na wszystkich etapach postępowania badawczego. Przedmiotem badania będzie kultura fizyczna występująca w życiu społecznym w swych różnych odmianach i przejawach, natomiast zbiorowością, która znalazła się w centrum naszego zainteresowania będzie młodzież katolicka, tj. uczniowie uczestniczący w procesie edukacji na trzech podstawowych poziomach, a mianowicie poziomie szkoły podstawowej, poziomie szkoły gimnazjalnej (obecnie nie ma już w systemie oświatowym w Polsce tego poziomu edukacji) i poziomie szkoły licealnej. Zatem celem badań będzie poznanie różnic w postawach młodzieży katolickiej wobec kultury fizycznej na różnych poziomach edukacji, tj. na poziomie szkoły podstawowej, gimnazjum i liceum.

Pojęcie postawy jest dość często wykorzystywane w badaniach kultury fizycznej i jej instytucjonalnych segmentów, jakimi są wychowanie fizyczne, sport, rekreacja ruchowa, ale także aktywność ruchowa, fizyczna czy też zdrowotna. Parker i inni prowadzili badania na temat postaw ludzi młodych (15-25 lat), będących pod opieką młodzieżowych ośrodków zdrowia psychicznego w Melbourne, wobec aktywności fizycznej jako skutecznego sposobu leczenia chorób psychicznych (Parker, Trott, Bourke, Klepac Pogrmilovic, Dadswell, Craike, McLean, Dash, Pascoe, 2021: 467-586). Gądek z kolei badał postawy wobec kultury fizycznej, a mianowicie stosunek do własnego ciała, jego budowy, higieny, sprawności fizycznej, różnych form wypoczynku i aktywności ruchowej. Celem badań było określenie postaw młodzieży kończącej szkoły ponadgimnazjalne wobec kultury fizycznej, lekcji

wychowania fizycznego i ćwiczeń fizycznych (Gądek, 2022: 15-26). Badacze irlandzcy przeprowadzili badania postaw uczniów szkół ponadgimnazjalnych wobec sprawności fizycznej i zdrowia (O’Keeffe, MacDonncha, Donnelly, 2020). Znaczny spadek aktywności fizycznej studentów indonezyjskich uniwersytetów podczas pandemii koronawirusa 2019 (COVID-19) skłonił badaczy do poznania postaw studentów względem aktywności fizycznej. Badania te miały na celu diagnozę sytuacji a następnie wypracowanie programów aktywizujących tę kategorię społeczną (Wibowo, Sofyana, Agustiningsih, 2022). Badacze filipińscy z kolei przeprowadzili badanie postaw gimnazjalistów (12-19 lat) w swoim kraju wobec wychowania fizycznego oraz związku postaw z płcią nauczyciela prowadzącego zajęcia (Cruz, Kim, Kim, 2021). Madejski wraz z zespołem przeprowadzili badania poświęcone postawom uczniów szkół ponadgimnazjalnych gminy Niepołomice wobec kultury fizycznej. Wykorzystali do tego metodę sondażu diagnostycznego, korzystając z kwestionariusza do badania postaw autorstwa Stanisław Strzyżewskiego (Madejski, Jaros, Madejski, 2019: 23-29). Badacze niemieccy zbadali postawy niemieckich uczniów szkół średnich wobec wychowania fizycznego. Wyniki badań miały posłużyć do wytypowania zmiennych, które te postawy determinują. Próba badawcza obejmowała uczniów z różnych typów szkół Gymnasium, Realschule i Haupt-/Werkrealschule. Uczniowie zostali przebadani za pomocą kwestionariusza, który był wykorzystywany we wcześniejszych badaniach (Kretschmann, Wrobel, 2016). Dotychczasowe badania, ukazujące związek ćwiczeń fizycznych w okresie dojrzewania z czynnikami społeczno-kulturowymi (rówieśnikami, rodziną, mediami i technologią), zainspirowały uczonych brytyjskich do zbadania, w jaki sposób czynniki społeczno-kulturowe są powiązane z postawami wobec ćwiczeń fizycznych dorastających chłopców i dziewcząt. W brytyjskich szkołach średnich przeprowadzono badania fokusowe w grupach nastolatków w wieku od 12 do 16 lat (Reynolds, Haycraft, Plateau, 2022: 382-391).

Teza, że poziom edukacji determinuje postawy wobec kultury fizycznej w taki sposób, że im jest on wyższy, tym bardziej pozytywne występują postawy wobec interesującej nas dziedziny życia, nie znajduje potwierdzenia w badaniach naukowych. Poznawanie tej zależności jest niezwykle interesujące poznawczo, bowiem logiczna i racjonalna analiza zagadnienia, pozwala na formułowanie teoretycznych prawidłowości przeciwstawnych wykrytym w wyniku zastosowania takiego źródła poznania, jakim jest doświadczenie, empiryczne poznawanie rzeczywistości. Mogłoby się wydawać, że proces socjalizacji do kultury fizycznej młodego pokolenia, ale także wieloletni proces szkolnej edukacji fizycznej, pociągający za sobą znaczące nakłady finansowe i wielki wysiłek społeczny,

winy przynosić owoce w postaci coraz bardziej pozytywnych nastawień i postaw wobec kultury fizycznej. Winno się to dziać w sposób podobny, jak w przypadku socjalizacji i wychowania moralnego, społecznego, kulturowego, politechnicznego czy umysłowego. W przypadku socjalizacji i wychowania do kultury fizycznej dzieje się odwrotnie. Z tego między innymi powodu warto te prawidłowości badać, opisywać je i wykrywać oraz ustalać ich uwarunkowania.

Dokonując przeglądu literatury przedmiotu stwierdzamy, że postawy wobec kultury fizycznej w okresie adolescencji ulegają zmianie. Poziom edukacji determinuje postawy młodzieży wobec kultury fizycznej, w taki sposób, że im jest on wyższy, tym mniej pozytywne występują postawy wobec interesującej nas dziedziny życia. Badania poświęcone zagadnieniu wiedzy na temat kultury fizycznej, stosunku emocjonalnego wobec kultury fizycznej i zachowaniom w dziedzinie kultury fizycznej *implicite* lub *explicite* ujawniają stwierdzoną tendencję (Katsarova, 2016; Polivka, Fialová, 2022: 41-51; Solomonko, Zanevskyy, Bodnarchuk, Andres, Petryna, Lapychak, 2022: 780-785). Do takich ustaleń doszła już wiele lat temu Katarzyna Pańkowska-Koc, która w swojej pracy doktorskiej potwierdziła tę prawidłowość wobec wychowania fizycznego (podstawowego segmentu kultury fizycznej). Z jej badań wynika, że razem z poziomem edukacji zmniejsza się pozytywne nastawienie i chęć udziału w zorganizowanej, szkolnej aktywności ruchowej (Pańkowska-Koc, 2010).

Doświadczenie badawcze, empiryczne poznawanie interesującego fragmentu rzeczywistości wskazuje na tendencję przeciwną, niezgodną z powszechnym i racjonalnym wyobrażeniem (Pope, 2011: 273-285; Lepir, Pajkić, Sekulic, 2021; Kjonniksen, Fjørftot, Wold, 2009: 139-154; Eime, Harvey, Charity, Casey, Westerbeek & Payne, 2016). Mogłoby się wydawać, że proces socjalizacji do kultury fizycznej młodego pokolenia, winien przynosić podobne efekty w postaci coraz bardziej pozytywnych nastawień i postaw wobec kultury fizycznej (Coulter, 2019: 429-445; Locke, 2012: 361-372; Papla, Wojdała, Rasek, Królikowska, 2019: 301-316; Oja, Piksööt, 2022).

Z uwagi na doniosłość sformułowanej tezy, na potwierdzenie jej zasadności, oprócz powyższych wskazań literaturowych, przywołajmy kilka polskich badań i raportów. Z informacji ministra Edukacji Narodowej wynika, że w 2010 roku w zajęciach wychowania fizycznego w Polsce nie uczestniczyło 3,8% uczniów klas IV-VI szkół podstawowych, 9,7% gimnazjalistów i 11% ponadgimnazjalnych (*Informacja ministra ...*, 2010). Potwierdza tę tendencję Najwyższa Izba Kontroli, która przeprowadziła badania pod kątem uczestnictwa uczniów w zajęciach wychowania fizycznego i zajęciach sportowych. Wynika z nich, że w

tygodniu objętym badaniami w zajęciach wychowania fizycznego nie brało udziału 15% uczniów klas IV-VI szkoły podstawowej, 23% gimnazjalistów i 30% uczniów szkół ponadgimnazjalnych (*Informacja o wynikach ...*, 2013: 20-21). Zestawienie licznych badań empirycznych, prowadzonych według często różnej metodologii, wskazuje, że pozytywne postawy wobec kultury fizycznej, zajęć wychowania fizycznego, sportu i aktywności ruchowej, obecne na poziomie szkoły podstawowej, tracą swą pozytywną siłę na kolejnych szczeblach edukacji. Ewa Dybińska i Anna Kwiatkowska-Skwara, prowadzące badania na grupie 945 studentów krakowskich uczelni stwierdzają, że charakteryzują się oni obojętnymi lub negatywnymi postawami wobec kultury fizycznej i żaden z nich nie wyraził pozytywnej postawy wobec interesującej nas dziedziny (Dybińska, Kwiatkowska-Skwara, 2015: 78-79).

Słuszność sformułowanej tezy potwierdzają ogólnopolskie badania przeprowadzone na 3346 osobowej próbie uczniów szkół podstawowych, gimnazjalnych i licealnych przez Joannę Mazur, Barbarę Woynarowską i innych. Wynika z nich, że aktywność fizyczna uczennic w VI klasie szkoły podstawowej gwałtownie spada, po czym następuje dalszy systematyczny spadek tej aktywności. W przypadku chłopców tendencja jest taka sama, z tą różnicą, że załamanie to występuje dwa lata później. Z badań wynika, że umiarkowana aktywność fizyczna zmniejsza się systematycznie na wyższych poziomach edukacji w następujący sposób: 11-12 lat – 40,1% uczestniczy w aktywności fizycznej, 13-14 lat – 35% i 15-17 lat 32,3%. Zmniejsza się też aktywność fizyczna w pozaszkolnych formach. I tak, 6-12 razy w tygodniu w aktywności fizycznej uczestniczy: 29,7% uczniów w wieku 11-12 lat, 21,6% w wieku 13-14 lat, 19,5% uczniów w wieku 15-16 lat i 11,2% uczniów w wieku 17-18 lat (Mazur, Woynarowska i in., 2013).

Pracę konstytuują trzy podstawowe części, a mianowicie pierwsza część zatytułowana *Założenia przeglądowo-teoretyczne*, część druga *Założenia metodologiczne* i część trzecia *Postawy młodzieży katolickiej wobec kultury fizycznej na różnych poziomach edukacji – wyniki badań własnych*. Pierwsza część składa się z czterech rozdziałów. Każdy z nich poświęcono na omówienie wytypowanych pojęć kluczowych pracy i w ten sposób dokonano konceptualizacji problematyki badawczej. W rozdziale pierwszym zatytułowanym *Postawa jako kategoria psychologiczno-socjologiczna* skoncentrowano uwagę na charakterystyce pojęcia postawa i dokonano typologii postaw. Omówiono najczęściej eksploatowaną w badaniach naukowych trójkomponentową koncepcję postawy, ale także ukazano ustalenia badawcze dotyczące zależności występujących między postawami a działaniami człowieka. W rozdziale drugim *Młodzież jako kategoria socjologiczna* skoncentrowano uwagę na naukowym dyskursie dotyczącym pojęcia młodzież, ale również przedstawiono kierunki

badan̄ socjologicznych poświęconych młodzieży. Omówiono także skomplikowaną sytuację młodzieży w społeczeństwach (po)nowoczesnych. W rozdziale trzecim *Kultura fizyczna jako przedmiot zainteresowania socjologii* przedstawiono rozumienie pojęcia kultura fizyczna, które z uwagi na swą złożoność, ale także abstrakcyjny charakter, nie jest łatwe do zdefiniowania. Poddano interesującą nas kulturę fizyczną analizie aksjologicznej, ale także ukazano dominujące w kulturze europejskiej jej wzory. Przedstawiono kulturę fizyczną w instytucjonalnym oglądzie i poddano analizie jej sektory, takie jak wychowanie fizyczne, sport, rekreacja ruchowa, turystyka i rehabilitacja ruchowa. W rozdziale czwartym *Teoretyczne założenia katolickiej kultury fizycznej* ukazano filozoficzne i teologiczne jej aspekty. Uwagę poświęcono na przedstawienie nauczania papieży na temat kultury fizycznej, w tym naszego rodaka, Jana Pawła II, ale także ukazano stanowiska doktrynalne względem kultury fizycznej episkopatów narodowych.

W drugiej części pracy, w rozdziale piątym zatytułowanym *Metodologia badań*, podstawową uwagę skoncentrowano na przedstawieniu i omówieniu podstawowych i jednocześnie najbardziej adekwatnych z punktu widzenia podjętego problemu pojęć metodologicznych. W rozdziale tym poświęcono uwagę takim pojęciom, jak: cel badań, pytania badawcze, hipotezy robocze, materiał badany, teren badań, metody badawcze, techniki i narzędzia badawcze. Celem tego rozdziału było wypracowanie założeń metodologicznych, niezbędnych do przeprowadzenia złożonej procedury badawczej i rozwiązanie sformułowanego problemu badawczego.

W części trzeciej zaprezentowano poddane analizie statystycznej dane empiryczne, zgromadzone w wyniku ich żmudnego pozyskiwania. Przedstawiono je w trzech rozdziałach, które są konsekwencją przyjęcia założenia teoretycznego na temat trójkomponentowej koncepcji postawy, w świetle której postawa składa się z komponentu poznawczego (wiedza), komponentu emotywnego (stosunek emocjonalny) i komponentu behawioralnego (zachowania). W rozdziale szóstym zatytułowanym *Wiedza młodzieży katolickiej na temat kultury fizycznej na różnych poziomach edukacji*, konsekwentnie przedstawiono dane empiryczne zebrane wśród uczniów szkoły podstawowej, gimnazjalistów i licealistów, ale także, w celu ukazania wiedzy na temat zróżnicowania, dokonano zestawienia wyników badań z różnych poziomów edukacji. W rozdziale siódmym *Stosunek emocjonalny młodzieży katolickiej wobec kultury fizycznej na różnych poziomach edukacji*, przedstawiono uczucia do kultury fizycznej uczniów szkoły podstawowej, gimnazjalnej a także licealnej oraz dokonano porównania danych empirycznych na różnych poziomach edukacji. W rozdziale ósmym *Zachowania młodzieży katolickiej w dziedzinie*

kultury fizycznej na różnych poziomach edukacji przedstawiono zebrane dane empiryczne dla każdego poziomu edukacji, ale także przeprowadzono analizę porównawczą zebranych danych.

Merytoryczną część pracy kończy *Dyskusja, podsumowanie i wnioski*, w której w sposób syntetyczny przedstawiono wykryte prawidłowości przy zastosowaniu procedur analizy statystycznej. Dokonano weryfikacji hipotez roboczych i empirycznego uzasadnienia decyzji o ich confirmacji, tj. uznania ich za prawdziwe. Rozwiązano także problem badawczy, ukazując pewne prawidłowości w zakresie postaw młodzieży katolickiej wobec kultury fizycznej na różnych poziomach edukacji. Wskazano też na obszary, które nie zostały poddane szczegółowej analizie, ale także te zagadnienia, które powinny być podjęte na dalszych etapach poznawania interesującej nas rzeczywistości.

Całość kończy obszerny wykaz pozycji bibliograficznych wykorzystanych w pracy, następnie spis tabel i rycin oraz wzór narzędzia badawczego, jakim był autorski kwestionariusz ankiety zatytułowany *Postawy uczniów wobec kultury fizycznej*.

CZEŚĆ I.

ZAŁOŻENIA PRZEGLĄDOWO-TEORETYCZNE

Rozdział 1.

Postawy jako kategoria psychologiczno-socjologiczna

W literaturze socjologicznej pojęcie postawy rozumiane jest dwojako: albo jako tzw. charakterystyka sytuacji, jakiej dokonuje jednostka podejmując interakcję skierowaną do określonej osoby jako partnera tejże interakcji (w takim ujęciu definicja sytuacji jest początkiem działania, a nie jej psychologicznym umotywowaniem), albo jako element osobowości, rozumiany jako gotowość jednostki do określonego zachowania się względem danego przedmiotu postawy. Osobowość jednostki obejmuje i wyraża się w określonych postawach jednostki względem różnych elementów rzeczywistości (Marody, 1997: 30).

Chociaż wśród psychologów społecznych nie ma zupełnej zgody co do precyzyjnej definicji postawy, większość zgadza się, że jest to trwała ocena – pozytywna lub negatywna – ludzi, obiektów czy idei. Postawy są trwałe w tym sensie, że utrzymują się przez dłuższy czas. Chwilowa irytacja z powodu czegoś, co ktoś powiedział, nie jest postawą, ale postawą jest trwały, negatywny obraz tej osoby. Postawy są oceną, to znaczy, że są one pozytywną lub negatywną reakcją na coś. Ludzie nie są neutralnymi obserwatorami świata, ale stale oceniają to, co widzą (Aronson, Wilson, Akert, 1997: 309).

1.1. Rozumienie pojęcia „postawa”

Pojęcie „postawa” w opracowaniach socjologicznych pojawiło się po raz pierwszy w dziele Williama Thomasa i Florianą Znanieckiego *Polish Peasant in Europe and America* w znaczeniu dążności jednostki do określonych wartości. Thomas i Znaniecki spodziewali się, iż dzięki wprowadzeniu przyczynowej współzależności wartości i postaw będzie można w wyjaśnianiu zjawisk społecznych przejść od stanów czy zmian psychicznych do stanów i zmian społecznych. „Ta zamierzona synteza – wyznaje Znaniecki – nie spełniła jednak oczekiwań, ponieważ nie udało się w pełni przewyciężyć tradycyjnej dychotomii wewnętrznych, subiektywnych procesów i zewnętrznej, obiektywnej rzeczywistości”. Dlatego też w książce *The Laws of Social Psychology*, napisanej w roku 1925, Znaniecki zastąpił pojęcie „postawa” pojęciem „tendencja społeczna”. Jednakże w książce *Social*

Actions, wydanej w roku 1936, stwierdził, że dotychczasowe próby stworzenia teorii działania obciążone były swego rodzaju „psychologizmem”, że mylnie uznawał „tendencję społeczną”, rozumianą nadal (podobnie jak w *Polish Peasant*), za dyspozycję do działania, właściwą psychice jednostki i włączał ją jako element działania. „Te psychologiczne obciążenia – pisze Zbigniew Bokszański – skłaniały Znanieckiego, jak sam przyznaje, do podejmowania bezowocnych wysiłków, mających na celu uzgodnienie kolejnych list postaw czy tendencji z ogromnie złożonym i wewnętrznie zróżnicowanym rejestrem konkretnych, ludzkich działań. Ciągle jednak oba obszary pozostawały sobie w znacznej mierze obce. Trudności te – pisze dalej Bokszański – skłoniły Znanieckiego do gruntownej zmiany podejścia. Zaczął on traktować działania «tak jak istnieją», bez żadnych założeń, dotyczących psychologicznych źródeł ich pochodzenia. Efektem tych poczynań była, jak można by ją nazwać – konkluduje Bokszański – «bezmotywacyjna», socjologiczna teoria czynności” (Bokszański, 1990: 129 i n.).

Drugie rozumienie postawy polega na jej traktowaniu jako elementu osobowości jednostki. W psychologii społecznej George’a Meada struktura osobowości obejmuje „organizację postaw” (Mead, 1984: 22), samoświadome „ja” (jaźń). Ten pogląd, że postawy składają się na osobowość, przewija się w całości jego wywodów. Mead wyraża ją w różnych sformułowaniach. Pisze więc, że organizacja postaw społecznych stanowi strukturę i treść indywidualnej osobowości. Postawy jawią się jako zorganizowane zbiory reakcji. Postawa jako dokonująca się „wewnątrz” jednostki jest „integralną częścią czynności”, którą dostrzegamy jako uzewnętrznioną (Mead, 1984: 13 i 23). Interpretacja poglądów Meada odnośnie pojęcia postawy przybrała różny charakter. Herbert Blumer zrezygnował z pojęcia postawy i pojęcia osobowości na rzecz pojęcia jaźni jako procesu. Szkoła Iowa, reprezentowana przez Menforda Kuhna, ujmowała jaźń jako zbiór postaw, strukturę, w której część stanowią postawy podmiotu do siebie (Bokszański, 2002).

Jednakże określenie relacji między osobowością a postawą wśród teoretyków postawy nie było ani wyraźne, ani jasne. Traktują oni ogólnie postawę (czy postawy) jako elementy struktury osobowości. Stanisław Mika trafnie podkreśla, że w literaturze na temat postaw spotyka się niewiele prób powiązania postaw z osobowością jednostki. Bardzo często postawy traktowane są autonomicznie, bez odnoszenia ich do osobowości. Mika odwołuje się do Muzafer Sherif i Carolyn Sherif jako autorów, którzy najbardziej konsekwentnie traktują postawy jako pewien podsystem odnoszący się do ego w psychice jednostki (Mika, 1973: 213 i n.).

W polskiej literaturze socjologicznej problematyką postaw zajmował się Stanisław Ossowski. Pojęcie postawy określał terminem „postawa psychiczna”. Podkreślał wielorakość postaw, wykazywał zależność postaw od struktur społecznych. Uznawał genezę społeczną postaw oraz wpływ otoczenia na aktualizację jednych postaw i swego rodzaju recesję innych. Człowieka charakteryzuje polimorfizm postaw. Mają one „naturę” dyspozycji psychicznych. Nie są stałe, ale jedne rozwijają się, inne zanikają wraz z upływem czasu oraz różnorodnością uwarunkowań sytuacyjnych (Ossowski, 1967: 102 i n.).

W literaturze anglojęzycznej utrwaliło się określenie Milтона Rokeacha podane w *International Encyclopedia of Social Sciences*, a następnie rozwinięte w książce *Beliefs, Attitudes and Values*. Rokeach definiuje postawę następująco: „Postawa jest względnie trwałą organizacją przekonań odnoszących się do określonego przedmiotu lub sytuacji, predysponującą daną osobę do reagowania na nie w określony sposób” (Rokeach, 1960: 112)¹. Jednocześnie Rokeach wyjaśnia, że wszystkie teorie postaw są zgodne i postawa (*attitude*) nie jest pojedynczym, nieredukowalnym elementem osobowości, lecz wiązką, syndromem dwóch lub więcej wzajemnie powiązanych elementów. Podobnie Nowak podaje definicję głoszącą, iż „Postawą pewnego człowieka wobec pewnego przedmiotu jest ogół względnie trwałych dyspozycji do oceniania tego przedmiotu i emocjonalnego nań reagowania oraz ewentualnie towarzyszącym tym emocjonalno-oceniającym dyspozycjom względnie trwałych przekonań o naturze i właściwościach tego przedmiotu i względnie trwałych dyspozycji do zachowania się wobec tego przedmiotu” (Nowak, 1973: 23). W praktyce badawczej i w określeniach definicyjnych, przez postawę rozumiano względnie trwałą dyspozycję jednostki do określonego zachowania się wobec danego przedmiotu, wynikającą z poglądów, uczuć i dążeń danej jednostki do przedmiotu postawy (Mądrzycki, 1997).

Postawy mogą być spójne lub niespójne. Spójność postawy zachodzi wtedy, gdy kierunek walencji każdego komponentu postawy jest taki sam. Nasze poglądy o danym przedmiocie mogą być pozytywne, uznajemy daną rzecz za pożyteczną czy prawdziwą, ale nasze doznania, uczucia, upodobania są negatywne, nie lubimy danego przedmiotu postawy, w zetknięciu z nim doznajemy przeżyć niemiłych. Podobnie komponent behawioralny może mieć walencję negatywną, gdy nie pragniemy owego przedmiotu, nie chcemy go i nie dążymy do jego osiągnięcia. Nie ma więc spójności między trzema komponentami postawy. Najostrzej ta niespójność postawy może być ukazana na przykładzie tzw. uzależnień

¹ Podajemy je w oryginalnym sformułowaniu: „An attitude is a relatively enduring organization of beliefs around an object or situation predisposing one to respond in some preferential manner”.

jednostki (np. palenie papierosów), kiedy jednostka jest świadoma, ma wiedzę na temat szkodliwości palenia tytoniu, walencja tego komponentu może więc być oznaczona znakiem minus, ale komponent emocjonalny – doznawane uczucie, przyjemność (autosugestia przyjemności) – jest tak pozytywny i tak intensywny, że zdominuje również komponent behawioralny i musimy obydwie pozostałe komponenty oznaczyć znakiem plus. Może być jednak inaczej: jednostka postanawia zmienić swą postawę i mimo pozytywnego uczucia i upodobania (np. do palenia tytoniu) nie podejmuje zachowania zgodnego z komponentem afektywnym, przeciwstawia się – wówczas walencja komponentów jest jeszcze bardziej niezgodna co do ich kierunku. Możemy nawet stwierdzić ogólną prawidłowość, iż w procesie zmiany postawy musi wystąpić niezgodność walencji poszczególnych komponentów postawy. Zjawisko niespójności i ścierania się komponentów postawy jest dość powszechne. Zharmonizowanie postawy polega na zgodności kierunków walencji wszystkich trzech komponentów. Ten kierunek może być zarówno daleki od punktu zerowego (dodatni), jak i ujemny, np. w stosunku do jakiejś ideologii politycznej, jakiegoś lidera czy innej osoby, czy też innego przedmiotu postawy (Marody, 1976).

Postawy mogą być pełne i niepełne. Postawę pełną stwierdzimy wtedy, gdy występują wszystkie komponenty postawy. Według niektórych autorów komponent behawioralny może nie występować. Postawy takie nazywa się postawami poznawczymi lub poznawczo-oceniającymi. Przy takim poglądzie nie możemy uznać postaw bez komponentu behawioralnego za niepełne. Jednakże przyjmując pogląd, że komponenty poznawczy i afektywny zawsze implikują reakcję behawioralną i każdą postawę charakteryzuje kompletność trzech komponentów – postawa niepełna występowałaby wtedy, gdy lokalizowanie się komponentu poznawczego i behawioralnego byłoby bliskie punktu zerowego.

W literaturze przedmiotu wyróżnia się trzy najważniejsze mechanizmy tworzenia się postaw, a mianowicie: 1) nabywanie przekonań na temat właściwości obiektu postawy, 2) przeżycia emocjonalne związane z danym obiektem postawy oraz 3) własne zachowania kierowane na obiekt postawy (Wojciszke, 2001).

1.2. Typologie postaw

Rozważania o postawach nie należą do łatwych, a przyczyn trudności można szukać w faktach analogicznych do wskazanych przez Władysława Tatarkiewicza, przy okazji

omawiania znaczenia pojęcia „szczęście”. Trudności te w naszym przypadku wynikają tak z istoty tego, co jest definiowane (a więc postawy), jak i z wieloznaczności samego terminu, czy – inaczej – z mnogości sposobów definiowania.

Postawa, jak wiadomo, jest kategorią, pojęciem stworzonym przez naukę w celu opisu psychicznego funkcjonowania człowieka i wniknięcia w mechanizmy jego zachowania. Jest to zatem wyraz, który nie ma fizycznie istniejącego desygnatu, dającego się postrzegać sensorycznie. Treść owego znaku językowego (jego pole semantyczne) może być wyznaczona jedynie za pomocą innych znaków językowych.

Postawy są w różny sposób klasyfikowane i mierzone. W praktyce badawczej stosowane są różne sposoby skalowania postaw. Najczęściej stosowana jest skala trójczłonowa (np. przy mierzeniu intensywności postaw). Rozwinęły się również znacznie różnego rodzaju wskaźniki stosowane do ustalenia treści postaw. Przedstawia je praca Mirosławy Marody, traktująca o teoretycznym, a przede wszystkim empirycznym sensie postaw i ich naukowym badaniu (Marody, 1976).

Z zagadnieniem postaw wiąże się problematyka możliwości zmiany postaw. Ma ona ogromną literaturę, szczególnie z zakresu psychologii społecznej i pedagogiki, które tą tematyką zajmują się jako jednym ze swych głównych problemów (Newcomb, Turner, Converse, 1965). Socjologowie podejmują tematykę zmiany postaw głównie w ramach studiów procesów socjalizacji i resocjalizacji oraz teorii grup odniesienia. W polskiej literaturze socjologicznej pełniejsze ujęcie problematyki zmiany postaw wraz z bibliografią znajdujemy w rozprawie Tadeusza Mądrzyckiego (Mądrzycki, 1997: 317-343).

W literaturze psychologicznej i socjologicznej utrwalił się pogląd, iż pewne postawy mają względnie trwałe charakter, ale na ogół postawy są zmienne, nietrwałe zarówno ze względu na swe wewnętrzne niespójności, jak też z uwagi na zmienne warunki sytuacyjne i podleganie wpływom zmieniającego się otoczenia społecznego.

W związku z tym w biografii jednostki wyróżnia się dwa rodzaje postaw: postawy należące do tzw. podstawowej struktury osobowości, obejmujące postawy uwarunkowane silnie przez biogenne czynniki osobowości i ukształtowane w okresie dzieciństwa (ta część postaw, szczególnie u ludzi dorosłych, jest bardzo trudno zmienialna; zmiana tych postaw wymaga szczególnych środków oddziaływania typu medycznego czy tzw. psychoanalizy), oraz postawy drugorzędne czy też wtórne, ukształtowane głównie pod wpływem czynników psycho- i socjogennych, które mają charakter plastyczny, dynamiczny, zmienny.

Ponadto wyróżnia się tzw. postawy centralne w strukturze osobowości, zwane też nadrzędnymi, związane z systemem wartości podstawowych, autotelicznych czy

egzystencjalnych, do których można zaliczyć postawy światopoglądowe, religijne, zawodowe. Są one trudniej zmienialne. Łatwiej zmienialne są natomiast postawy spoza centralnego trzonu postaw. Dotyczą one bowiem wartości instrumentalnych. Zwraca się również uwagę na rozróżnienie całych systemów postaw oraz postaw pojedynczych (nie związanych z innymi), które mogą być względnie łatwiej zmienialne.

Wśród rodzajów działań, jakie mogą być podejmowane celem zmiany postaw, wyróżnia się: informację, dialog, dyskusję, przekonywanie, perswazję, propagandę, angażowanie jednostki w określone działania.

Pod adresem oddziaływań zmierzających do zmiany postaw formułuje się wiele zasad, które powinny być przestrzegane. Przede wszystkim w procesie oddziaływań skierowanych do określonych jednostek czy kategorii jednostek nie atakuje się danej osoby czy osób, ale ich postawy. Bezskuteczne jest oddziaływanie polegające na groźbach, potępieniach czy wymuszaniu, zastraszaniu, w wyniku których jednostka atakowana czuje się zagrożona w swej godności i egzystencji. Człowiek zaatakowany w swej godności i istnieniu myśli o samoobronie i przeciwstawieniu się. Człowiek, który ma być reedukowany wbrew swej woli, z pewnością wrogo na to zareaguje, a w tym nastroju nie można nań oddziaływać. Przekazywane treści forsowanej nowej postawy nie docierają do emocjonalnego nastawienia jednostki, która czuje się zagrożona i myśli o samoobronie.

Ważnym wskazaniem jest zasada głosząca, iż oddziaływanie reedukacyjne powinno wpływać na całą postawę, na wszystkie jej komponenty, gdyż wszystkie one określają treść i kierunek postawy.

Wskazanie to nie wyklucza innej zasady, głoszącej, iż przede wszystkim i w pierwszej kolejności oddziaływanie musi zmieniać, osłabiać komponent emocjonalny (afektywny), to jest względnie trwałe uczucia jednostki w stosunku do przedmiotu postawy. Te względnie trwałe uczucia są bowiem dominującym elementem postawy, są swego rodzaju murem warownym postawy. Nowa treść, nowy rodzaj zachowania, nowe upodobania lansowane w postawie propagowanej muszą się natknąć na inną prawdę, inne uczucia czy nawet wrogość; wobec tego, jeśli tych uczuć i upodobań nie udaje się zmienić, nie ma szans, by jednostka, na którą próbujemy oddziaływać, przejawiała dążność czy gotowość do zachowań odmiennych bądź sprzecznych w stosunku do dotychczasowych.

W zakresie niektórych postaw, szczególnie takich, które dotyczą w rezultacie odpowiedniego postępowania w grupach ludzi (np. postawy do pracy), na ogół mało skuteczne jest usiłowanie zmiany postaw poszczególnych jednostek, natomiast bardziej skuteczne jest oddziaływanie na zmianę postaw całej grupy. Jednostkę obowiązuje bowiem

solidarność grupowa. Zasad takich i metod zmiany postaw badania psychologiczne i socjologiczne zgromadziły bardzo wiele, postawy bowiem, pojmowane jako względnie trwałe dyspozycje jednostki do określonego zachowania się względem przedmiotu postawy, stały się jedną z ważnych i obszernych dziedzin badań socjologicznych.

Przytoczone przykładowo próby klasyfikacji postaw świadczą, jak trudnym przedsięwzięciem jest dokonanie jej na podstawie kryterium treści przedmiotowej. Gdy chce się rozwiązać ten problem, trzeba postawić sobie zasadnicze pytanie: czemu taka klasyfikacja ma służyć. Inaczej – można pytać, jakie znaczenie dla poznania człowieka ma stwierdzenie, że jego postawy mogą dotyczyć, takich a nie innych obiektów.

Wydaje się, że u podstaw tych wszystkich prób leży chęć normatywnej oceny funkcjonowania jednostki w świecie. Nie jest przecież dziełem przypadku, że wyodrębnia się takie klasy przedmiotów, które mają w naszym kręgu kulturowym określoną wartość. Jeżeli człowiek ma prawidłowo ukształtować swe stosunki z otoczeniem, wartości te musi respektować. Dlatego w licznych badaniach poszukiwania zwracają do ustalenia postaw jednostki lub grupy wobec np. narodu, patriotyzmu, broni nuklearnej, a nie wobec np. łyżki do butów (choćby wyróżnia się postawy rzeczowe i twierdzi się, że każda rzecz może być jej obiektem). Dla badaczy ważne jest, czy pewne wartości reprezentowane lub symbolizowane przez określone przedmioty lub zdarzenia są dostrzegane przez badanych lub – jakie wartości przypisują oni tym znaczącym obiektom.

Badając zatem postawy, poznajemy system wartości danej osoby czy grupy społecznej. Skoro tak jest, to należy pomyśleć o klasyfikacji najlepiej temu celowi służącej. Trzeba więc sporządzić coś na kształt listy przedmiotów i zdarzeń, których wartość umiemy określić. Lista ta nie powinna mieć jednak charakteru inwentarza, lecz pewnego systemu, a więc między elementami należy wskazać faktycznie istniejące relacje. Wydaje się, że słuszne byłoby oznaczenie stopnia ogólności tych elementów i przypisywanych im wartości.

1.3. Strukturalna koncepcja postawy

Socjologiczne ujęcia postaw koncentrowały się na wyjaśnianiu budowy postaw, a więc na strukturalnym ich ujmowaniu, a nie na dociekaniu ich psychologicznej, wewnętrznej „natury” i relacji względem osobowości. Stefan Nowak, który najpełniej podjął problematykę postaw, przytacza wiele strukturalnych definicji postaw i wykazuje, że względnie zgodnie określają one postawę jako pewną gotowość, dyspozycję lub

predyspozycję do określonego zachowania wobec danego przedmiotu postawy (Nowak, 1973; Marody, 1976: 14).

Podobne trudności, jakie napotykali badacze przy definiowaniu pojęcia, pojawiają się przy próbach ich klasyfikowania w strukturalnej koncepcji postaw. Również i tu złożoność postaw, fakt, iż w rzeczywistości zachowania ludzkie wyznaczone są przez wiele różnych postaw oddziałujących równolegle, wreszcie różnorodność zjawisk mogących być obiektami postaw – wszystko to wpływa na powstawanie dużej ilości schematów klasyfikacyjnych. Przykładowo (Allport, 1935: 835), Daniel D. Droba grupuje postawy według ich obiektów odniesienia, według ich indywidualnego lub społecznego znaczenia oraz według ich kierunku pozytywnego lub negatywnego. Floyd N. House wyróżnia cztery typy postaw: 1) osobowe, 2) materialne, 3) dotyczące kultury oraz 4) dotyczące społeczeństwa.

Robert E. Park i Ernst W. Burgess wymieniają również cztery klasy postaw: 1) tendencję do unikania, 2) tendencję do zbliżania się, 3) tendencję do dominowania oraz 4) tendencję do podlegania. Luther L. Bernard z kolei proponuje pięć kryteriów klasyfikacyjnych: 1) związki kolektywne, które standaryzują postępowanie (dające w rezultacie na przykład postawy nacjonalistyczne, rasowe czy zawodowe), 2) dążenie lub cel (postawy humanitarne, eksploatorskie lub opiekuńcze), 3) wartościujące znaczenie (postawy aprobaty lub niechęci), 4) obiekty odniesienia (np. postawy wobec pieniędzy), 5) odniesienie czasowe (postawy trwałe, zmieniające się lub chwilowe).

Podobnie Mądrzycki (1997: 31-32) przyjmuje siedem następujących cech postawy jako kryteria podziału: 1) treść przedmiotowa, 2) zakres postawy, 3) kierunek postawy, 4) siła postawy, 5) złożoność, 6) zwartość, 7) trwałość. Stosując kryterium treści przedmiotowej, dzieli postawy na: (a) personalne (wobec jednostek i grup społecznych), (b) rzeczowe (wobec przedmiotów), (c) niepersonalne i nierzeczowe (postawy wobec instytucji społecznych i norm społecznych, czynności społecznych itp.). Biorąc pod uwagę zakres, postawy można podzielić, jego zdaniem, na jednostkowe (dotyczące jednego przedmiotu) i ogólne (dotyczące więcej niż jednego przedmiotu). Ze względu na kierunek – postawy dzielimy na pozytywne i negatywne, a ze względu na siłę – na słabe i silne. Kryterium złożoności dostarcza dwu niezależnych podziałów, można bowiem pytać o złożoność postawy jako całości i wtedy – w zależności od tego, czy wszystkie komponenty są w niej obecne – wyodrębniamy postawy pełne oraz niepełne. Oprócz tego można rozważać stopień złożoności poszczególnych komponentów, pytać o to, który z nich dominuje i na tej podstawie dzielić postawy na: (a) intelektualne, (b) uczuciowo-motywacyjne i (c)

behawioralne. Wreszcie, ze względu na stopień zwartości, postawy można podzielić na zintegrowane silnie i słabo, a biorąc pod uwagę trwałość – dzielić je na trwałe i mało trwałe.

Klasyfikację wynikającą z przyjętej przez nas w tej pracy definicji strukturalnej proponują Daniel Katz i Ezry Stotland (1959: 449-452) a za nimi Nowak (1973: 39-43). Zgodnie z tą definicją, postawa składa się z trzech komponentów, z których każdy przyjmować może różne wartości. Zakładając dla uproszczenia, że komponenty te przyjmują tylko dwie wartości: niezerową, tj. taką, iż dany komponent występuje i zerową, tj. taką, iż dany komponent nie występuje (lub niemal nie występuje), otrzymamy cztery kategorie postaw. Cztery – ze względu na to, iż z założenia komponent emocjonalno-oceniający musi mieć wartość niezerową.

Kategoria pierwsza to postawy, które składają się niemal wyłącznie ze stosunku emocjonalno-oceniającego wobec przedmiotu postawy, przy jednoczesnym braku wiedzy o nim i braku jakichkolwiek działań skierowanych wobec niego. Autorzy proponują nazwać je asocjacjami afektywnymi.

Druga kategoria postaw składa się z takich, które obok komponentu emocjonalno-oceniającego zawierają mniej lub bardziej rozwinięte przekonania o przedmiocie, tj. z takich, które zawierają komponent poznawczy a brak im wyraźnie wykształconych predyspozycji behawioralnych. Oczywiście, w wyniku różnej konfiguracji tych dwu komponentów, będziemy mieli do czynienia z ocenami bardziej spontanicznymi (przewaga komponentu emocjonalnego), bądź bardziej zintelektualizowanymi (przewaga komponentu poznawczego). Nowak nazywa je postawami poznawczymi, Katz i Stotland proponują termin postawy zintelektualizowane.

Kategoria trzecia to postawy, w których emocje i oceny powiązane są z dyspozycją do zachowań wobec przedmiotu postawy, brak jest natomiast wyobrażeń o naturze tego przedmiotu. Nowak nazywa tę kategorię postawami behawioralnymi, Katz i Stotland używają terminu postawy nakierowane na działanie.

Wreszcie kategorię czwartą tworzą postawy zawierające wszystkie trzy komponenty, a więc emocjonalnie zabarwiony obraz przedmiotu postawy oraz sposób zachowania się wobec niego. Tego rodzaju postawy są najczęstsze. Nowak nazywa je postawami pełnymi. Katz i Stotland – postawami zrównoważonymi. Ci ostatni wyróżniają jeszcze piątą kategorię postaw, będącą właściwie podzbiorem kategorii omawianej wyżej, a mianowicie – postawy obronne ego, składające się również ze wszystkich trzech komponentów. Różnią się one od postaw pełnych jedynie naturą procesów motywacyjnych, z którymi są związane. Wydaje

się, że można włączyć je do postaw pełnych ze względu na to, iż kryterium procesów motywacyjnych nie pojawiało się dotąd w omawianym schemacie klasyfikacyjnym.

Przedstawione tutaj próby uporządkowania koncepcji postaw funkcjonujących w literaturze psychologicznej pozwalają uświadomić sobie, że w sposobach definiowania tego pojęcia da się zauważyć dwie zasadnicze tendencje. Jedna z nich przejawia się w próbach ustalenia odrębnego pola semantycznego dla terminu postawa. Taką cechą można przypisać wszystkim definicjom strukturalnym. Ich autorzy akceptują zatem istnienie odrębnej kategorii psychologicznej, której nazwę stanowi właśnie termin postawa. Przeciwna tendencja przejawia się w traktowaniu tego terminu jako synonimu innych określeń, co pozwala uznać, że autorzy owych koncepcji nie dostrzegają potrzeby wyodrębnienia postawy jako kategorii w pełni autonomicznej. Wśród badaczy reprezentujących tę grupę nie ma zgodności co do tego, z jaką kategorią można utożsamiać postawę (globalnie czy choćby częściowo).

1.4. Związek postawy z działaniami człowieka

Postawa to względnie stała skłonność do pozytywnego lub negatywnego ustosunkowywania się do jakiegoś obiektu, a więc oceniania go i/lub reagowania nań określonymi emocjami. Postawy mogą powstawać na mocy różnych mechanizmów kształtowania ustosunkowania (warunkowanie klasyczne lub instrumentalne, duża częstość kontaktu z ich obiektem), za pośrednictwem przekonań o obiekcie i w wyniku własnych zachowań kierowanych na obiekt. Dobrze wykształcone i silne postawy wpływają na sposób przetwarzania informacji o ich obiektach. Postawy wywierają wpływ na nasze zachowania za pośrednictwem utendycjniania sposobu, w jaki widzimy w konkretnej sytuacji dane obiekty (i ten proces może być automatyczny, niekontrolowany i bez wysiłkowy), albo za pośrednictwem formułowania świadomej intencji do pozytywnego lub negatywnego działania w stosunku do obiektu postawy (kiedy jesteśmy do tego motywowani, a warunki sytuacyjne umożliwiają świadome przetwarzanie informacji). Siła związku zachowania z postawami jest zmienna i zależy od takich czynników, jak właściwości samej postawy i sytuacji, w której do owego zachowania dochodzi.

Jedno z klasycznych badań nad zależnością między postawami a działaniem przeprowadził Richard LaPiere (1934: 230-237) na początku lat trzydziestych naszego stulecia. W tych czasach w Stanach Zjednoczonych uprzedzenia skierowane przeciw

ludziom nie mającym białej skóry były znacznie bardziej jawne i rażące niż obecnie. Amerykanom pochodzenia azjatyckiego, latynoskiego czy afrykańskiego często odmawiano dostępu do publicznych toalet, nie pozwalano korzystać z publicznych kranów z bieżącą wodą do picia, z restauracji i hoteli. W 1933 r. LaPiere ocenił postawę wobec Chińczyków u 128 właścicieli hoteli i restauracji, zadając im pytanie: „czy przyjąłbyś osoby należące do rasy chińskiej jako gości w Twoim zakładzie?”. Postawy właścicieli wobec Chińczyków nie pozwalały przewidzieć ich działania.

Wyniki uzyskane przez LaPiere'a nie są przypadkowe. W 1969 r. Alan Wicker dokonał przeglądu ponad czterdziestu badań, których tematem była zależność między postawami a działaniami. Badania te obejmowały szeroki zakres postaw i opinii, takich jak zadowolenie z pracy, przesady etniczne, preferencje konsumentów – i przekonania polityczne. Na poparcie hipotezy, że ta percepcja zgodności między postawą a działaniem jest „wyłącznie w naszych głowach”, można przytoczyć rozpowszechnioną wśród ludzi tendencję, aby przyczynę zachowania danej jednostki przypisywać charakterystycznym właściwościom tej jednostki, takim jak cechy osobowości i postawy, a nie wpływowi samej sytuacji (Dockery, Bedeian, 1989: 9-16).

Fakt, iż postawy nie zawsze umożliwiają określenie przekonań, nie oznacza jeszcze, że nie pozwalają one nigdy przewidzieć działań. Rola uczonych polega na określaniu warunków, w jakich wystąpienie danego zdarzenia jest mniej lub bardziej prawdopodobne. Fazio Russell (1989: 280-288) zidentyfikował ważny czynnik, który zwiększa prawdopodobieństwo, że będziemy działać zgodnie z naszą postawą – dostępność (*accessibility*). Postawa jest wysoce dostępna, jeśli ocena obiektu tej postawy przychodzi szybko, prawie natychmiast na myśl, kiedy tylko napotkamy ten obiekt. Według Russella postawy służą do interpretowania i selektywnego spostrzegania danego obiektu oraz do uchwycenia znaczenia złożonej sytuacji. Przekonaliśmy się poprzednio, jak postawy mogą oddziaływać na procesy poznawcze: postawa pełni rolę heurystyki wpływającej na interpretację, wyjaśnienia, rozumowanie i ocenę sytuacji. Jednakże dana postawa jest tylko jednym z wielu czynników, których można użyć w celu zrozumienia jakiejś sytuacji. Na przykład, aby zrozumieć złożoną sytuację, możemy zrobić użytek z obiektywnych cech tej sytuacji lub z tego, co inni ludzie mówią o niej lub z naszej ogólnej postawy wobec podobnych sytuacji. Kiedy postawę cechuje wysoki stopień dostępności, to jest bardziej prawdopodobne, że będzie ona głównym czynnikiem, jakim posłużymy się do określenia sytuacji.

Wielkość zmiany postawy wywołanej perswazją zależy od cech nadawcy (kompetencja, czystość intencji, atrakcyjność i podobieństwo do odbiorcy), od treści zawartych w przekazie (siła i liczba argumentów, ich jednostronny bądź dwustronny charakter, odwoływanie się do emocji), od organizacji przekazu (kolejność argumentów, liczba podających je nadawców), od środka przekazu (prasa, radio, telewizja) oraz od tych stanów i cech odbiorcy, które decydują o sposobie przetwarzania przezeń argumentacji zawartej w przekazie.

Gdy odbiorca jest zarówno motywowany, jak i zdolny do rzeczywistego przetwarzania zawartych w przekazie treści, perswazja toczy się torem centralnym, a zmiana postaw ma charakter trwały i zależy od poznawczych reakcji na przekaz, uwarunkowanych siłą i jakością argumentacji. Kiedy odbiorcy brakuje albo motywacji, albo możliwości przetwarzania argumentów, perswazja toczy się torem peryferyjnym, a zmiana postaw ma charakter nietrwały i zależy od tego, czy w bieżącej sytuacji występują sygnały ulegania, czy też opierania się przekazowi. Typowym sygnałem uległości są właściwości nadawcy, takie jak jego wiarygodność i atrakcyjność.

Reasumując: po pierwsze i przede wszystkim, liczne badania nad postawami i działaniami potwierdzają zasadę: subtelne zmienne sytuacyjne są często silnymi determinantami naszego działania. Po drugie, większość ludzi skłonnych jest nie dostrzegać znaczenia sytuacji dla wyjaśniania działania, wolą oni natomiast wyjaśniać działania innych ludzi w kategoriach założeń dotyczących ich osobowości i postaw. Innymi słowy, większość z nas zakłada, że postawy ludzi rzeczywiście pozwalają przewidywać ich działania, toteż zbyt często czynimy użytek z tego przekonania przy interpretowaniu zachowania innych. Dostrzegamy związki między postawami a działaniami nawet wtedy, gdy w rzeczywistości nie istnieją.

Rozdział 2.

Młodzież jako kategoria socjologiczna

2.1. Rozumienie pojęcia „młodzież”

Dla badaczy zajmujących się młodzieżą pojawia się na samym początku niełatwy do rozwiązania problem – jak w języku socjologii zdefiniować młodzież? Czym ona jest? Pozornie odpowiedź na to pytanie jest prosta. Jednak wyróżnienie zbiorowości, która spełniałaby jednoznacznie kryteria „bycia młodzieżą”, nie jest wcale proste.

Nie ulega wątpliwości jedno – młodzież nie jest tylko zbiorem statystycznym: zbiorem jednostek o podobnych cechach, kohortą wiekową. Jest nią, ale równocześnie czymś więcej. Odwołując się do charakterystyk zbiorowości ludzkich Piotra Sztompki można za nim wyróżnić specyficzne zbiorowości czy specyficzne zbiory ludzi o podobnych cechach: kategorie socjologiczne i kategorie społeczne. Ta pierwsza to: „zbiór ludzi podobnych pod względem istotnej społecznie cechy, która implikuje realne podobieństwo sytuacji życiowej, interesów, szans”. Wyróżnia ją pewna „więź obiektywna”, podobieństwo sytuacji życiowej wynikające z owej ważnej cechy (Sztompka, 2002: 184 i 197). Może ona być podstawą to niektórych typów działań zbiorowych.

Kategoria społeczna natomiast to według niego: „zbiór ludzi podobnych pod względem jakiejś istotnej społecznie cechy, którzy są świadomi tego podobieństwa i odrębności od innych”. W tego typu zbiorowości pojawia się już więc subiektywna, autoidentyfikacja, tożsamość zbiorowa (Sztompka, 2002: 185). Zatem kategoria społeczna jest postrzegana jako coś odrębnego nie tylko zewnętrznie, ale także jako coś odmiennego od innych i wspólnego zarazem, przez tych którzy ją tworzą. Nie jest ona traktowana jako grupa społeczna, chociaż ma pewne „grupotwórcze” właściwości – właśnie wspomniana już autoidentyfikacja, rodzaj zbiorowej tożsamości.

Bez ryzyka popełnienia błędu można przyjąć, iż młodzież spełnia kryteria pozwalające o niej mówić jako o kategorii zarówno socjologicznej, jak i społecznej. Jest zbiorem licznym, charakteryzującym się podobieństwem zespołu cech, który decyduje o podobieństwie sytuacji społecznej, jej relacjach z innymi kategoriami. „Młodość” jest tą właściwością, która decyduje o podobieństwie sytuacji życiowej, tworzy swego rodzaju więc obiektywną (kategoria socjologiczna). Ale równocześnie „młodzi” są świadomi swojej

odrębności od zbiorów dzieci i dorosłych, zatem istnieje szansa na wytworzenie się mechanizmów autoidentyfikacji czy, idąc dalej, tożsamości zbiorowej.

Mówiąc o młodzieży, myślimy o okresie w życiu człowieka zawieszonym pomiędzy byciem dzieckiem a byciem dorosłym. Klaus J. Tillmann określił młodość jako „fenomen społeczno-kulturowy, który w swoich przejawach podporządkowany jest czynnikiem historyczno-społecznym” (Griese, 1996: 19).

W tym kontekście (choć bardziej szczegółowo) postrzega młodość także Leopold Rosenmayr. Według niego analizowane pojęcie funkcjonuje w czterech wiodących znaczeniach:

- faza, która rozpoczyna się wraz z dojrzewaniem płciowym;
- warstwa społeczna, ograniczona pod względem społecznych uprawnień i otwartych perspektyw życiowych;
- pokolenie cechujące się wspólnotą doświadczeń uwarunkowanych byciem w różnych klasach (warstwach) społecznych;
- witalna siła: źródło odnowy społeczeństw (Griese, 1996: 151-160).

Zaproponowane przez Rosenmayra wymiary społecznego postrzegania młodzieży to interesująca propozycja określenia analizowanego terminu. Odnosi się do nastolatków jako pokolenia (czy wspólnoty pokoleniowej) i określa układy zależnościowe na linii młodzież – dorośli. Ma tu wreszcie miejsce funkcjonalne określenie młodości. W tym duchu także Antonina Kłoskowska stwierdziła, że na polu nauk społecznych (a socjologii w szczególności) młodzież jako zagadnienie badawcze ujmuje się dwójako:

- jako społeczną kategorię obejmującą kilka kohort, grup wiekowych nie do końca identycznych ze względu na cechy społeczne;
- jest kojarzona z młodością – pojęciem abstrakcyjnym, zawierającym określone cechy podlegające społecznej waloryzacji (Kłoskowska, 1977).

Zdaniem Barbary Fatygi, terminem młodzież określana jest zbiorowość ludzi w przedziale wiekowym między 11 a 25 rokiem życia. W obrębie tej grupy wyróżnić można kilka subkategorii, m.in. ze względu na wiek – nastolatki i młodzi dorośli; ze względu na kryterium edukacji – młodzież ucząca się w szkołach podstawowych, gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych oraz studenci (Fatyga, 2004: 12-13). Biorąc pod uwagę rozmaite subkategorie pojęcia „młodzieży” Jerzy Wertenstein-Żuławski zwraca uwagę, iż to pojęcie należy traktować jako zjawisko zarówno społeczne jak i demograficzne. Mając na uwadze aspekt społeczny należy zwrócić uwagę, że młodzieży jako grupie przypisuje się status pokolenia, którego czynnikiem spajającym są wspólne przeżycia i doświadczenia,

wpływające na kształtowanie obrazu świata. Natomiast kontekst demograficzny ma swoje przełożenie w kategorii wiekowej opisującej tę grupę społeczną. Przy czym warto zauważyć, że różni badacze w zróżnicowany sposób określają wspomniany przedział wiekowy. Według Anny Kwak, do grupy młodzieży zaliczają się osoby od 15 do 29 roku życia (Kwak, 2008-2009: 51), co w porównaniu z przedstawionym nieco wyżej przedziałem świadczy o przesunięciu progu wiekowego tychże osób. Z praktycznego punktu widzenia dla tego opracowania słusznym wydaje się być zwrócenie szczególnej uwagi na aspekt wieku oraz fakt bycia młodzieżą uczącą się w szkole ponadgimnazjalnej, co z kolei powoduje potrzebę wyodrębnienia stanowiska psychologicznego w tej tematyce.

Przyglądając się nieco bliżej tej grupie młodych ludzi warto jeszcze zaznaczyć, że z perspektywy psychologii młodzież traktowana może być poprzez pryzmat cyklu rozwojowego człowieka. W tym sensie odpowiadającą fazą rozwoju młodzieży jest adolescencja (Hurlock, 1963).

Władysław Adamski podaje, że młodzież to: „społeczno-demograficzna kategoria osobników, pozostająca w stadium przejściowym pomiędzy okresem dzieciństwa i dorastania a dorosłością, równoznaczną z osiągnięciem samodzielności ekonomicznej i społecznej” (Adamski, 1997: 380). A Irena Obuchowska snuje osąd, iż: „Obecnie zauważono, że w przypadku młodzieży XXI wieku wcześniej następuje pełny rozwój biologiczny niż wśród ich rówieśników z poprzednich stuleci. Natomiast ich usamodzielnienie następuje znacznie później, co związane jest z wydłużeniem okresu kształcenia się” (Obuchowska, 1996: 170-206).

We współczesnych społeczeństwach coraz dłużej trwa okres przejściowy, w którym młodzież zmierza do statusu pełnoprawności w społeczeństwie. Wydłużanie się stadium młodości wiąże się z: 1) bezwzględnym i relatywnym wzrostem liczebności i udziału młodzieży w strukturze demograficznej i społecznej; 2) akceleracją biologiczną, czyli wcześniejszym we współczesnych pokoleniach osiaganiem przez młodzież dojrzałości fizycznej i płciowej; 3) wydłużeniem okresu zdobywania przez młodzież niezależności ekonomicznej i społeczno-zawodowej. Efektem łącznym tych procesów jest fakt, iż granice wieku młodzieży ulegają równocześnie obniżeniu (do 14-15, a nawet 12 roku życia) i podwyższeniu – najczęściej do roku 24-25, a coraz częściej również powyżej 30 lat. Tak więc w zależności od środowiska społecznego, w którym upływa dzieciństwo i młodość osobnika, okres jego nauki szkolnej, podejmowania pracy zawodowej czy założenia własnej rodziny – przynależność do kategorii młodzieży może trwać nie dłużej niż 3 do 5 lat, ale może też rozciągnąć się do 15 i więcej lat.

Z perspektywy przywołanych definicji należy zatem przyjąć, że termin „młodzież” odnosi się do kategorii wiekowej jednostek zakorzenionych pomiędzy dzieciństwem a dorosłością, które w toku socjalizacji zmierzają do osiągnięcia pełnej dojrzałości. Uzupełniając tak sformułowaną definicję należy dodać, że jest to grupa społeczna, która dzięki swej dynamice i specyfice rozwoju jest ważnym ogniwem zmian społeczno-kulturowych (Porta, Diani, 2006).

Istotnym zagadnieniem dookreślającym fenomen tej grupy wiekowej jest tożsamość jej członków. W literaturze przedmiotu można dostrzec, że analiza tożsamości młodzieży jest dość silnie sfragmentaryzowana i zakorzeniona przede wszystkim w paradygmacie pozytywistycznym oraz ilościowych strategiach badawczych (Leppert, 2002). Uwaga badaczy skupia się raczej na zagrożeniach, przejawach dewiacji i patologii oraz budzących panikę moralną stylach subkulturowych prezentowanych przez grupy adolescentów (Cohen, 1973). Duża liczba badań, których obiektem jest młodzież, wynika z ich ciągłej dezaktualizacji, warunkowanej dynamiką zmian społecznych.

Zmienność sytuacji społecznej, decydującej o cechach współczesnej młodzieży, wiąże się z przeobrażeniami, jakie po II wojnie światowej zachodzą szybko w technice i produkcji przemysłowej, w strukturach społeczno-zawodowych, jak też w dominujących wartościach i stylach życia. Wśród symptomów owej, historycznie nowej sytuacji na wyróżnienie zasługują: 1) powszechność szkolnego przysposobienia do zawodu i stałe wydłużanie się okresu skolaryzacji; 2) gwałtowny wzrost ruchliwości przestrzennej i społecznej młodych roczników; 3) malejący zasięg kontaktów dzieci z rodzicami i równoległy wzrost wpływu grup rówieśniczych oraz środków masowego przekazu (prasa, radio, telewizja, wideo-kasety); 4) rozbieżności wzorów wychowawczych upowszechnionych w rodzinie i w pozarodzinnych środowiskach socjalizacji.

Jest wiele teorii i koncepcji, których osią zainteresowania jest młodzież, między innymi, teoria rozwoju poznawczo-moralnego Jeana Piageta i Lawrence’a Kohlberga (Inhelder, Piaget, 1970), koncepcja antropologiczno-kulturowa Margaret Mead (1984), socjologiczna koncepcja pokolenia Karla Mannheim’a (Griese, 1996) czy psychoanalityczna koncepcja Erika H. Eriksona. Ten ostatni autor ujmuje tożsamość procesualnie, dynamicznie i wielowymiarowo, gdyż oprócz wyróżniania jej elementów w kategoriach stricte psychologicznych (świadomość tożsamości własnej, ciągłości cech siebie jako osoby, czy też spójności oraz zintegrowania atrybutów własnych) wskazuje zarazem na wewnętrzną solidarność z ideałami oraz właściwościami grupy egzemplifikowaną przez szereg uwikłań, wyborów oraz wykluczeń (Witkowski, 2000: 48). To zaś (zdaniem Kłoskowskiej) „odnosi

się do poczucia solidarności i zespolenia z grupą społeczną i jej wartościami” (Zamojska, 2000), która jest z kolei warunkowana poprzez czynniki społeczne, gospodarcze, kulturalne czy polityczne – czyli uwikłaniem w konteksty określonego momentu rozwoju historii, na który przypada okres adolescencji.

2.2. Kierunki badań młodzieży w socjologii

Zainteresowanie socjologów młodzieżą ma charakter cykliczny. W okresach stabilizacji systemów społecznych pojawiają się prace, które zwracają uwagę na strategie adaptacyjne typowe dla młodego pokolenia, na konsumpcyjne orientacje, zanik tendencji do – typowego ponoć dla młodych – buntu. Jednak zwykle w nieodległej przyszłości następowało coś, co zmieniało te opinie. W latach sześćdziesiątych na Zachodzie – w Europie i Stanach Zjednoczonych, ale także w Ameryce Środkowej i Południowej, obserwujemy powstawanie ruchów młodzieżowych o silnie ideowym zabarwieniu. Protest przeciwko wojnie w Wietnamie, zakwestionowanie systemu wartości pokolenia rodziców spowodowało powstanie ruchu kontrkulturowego „dzieci kwiatów” oraz intelektualną rewoltę w uniwersyteckich kampusach i pojawienie się ruchów feministycznych, rasowych (emancypacyjnych), a także liberalizmu jako podstawowej doktryny ideologicznej i naukowej (Wrzesień, 2009: 14).

W Polsce „konsumpcyjne pokolenie małej stabilizacji” włączyło się w nurt opozycji antysystemowej (KOR, SKS – Studencki Komitet Solidarności) i stało się bazą dla ruchu „Solidarność”. To młodzi robotnicy byli głównymi aktywistami tego ruchu. Te wydarzenia zaowocowały wzmożonym zainteresowaniem problematyką młodego pokolenia. Pojawiły się publikacje analizujące fenomen wzrastającego zaangażowania w zmianę istniejącego porządku społecznego. Należą tu te, które pokazują przemiany w postawach, systemach wartości, ale także te, dokumentujące sytuację młodych ludzi w społeczeństwie – ich aspiracje życiowe i edukacyjne, szanse ich realizacji, sytuację na rynku pracy (Czerwińska-Jakimiuk, 2011; Tillmann, 1996: 176-181.).

Te tendencje, jak wspomniano wyżej, mają charakter cykliczny. Podobnie jest obecnie. Być może uwagę socjologów bardziej absorbują inne problemy – globalizacja i jej efekty, kryzys finansowy i kryzys obecnego systemu światowego, formowanie się społeczeństwa obywatelskiego, ale i wybuchy nacjonalizmów, informatyzacja i jej skutki dla przekształceń społecznych. Zaprzatają ich uwagę problemy teoretycznego ogarnięcia

tempa i charakteru zmian, jakie zachodzą w społeczeństwie, sposobów tworzenia się społeczeństwa, rodzaju rzeczywistości, z jaką mamy do czynienia; pytania odnoszące się do roli socjologii jako nauki. Być może młodzież pozostaje na marginesie tych zainteresowań. Co nie znaczy, że wyłącza się ją jako przedmiot analiz socjologicznych i politologicznych (Długosz, Niezgoda, Solecki, 2014).

Patrząc na zainteresowania młodzieżą, można zauważyć, że stanowi ona obiekt badawczy wielu dyscyplin naukowych. Młodzieżą interesują się pedagodzy, socjologodzy, psychologodzy, ale także historycy, politologodzy czy nawet medycy. Nas interesuje jednak młodzież jako przedmiot badań socjologii. Twierdzi się, że młodzież jest tą społeczną kategorią, która kontestuje istniejący porządek społeczny, uznawane przez dorosłych, utrwalone w społeczeństwie systemy wartości. Panuje powszechne przekonanie, że młodzi ludzie byli zawsze w szeregach potencjalnych i faktycznych rewolucjonistów. Zazwyczaj, kiedy pojawiają się zmiany społeczne, wtedy badacze uważnie przyglądają się młodzieży, gdyż, zgodnie z opinią Karla Mannheim'a, młodzież stanowi czynnik innowacyjny i jest potencjałem, ukrytą rezerwą, którą można wykorzystać w procesach zmian (Mannheim, 2011: 11).

Ta obserwacja ważna jest przez cały chyba okres istnienia ludzkości – młodzi członkowie społeczeństwa stanowili potencjalny pierwiastek zmiany: byli potencjalnymi Mertonowskimi innowatorami i buntownikami. Nawet jeśli podzielali istniejący system wartości (kulturowo zdefiniowanych celów grupowych), to często nie akceptowali środków ich osiągnięcia. Ale równie często, co potwierdzają przekazy historyczne, młodzi ludzie byli podstawową siłą wszelkich ruchów protestu, ruchów rewolucyjnych. To młodzież studencka i gimnazjalna była aktywną siłą Wiosny Ludów i innych ruchów rewolucyjnych w XIX w. Młodzi robotnicy i inteligenci stanowili trzon ruchu „Solidarności”. Dzisiaj możemy obserwować ich aktywność w ruchu „oburzonych”, w trakcie ostatniej bliskowschodniej „Zimy Ludów”. Zatem młodzi ludzie byli aktywnymi członkami ruchów rewolucyjnych i kontestacyjnych. Można postawić tezę, iż byli (są) zaczynem zmiany, zagrożeniem dla istniejącego ładu społecznego, wyzwaniem dla tradycji i utartych sposobów postrzegania rzeczywistości (Długosz, Niezgoda, Solecki, 2014).

W latach sześćdziesiątych ubiegłego wieku, w okresie natężenia kontestacyjnych ruchów młodzieżowych mających miejsce w Amerykach, Europie i Azji, Herbert Marcuse twierdził, że czynnikiem zmiany społecznej nie jest już klasa robotnicza (podstawowe twierdzenie marksizmu), ponieważ w krajach komunistycznych stała się kolejną klasą panującą, natomiast w konsumpcyjnym kapitalizmie została „kupiona” i wmontowana w

system (Marcuse, 1991; 1998). Siły sprawczej nowej rewolucji, która zmieni istniejący porządek społeczny, należy szukać wśród młodzieży (studentów), czarnych mieszkańców gett, kobiet i ludów Trzeciego Świata. To stanowisko wydaje się być dobrą ilustracją zaprezentowanej wyżej tezy. Podobną tezę można znaleźć w książce Charlesa A. Reicha *Zieleni się Ameryka* (Reich, 1976).

Być może młode pokolenie lat sześćdziesiątych XX wieku stało się nie tyle motorem zmian społecznych, procesów rozwojowych w tym sensie, w jakim myślał o nim wspomniany Marcuse, ale przemian w sferze obyczajowej i kulturowej. Ruch amerykańskich „dzieci kwiatów” miał nie tylko oblicze polityczne – protest przeciw wojnie w Wietnamie – ale przede wszystkim kulturowe. To uczestniczący w nim młodzi ludzie tworzyli nowy typ kultury kontestujący dotychczasowy jej model (Adamski, 1977; Jawłowska, 1975; Reich, 1976).

Młodzież stanowi pewnego rodzaju zagrożenie dla istniejącego stanu równowagi społeczeństwa, rywalizując z dorosłymi nie tylko w sferze wartości, ale także o miejsce na rynku pracy, pozycję w strukturze społecznej, miejsce w polityce. Ponieważ jest to kategoria wchodząca w te sfery życia społecznego, jej pozycja jest z reguły gorsza, a dodatkowo musi doświadczać (często negatywnie) konsekwencji zmian społecznych. Często prowadzi to do blokady ścieżek awansu społecznego, powodując powstanie licznej kategorii niezadowolonych, szukających możliwości realizacji swoich aspiracji życiowych i zawodowych. Taka sytuacja może powodować, iż młodzi ludzie, którzy są na gorszych pozycjach, pozbawieni – w ich odczuciu – szans na osiągnięcie np. standardu materialnego osiągniętego przez pokolenie dorosłych, mogą stanowić zaplecze dla działań antysystemowych. Młodzi są niecierpliwi, nie chcą czekać, ale warunki, jakie napotykają, nie pozwalają na szybką zmianę ich sytuacji. Działania na rzecz zmian tej sytuacji mogą być dla nich jedyną szansą na osiągnięcie zakładanych celów życiowych. Tym bardziej, że w kryzysie to młodzi są najczęściej ofiarami pogarszającej się sytuacji. To oni mają trudności ze znalezieniem pracy, ich dotyczą „umowy śmieciowe” na czas określony, bez prawa do ubezpieczenia itp. (Szafranec, 2011).

Młodzież w stosunku do starszego pokolenia ma zalety, które czynią z niej poważnego konkurenta na rynku pracy. Młodzi ludzie są zazwyczaj lepiej wykształceni, o większej wiedzy, wyższych kwalifikacjach, bardziej skłonni do ich uzupełniania. Łatwiej adaptują się do zmieniających się wymogów rynku pracy, a to ma szczególne znaczenie w okresie postępu technologicznego lub zmieniających się regulacji, które wynikają z nowych uwarunkowań jego funkcjonowania. Gotowi są do częstszego zmieniania pracy,

pracodawcy, zawodu czy miejsca zamieszkania. Łatwiej im jest podejmować decyzje o emigracji i szukaniu nowych szans w innym społeczeństwie i warunkach. Nie boją się zmian.

Można to było obserwować w pierwszych latach transformacji systemowej w Polsce. Nie były niczym dziwnym kariery młodych ludzi w tych dziedzinach aktywności, które pojawiły się wraz z przechodzeniem do modelu gospodarki rynkowej i otwarciem kraju na świat. To oni zdominowali reklamę, marketing, public relations, operacje giełdowe. To oni byli gotowi wykorzystać swoje nowe i nietuzinkowe kwalifikacje, często zdobywane dzięki studiom i pracy za granicą. To oni byli otwarci na nowe, na innowacje i byli gotowi do podejmowania ryzyka. Wielu starszych, przywykłych do systemu, w którym liczył się staż pracy utożsamiany z doświadczeniem, skrupulatne wypełnianie poleceń zwierzchników i ograniczona własna inicjatywa, traktowało młodych jako konkurentów i zagrożenie dla swoich pozycji (Długosz, Niezgoda, Solecki, 2014).

Młodzież jest tą kategorią społeczną, w której znajdują odbicie najważniejsze procesy społeczne typowe dla stanu społeczeństwa. Wynika to, w naszym przekonaniu, z dwóch jej cech charakterystycznych: 1) jest bardziej chłonna na innowacje i nowości, zarówno w sferze wartości, ideologii, przemian obyczajowych, jak i technologii, ale także łatwiej się adaptuje do nowych sytuacji; 2) jest równocześnie bardziej wrażliwa na dokonujące się zmiany, a często jest ofiarą zmian systemowych czy podejmowanych reform – edukacyjnych, ekonomicznych, ale także kryzysów (Mannheim, 2011: 11).

Chłonność nowości u młodzieży oznacza, iż bardzo szybko dostosowuje się do nowych mód, przyjmuje nowe wzory zachowania. Widać to w jej podatności na przekazywane przez media nowych stylów życia. To młodzi są tą kategorią, która śledzi i przyjmuje nowinki, także będące rezultatem zaplanowanych kampanii marketingowych. Przykładem mogą być walentynki, święto zakochanych, które do tej pory było nieobecne w naszej kulturze, a zostało przejęte z Zachodu. Dla producentów i handlowców jest to kolejna okazja do zwiększenia produkcji i sprzedaży okolicznościowych gadżetów czy usług. Jest to, w przekonaniu wielu badaczy, najważniejsza grupa docelowa, jaką można wyróżnić w społeczeństwie konsumpcyjnym (Długosz, Niezgoda, Solecki, 2014).

Młodzież najszybciej i najchętniej przyjmuje nowe technologie, takie jak np. nowe technologie komunikacyjne. To młodzi są dominującą grupą użytkowników internetu i nowej jego odmiany Web 2.0. To oni zaludniają istniejące w tej przestrzeni portale społecznościowe, są prokonsumentami wykorzystującymi YouTube. To oni nie mogą się obejść nie tyle bez komputera i internetu, ile bez telefonu komórkowego, zapewniającego łączność z innymi. Dostęp do internetu i portali społecznościowych jest zarazem

podręcznym magazynem zdjęć, filmów i przede wszystkim odtwarzaczem muzyki (Długosz, Niezgoda, Solecki, 2014).

2.3. Sytuacja społeczna młodzieży

Patrząc z perspektywy czasu, można powiedzieć, iż młodzież jest kategorią strukturalną we wszystkich typach społeczeństwa. Zróżnicowanie ze względu na płeć i wiek ma charakter uniwersalny. Młodzi, ponieważ nie należą do kategorii dorosłych, nie mają pełni praw członka grupy. Niewiele zmieniło się i we współczesnym społeczeństwie. Nadal młodzież jest tą kategorią społeczną, która zwykle jest doświadczana przez gwałtowne zmiany społeczne. Wieloletnia badaczka problematyki zmian społecznych, Maria Zielińska, w swoim artykule pisze: „Sytuacja młodzieży w połowie drugiej dekady XXI wieku jest i złożona i mocno zróżnicowana – dużo bardziej niż kiedykolwiek wcześniej. Wynika to przede wszystkim z faktu, że rzeczywistość w ogóle jest bardziej skomplikowana i nieprzewidywalna w warunkach mnogości potencjalnych wyborów dróg życiowych i modeli życia” (Zielińska, 2016).

Zauważa również, że „Młodzi ludzie są we współczesnym świecie bardziej zaradni życiowo, społecznie i emocjonalnie od swoich rówieśników sprzed kilku lat. Zdecydowanie bardziej wiedzą co jest w życiu ważne i wykorzystują każdą chwilę do realizacji swoich celów. Młodzi ludzie, pomimo braku wsparcia ze strony państwa, z uporem dążą do samorealizacji oraz znalezienia pracy, która umożliwi im start życiowy. To pokolenie nie buntuje się przeciwko trudnej rzeczywistości, lecz stara się do niej dostosować poprzez obserwacje i wyciąganie wniosków. Marzą o pensjach, które pozwolą im na zaspokojenie swoich potrzeb nie tylko na poziomie minimum, ale nie chcą pracować za wszelką cenę, pragną pracy, która da im satysfakcję i zagwarantuje bezpieczeństwo zatrudnienia. Dobre wykształcenie nie wystarczy do osiągnięcia sukcesu, dlatego uzupełniają ciągle swoje kwalifikacje. Nie zadawalają się pracą na umowę, która nie gwarantuje im składek na świadczenia emerytalne, próbują tworzyć stabilną przyszłość, co nie jest łatwe w odniesieniu do tego, co oferuje im dzisiejszy rynek pracy. Niektórzy z nich decydują się na założenie własnej firmy, jednak nadal duży odsetek młodzieży decyduje się na wyjazd za granicę, w poszukiwaniu „lepszego życia” (Szafraniec, 2005).

Anthony Giddens (2006: 349), opisując problemy wykluczenia społecznego jako konsekwencji stratyfikacji, użył jako przykładu młodzieży. Wskazywał na te zjawiska, o

których była mowa wyżej. Sądzę jednak, że warto je za tym autorem jeszcze raz przypomnieć. Chwiejny rynek pracy, brak stałego zatrudnienia czy możliwości podjęcia pracy zawodowej nie sprzyjają usamodzielnieniu. Dawniej, ale i obecnie, stała praca zawodowa prowadziła do usamodzielnienia. Dzisiaj jest to coraz rzadsze i trudniejsze. Taki rynek pracy jest mniej bezpieczny dla młodych – mają większe problemy ze znalezieniem pracy (pracodawcy wolą osoby z doświadczeniem zawodowym), jeśli ją znajdują, to na gorszych warunkach (umowa-zlecenie zamiast umowy o pracę, a w konsekwencji ograniczone prawa pracownicze), częściej są zwalniani, gdy pojawiają się w firmie kłopoty. W obecnej sytuacji mają ograniczony dostęp do pomocy socjalnej. W przeszłości młodzi ludzie wchodzący w dorosłe życie mogli liczyć na zapomogi i zasiłki mieszkaniowe. Dzisiaj już nie. Także stąd wynika dłuższy okres uzależnienia od rodziców, nie tylko z chęci przedłużenia młodości. Giddens zwraca uwagę na to, iż coraz więcej młodych ludzi zostaje formalnie i nieformalnie wykluczonych z systemu edukacji. Zatem cechą szczególną jest nieuprzywilejowanie i marginalizacja.

Jednocześnie można mówić o szczególnych cechach wyróżniających młodzież – odmienne, właściwe dla niej style życia, akceptowane i realizowane wzory kulturowe, specyficzne gusty, szczególne typy aktywności obywatelskiej i politycznej. Wszystko to pozwala stwierdzić, iż jest ona z jednej strony zdeterminowana poprzez istniejący typ struktury społecznej, z drugiej – często jest zmieniającym ją aktorem (Giddens, 2006).

Rozdział 3.

Kultura fizyczna jako przedmiot zainteresowania socjologii

3.1. Rozumienie pojęcia „kultura fizyczna”

Jest truizmem stwierdzenie, że kultura fizyczna jest zjawiskiem społecznym i jako taka stanowi element składowy całościowego obrazu kultury danego społeczeństwa. Zawiera ona w sobie zarówno elementy kultury materialnej, jak też duchowej. Bez nich nie mogłaby istnieć. A ponieważ treści kultury jako takiej odgrywają niebagatelną rolę w procesie kształtowania się osoby ludzkiej, stąd też udział kultury fizycznej w tym procesie nie może podlegać zakwestionowaniu (Dziubiński, 2022; Jankowski, 2010).

Każda jednostka ludzka rodzi się i wzrasta w określonym środowisku społeczno-kulturowym, uczestnicząc w jego formowaniu, a przez to również kształtowaniu własnej osobowości, zaspokajaniu swoich wielorakich potrzeb. Można przy tym wymienić szereg właściwości sportowej aktywności człowieka. Spośród nich na szczególną uwagę zasługuje bez wątpienia dążenie do osiągnięcia jak najlepszych rezultatów, rekordów. Do tego wszakże niezbędny jest zarówno wysoki poziom ogólnej kondycji fizycznej, wydolności organizmu, trening i wreszcie perfekcyjne opanowanie technik stosowanych w danej dyscyplinie sportowej (*Humanistyczna Encyklopedia Sportu*, 1987: 312).

Pojęcie kultury fizycznej – dziś jak się wydaje powszechnie akceptowane i rozpoznawalne – w Polsce prawo obywatelstwa zyskało w drugiej połowie lat 40. ubiegłego wieku głównie za sprawą, jak to wówczas określano, „przodującej nauki radzieckiej”. Przy czym, o ile polityczno-ideologiczne przesłanki, jak i sam fakt owego zapożyczenia uznać należy za bezsporne, wątpliwości budzi funkcjonujący wśród części środowiska naukowego pogląd przypisujący autorstwo wspomnianego pojęcia Rosjaninowi G.A. Duperronowi (Duperronow, 1925: 8). Jego *Teorja fizycznej kultury*, uważana za pierwszy podręcznik poświęcony tej problematyce ukazała się w roku 1925, podczas gdy termin ten od przeszło ćwierć wieku funkcjonował w literaturze amerykańskiej”. Wcześniej pojawiał się sporadycznie. Pierwotnie oznaczał świadome kształtowanie sylwetki i bliższy był temu, co współcześnie określa się mianem kulturystyki. W tym też znaczeniu używał go amerykański propagator tej dziedziny Bemarr Macfadden. W marcu 1899 roku zaczął nawet wydawać miesięcznik „Physical Culture” poświęcony ćwiczeniom kulturystycznym. Z czasem profil pisma ulegał zmianie, stając się bliższy problematyce propagującej zdrowie i różnorodne

formy aktywności ruchowej (Yagoda, 1981). Nawiasem mówiąc, do dziś w amerykańskich publikacjach poświęconych kulturyście Macfadden określany jest mianem ojca chrzestnego kultury fizycznej.

Na terenie naszego kraju, zwłaszcza w początkowym okresie, przypadającym na przełom XIX i XX wieku, czasie rodzenia się idei sportu współczesnego, termin kultury fizycznej był zamiennie używany z terminem kultury cielesnej. W takim kontekście pojawia się m.in. w artykule z 26 sierpnia 1908 roku noszącym tytuł *Kultura fizyczna a prasa codzienna* zamieszczonym na łamach dwutygodnika „Jtuch” – pisma, które w tym czasie w dużym stopniu przyczyniło się do kształtowania nazewnictwa z zakresu sportu i wychowania fizycznego. Stwierdzić jednak należy, iż przytoczone tu wydarzenia miały charakter raczej incydentalny, faktem zaś pozostaje, że w okresie dwudziestolecia międzywojennego dominowały pojęcia traktowane dziś jako części składowe kultury fizycznej, jak np. sport czy wychowanie fizyczne. Dość wspomnieć, że nawet uważany za twórcę humanistycznie zorientowanej teorii kultury fizycznej Florian Znaniecki, ani w swojej dwutomowej *Socjologii wychowania*, wydanej w latach 1928-1930, ani w późniejszych *Naukach o kulturze* (wyd. amer. 1952, przekład polski 1971) nie posługiwał się tym pojęciem (Znaniecki, 2001).

Również obecnie – mimo upływu lat, mocnego osadzenia w istniejących teoriach i, jak już wspomniano, powszechnej akceptacji przez środowiska naukowe, pojęcie kultury fizycznej cechuje daleko idąca wieloznaczność. Składa się na to kilka przyczyn. W pierwszej kolejności wynika to z charakteru samego pojęcia kultury. Nadal, mimo upływu przeszło dwustu lat, nie straciły aktualności słowa niemieckiego filozofa-romantyka Johanna G. Herdera, który twierdził, iż „nie ma nic bardziej nieokreślonego niż słowo kultura” (Herder, 1962: 4). Co więcej, upowszechnienie terminu, a zwłaszcza jego wejście w obieg języka potocznego, sprawiło, że jego liczne interpretacje „doprowadziły do tego, że termin ten ma wiele różnych, odmiennych, a niekiedy wręcz kontradiktoryjnych znaczeń” (Kosiewicz, 2000: 18). Podobne opinie, mimo upływu lat, można by sformułować pod adresem stworzonej przez Clyde Kluckhohna i Alfreda Kroebera typologii definicji kultury. Przeszło pół wieku temu jej autorzy wyróżnili sześć zasadniczych aspektów (typów definicji), w jakich termin ten jest postrzegany i do dnia dzisiejszego nie pojawiła się inna, równie całościowa, a co ważniejsze konkurencyjna propozycja. Warto też wspomnieć, że przytoczone konkluzje, do jakich doszli autorzy, poprzedziła analiza aż 168 definicji kultury odnalezionych wcześniej w literaturze przedmiotu (Kroeber, Kluckhohn, 1952).

Wprawdzie definicje kultury fizycznej nie są aż tak liczne, ale i w tym przypadku bez większego trudu, tylko w literaturze polskojęzycznej można by wskazać co najmniej kilkanaście istniejących w tym względzie propozycji. Obok definicji słownikowo-encyklopedycznych (*Mała encyklopedia sportu*, 1985: 315-316; Lipoński, 1987: 165; Wolańska, 1997: 42) oraz formalnoprawnych (Ustawa z dnia 18.01.1996), także w literaturze naukowej możemy znaleźć szereg propozycji definicyjnych, ujmujących kulturę fizyczną w kategoriach prakseologicznych (Kotarbiński, 1959: 385), wzorów, zachowań i ich rezultatów (Krawczyk, 1979: 14-15), wartości (Demel, 1973: 38), kultury symbolicznej (Urbankowski, 1976: 99), czy w ujęciu holistycznym (Kosiewicz, 2000: 22; Osiński, 1996: 33), by wymienić tylko najczęściej przytaczane.

Warto wspomnieć, że również na gruncie nauk o kulturze fizycznej mamy do czynienia z zabiegiem porządkującym istniejące ujęcia definicyjne. Jest to czterocłonowa typologia definicji kultury fizycznej autorstwa Zbigniewa Krawczyka (1989: 7-8), spopularyzowana dzięki zamieszczeniu jej w podręczniku socjologii przeznaczonym dla studentów oraz jako element hasła «kultura fizyczna» w IV tomie *Encyklopedii kultury polskiej XX wieku. Kultura fizyczna, sport*. Zdaniem jej autora, kultura fizyczna ujmowana jest bądź jako całokształt materialnego środowiska kształtowanego przez człowieka zgodnie z jego możliwościami, wartościami i potrzebami (1), bądź jako system wartości, działań i ich efektów w dziedzinie cielesnej aktywności człowieka (2) lub też jako zespół, świadomie i celowo podejmowanych, form aktywności ruchowej (3). Ostatni, czwarty z wyróżnionych typów – dodajmy w Polsce raczej rzadko spotykany – każe traktować kulturę fizyczną jako synonim sportu (4) (Krawczyk, 1997: 11-12; Osiński, 1996: 28 i n.).

Problemy odmiennej natury rodzi także przymiotnikowa forma towarzysząca interesującej nas kategorii, która – zdaniem cytowanego wcześniej Krawczyka, „kryje w sobie zbyt różnorodne treści”. W skrajnej postaci wyraża się ona przekonaniem, że świat wartości kulturowych nie odnosi się do działań związanych z aktywnością fizyczną, w tym także ludzkiego ciała i sposobów jego usprawniania, co nawiasem mówiąc czyniłoby wszelkie oddziaływania podejmowane w tym obszarze bliższe tresurze niż jakimkolwiek procesom wychowawczym (Krawczyk, 1997; Pawłucki, 2013).

Nie sposób wreszcie pominąć jeszcze innego aspektu mającego wpływ na wieloznaczność tego terminu. Jest on wynikiem funkcjonowania tej kategorii w co najmniej trzech odmiennych kontekstach: raz – jako kategorii z obszaru nauki, dalej – jako terminu funkcjonującego w obszarze języka i wiedzy potocznej, wreszcie jako nazwy stosowanej dla określenia instytucji i organizacji społecznych zarządzających systemem określanym tym

właśnie mianem. W pierwszym znaczeniu istniejące definicje kultury fizycznej określają i wyznaczają teoretyczne ramy omawianego zjawiska, a tym samym obszar naukowej penetracji tak teoretycznej, jak i empirycznej. W drugim są odbiciem istniejącej w tym względzie świadomości społecznej, częstokroć pełniąc rolę nazwy ogólnej stanowiącej sumę takich pojęć jak sport, wychowanie fizyczne, rekreacja oraz zdecydowanie rzadziej rehabilitacja i turystyka. W trzecim z wymienionych aspektów – instytucjonalnym – kultura fizyczna pojawia się nie tylko w istniejących oficjalnych nazwach instytucji i organizacji, lecz także wyznacza zakres ich kompetencji. Doskonale ilustrują to kolejne zmiany nazwy centralnego organu administracji państwowej, jakim był działający w latach 1949-1960 Główny Komitet Kultury Fizycznej, przemianowany następnie na Główny Komitet Kultury Fizycznej i Turystyki, by z chwilą wyodrębnienia tej ostatniej w postaci samodzielnej instytucji (Głównego Komitetu Turystyki), co nastąpiło w 1978 roku, przyjąć nazwę Głównego Komitetu Kultury Fizycznej i Sportu².

W konsekwencji spośród wielu istniejących definicji kultury fizycznej najbliższa jest nam definicja określająca ją jako „względnie zintegrowany i utrwalony system zachowań w dziedzinie dbałości o rozwój fizyczny, sprawność ruchową, zdrowie, urodę, fizyczną doskonałość i ekspresję człowieka, przebiegających według przyjętych w danej zbiorowości wzorów, a także rezultaty owych zachowań” (Krawczyk, 1979: 14-15). Warto w tym miejscu zaznaczyć, że jest to zmodyfikowana wersja jej pierwowzoru z 1972 roku, rozszerzona o pojęcie urody, ekspresji i fizycznej doskonałości, co w efekcie przecinało dyskusje m.in. o tym, czy sport wyczynowy może być traktowany jako element kultury fizycznej. Spór ten ma zresztą znacznie starszy rodowód i sięga swymi korzeniami krytycznych opinii na temat sportu wyczynowego podejmowanych jeszcze w XIX wieku oraz okresie międzywojnia, zwłaszcza w kręgach intelektualistów (Lipoński, 1973: 115-126).

Z dzisiejszej perspektywy, sport minionych dziesięcioleci jawi się raczej jako pociągająca forma rozrywki, zaś współczesne dyskusje częściej zmierzają do wskazywania patologicznych zjawisk mu towarzyszących, jak negatywne skutki komercjalizacji czy dopingu farmakologicznego, niż negowania samej idei. Przedmiotem teorii wychowania fizycznego jest proces wychowania fizycznego młodych pokoleń. Obszarem rzeczywistości

² Kolejne zmiany nastąpiły w 1985 r. kiedy utworzono Komitet Młodzieży i Kultury Fizycznej, przemianowany w 1991 r. na Urząd Kultury Fizycznej i Turystyki, a w 2000 r. Urząd Kultury Fizycznej i Sportu. W chwili obecnej, po kolejnych reorganizacjach i zmianach nazwy, od 1 września 2005 mamy Ministerstwo Sportu i Turystyki, zaś termin «kultura fizyczna» zniknął z oficjalnego nazewnictwa, przynajmniej w odniesieniu do instytucji szczebla centralnego.

społecznej, na rzecz której proces ten się odbywa, jest dziedziną aktywności człowieka zwana kulturą fizyczną. Odpowiedź na pytanie, czym jest kultura fizyczna, wymaga wcześniejszego wyjaśnienia szerszego zakresowo pojęcia, jakim jest kultura (Grabowski, 1999).

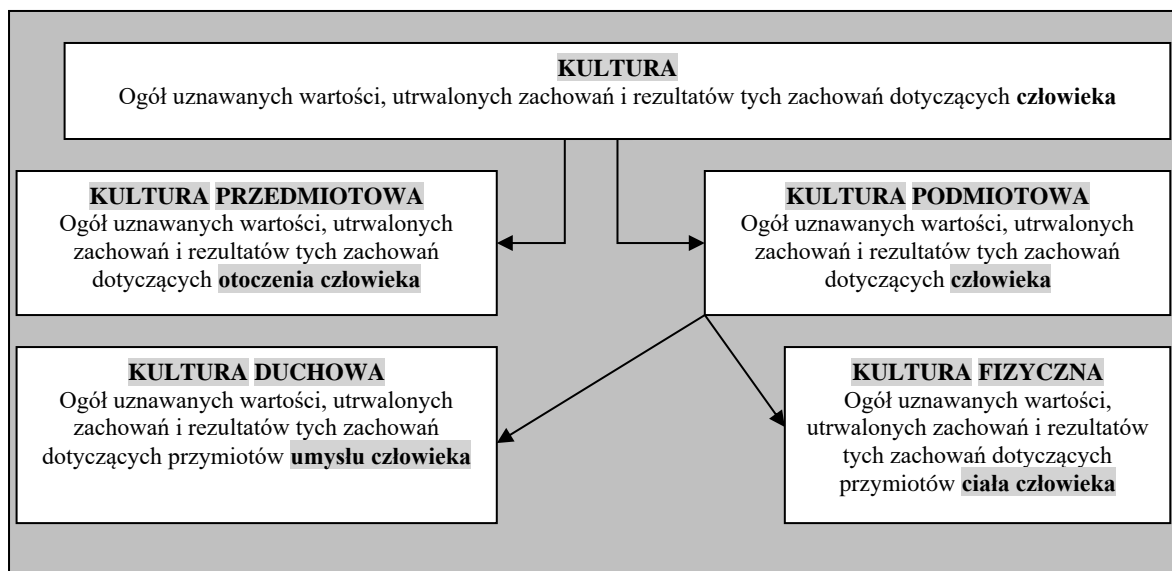
Etymologia współczesnego pojęcia kultura nie jest jednoznaczna. Łacińskie słowo *cultura* oznacza zarówno uprawę, hodowlę, pielęgnację, jak i hołd, cześć, czyli przypisywanie czemuś szczególnego znaczenia. Prawdopodobnie dlatego wśród rozlicznych definicji tego pojęcia w literaturze dominują dwa główne sposoby jego interpretacji: w sensie uprawy jest rozumiana jako ogół utrwalonych zachowań i ich rezultatów związanych z przekształcaniem natury w celu poprawy jakości ludzkiego życia; od słowa kultywować oznacza ogół akceptowanych społecznie wartości (Grabowski, 1999).

Udaną próbą połączenia tych dwóch odmiennych sposobów interpretacji jest propozycja Antoniny Kłoskowskiej, według której „kultura stanowi wieloaspektową całość, w której drogą analiz wyróżnić można zinternalizowaną (Kłoskowska, 1991: 17-50) warstwę norm, wzorów i wartości; warstwę działań będących zobiektywizowanym wyrazem tamtej sfery i warstwę wytworów takich działań” (Kłoskowska, 1991: 23-24). Wyższość tej definicji nad wieloma innymi polega na tym, że nie tylko artykułuje wszystkie sfery kultury (wartości, zachowania, wytwory), ale także wskazuje na ich wzajemne uwarunkowania.

Przedmiotem tak kompleksowo i komplementarnie ujmowanej kultury (czyt. uprawy) może być świat wokół człowieka lub on sam. W pierwszym przypadku można mówić o kulturze rozumianej przedmiotowo, w drugim – podmiotowo. Rezultatem aktywności w sferze kultury przedmiotowej jest lepsze przystosowanie otoczenia człowieka do jego potrzeb; efektem aktywności w sferze kultury podmiotowej – lepsze przystosowanie człowieka do jego (biospołecznego) otoczenia. Aktywność kulturowa zorientowana podmiotowo może dotyczyć przymiotów umysłu lub ciała człowieka. Na określenie pielęgnacji przymiotów umysłu, używa się często nazwy „kultura duchowa”, która dla pewnych badaczy, a także w myśleniu potocznym, stanowi niekiedy synonim „prawdziwej” kultury. Aktywność skierowana na cielesną stronę bytu ludzkiego nosi nazwę kultura fizyczna (Nowocień, 2019).

Wyodrębnione w celach analitycznych kategorie kultury przedmiotowej (zwanej także cywilizacyjną) i podmiotowej (czyli duchowej i fizycznej) zawierają w jednakowych proporcjach wszystkie trzy wymienione wcześniej warstwy: wartości, działania i wytwory. Wszystkie te kategorie mogą też w równym stopniu mieć znaczenie autoteliczne lub instrumentalne dla człowieka. Dlatego kultura fizyczna, rozumiana jako ogół uznawanych

wartości i utrwalonych zachowań oraz ich rezultatów dotyczących ludzkiego ciała, nie jest jakąś egzotyczną postacią lub namiastką prawdziwej kultury, lecz kulturą w jej dosłownym i pełnym znaczeniu. Relacje między wyróżnionymi kategoriami kultury przedstawia schemat

Ryc. 1. Relacje między kategoriami kultury (Grabowski, 1999)

Wbrew pozorom uwidoczniony na schemacie podział na kulturę duchową i fizyczną nie rozrywa jedności człowieka i nie ma nic wspólnego z ontologicznym dualizmem w platońskim lub kartezjańskim znaczeniu. Zamierzonym przedmiotem uprawy mogą być umysł lub ciało, lecz jej podmiotem był, jest i pozostanie psychofizycznie niepodzielny człowiek.

Aktywność kulturowa skierowana zarówno na przekształcenie otoczenia, jak i doskonalenie samego siebie (w sensie duchowym lub fizycznym) może służyć zaspokajaniu życiowych potrzeb człowieka lub stanowić dla niego wartość samą sobie. W pierwszym przypadku mamy do czynienia z tzw. kulturą bytu i jej wytworami o znaczeniu instrumentalnym dla człowieka; w drugim – z tzw. kulturą symboliczną, pozostającą w służbie wartości autotelicznych, które nie są nieodzowne dla zachowania życia, ale nadają mu równocześnie typowo ludzki wymiar. Wymienione kategorie kultury egzystencjonalnej (bytu) i symbolicznej można również odnieść do zachowań człowieka w sferze kultury fizycznej. Motywem doskonalenia ciała może być bowiem zarówno potrzeba zwiększenia wydajności pracy zapewniającej byt, podniesienia sprawności obronnej itp., jak i osiągnięcie wyniku sportowego, mającego wyłącznie wartość symboliczną. W zależności od rozłożenia akcentów na poszczególne atrybuty zjawiska, zwanego kulturą fizyczną, różni badacze

(podobnie jak w przypadku kultury globalnej) różnie ją opisują, nadając znaczeniu tego pojęcia węższy lub szerszy zakres (Grabowski, 1999).

Maciej Demel, wychodząc z przesłanek aksjologicznych stwierdza, że „kultura fizyczna obejmuje te wszystkie wartości, które wiążą się z fizyczną postacią i fizycznym funkcjonowaniem człowieka, zarówno w jego własnym odczuciu, jak też w obrazie społecznie zobiektywizowanym. Wartości te – najogólniej mówiąc – odnoszą się do zdrowia, budowy i postawy ciała, odporności, wydolności, sprawności i urody” (Demel, 1973: 38).

Przytoczone przykłady definicji różnią się nie tylko ze względu na główne atrybuty przypisywane kulturze fizycznej, ale także z uwagi na udział w nich elementów wartościowania. W pierwszym ujęciu, mówiąc, że kultura fizyczna wyraża się w stosunku człowieka wobec spraw ciała, nie określa się, czy jest on pozytywny, obojętny, czy wręcz negatywny. W takim, pozbawionym waloryzacji, sposobie interpretacji kultury abnegacja i afirmacja wartości odnoszących się do ciała stanowią równorzędne kryteria kultury fizycznej. W drugim – definiując kulturę fizyczną wskazuje się na takie i tylko takie zachowania, które są przejawem dbałości, a więc pozytywnego (przynajmniej z naszego punktu widzenia) stosunku do ciała. Dla odróżnienia tych dwu podejść w języku polskim używa się niekiedy określeń: kulturowy i kulturalny (Kłoskowska, 1983; 1991: 17-50; Tatariewicz, 1978: 74-96; Krawczyk, 1989; Bittner, 1995; Demel, 1973).

3.2. Wartości kultury fizycznej

Dążenie do zaspokojenia potrzeb człowieka jest podstawowym mechanizmem skłaniającym ludzi do działania. Jak już wcześniej mówiliśmy, są to tzw. potrzeby podstawowe (odżywianie się, prokreacja, bezpieczeństwo) zawierające się w sferze kultury bytu, ale również tzw. potrzeby wyższego rzędu (potrzeby bycia we wspólnocie, akceptacji, miłości, przeżyć estetycznych, emocjonalnych itp.), zawierające się w sferach kultury społecznej i symbolicznej. Można powiedzieć, że zaspokajanie potrzeb człowieka jest niczym innym, jak osiągnięciem czy realizacją określonych wartości materialnych, relacyjnych czy idealnych. Mechanizm ów dotyczy również interesującej nas tutaj dziedziny kultury fizycznej. Oznacza to, że ludzie podejmują aktywność ruchową (uczestniczą czynnie

w kulturze fizycznej) ze względu na potrzebę realizacji różnorodnych wartości (Szczepański, 1966: 54; Lipiec, 2001)³.

Przystępując do rozważań nad uniwersalnymi wartościami kultury fizycznej, należy na wstępie zdefiniować pojęcie „wartości”. Wartość potocznie, ale również w ujęciu encyklopedycznym, oznacza wszystko to, co cenne, godne pożądania i wyboru, co stanowi cel ludzkich dążeń, cel działań zbiorowych, jak też wszystko to, co ma znaczenie dla poszczególnego człowieka, co dostarcza korzyści, co z kolei nadaje sens jego poczynaniom. Sięgając do wiedzy ogólnej – wartość jest rozmaicie definiowana i klasyfikowana. Jest ona na przykład traktowana jako typ przekonań, centralnie umieszczonych w ogólnym systemie przekonań jednostki. Wartość jest trwałym przekonaniem, że określony sposób postępowania lub ostateczny stan egzystencji jest osobiście lub społecznie preferowany w stosunku do alternatywnego sposobu postępowania lub ostatecznego stanu egzystencji (Karolczak-Biernacka, 1996: 1; Lipiec, 1999).

Z definicji tej odczytuje się aspekt normatywny. Wskazanie, że coś jest warte osiągnięcia to tyle, że coś jest pożądane jednostkowo i społecznie. W rozumowaniu tym wartości dzieli się na autoteliczne oraz instrumentalne i określa się ich treść. Wartości instrumentalne są środkami, za pomocą których osiąga się cele. Wiadomo też, że te same wartości raz mogą być uznane jako cenne same w sobie, innym razem jako środki prowadzące do osiągnięcia wartości ostatecznych (Krawczyk, 1997).

Liczne definicje kultury fizycznej – wynikające z odmiennych orientacji teoretycznych reprezentowanych przez ich autorów – bez względu na to, do jakich kategorii szczegółowych nawiązują, ponad wszelką wątpliwość dowodzą, że utożsamianie jej z ćwiczeniami fizycznymi, a nawet szerzej z aktywnością ruchową, stanowi daleko idące zubożenie tej sfery. Co więcej, skutki takiego selektywnego postrzegania kultury fizycznej generują określone konsekwencje, daleko wykraczające poza akademickie spory. Sprowadzenie całej istoty problemu do wymiaru ćwiczeń usprawniających organizm, powiązanych z dbałością o zdrowie, a równocześnie usunięcie – jeśli już nie w ogóle, to na dalszy plan – elementów intelektualnych, estetycznych, etycznych, psychologicznych czy społecznych sprawia, że nawet nie kwestionując kulturowego charakteru tego typu oddziaływań, kultura fizyczna jawi się jako niższy, a w efekcie mało znaczący element kultury. Lokując się zaś na dolnych

³ Wartością będziemy nazywali „dowolny przedmiot materialny czy idealny, ideę lub instytucję, przedmiot rzeczywisty lub wymyślony, w stosunku do którego jednostki lub zbiorowości przyjmują postawę szacunku, przypisują im ważną rolę w swoim życiu i dążenie do jego osiągnięcia odczuwają jako przymus. Wartościami są te przedmioty, które zapewniają jednostce równowagę i dążenie do nich daje poczucie dobrze spełnionego obowiązku lub te, które dla grupy są niezbędne dla utrzymania wewnętrznej spójności itp.”.

szczeblach hierarchii społecznie uznawanych wartości, w nielicznych tylko przypadkach staje się obszarem codziennych praktyk tak w skali całego społeczeństwa, jak i coraz częściej młodego pokolenia. Weryfikacji – jak się wydaje – wymaga np. funkcjonujące jeszcze dość często przekonanie o tym, że wśród przedmiotów znajdujących się w programach szkolnych, wychowanie fizyczne należy do ulubionych zajęć uczniów, zwłaszcza gdy uwzględnić dane empiryczne, z których wynika, że średnio co dziesiąty z nich nie bierze w nich udziału. Dodatkowej wymowy nabiera fakt, że przeciwwskazania zdrowotne, które są najczęściej deklarowanym powodem takich decyzji, w zestawieniu z danymi dotyczącymi stanu zdrowotności młodego pokolenia częściej – jak można przypuszczać – mają charakter racjonalizacji tego typu praktyk niż stanowią obiektywną barierę uczestnictwa. Dodatkowym czynnikiem, o którym nie można zapominać, jest także i to, że obowiązujący przez wieki, tradycyjny punkt widzenia zakładający, że sprawne ciało ludzkie ma zasadnicze znaczenie w procesie tworzenia dóbr materialnych, w społeczeństwach ponowoczesnych nie znajduje już takiej racji bytu. Rosnące znaczenie informacji wraz z rozbudowującą się sferą usług sprawiło, że udział pracy fizycznej we współczesnej produkcji przemysłowej sięga ledwie jednej setnej. Podobnej – jak w przypadku produkcji przemysłowej – degradacji uległo znaczenie sprawnego ciała jako narzędzia obrony. Także i w tym przypadku rozwój techniki sprawił, że współczesny żołnierz coraz częściej jawi się jako specjalista obsługujący skomplikowane urządzenia, a w całym procesie szkolenia sprawność fizyczna ustąpiła miejsca wiedzy. A wszystko dzieje się w kraju, którego społeczeństwo do miana ponowoczesnego dopiero aspiruje. Natomiast tam, gdzie procesy te są zaawansowane, troska o sprawne fizycznie ciało – jak stwierdza Zygmunt Bauman – uległa „prywatyzacji” stając się bardziej sprawą indywidualnych działań jednostki niż narzuconych, odgórnych rozwiązań ze strony państwa (Bauman, 1995: 80-83). I chociaż ciało nadal pełni funkcję narzędzia, odmienne są cele i sposoby jego wykorzystania, zaś troska o zdrowe i sprawne ciało przede wszystkim ma je uczynić zdolnym do konsumpcji (Rymarczyk, 2001: 86-91). Towarzyszy temu obserwowany – zwłaszcza w społeczeństwach zachodnich – wzrost znaczenia oraz ilości czasu wolnego (Heinemann, 1998: 27-38).

Jeśli uznamy wspomnianą tendencję za trwałą, niezależnie nawet od tego, jak będą kształtować się szczegółowe relacje na linii: działania indywidualne – państwo, sytuacja ta stawia przed systemem kultury fizycznej całkiem nowe wyzwania. Czyniąc troskę o ciało indywidualnym problemem jednostki, najważniejszym zadaniem instytucjonalnego systemu kultury fizycznej, realizowanego zwłaszcza przez wychowanie fizyczne i rekreację, staje się

budowanie świadomości na temat potrzeb człowieka. Miarą powodzenia będzie w tym przypadku nie tyle poziom wiedzy teoretycznej, co wynikające stąd działania wokół własnego ciała, które podejmie jednostka. One z kolei pozwolą uzyskać wymierne efekty sprawnościowe, wydolnościowe, zdrowotne itp. Przy czym musimy pamiętać, że tradycyjny podział na twórców i konsumentów kultury jest w tym przypadku wielce zawodny. Specyfika kultury fizycznej polega m.in. na tym, że w odróżnieniu od wielu innych obszarów kultury – zwłaszcza tam, gdzie przekaz ma charakter zinstytucjonalizowany – główny akcent położony jest na aktywne, osobiste uczestnictwo, a jego miarą nie jest osiągnięcie perfekcji czy mistrzostwa (może za wyjątkiem sportu wyczynowego), lecz osobiste zaangażowanie wynikające ze świadomej decyzji jednostki przekonanej o korzyściach płynących z tego typu działań, bez względu na to, jakie wartości legły u podstaw podjętych decyzji. Jeśli nawet przyjmujemy, że zdecydowana większość działań, jakie niesie ze sobą kultura fizyczna, cechuje dalece instrumentalny charakter (dbałość o zdrowie, urodę, sprawność fizyczną czy ćwiczenia rehabilitacyjne), to trudno zaprzeczyć – jak stwierdza Zbigniew Dziubiński – że w sytuacjach, gdzie nie mamy do czynienia z obowiązkiem i przymusem „wartości autoteliczne determinują, przynajmniej w jakiejś mierze, zachowania człowieka nawet wówczas, gdy wyraźnie widać motyw instrumentalne” (Dziubiński, 2004: 25).

Przytoczony podział, rozróżniający w obrębie kultury fizycznej wartości autoteliczne i instrumentalne, najczęściej chyba spotykany w literaturze przedmiotu, tylko z pozoru wydaje się jasny i klarowny. W rzeczywistości cechuje go daleko idąca labilność, a wyznaczenie ścisłych granic między obydwoma sferami często następuje ogromne trudności. Wprawdzie autoteliczność (definiowana jako wartość sama w sobie) stanowi fundamentalną cechę kultury fizycznej ujmowanej w kategoriach aksjologicznych (Krawczyk, 1997: 13), trudno jednak nie dostrzec, że postępująca demokratyzacja życia, a w ślad za nią zmieniające się warunki i relacje społeczne, skutecznie przesunęły punkt ciężkości w stronę wartości instrumentalnych (czyli takich, które stanowią narzędzie prowadzące do osiągnięcia innych celów). Najczytelniejszym tego przykładem mogą być dzieje nowożytnego olimpizmu. Wyrosły na gruncie autotelicznych wartości sport arystokratyczny, właściwie od momentu powstania borykał się z problemami. Walka o „czystość idei olimpijskiej”, której bastionem był i do chwili obecnej pozostaje MKOl, to właściwie historia coraz dalej idącej liberalizacji obowiązujących w tej materii przepisów. Również sto lat od rozegrania pierwszych igrzysk slogan, jaki pojawił się w czasie zmagania olimpijskich w Atlancie: „Nigdy nie wygrywasz srebra, lecz przegrywasz złoto”, dobitnie

ukazał, jak dalece zmienił się nowożytny ruch olimpijski od czasów jego twórcy – dla P. de Coubertina najważniejszy był udział w nich. Przy czym, co wyraźnie należy zaznaczyć, zmiany, jakie objęły współczesny sport wyczynowy. Jego postępująca profesjonalizacja, a zwłaszcza komercjalizacja, nie są równoznaczne z postrzeganiem go przez osoby w nim uczestniczące jedynie z pobudek instrumentalnych. Chociaż sam fakt czerpania korzyści finansowych z uprawiania sportu wskazuje na jego instrumentalne traktowanie, podobnie jak realizowanie za jego pośrednictwem celów politycznych, społecznych czy reklamowych, trudno wykluczyć – jak stwierdza Dziubiński – że „nawet najwybitniejsi sportowcy, zarabiający bardzo duże pieniądze, nie odczuwają satysfakcji i przyjemności z uczestnictwa w ciężkim treningu i rywalizacji «do ostatniego tchu». Bowiem nie wyobrażamy sobie, aby ktoś, kto nie kocha tego wszystkiego, co wiąże się ze sportem, mógł podporządkować się obowiązującym rygorom, wykonać ogromnie ciężką pracę i stosować przez długie lata sportową ascezę” (Dziubiński, 2004: 25; Lipoński, 2012).

O ile jednak, przynajmniej w okresie narodzin współczesnego sportu, autoteliczność stanowiła niezbywalną składową wzoru sportsmena, odwołującego się do etosu Veblenowskiej klasy próżniaczej, pozostałe obszary kultury fizycznej, zwłaszcza wychowanie fizyczne i rekreacja, niejako na mocy definicji, odwoływały się do wartości instrumentalnych. Trudno wyobrazić sobie, aby proces wychowania odbywał się bez odwołania się do wartości choćby tych, które przez pedagogów określane są mianem absolutnych (prawda, dobro, piękno), ale faktem jest też, że zasadniczym celem wychowania fizycznego było i pozostaje ukształtowanie sprawnej fizycznie jednostki, zapewnienie jej warunków do właściwego rozwoju, a wreszcie, pomnażanie zdrowia, a więc wartości o wyraźnie instrumentalnym obliczu. Podobne założenia, chociaż zazwyczaj inny jest ich adresat, przyświecają rekreacji. Może jedynie turystyka, przede wszystkim w początkowym okresie, wyraźnie podkreślała swój autoteliczny charakter. Szczególnie mocno pierwiastki te eksponowane były wśród ówczesnych taterników, a zwłaszcza przez Mieczysława Karłowicza, uchodzącego za głównego ideologa tego ruchu w okresie międzywojennym (Krawczyk, 1978: 17; Różycki, 2022). Z dzisiejszej perspektywy wręcz jak anegdota brzmią pytania kierowane do Jana G. Pawlikowskiego i Macieja Sieczki o powody, jakimi kierowali się dokonując pierwszego wejścia na Mnicha (1879)⁴.

⁴ Kwestią dyskusyjną pozostaje, czy wspomniane wejście należy traktować jako wyczyn sportowy, czy też eskapadę turystyczną, podobnie jak i odpowiedź na pytanie, czy turystyka stanowi integralną część kultury fizycznej.

Ale i tu, tak jak w przypadku sportu, nawet najbardziej rozbudowana instrumentalizacja leżąca u podstaw podejmowanych działań, w żadnym przypadku nie wyklucza odwołania się do wartości autotelicznych. Jeśli nawet z założenia realizować będziemy wartości skrajnie instrumentalne nie sposób wykluczyć sytuacji, w których ćwiczący będą odczuwać przyjemność płynącą z wysiłku, pokonywania własnej słabości itp., które częstokroć mają decydujące znaczenie dla dokonywanych wyborów. Zresztą z punktu widzenia funkcjonowania systemu, realizowanych celów i zaspokajania potrzeb nie ma znaczenia, jaki charakter przypiszemy konstytuującym je wartościom. Różnice postrzegane są dopiero na poziomie psychologicznym. „Autoteliczności wartości – zdaniem Kłoskowskiej – nie można (Kłoskowska, 1983) stwierdzić inaczej, jak odwołując się do postaw działających ludzi, do ich przeżyć wewnętrznych określających motywy działania” (Kłoskowska, 1981: 202). Analizując z kolei liczne w tym względzie propozycje uwzględniające psychospołeczny aspekt istnienia wartości, wskazuje – nawiązując do typologii Stanisława Ossowskiego – że najpełniejszy ich układ tworzą wartości uznawane, odczuwane, realizowane i witalne, zwane też obiektywnymi (Kłoskowska, 1981: 184). Pierwsze z wymienionych określają społeczne ramy systemu, w przypadku kultury fizycznej wyznaczające sferę zbiorowych powinności i oczekiwań. Ich internalizacja sprawia, że stają się przedmiotem aspiracji i dążeń jednostek, nadając sens ich działaniom. Trzeci z wyróżnionych typów to po prostu schematy praktycznego działania, przejawiające się w konkretnych zachowaniach. Na ostatnią z wymienionych grup wartości składają się elementy świata przyrody i kultury, oddziałujące na jednostkę niezależnie od jej motywacji i postaw. Stanowiąc swoiste otoczenie zewnętrzne jako jedyne spośród wymienionych, nie muszą podlegać internalizacji (Kłoskowska, 1981: 192).

Reasumując można przyjąć, że istotę kultury fizycznej stanowi fakt, iż podmiotem jej oddziaływań jest człowiek, a jego fizyczny obraz kształtowany jest w imię wartości, jakie w danej chwili obowiązują, pośrednio wyznaczając potrzeby i cele, do których należy dążyć, co w praktyce przekłada się na różnorodne zachowania pozwalające cele te realizować, zaspokajając przy tym istniejące potrzeby. Przy czym, co wyraźnie chcemy podkreślić, kultura fizyczna to zarówno zachowania, jak i społecznie kształtowana świadomość na temat potrzeb i możliwości swojego ciała czy szerzej – własnej fizyczności.

3.3. Wzory kultury fizycznej

Najogólniej można powiedzieć, że wartości stanowią jeden z głównych wyznaczników ludzkiego działania. Określają powinności jednostki zarówno względem grupy, jak i wobec samej siebie, zwykle przyjmując postać wzorów uznanych za godne naśladowania. Każdy z istniejących wzorów składa się z szeregu norm, które razem wzięte kształtują sytuacje społeczne poprzez pożądane w danej chwili zachowania. Powszechność wzorów powoduje, że objęte jest nimi całe życie społeczne, a ich wszechobecność sprawia, że są wśród nich takie, którym skłonni jesteśmy przypisywać mniejsze lub większe znaczenie. Jeśli nasze zachowania mieszczą się w obszarze zwyczaju, traktowane są zwykle jako prywatna sprawa jednostki, tam zaś, gdzie naruszają ustalony porządek, stanowią zagrożenie dla spójności grupy, tolerancja społeczna zwykle się kończy. Przy czym hierarchia ważności nie ma w takich przypadkach charakteru stałego, często pozostając w ścisłej zależności od społecznego kontekstu, w jakim dane zachowanie się pojawia. Przykładowo: jeśli sposób ubierania się można uznać za prywatną sprawę każdego z nas, a odmienność w tym względzie będzie co najwyżej wywoływać zdziwienie wśród tych, którzy nas otaczają, to w pewnych sytuacjach kwiecista koszula i różowa marynarka, w której wystąpimy na pogrzebie, może spotkać się z ostrym potępieniem i gwałtowną reakcją ze strony innych uczestników uroczystości (Krawczyk, 2011: 141-163).

Kultura fizyczna, jak każda sfera życia społecznego, również podlega wspomnianym reglamentacjom. Otwartym natomiast pozostaje pytanie, jakie znaczenie jako zbiorowość skłonni jesteśmy jej przypisywać. Obserwacja potoczna, jak i szereg faktów odnotowanych w badaniach empirycznych, skłania do wniosku, że jej pozycję trudno uznać za znaczącą. Przy czym musimy mieć świadomość, że praktyka społeczna w innych niż fizyczna dziedzinach kultury często jest równie daleka od istniejących w tym względzie oczekiwań (Krawczyk, 2011: 141-163; Pawłucki, 2019).

Ukształtowane w tradycji europejskiej wzory kultury fizycznej – przechodząc określoną ewolucję – pozostają w pewnym stopniu żywe i obowiązujące także współcześnie. Jak się wydaje, dadzą się one sprowadzić do następujących typów:

Wzór estetyczny. Jak wiadomo kategoria piękna funkcjonowała w antycznej aksjologii obok idei dobra i mądrości; one to pospołu określały wzór człowieka głoszony przez grecką paideję. Pierwotnie piękno przysługiwało wyłącznie ciału człowieka; pozostałe strony jego osobowości określano przy pomocy innych pojęć. Ciało doskonale zbudowanego człowieka cechowały: wysoka budowa, harmonia i właściwa proporcja

poszczególnych jego części. „Niski mężczyzna – mówił Arystoteles – nie jest mężczyzną, ale niska kobieta nie jest w ogóle człowiekiem”. „Jeśli – pisał Witruwiusz – położy się człowieka na wznak z wyciągniętymi rękami i nogami i ustawiwszy jedno ramię cyrkla w miejscu, gdzie jest pępek, zakreśli koło, to obwód tego koła dotknie końca palców u rąk i nóg” (Kuczyńska, 1978).

Estetyka Renesansu utrzymała w zasadzie antyczne kanony piękna cielesnego z tym, że już nie tak konsekwentnie i z tendencją do pluralistycznego pojmowania zasady harmonii. Ponadto obok ciągle utrzymywanego wzoru nagiego ciała chłopięcego, wraz z narastającą rolą kobiety, chętnie sięga do tematu aktu kobiecego. Natomiast, jak się wydaje, Renesans nie ukazał już tak mistrzowsko, jak uczyniła to starożytność, piękna ruchu i sprawności fizycznej, co było pochodną znaczenia sportu w stylu życia starożytnych Greków (Kunicki, 2002: 29).

Zapoczątkowany w Renesansie relatywizm piękna cielesnego rozwinął się współcześnie w konwencję alternatywnych wzorów estetycznych, a nawet przywołania zasady antyurody; nade wszystko jednak zadbano o realizację wzoru „urody tworzonej”, głównie przy pomocy odpowiednich strojów oraz, szczególnie w przypadku kobiet, poprzez wykorzystanie możliwości diety i zabiegów kosmetyczno-upiększających. Szybki rozwój przemysłu włókienniczego i chemicznego w społeczeństwach o rozwiniętej cywilizacji technicznej spowodował pojawienie się mody, która dzięki sezonowej zmienności doprowadziła do całkowitego zaniku względnie stałych kanonów urody. Być może pewien przesyt „sztucznym” środowiskiem człowieka w cywilizacji przemysłowej, a co za tym idzie, dążenie do stanu bardziej naturalnego, a ponadto awans wzorów kultury ludowej i upowszechnienie się sportowego stylu życia, szczególnie w środowisku młodzieży – można traktować jako zapowiedź już nie wyłącznego, ale dominującego znaczenia ideału harmonii, siły i sprawności cielesnej we współczesnych estetycznych kanonach urody ciała (Melosik, 1996).

Wzór hedonistyczny. Rozróżniamy, mówiąc ogólnie, trzy zasadnicze typy doznań cielesnych: smakowe, seksualne i kinetyczne. Pierwsze przejawiają się w najróżnorodniejszych postaciach i w różnym nasileniu: od niewymyślnych i ilościowo skromnych form konsumpcji, mających na celu wyłącznie zaspokojenie głodu, do wyrafinowanych, pełnych kunsztu biesiad, będących integralną składową stylu życia, obrazującą odpowiednią pozycję społeczną określonej grupy. Podobnie krańcowe zróżnicowania jakościowe posiadają zachowania seksualne. Natomiast ruch jako źródło przyjemności przejawia się najczęściej w postaci gier i zabaw fizycznych (Zuchora, 2009).

Przyjemności cielesne rozpatrywane w perspektywie magii, religii lub nawet współczesnych, świeckich zasad etycznych mają w sobie z reguły coś nieczystego. Dlatego też bardzo często naturalne i spontaniczne potrzeby cielesne hamowane były przez społeczne formy super ego. Stąd częste dążenie do tłumienia naturalnych popędów przez kulturę i znajdowanie dla nich ujścia w postaci różnorodnych sublimacji (Marcuse, 1955: 21).

Wzór ascetyczny. Wbrew przyjętemu stereotypowi o niepodzielności wzoru platońskiej kalokagatii w starożytności, należy podkreślić, że nie miał on nigdy statusu pełnej wyłączności. Niejako obok niego istniały koncepcje pedagogiczne obojętne na sprawy cielesne: pitagorejczycy umiarkowanie, a później Eurypides otwarcie i pełnym głosem występowali przeciwko wychowaniu fizycznemu jako instrumentowi kształtowania osobowości. Stąd też, u schyłku epoki helleńskiej, nasila się krytyka wiążącego się ze sportem wyczynowym ideału sprawności i siły fizycznej, cech właściwych – jak sądzono – raczej zwierzętom niż ludziom (Lipoński, 1973).

Do tych wątków, krytyki ciała jako wartości, wraca – jak wiadomo – Aureliusz Augustyn, który formułuje doktrynalne podstawy deprecjacji ciała. Jego zdaniem, dusza jest od ciała doskonalsza, gdyż przysługuje jej atrybut nieśmiertelności, ponadto ciało pozostaje niepoznawalne, a nawet stanowi przeszkodę wszelkiego poznania. Toteż, jego zdaniem, hedonizm cielesny godny jest odrzucenia jako główna bariera realizacji powołania człowieka (Krawczyk, 2011: 141-163). „To że uchodzisz za pięknego – pisał Boecjusz – zawdzięczasz słabości oczu widza. Gdyby człowiek miał doskonale zmysły, piękna by nie było”. Bowiem „piękno ducha nie musi pozostawać w żadnym określonym stosunku do piękności ciała. Brzydki człowiek może posiadać piękną duszę; możliwa jest również sytuacja odwrotna; łatwo zauważyć, że rusalki i czarownice w legendach średniowiecznych odznaczają się często wybitną urodą zewnętrzną” (Kuczyńska, 1978).

Ów typ wyłączności bądź dominacji sfery ducha nad potrzebami cielesnymi znalazł swoją kontynuację we wzorze bohatera romantycznego. Przejawił się on zarówno w postaci Wertera realizującego się w czułościowym przeżywaniu, a nie w fizycznym działaniu oraz w postaci intelektualnego buntownika, spalającego się w proteście przeciwko wszelkiej fizycznej przemocy. Jak się wydaje, wzór ten – już bez właściwej Romantyzmowi skrajności – jest obecny we współczesnej kulturze. Przejawia się on np. w ascetycznych postawach wobec potrzeb cielesnych, lansowanych w ideologiach socjalistycznych, szczególnie we wczesnej fazie rewolucji, a może przede wszystkim w katolickiej krytyce społeczeństw konsumpcyjnych, gubiących, jak się głosi, wartości duchowe na rzecz dóbr wyalienowanej cywilizacji technicznej (Krawczyk, 1995: 11).

Wzór higieniczny. Istnieją bodaj dwa główne typy wzoru higienicznego: egzystencjalny i utylitarny. Pierwszy towarzyszy walce człowieka z chorobą i śmiercią. Ma więc niejako charakter ponadczasowy: jedynie formy, w których występuje, zmieniają się wraz z postępem, szczególnie z postępem medycyny. W społeczeństwach pierwotnych określany jest elementarnymi potrzebami grupy – jej żywotności i przetrwania. Dlatego z reguły wpisany jest w system wyobrażeń magicznych bądź religijnych o życiu, a na co dzień przejawia się w postaci obyczajów, najczęściej zrytualizowanych (Znaniński, 1973). W społeczeństwach, które w swoim postępowaniu kierują się zasadami racjonalizmu i nauki, przybiera postać wzoru upowszechnionego przede wszystkim przez dom i szkołę. Jak się wydaje, współczesne antropologiczne koncepcje zdrowia, obejmujące swoim zainteresowaniem nie tylko potrzeby somatyczne, ale na równi z nimi – psychiczne i społeczne, zmagają właśnie ku budowaniu uniwersalnego wzoru higienicznego, będącego osią organizującą całokształt życia człowieka.

Drugi typ wzoru higienicznego podporządkowany jest, jak zauważyliśmy, społecznym celom utylitarnym. Pojawia się on, podobnie jak pierwszy, w czasach najdawniejszych, jednakże szczególne znaczenie uzyskuje w społeczeństwach przemysłowych, które już w pierwszej fazie swego rozwoju budują praktycznie doniosłe programy higieny społecznej. Wiąże się to z uświadomieniem negatywnych skutków zdrowotnych intensywnej i długo trwającej pracy przemysłowej, z potrzebami politycznymi, a szczególnie militarnymi oraz z kształtowaniem się nowoczesnych narodów, zabiegających o właściwe miejsce na mapie świata. Jak się wydaje, ten przede wszystkim typ idei legł u podstaw programu nowożytnego wychowania fizycznego, który rozprzestrzenił się najpierw w Europie i Ameryce, a później na zasadzie dyfuzji przeniknął do wszystkich cywilizujących się społeczeństw globu (Krawczyk, 1970).

Dzięki rozwojowi szkolnictwa i oświaty, a także demokratyzacji i upowszechnieniu służby zdrowia, wzór higieniczny jest bodaj najtrwalej lansowany przez społeczeństwo wychowujące i posiada najbardziej powszechny zasięg i uznanie. Przy czym pierwotnie rozczłonkowane cele: egzystencjalne i utylitarne, jakie legły u podstaw pojawienia się wyżej omówionych dwóch typów wzoru higienicznego, przejawiają obecnie tendencję do integracji.

Wzór sprawnościowy. Mimo atrakcyjności wzoru higienicznego, w społeczeństwach klasowych zawsze obowiązywało skrajnie instrumentalne traktowanie ciała; z reguły podporządkowywano je celom produkcyjnym i militarnym: zaborczym bądź obronnym. „Urzeczywistniając nasz ideał władzy nad przyrodą – pisał Florian Znaniński –

zapomnieliśmy o tym, że główne narzędzie tej władzy – ludzkie ciało – jest również niezbędnym narzędziem wszelkiego życia kulturalnego (Znaniński, 2001: 22). To jest ta część przyrody, która powinna była stać się przedmiotem największej uwagi. Tymczasem spiesząc się uwolnić od zależności od naszego otoczenia naturalnego, traktowaliśmy ciała wielkiej części ludzkości jak czysto mechaniczne narzędzia, służące wyłącznie do opanowania świata zewnętrznego” (Znaniński, 1973).

Mimo wszelkich odmienności wzór ten kontynuowany był w późniejszym wychowaniu rycerskim, a przede wszystkim przetrwał w doświadczeniach armii zaciężnych i pospolitego ruszenia. Te same w istocie cele przyświecają wychowaniu fizycznemu we współczesnym wojsku, chociaż szybki rozwój techniki wojennej niejako na plan drugi spycha sprawnościowe umiejętności żołnierzy (Palvina, 2008: 255-264).

Można wskazać na ogólną prawidłowość w kwestii utylitarnego znaczenia ciała: nasilało się ono w społeczeństwach o silnym zabarwieniu militarnym bądź znajdujących się w fazie ekspansji wzrostu cywilizacyjnego w warunkach niedorozwoju technicznego. Ponadto dotyczyło jedynie klas, których role społeczne realizowane były poprzez wysiłek fizyczny: „strażników państwa” oraz pracowników fizycznych (Palvina, 2008: 255-264).

Wzór agonistyczny. Jak twierdzi Thorstein Veblen, kategoria dzielności wyrażająca się najpełniej w walce i rywalizacji sportowej właściwa jest „klasie próżniaczej” i wywodzi się z jej łupieżczego charakteru, życia na pokaz oraz ostentacyjnego próżnowania. „Zasady dobrego tonu – pisał – wykluczają z życia klasy próżniaczej wszelką działalność, nie dającą się zakwalifikować jako ostentacyjne próżnowanie (Veblen, 1971: 218). Jednocześnie bezcelowy wysiłek fizyczny jest nudny i zdecydowanie nieprzyjemny. W takich przypadkach (Veblen, 1971: 243). rozwiązanie szuka się w formie aktywności, która dostarcza efektywnego pozoru celowości, nawet jeśli cel ten będzie tylko „na niby”. Sport zaspokaja doskonale wymagania faktycznej bezużyteczności w połączeniu z malowniczymi pozorami celowości” (Veblen, 1971: 228; Zuchora, 2016)).

Zachowania agonistyczne mają więc początkowo zasięg ograniczony klasowo: wpisane są one mianowicie w arystokratyczny styl życia i jedynie wtórnie przenikają do innych sfer społecznych, aspirujących do tego stylu. Chodzi tu początkowo o koła wojskowe, a później kręgi inteligencji dystansującej się wobec świata wartości bezpośrednio utylitarnych. Z czasem jednak wzory te – jak wiadomo – rozprzestrzeniły się także wśród innych klas społecznych, szczególnie w pokoleniu młodzieży, objawiając tym samym swój uniwersalny charakter. Jak się wydaje, ten stan rzeczy można tłumaczyć pięcioma okolicznościami. Po pierwsze, wzory arystokratycznej dzielności okazały się atrakcyjne

także dla innych klas, stąd zostały przez nie zaadaptowane i zinternalizowane. Po drugie, rozszerzający się margines czasu wolnego sprzyjał rozprzestrzenieniu się czynności „aktywnego próżnowania” także wśród klas pracujących. Po trzecie, zawody sportowe odbywają się publicznie, powołują zatem do istnienia widownię, która na zasadzie sprzężenia zwrotnego stymuluje dążności perfekcjonistyczne zawodników. Po czwarte, zachowania sportowe okazały się dogodnym instrumentem w kształtowaniu sprawności fizycznej dzieci i młodzieży, dzięki czemu stały się elementem koncepcji i programów edukacyjnych jako wartości o charakterze instrumentalnym. Po piąte wreszcie, agonistyka sportowa stała się współcześnie symbolicznym wyrazem dominacji bądź przewodnictwa wśród narodów i państw, walczących o pierwszeństwo we współzawodnictwie międzynarodowym we wszystkich, już nie tylko sportowych, sferach życia: w ekonomii, polityce i kulturze. Stąd też agon jako sposób życia przeniknął do wszystkich niemal sfer aktywności społecznej i indywidualnej współczesnego człowieka, dlatego pozostaje przedmiotem niemal powszechnego zainteresowania, przede wszystkim w formie spektatorskiej, ale także – w określonym stopniu – w postaci czynnej partycypacji (Krawczyk, 1997; Lipoński, 2001).

3.4. Instytucjonalne sektory kultury fizycznej

Nawiązanie do personalistycznej wizji człowieka, uwzględniającej jego wymiar biologiczny, psychiczny, społeczny i duchowy pozwala nam postrzegać kulturę fizyczną przez pryzmat funkcji, jaką ona pełni w życiu jednostki i społeczeństwa (Demel, Skład, 1970: 13)⁵. Funkcje te, najogólniej rzecz biorąc, kształtują i zaspokajają różnorodne potrzeby człowieka. Można je sprowadzić, za Bogdanem Kunickim, pozostając przy wymienionych wymiarach człowieka, do następujących: „biologiczne – ruch stanowi warunek konieczny prawidłowego, psychosomatycznego funkcjonowania osobnika, służy przywracaniu równowagi energetycznej, eliminacji następstw długotrwałej eksploatacji organizmu, regulacji cyklu dobowego i sezonowego, zwiększaniu zdolności adaptacyjnych do zmieniających się wymogów środowiska naturalnego, sztucznego itd.; psychiczne – aktywność ruchowa jest środkiem kształtowania a zarazem formą ekspresji osobowości, wzbogaca sferę wewnętrznych przeżyć, doznań hedonistycznych i estetycznych, tonizuje

⁵ Zdajemy sobie doskonale sprawę z tego, że kultura jako taka nie może pełnić jakichkolwiek funkcji. W tym przypadku kulturę fizyczną rozumiemy nieco inaczej, a mianowicie jako „wycinek rzeczywistości, na którym i na rzecz którego toczy się proces fizycznego wychowania”.

stresy sprzyjając osiągnięciu komfortu psychicznego; społeczne – kultura fizyczna jest kanałem socjalizacji i inkulturacji, czynnikiem integracji grupowej, przeciwdziałając społecznym dewiacjom, dezorganizacji, destabilizacji itp.”; duchowe – kultura fizyczna sprzyja przygotowaniu ludzi do realizacji zadań w świecie związanych z „czynieniem sobie ziemi poddanej” i „kontynuacją Boskiego dzieła stwarzania”, „powoływania nowych istnień ludzkich”, służeniu bliźnim w duchu miłości, ale przede wszystkim, ze względu na jej antropotwórczy walor, sprzyja rozwojowi najwyższej wartości w świecie przyrodzonym, jaką jest człowiek/osoba i pomaga w kultywacji „świątyni Ducha świętego”, jaką jest ciało człowieka. Duchowa funkcja kultury fizycznej wynika z faktu nadania jej i różnym jej fragmentom znaczeń o charakterze religijno-symbolicznym, a one z kolei, odczytywane przez uczestników kultury fizycznej (jako motyw, droga i cel), budują duchowe wnętrza człowieka.

Zaznaczyć jednak należy, że kultura fizyczna to nie tylko samo wykonywanie ruchu, ćwiczenia fizyczne, ale to „wyraz określonej postawy wobec własnego ciała, świadoma i aktywna troska o swój rozwój, sprawność i zdrowie, to umiejętność organizowania i spędzania czasu z największym pożytkiem dla zdrowia fizycznego i psychicznego” (Demel, Skład, 1970: 13-14).

W ramach kultury fizycznej teoretycy wyodrębniają pięć instytucjonalnych sektorów omawianej dziedziny, a mianowicie: wychowanie fizyczne, rekreację ruchową, sport, rehabilitację ruchową oraz turystykę, a zwłaszcza jej sferę nazywaną turystyką kwalifikowaną. Formy te, w początkowym okresie słabo zróżnicowane, z biegiem czasu wyodrębniały się, ze względu na zakładane swoiste cele, przyjmowanie odmiennych hierarchii ważności i wartości, struktury organizacyjne jak i samych uczestników (Dziubiński, 2008: 10).

Sport, dzięki swej spektakularnej atrakcyjności, obecności w środkach masowej komunikacji (telewizja, radio, prasa, internet) jest uznawany za najważniejszy sektor kultury fizycznej. Jednak w rzeczywistości, w racjonalnej i naukowej refleksji to właśnie wychowanie fizyczne jest najważniejszym sektorem kultury fizycznej (Osiński, 1996: 41)⁶. Dzięki swej powszechności (w okresie szkolnym) oraz roli, jaką pełni w zaspokajaniu doraźnych potrzeb dzieci i młodzieży oraz w przygotowaniu do uczestnictwa w kulturze

⁶ „Wychowanie fizyczne stanowi zamierzoną i świadomą działalność ukierunkowaną na wytworzenie właściwego zespołu postaw i nastawień, przekazywanie podstawowych wiadomości, a także na wdrażanie do hartowania na bodźce środowiskowe oraz zdobywanie motorycznej sprawności, poprawę wydolności i postawy ciała; kategorie te wyznaczają zachowanie człowieka w stosunku do jego fizycznej (cielesnej) postaci”.

fizycznej w okresie po ustaniu procesu edukacji szkolnej, jest faktycznie fundamentem kultury fizycznej. Zatem przede wszystkim od wychowania fizycznego, od efektywności tego procesu zależy uczestnictwo dorosłych w różnych jej formach, w konsekwencji poziom kultury fizycznej (Dziubiński, 2008: 30).

Wychowanie fizyczne posiada jakby dwie macierze: kultury fizycznej i wychowania. Pierwsza z nich wynika z faktu, że jest ono podstawą kultury fizycznej, druga natomiast, że jest integralnym składnikiem procesu wychowania. W pierwszym przypadku wychowanie fizyczne wprowadza w cały świat postaw, wzorów, zachowań czy wytworów charakterystycznych dla kultury fizycznej (Demel, 1973: 39). W drugim sprawa jest nieco bardziej skomplikowana, a mianowicie wyróżnić należy dwa sposoby rozumienia wychowania fizycznego (edukacji fizycznej): szerszy i węższy. Szersze znaczenie obejmuje swym zasięgiem zarówno proces kształcenia, polegający na doskonaleniu instrumentalnych dyspozycji osobowości, takich jak wiedza i umiejętności oraz proces wychowania w węższym znaczeniu, polegający na kształtowaniu kierunkowych dyspozycji osobowości, takich jak postawy i motywacje. Węższe rozumienie procesu wychowania fizycznego dotyczy kształtowania postaw i motywacji poprzez oddziaływanie na sferę emocjonalno-wolicjonalną, która z kolei odgrywa decydującą rolę w kształtowaniu kompetencji aksjologicznych (wybory moralne, aspiracje, ideały itp.) (Grabowski, 2003)⁷. Nie obejmuje procesu, który wiąże się z przekazywaniem wiedzy i umiejętności poprzez oddziaływanie na sferę intelektualno-sprawnościową przyczyniając się do rozwoju tzw. kompetencji technologicznych czy biotechnicznych (Grabowski, 1994).

W praktyce społecznej nie występują oddzielnie procesy kształcenia i wychowania, ale mamy do czynienia z jednym szeroko rozumianym procesem wychowania fizycznego (Przewęda, 1989: 51-70)⁸. Choć czasem jest tak, że efekty wymienionych procesów nie są zgodne (Muszyński, 1977: 27). Przykładowo, zdarza się, że wychowanek kończy szkołę z bardzo dobrze rozwiniętą sprawnością fizyczną i przyswojonymi umiejętnościami technicznymi w zakresie poszczególnych dyscyplin sportowych, udokumentowanymi zdobytymi dyplomami i pucharami, ale nie wychowany do uczestnictwa w kulturze fizycznej. Nierzadko z taką sytuacją mamy do czynienia w przypadku wybitnych sportowców, którzy po zakończeniu kariery biorą całkowity rozbrat z uczestnictwem w

⁷ Celem tak rozumianego wychowania fizycznego nie jest dokonywanie zmian w ludzkim organizmie, lecz w zachowaniu człowieka.

⁸ Ryszard Przewęda charakteryzując cele wychowania fizycznego zwraca uwagę, że z jednej strony dotyczą one kształtowania pozytywnych cech osobowościowych wychowanka, z drugiej natomiast realizacji zadań związanych z wykorzystaniem takich funkcji, jak stymulacja rozwoju, adaptacja do zmiennych warunków środowiska przyrodniczego i społecznego, korektywy i kompensacji.

kulturze fizycznej, wychodząc z założenia, że spełnili wszystko w kulturze fizycznej, co do nich należało (Demel, 1973; Pawłucki, 2022).

Oddziaływanie (przez przekazywanie wiedzy i umiejętności) na sferę intelektualno-sprawnościową i kształtowanie kompetencji technologicznych stanowiło podstawę biotechnicznej koncepcji wychowania fizycznego. Natomiast oddziaływanie (przez kształtowanie postaw i motywacji) na sferę emocjonalno-wolicjonalną i wywieranie wpływu na kompetencje aksjologiczne legło u podstaw humanistycznej koncepcji wychowania fizycznego. Obie koncepcje nie są alternatywne czy antynomiczne wobec siebie, ale integralne i komplementarne⁹. Kulturowa wersja wychowania fizycznego znajduje swoje rozwinięcie w innych, mniej lub bardziej trafnych uzasadnieniach i klasyfikacjach. Jednak na ontologii i aksjologii ciała kończy się rola kultury fizycznej. Jako nauka poznawcza, nomotetyczna (wyjaśniająca) i idiograficzna (opisująca) nie rości sobie pretensji do kierowania rzeczywistością¹⁰.

Określenie rekreacja pochodzi od łacińskiego słowa *recreo*, które oznaczało tworzenie, ożywanie, odświeżanie, orzeźwianie, wzmacnianie. Rekreacja oznaczała także przerwę w pracy lub zajęciach. W Ustawach Komisji Edukacji Narodowej włączono rekreację do programu działalności szkolnej. Zalecały one rekreację „dwa razy w tygodniu, tj. we wtorek i czwartek”, w której winni brać udział „dyrektorowie z uczniami” „bez wymówki na niepogody”. Ze względu na złożoność zjawiska rekreacji traktowano ją też jako część czasu wolnego, wypoczynek (Kamiński, 1982: 352).

Jednak najtrafniejsze jest jej określenie jako zespół czynności wykonywanych w czasie wolnym. Ekspert UNESCO Joffre Dumazedier zaproponował taką jej definicję: Rekreacja (*loisir*) oznacza „zespół zajęć, którym jednostka oddawać się może z własnej woli dla odpoczynku, rozrywki bądź rozwoju swojej wiedzy i bezinteresownego kształcenia się, dobrowolnego uczestnictwa w życiu społecznym i swobodnego rozwoju swych zdolności twórczych, po uwolnieniu się od obowiązków zawodowych, rodzinnych i społecznych” (Dumazedier, 1962: 29).

Różne są odmiany rekreacji: kolekcjonerstwo, amatorska hodowla, majsterkowanie itp., ale także interesująca nas tutaj rekreacja ruchowa, która bywa często utożsamiana ze sportem masowym, „sportem dla wszystkich”, aktywnym wypoczynkiem, masową kulturą fizyczną i „sportowaniem się”. W życiu człowieka pełni ona, jak inne odmiany rekreacji,

⁹ Słusznie zauważa Heliodor Muszyński, że nie występuje jakiś automatyczny związek między „kształtowaniem się wiedzy i umiejętności człowieka, a kształtowaniem się jego postaw i ideałów”.

¹⁰ Tę rolę pozostawia teoriom szczegółowym (sportu, rehabilitacji, rekreacji, turystyki), które mają charakter pragmatyczny.

zarówno funkcję ludyczną, kreatywną i kompensacyjną, jednak uwzględnia inne środki i inne zakłada cele. Najistotniejszy jest ruch i wysiłek fizyczny, który ma zapewnić przede wszystkim biologiczną (cielesną) sprawność organizmu, ale także sprzyjać rozwojowi osobowości na płaszczyźnie psychicznej, społecznej i duchowej. Takie szerokie podejście tkwi u podstaw charakterystyki rekreacji ruchowej dokonanej przez Teresę Wolańską, która rozumie ją jako „wszystkie zajęcia o treści ruchowo-sportowej lub turystycznej, którym człowiek oddaje się z własnej chęci w czasie wolnym od obowiązków, dla wypoczynku, rozrywki i dla rozwoju własnej osobowości” (Wolańska, 1971: 11).

Henryk Grabowski (1999: 40), widząc rekreację ruchową nie tylko jako element kultury czasu wolnego, ale także jako element kultury fizycznej powiada, że jest ona „formą uczestnictwa w kulturze fizycznej ludzi głównie w wieku produkcyjnym i poprodukcyjnym, której celem jest renowacja, podtrzymanie i pomnażanie zdrowia, sprawności fizycznej i urody ciała, a podstawowym środkiem jest aktywność ruchowa”. Historycznie rzecz ujmując, rekreacja, podobnie jak zabawa (Huizinga, 1985), stanowi prąródło kultury i ma długą historię. Rekreacja i rozrywka w początkowym okresie, będąca wyłącznym udziałem arystokracji i rycerstwa, tzw. klasy próżniaczej, w wyniku przeobrażeń społeczno-politycznych i ekonomiczno-gospodarczych, w późniejszym okresie rozprzestrzeniła się na wszystkie grupy społeczne cywilizowanych krajów świata. Rekreacja fizyczna, obejmująca wg szacunków demograficznych i założeń teoretycznych, jest najpowszechniejszą formą kultury fizycznej (Lenartowicz, 2012). Między innymi, ze względu na dobrowolność uczestnictwa, co jest jedną z cech różniącą ją od takich form kultury fizycznej, jak wychowanie fizyczne i rehabilitacja ruchowa, jej zasięg społeczny jest bardzo zróżnicowany, uzależniony od poziomu kultury fizycznej w danej grupie społecznej. Z szacunkowych wyliczeń wynika, że rekreacją w miarę systematycznie zajmowało się około 5% dorosłej ludności Polski, natomiast okazjonalnie około 20%. W komentarzu do niniejszych wyników, Kunicki pisze: „Sytuacja ta – uważana wówczas za krytyczną – pogorszyła się zapewne w ostatnich latach ze względu na niestabilność gospodarki, wzrost bezrobocia, spadek stopy życiowej, a także dużo skromniejszą, w dodatku coraz bardziej skomercjalizowaną ofertę rekreacyjną” (Kunicki, 1997: 92). Według Edmunda Wnuka-Lipińskiego (1972: 238), przyczyną niskiego uczestnictwa społeczeństwa w rekreacji ruchowej jest brak zdolności wykorzystania w „sposób społecznie pożądany”

zwiększającego swe rozmiary czasu wolnego (Grabowski, 1999: 40)¹¹. Rekreacja fizyczna, ze względu na profilaktyczne i terapeutyczne walory i w odróżnieniu od innych rodzajów rekreacji, nie powinna być traktowana, na co zwracają uwagę znawcy przedmiotu (Demel, Humen, 1970), jako całkowicie dowolna, należeć do zachowań wolnoczasowych, ale winna być przymusem w tym sensie, że człowiek i społeczeństwo, uczestnictwo w niej, winni odczuwać jako potrzebę, powinność i warunek prawidłowego rozwoju fizycznego i zdrowotnego. Kluczem do osiągnięcia takiego stanu rzeczy jest efektywna edukacja fizyczna (Demel, 1973).

Charakterystyczną cechą rekreacji jest to, że motywy uczestnictwa w niej są mocno zróżnicowane. Motywy mogą być agonistyczne, ale przykładowo efekty mogą być zarówno agonistyczne, jak i zdrowotne oraz hedonistyczne. Bariery uczestnictwa w rekreacji ruchowej dają się sprowadzić do dwóch typów: obiektywnych i subiektywnych. Pierwsze z nich wynikają z braku obiektywnych możliwości uczestnictwa w niej (brak czasu, brak odpowiedniej bazy i sprzętu, brak środków finansowych, brak ciekawych ofert w tym zakresie itp.). Drugie natomiast są związane z brakiem pozytywnych postaw względem rekreacji ruchowej, których przyczyną może być brak wiedzy, brak odpowiedniego wychowania, przykre doświadczenia z przeszłości, brak szacunku dla ciała, niska pozycja aktywności ruchowej w hierarchii wartości itp. (Wolańska, 1989: 77-82)¹². W rekreacji ruchowej uczestniczą z zasady ludzie zdrowi i najczęściej ze względów profilaktycznych i kompensacyjnych (choć ilość motywów uczestnictwa jest prawdopodobnie trudna do policzenia) (Nawrocka, 1985)¹³, natomiast ci, którzy to zdrowie utracili, a przynajmniej jakąś jego część, często skazani są na uczestnictwo w innej formie kultury fizycznej, jaką jest rehabilitacja ruchowa.

Termin rehabilitacja pochodzi od łacińskiego *rehabilitare* i oznacza przywracanie do stanu właściwego. Rehabilitacja (Ronikier, 1989: 86-106)¹⁴ ma dwojakie merytoryczne zakorzenienie, a mianowicie w medycynie i kulturze fizycznej. Stawia ona sobie za cel przywrócenie człowiekowi choremu bądź niepełnosprawnemu pełni życiowych funkcji, a jeśli to jest niemożliwe, wyrobienie zastępczych sprawności, które wyrównają ubytki

¹¹ „Coraz powszechniej uważa się, że narastająca dysproporcja między zasobami czasu wolnego a umiejętnością i możliwościami jego spożytkowania jest jedną z głównych przyczyn nasilania się zjawisk patologii społecznej w postaci narkomanii, alkoholizmu, przestępczości itp.”

¹² Wśród barier uczestnictwa ludzi w rekreacji ruchowej Teresa Wolańska wymienia następujące: brak czasu wolnego, bariery psychologiczne, ekonomiczne, kulturowe, brak umiejętności, bariery zdrowotne.

¹³ Wiktoria Nawrocka wymienia następujące funkcje rekreacji ruchowej: kompensacyjna, kształcąca, aktywizująca, kulturotwórcza oraz edukacji społecznej.

¹⁴ Najogólniej rzecz ujmując, rehabilitacja jest procesem medyczno-społecznym, którego celem jest przywracanie człowiekowi niepełnosprawnemu odpowiedniej biologicznej i społecznej wydolności, utraconej na skutek choroby, wad wrodzonych czy też zaburzeń rozwojowych.

funkcjonalne. Współcześnie rehabilitację postrzega się jako proces medyczno-społeczny, w ramach którego wyróżnia się rehabilitację leczniczą i społeczne działania przystosowawcze. Rehabilitację leczniczą konstituują: leczenie realizujące cele rehabilitacji oraz leczenie uzupełniające. Na społeczne działania przystosowawcze składa się postępowanie kompensacyjne i przystosowawcze. „Rehabilitacja ruchowa, pisze Grabowski, jest tą formą rehabilitacji zdrowotnej, a zarazem formą uczestnictwa w kulturze fizycznej, której celem jest przywracanie lub kompensacja utraconych w następstwie choroby lub kalectwa funkcji psychomotorycznych i ubytków somatycznych za pomocą fizycznych środków, a zwłaszcza ruchu”. Rehabilitację ruchową, leczenie ruchem, leczenie usprawniające włącza się w zakres fizjoterapii, w ramach której wyróżnia się kinezyterapię, fizykoterapię i masaż (Rekowski, Wilk, 1997: 97-98).

Rehabilitacja ruchowa, wbrew pozorom, ma liczne związki z pozostałymi formami kultury fizycznej, z wychowaniem fizycznym poprzez korektywę, ale także poprzez funkcję profilaktyczną¹⁵. Ma również związki z wydawałoby się tak odległym sportem. Przykładem jest sport osób niepełnosprawnych, dzięki któremu jego uczestnicy nie tylko nabywają, często akrobatycznych zdolności we władaniu swoim ciałem, podnoszą stan swojego zdrowia, ale także często odnajdują sens swojego życia, stają się (również w ich odczuciu) pełnoprawnymi uczestnikami życia kulturalnego i społecznego (Lipoński, brw.: 112-113)¹⁶. Znaczący zagadnienia wskazują, że w najbliższym czasie nastąpi przeorientowanie rehabilitacji przede wszystkim na działania profilaktyczne¹⁷. Wynika to ze zmiany obrazu chorób zagrażających zdrowiu i życiu człowieka. Zwiększyła się bowiem zapadalność na choroby przewlekłe (choroby układu krążenia, udary mózgowie, nowotwory), niedostosowanie, nerwice, uzależnienia itp. (Ochanowska, Witek, 2012: 46-57).

Słowo turystyka¹⁸ pochodzi od francuskiego pojęcia *touriste* i oznacza osobę podziwiającą (Ostrowski, 2003: 539). Jako pierwszy słowa turystyka użył Richard Lassels i najczęściej jest ono kojarzone ze słynnymi *Listami* Philipa Chesterfielda świadczącymi, że dla „angielskiego gentlemana podróżowanie staje się powinnością edukacyjną, obowiązkową peregrynacją po najciekawszych historycznie, artystycznie i gastronomicznie miastach Europy” (Bogucki, Woźniak, 1997: 118).

¹⁵ Dotyczy to nowoczesnego rozumienia rehabilitacji ruchowej, w której nie tylko podnosi się jej walor naprawczy, ale także profilaktyczny.

¹⁶ Przykładem mogą tu być zyskujące coraz większą popularność igrzyska paraolimpijskie, w których od 1972 (Heidelberg) biorą udział niepełnosprawni sportowcy z Polski. W 1960 r. w Rzymie – mieście olimpijskim, Jan XXIII do niepełnosprawnych sportowców mówił: „Jesteście Coubertinami sportu osób niepełnosprawnych”.

¹⁷ Nie rezygnując oczywiście ze swej właściwej, naprawczej funkcji.

¹⁸ Jako pierwszy słowa turysta użył Henri B. Stendhal w 1838 roku.

Jego pierwotne znaczenie powoli uległo zatarciu i obecnie w powszechnym rozumieniu oznacza podróże lub wędrówki odbywane w wolnym czasie dla wypoczynku, rozrywki i zdobywania nowych doświadczeń. Turystyka jest zjawiskiem złożonym, dlatego wyjaśnienie jej wiąże się z poznaniem zjawisk i procesów natury społeczno-gospodarczej i kulturowej. Według klasycznej już dziś definicji Waltera Hunzikera, turystyka jest zespołem stosunków i zjawisk wynikających z podróży i pobytu osób przyjezdnych, o ile nie następuje w związku z tym osiedlenie i podjęcie działalności zarobkowej (Hunziker, 1951). Natomiast według Krzysztofa Przeclawskiego, „turystyką jest całokształt zjawisk ruchliwości przestrzennej, związanych z dobrowolną, czasową zmianą miejsca pobytu, rytmu i środowiska życia oraz wejście w styczność osobistą ze środowiskiem odwiedzanym (przyrodniczym, kulturowym bądź społecznym)” (Przeclawski, 1979: 38). Przywołane definicje nie obejmują swym zasięgiem wszystkich zjawisk charakterystycznych dla turystyki (Bogucki, Woźniak, 1997: 121)¹⁹. Nie wiemy nic o motywach, celach np. edukacyjnych, rekreacyjnych, sportowych itp. Inne podejście do turystyki prezentują ekonomiści, inne pedagodzy, a jeszcze inne przedstawiciele nauk przyrodniczych.

Turystykę wyróżniają następujące cechy: 1) istotą turystyki jest ruch związany z przepływem ludzi, pieniędzy, rzeczy, informacji i wartości kulturowych, 2) na skutek ruchu następują określone konsekwencje w stosunkach społecznych, kulturowych, ekonomicznych, gospodarczych, politycznych, przestrzeni nadawana jest nowa wartość, która jest dobrem, ale może być i zagrożeniem, 3) uczestnictwo w turystyce leży w sferze suwerennego wyboru dotyczącego formy spędzania czasu wolnego, jest oderwaniem się od codzienności życia i jednocześnie sposobem realizacji pasji i potrzeb o charakterze poznawczym, kulturalnym i ludyczno-rekreacyjnym (Bogucki, Woźniak, 1997: 119-120)²⁰.

Tradycja turystyczna sięga w Europie czasów starożytnych (Łyko, 2003: 38-68)²¹. Losy historyczne, różnice kulturowe i etniczne wywierały znaczący wpływ na zachowania turystyczne ludzi. Historia polskiego ruchu turystycznego jest złożona. W okresie średniowiecza turystyka rozwijała się (jeśli tak można powiedzieć) na skutek inspiracji utylitarnych, takich jak wojny, krucjaty, wyprawy misyjne, wędrówki kupców i rzemieślników, studentów i poszukiwaczy skarbów. Ważną rolę w rozwoju turystyki

¹⁹ „Mówiąc o turystyce jako przemieszczaniu się w przestrzeni, podkreśla się często, że jest ona również wędrówką w czasie, pielgrzymką do odległych kultur i historycznych pamiątek. Kultury zanikające i przeszłe dzięki turystyce nie ulegają zapomnieniu, mogą przetrwać w powszechnej świadomości”.

²⁰ „Mówiąc o turystyce jako przemieszczaniu się w przestrzeni, podkreśla się często, że jest ona również wędrówką w czasie, pielgrzymką do odległych kultur i historycznych pamiątek. Kultury zanikające i przeszłe dzięki turystyce nie ulegają zapomnieniu, mogą przetrwać w powszechnej świadomości”.

²¹ W sposób kompleksowy zagadnieniem turystyki (historia turystyki, filozofia turystyki, teologia turystyki, organizacja turystyki, demografia turystyki, ekonomia turystyki) zajął się Zachariasz Łyko.

odegrały podróże i wędrówki pielgrzymkowe o charakterze błagalnym, pokutnym i dziękczynnym. Ukształtowane wzory stworzyły swoisty rodzaj kultury pątniczej (Różycki, 2022).

W ostatnich latach notuje się w Polsce rozwój turystyki kwalifikowanej. Wybór formy turystycznej jest tutaj determinowany zainteresowaniami turysty i stawianymi celami. Przykładowo, preferowanie wypoczynku w kontakcie ze środowiskiem wodnym skłania do wyboru turystyki kajakowej, żeglarskiej, motorowej lub pletwonurkowania. Wędrówki piesze koncentrują się na atrakcyjnych obszarach wypoczynkowych i krajoznawczych. Turystyka rowerowa uprawiana jest z wykorzystaniem całej sieci dróg, ale koncentruje się w rejonach atrakcyjnych pod względem krajoznawczym i wypoczynkowym. W ostatnim dziesięcioleciu rozkwit przeżywa nowa forma turystyki, a mianowicie rowerowa turystyka górską. Eksploatowane są tereny do uprawiania narciarstwa zjazdowego i biegowego, a także szlaki wodne o dużych walorach estetyczno-widokowych do uprawiania turystyki kajakowej i żeglarskiej. Dalszy rozwój turystyki kwalifikowanej, tak ważnej z punktu widzenia poprawy zdrowia mieszkańców naszego kraju, związany jest z ochroną obszarów z walorami przyrodniczymi (Merski, 2002).

Walory turystyczne najczęściej dzieli się na: 1) wypoczynkowe, związane z odnową sił fizycznych i psychicznych, 2) krajoznawcze, stanowiące przedmiot zainteresowań poznawczych i 3) specjalistyczne, umożliwiające rozwój indywidualnych zainteresowań. Krawczyk, poszukując podstaw aksjologicznych turystyki, zarówno w jej historycznych, jak i współczesnych przejawów, sięga do fundamentalnych wartości europejskiej kultury, tam upatrując korzeni dla wyjaśnienia głębszych warstw znaczeniowych aktywności turystycznej. Dokonuje w tym celu analizy i interpretacji podstawowych pojęć, jakie złożyły się na kulturę estetyczną Europy i kulturę Średniowiecza. W związku z tym, wyodrębnia następujące kategorie: dobro, prawda, piękno, świętość i witalność (Krawczyk, 2002: 155-164).

Jerzy Kosiewicz (2003: 69-81) stwierdza, że filozoficzny namysł nad turystyką można sprowadzić do trzech typów wypowiedzi na jej temat: 1) w przemyśleniach teoretyka i praktyka turystyki mogą pojawiać się wątki filozoficzne (np. u Mariusza Zaruskiego, Marco Polo); 2) u filozofów *sensu stricto*, zajmujących się marginesowo – w sensie poznawczym – turystyką (np. u Alexis de Tocqueville'a); 3) w rozważaniach filozofów kultury fizycznej (np. u Kosiewicza, Krawczyka).

Przedstawione propozycje ujęcia i analizy nie wyczerpują możliwych sposobów wyjaśniania złożonych zjawisk turystyki, ale jedynie pokazują możliwe propozycje ich analizy.

Rozdział 4.

Teoretyczne założenia katolickiej kultury fizycznej

4.1. Filozoficzne i teologiczne aspekty kultury fizycznej

W tym miejscu należy wspomnieć o filozoficznych aspektach wychowania fizycznego i sportu. Uwagi na ten temat można znaleźć już w pismach starożytnych myślicieli greckich, którzy, jak na przykład Platon, wskazywali na wpływ aktywności fizycznej człowieka na jego charakter. Ze współczesnych badań wynika, że zajęcia wychowania fizycznego i sportu mają ogromny udział w kształtowaniu postaw moralnych. Stąd bierze się postulat, aby nadrzędnym celem i zadaniem wychowania fizycznego w okresie szkolnym uczynić przygotowanie uczniów do życia godnego i twórczego. Oznacza to zarazem, iż wychowanie fizyczne i sport są integralnie powiązane z kulturą danego społeczeństwa. Dlatego dyskurs o kulturze fizycznej i sporcie można sensownie prowadzić, pamiętając o ich związkach z innymi formami świadomości społecznej, takimi jak idee filozoficzne, ekonomiczne czy też politologiczne. Miejsce tych idei w systemie kształcenia sportowego wydaje się zatem uzasadnione. Tym bardziej, że kulturę fizyczną i sport zwykło się dzisiaj traktować kompleksowo, zgodnie z metodologicznym postulatem uniwersalizmu, w świetle którego jednostka ludzka stanowi całość (uniwersum) sfery intelektualno-przeżyciowej i somatycznej. Jedynie w takim ujęciu można kompetentnie i sensownie mówić o człowieku oraz jednej z ważnych sfer jego życiowej aktywności, jaką jest kultura fizyczna i sport. Nie bez racji wychowanie fizyczne i sport stały się współcześnie przedmiotem zainteresowania nawet ze strony instytucji religijnych, tradycyjnie ze swej istoty zorientowanych na sprawy eschatologiczne. Dostrzegają one dziś w wychowaniu fizycznym i sporcie ważne narzędzia służące nie tylko zachowaniu zdrowia i dobrej kondycji ciała, ale w równym stopniu także dobrostanu ducha.

Chrześcijańska filozofia zawiera wiele cennych inspiracji dla kultury fizycznej i sportu. Jest ona swoistym uzasadnieniem omawianych dziedzin z pozycji antropologii chrześcijańskiej. Także teologia chrześcijańska (Kuchler, 1991; Angelini, 1991; Panfilis de, 1986; Cygan, 1993: 10-19; Kowalczyk, 2002: 206)²² zawiera elementy, które mogą być wykorzystane na gruncie kultury fizycznej i sportu (Dziubiński, 1997: 7-16)²³.

²² Chrześcijańska teologia sportu znajduje się dopiero *in statu nascendi*.

²³ Wydaje się uprawnione stosowanie kategorii teologia sportu, tak, jak uprawnione jest stosowanie podobnych terminów: teologia ciała (Jan Paweł II), teologia pracy i rzeczy doczesnych (Marie D. Chenu), teologia wyzwolenia (Gustavo Gutierrez, Lronardo Boff), teologia zdrowia (Zachariasz Łyko).

W pierwotnym chrześcijaństwie daje się zauważyć negatywny stosunek do idei antycznego olimpizmu. Ma on przede wszystkim podłoże religijne i wynika z powiązania sportu z rytuałami greckiego politeizmu (wielobóstwa). W starożytnej Grecji igrzyska miały przede wszystkim cele religijne. Wyrażało się to zarówno w przysiędze sportowców składanej przed ołtarzem Zeusa, jak i w kreowaniu bogów na wzór i podobieństwo ludzi. Negatywny stosunek do antycznego olimpizmu, zdaniem Stanisława Kowalczyka (2002: 178-183), nie jest równoznaczny z negatywnym stosunkiem do ludzkiego ciała i fizycznej aktywności człowieka.

Wszak już św. Tomasz z Akwinu sformułował tezę o człowieku jako *compositum humanum*, tj. integralnym połączeniu ciała i duszy. Tomasz podnosi też kwestię cielesnego odpoczynku po pracy dla podtrzymania sił. Bez względu na to, czy to jest praca fizyczna, czy też umysłowa lub duchowa uczestniczy w niej również ciało, które jest niezbędne do jej wykonania. Po pracy Tomasz zleca uczestnictwo w zabawie, ale zabawie, która odpowiada naturze ludzkiej osoby i respektuje wymogi sumienia. „Uporządkowania zabawy dokonuje rozum. Sprawność zaś w postępowaniu według zasad rozumu jest cnotą”. Pozytywnie wypowiada się także na temat tej formy kultury fizycznej, jaką jest gra. Jednakże zwraca uwagę, że winna być ona zawsze prowadzona w sposób racjonalny i etyczny, co oznacza, że winna się opierać na wewnętrznej karności i zdyscyplinowaniu, które są zewnętrznym wyrazem panowania ducha nad ciałem (Tomasz z Akwinu, 2000: II-II, q. 168, a. 3).

Konkludując należy wskazać, że Tomasz zajmuje pozytywne stanowisko wobec ciała oraz wszelkiego rodzaju aktywności ruchowych, ujawniających się w zabawie, rozrywce, grze i wypoczynku. Uczestnictwo w kulturze fizycznej, jakbyśmy dziś powiedzieli, jest niezbywalnym prawem człowieka. Wydaje się jednak, że Tomasz byłby bardziej powściągliwy w akceptacji tych form aktywności ruchowej, jakie są udziałem współczesnego sportu wyczynowego i profesjonalnego, na gruncie którego dochodzi do działań irracjonalnych i nieetycznych.

Do najbardziej znanych kontynuatorów myślenia w nurcie tomizmu należą tacy personaliści (Dziubiński, 1988: 123-140), jak Jacques Maritain (1933; 1939; 1947; 1959; 1960; 1966; 1967) i Etienne Gilson, którzy w swych rozważaniach dokonali pogłębienia myśli Akwinaty na temat ciała i aktywności fizycznej człowieka. Ich szczególną zasługą jest rozwinięcie i uzasadnienie racji bytu osobowego, które ukazują człowieka jako istotę żyjącą w tym świecie, ale jednocześnie zakorzenioną w rzeczywistości nadprzyrodzonej. Chrześcijański humanizm teocentryczny, personalizm, nazwany przez Maritaina „humanizmem integralnym” dowartościowuje, zdaniem Kowalczyka, „wszystkie istotne

aspekty ludzkiej osoby: ciało i ducha, życie biologiczne i umysłowo-duchowe, cechy indywidualno-osobnicze i nakierowanie na życie społeczne, pragnienie poznania prawdy i potrzebę aktywności ekonomiczno-społecznej, sferę intelektualno-poznawczą i dążeńiowo-emocjonalną, prawo do wolności i potrzebę odpowiedzialności, autonomię człowieka i jego związek z Bogiem” (Kowalczyk, 2002: 40).

Wspólną cechą personalizmu społecznego Emanuela Mouniera i ewolucjonizmu Pierre Teilharda de Chardin (Dziubiński, 1992: 57-80) jest dążność do pogodzenia tradycyjnej antropologii katolickiej z wartościami świata przyrodzonego i tym wszystkim, co dla człowieka w tym świecie jest ważne i cenne. Personalizm Mouniera (Dziubiński, 1988: 67-89) nie został skonstruowany w oparciu o założenia jednego wybranego nurtu, jak to uczynił np. Maritain, ale w koligacji ideowej z egzystencjalizmem, marksizmem, tradycją filozofii francuskiej²⁴, a także immoralizmem niemieckim Fryderyka Nietzschego. Mounier stoi na stanowisku, że personalizm chrześcijański ujmuje człowieka nie jako jestestwo wyłącznie duchowe (Mounier, 1961-1962: 526)²⁵, bo byłaby to angelizacja istoty ludzkiej, lecz jako jestestwo ucieleśnione, przeżywające swe życie doczesne tu, na ziemi i do doskonalenia spraw ziemskich powołane. Nie jest też spirytualizmem. „To, że istnieję subiektywnie i że istnieję cieleśnie, stanowi jedno i to samo doświadczenie. Człowiek jest bytem, ale bytem naturalnym, ludzkim. Ludzkim, oznacza to, że jest inny od przyrody, jako podmiot społeczny ma zdolność jej przekształcania, ale także dzięki posiadaniu duszy nieśmiertelnej, jest powołanym do życia innego. Z takiego usytuowania człowieka płynie dwojakiego rodzaju powinność: do doskonalenia ludzkiego świata oraz otwarcia go na zbawienie. Mounier oponował przeciw różnym formom dualizmu. Kwestionował skrajny kartezjański dualizm, separujący duszę i ciało, pozbawiający człowieka naturalnej jedności. Przeciwstawiał się także umiarkowanemu, arystotelesowskiemu dualizmowi, który obciążony został piętnem statycznego rozumienia człowieka.

Mouniera koncepcja struktury człowieka jest eklektyczna, ale mimo tego, wyraźnie daje się zauważyć dążność do dowartościowania ciała i wszelkiej aktywności służącej jego rozwojowi. Wartość ciała ludzkiego uzasadniał przede wszystkim potrzebą większej aktywności ludzi na rzecz doskonalenia świata. Do tego potrzebni są ludzie zdrowi i sprawni fizycznie, posiadający dynamizm i młodzieńczą fantazję, niezbędną do podjęcia wyzwania współczesności. Zawarta jest w tym również aprobata gier i zabaw ruchowych, gimnastyki

²⁴ Pierre Lachiez-Rey, Gabriel Madinier, Jean Lacroix.

²⁵ Człowiek jest osobą. Nie wynika z tego, że jest bytem wyłącznie duchowym, ale, że jest istotą ściśle połączoną z materialnym ciałem. Nie świadczy to też, że się do niego sprowadza.

i sportu, dzięki którym staje się bardziej realne urzeczywistnienie człowieka silnego, prężnego i dynamicznego, zdolnego do podjęcia trudów przekształcania świata (Dziubiński, 2008).

Wzorowanie się Mouniera na filozofii Nietzschego nadało jego metodzie charakteru ofensywnego, krytycznego, zdecydowanego w analizie zjawisk i wydarzeń pierwszej połowy XX wieku. Mounier przeniósł odpowiedzialność za losy świata na człowieka. Uznał, że cała ludzkość winna się włączyć w dzieło budowy świata doczesnego. Stał na stanowisku, że zadaniem człowieka nie jest podziwianie Boskiego dzieła stworzenia, ale włączenie się w proces kontynuacji i doskonalenia. Dzieło stwarzania świata zostało przez Boga tylko rozpoczęte, natomiast dalsze powodzenie tego procesu znajduje się w rękach człowieka (Dziubiński, 2017).

Podobnie jak Mounier opowiada się za zaangażowaniem w sprawy tego świata. Jest to bardzo ważna konstatacja z punktu widzenia interesującej nas tutaj aktywności ruchowej. Bowiem wynika z niej, że Teilhard opowiada się za taką koncepcją chrześcijaństwa, w której zaangażowanie w sprawy rozwoju jest zobowiązaniem i koniecznością. Dotyczy to w pełni uczestnictwa ludzi w kulturze fizycznej, której najwyższym kryterium jest aktywność ruchowa skierowana na rozwój ciała i zdrowia (Dziubiński, 2017).

Podstawą transformizmu Teilharda jest teza o jedności wszystkich elementów wszechświata. Oznacza to, że wszelkie formy rzeczy pojawiające się w świecie są konsekwencją przekształcenia jednego materialnego tworzywa (Teilhard de Chardin, 1955-1976: 123)²⁶. Myśl i materia są „zmiennymi sprzężonymi”: im materia osiąga wyższy stopień skomplikowania, złożoności, tym bardziej potęguje się udział psychizmu. Kolejnym etapem transformacji jest ewolucja społeczna, która polega na świadomym i twórczym działaniu i współdziałaniu coraz większych zbiorowości ludzkich, aż do osiągnięcia totalnej syntezy wszystkich ludzi; ma to nastąpić w punkcie Omega, Chrystusie Kosmicznym (Teilhard de Chardin, 1960: 234).

Ciało ludzkie w tej koncepcji jest przedstawione w dwojaki sposób. Z jednej strony jest zwykłą porcją materii ożywionej, zwykłym elementem wszechświata, niczym nie wyróżniającym się pod względem wielkości (są elementy większe jak i mniejsze – ciało człowieka znajduje się pod tym względem pośrodku bytów). Z drugiej strony, przez swe niebywale skomplikowanie, złożoność ciało człowieka znajduje się na samym szczycie świata bytów. Bowiem w ciele człowieka materia doszła do takiego stopnia

²⁶ Przez materię rozumiał całokształt otaczających nas rzeczy, sił, stworzeń w takiej mierze, w jakiej są one dla nas postrzegalne.

skomplikowania, że nastąpiło pojawienie się nowej jakości bytowania – noosfery, niespotykanej do tej pory w świecie. Do pojawienia się świadomości refleksyjnej i świadomości społecznej, które są najwyższym stadium rozwoju psychizmu (Dziubiński, 2008)

Wskreszenie pod koniec XIX wieku (1896) przez Pierre de Coubertina nowożytnych igrzysk olimpijskich zapoczątkowało niezwykle dynamiczny rozwój sportu, którego świadkiem było całe 20. stulecie. Sytuacja taka nie mogła przejść uwadze Kościoła katolickiego, który dostrzegł szybko wzrastające znaczenie sportu, a poszczególni papieże podejmowali próby zajęcia stanowiska, wobec tego fenomenu. Tak jak rozwijał się sport, tak i Kościół coraz częściej i śmielej wypowiadał się na jego temat. W ten sposób odpowiadał na oczekiwania świata sportu, który potrzebował jednoznacznej oceniającej deklaracji, z drugiej natomiast wynikało to z misji samego Kościoła, polegającej na wypowiadaniu się na temat wydarzeń i zjawisk z pozycji chrześcijańskiej nauki (Dziubiński, 2008).

Dotychczasowe rozważania prowadzą więc do wniosku, że kultura fizyczna i sport są ważnymi czynnikami w procesie jednostkowego i społecznego rozwoju. Odgrywają znamienne rolę w kształtowaniu obrazu kultury duchowej społeczeństwa, uczestnicząc zarazem w formowaniu osobowości młodych ludzi w duchu fundamentalnych wartości humanistycznych, jakie mieszczą się w starogreckim ideale kalokagatii. W aspekcie treściowym jest w pełni uzasadniony pogląd, według którego pomiędzy filozofią a naukami o kulturze fizycznej istnieje ścisły związek. I choć jest to związek niesymetryczny, tzn. bardziej refleksja nad kulturą fizyczną odwołuje się do filozofii, aniżeli jest odwrotnie, to jednak nikt nie kwestionuje wzajemnych inspiracji tych dziedzin wiedzy. „Mimo swoistego zautonomizowania filozofii danej dyscypliny nauki o kulturze fizycznej w stosunku do filozofii w ogóle, to jednak owe nauki będą pozostawać w – zmniejszającym się co prawda w miarę ich rozwoju – związku podrzędności w stosunku do filozofii. Dotyczy to filozofii rozmaicie pojmowanej, definiowanej przez samych filozofów. Jej relacjom z naukami o kulturze fizycznej można przypisać następujące cztery główne właściwości: instrumentalne, funkcjonalno-genetyczne, inspirujące – zwrotne i funkcjonalne” (Kosiewicz, 2002: 38-39; Mylik, 2008: 67-74).

Gdy chodzi o właściwości fundamentalno-genetyczne relacji filozofii z naukami o kulturze fizycznej, to według wspomnianego Kosiewicza oznaczają one fakt wynikania refleksji nad kulturą fizyczną z namysłu filozoficznego, który swój początek bierze w umysłowości antycznej Grecji. Z kolei w ujęciu instrumentalnym filozofia zawsze stanowiła

dla nauk o kulturze fizycznej „prawdziwą skarbnicę wiedzy, która może być potraktowana instrumentalnie”, co bynajmniej nie obniża jej wartości poznawczej. Albowiem w relacjach z naukami o kulturze fizycznej filozofia zachowuje swoje autoteliczne znaczenie. Natomiast nauki o kulturze fizycznej mogą szeroko korzystać z myśli filozoficznej dla własnego rozwoju i doskonalenia (Kosiewicz, 2002: 40-42).

Ujęcie inspirująco-zwrotne zaś wskazuje, iż filozofia jako „królowa nauk”, a więc również nauk o kulturze fizycznej, inspiruje je oraz pogłębia ich refleksje. Sprawia to, że związek pomiędzy filozofią a naukami o kulturze fizycznej ma charakter zwrotny. „Dlatego też filozofowie *sensu stricte* interesują się kulturą fizyczną i refleksją badawczą na jej temat. Znane już koncepcje czy zjawiska z zakresu kultury fizycznej mogą być ukazane przez nich w nowym świetle, z innego, odmiennego punktu widzenia” (Kosiewicz, 2002: 42).

Natomiast ujęcie funkcjonalne związku pomiędzy filozofią a naukami o kulturze fizycznej oznacza, że filozofia oprócz funkcji teoretyczno-poznawczych pełni także funkcje praktyczne. Sprowadzają się one do tworzenia wyznaczników praktycznego działania, do budowy podstawy dla celowej aktywności na gruncie nauk o kulturze fizycznej. Filozofia staje się dla tych nauk „drogowskazem o charakterze pragmatycznym, gdzie prakseologia stanowi jedno z uszczegółowień badawczych, stanowiących warunek skutecznego działania, tak istotnego dla każdej dziedziny naukowej”. Filozofia jest więc szczególnie ważna dla nauk o kulturze fizycznej, gdyż znajdują się one w początkowym stadium rozwoju. W tej sytuacji filozofia może pomóc im w tworzeniu ich tożsamości.

Uwzględniając powyższe stwierdzenia można zatem powiedzieć, iż filozofia jest immanentną częścią każdej z nauk o kulturze fizycznej. Chodzi tu zwłaszcza o antropologię filozoficzną jako dział problemowy filozofii. Obejmuje ona bowiem swoim zasięgiem istotne dla człowieka zagadnienia: ontologiczne, epistemologiczne, etyczne i estetyczne. Dlatego też antropologiczna refleksja filozoficzna nad zagadnieniami ontologicznymi pozwala określić status ontyczny, miejsce i cel ludzkiej egzystencji, co ma fundamentalne znaczenie dla formułowania teorii i rozwiązań zagadnień ze sfery psychicznej oraz określić wzorce ideału wychowania, dotyczącego kształtowania i rozwoju osobowości, formowania „wszystkich sfer ontycznych człowieka, ze szczególnym uwzględnieniem pielęgnacji ciała, doskonalenia sprawności fizycznej” (Kosiewicz, 2002: 46; Mylik, 2008: 98-103).

Jedną ze współczesnych koncepcji antropologicznych, które mogą służyć jako filozoficzna podbudowa i zarazem teoretyczna inspiracja dla nauk o kulturze fizycznej, jest personalistyczna wizja człowieka, osadzona w perspektywie humanizmu integralnego i dynamicznego (Kowalczyk, 2008: 30-36). Ten rodzaj humanizmu, według Kowalczyka, jest

pozbawiony tych błędów, które były udziałem wszystkich innych odmian humanizmu w dziejach, poczynając od nurtów redukcjonistycznych, które ujmują człowieka w sposób jednostronny (materialistyczno-witalistyczny, estetyzujący, platońsko-angeliczny, kolektywistyczno-totalitarny, ludyczno-hedonistyczny i indywidualistyczno-egocentryczny) (Kowalczyk, 2008: 31). Głównym mankamentem wielu z tych nurtów humanizmu jest właśnie antropologiczny redukcjonizm. Odpowiedzią na niego ma być humanizm integralny, którego zasady sformułował przed laty francuski filozof katolicki Jacques Maritain (1882-1973) w książce pod tym samym tytułem. Ukazała się ona w polskim tłumaczeniu w Londynie, w 1960 roku.

Wersja humanizmu integralnego zawiera integralno-dynamiczną koncepcję człowieka jako psychofizycznej osoby, którą Maritain wyraził pisząc, że człowiek jest osobą, a więc podmiotem podejmowanych przez siebie decyzji i działań; w swej naturze jest on *compositum humanum*, czyli złożeniem materialnego ciała i niematerialnej psychiki jako elementów do siebie nieredukowanych. Jego istotnymi atrybutami są rozumność, świadomość i wolność. Człowiek-osoba jest zdolny rozpoznawać i współtworzyć wartości poznawcze, moralne, estetyczne, ideowe, religijne. Jest on integralną osobowością, nakierowaną wszakże na życie społeczne. W takim ujęciu sportowa aktywność człowieka jest naturalną jego potrzebą oraz „prawem każdego człowieka” (Kowalczyk, 2008: 33).

Powyższa prawda znajduje swój wyraz w kulturze fizycznej i sporcie, które to dziedziny aktywności ludzkiej personalizm chrześcijański nakazuje traktować nie tylko i nie wyłącznie jako formy przejawiania się *homo ludens* (człowieka zabawowego), ale przede wszystkim jako zawierający w sobie immanentnie wymiar personalistyczny, orientujący na rozwój i pomnażanie dobra człowieka. W ramach kultury fizycznej i sportu dokonuje się więc sprawdzian fizycznej i psychicznej, kulturowej, społecznej i moralnej kondycji człowieka (Łyko, 1998: 19-21). Sport promuje człowieka, wychowuje go, doskonaliąc fizycznie i duchowo. Kształtuje jego osobowość, „ucząc przy tym wytrzymałości, silnej woli i poczucia obowiązku, samoograniczenia, podporządkowania się pewnym regułom. Sport w końcu jest ważnym elementem wspólnototwórczym (Gočko, 2002: 127).

Zauważamy, że elementy składowe wzoru fizycznego zawarte w różnych doktrynach kultury fizycznej zależą bardziej od epoki, a więc od globalnie pojętych warunków społeczno-kulturowych, aniżeli od bezpośrednich kontekstów filozoficzno-ideologicznych. Natomiast zasadniczym zmianom ulegają przede wszystkim elementy wzoru życia społecznego i psychicznego, które kultura fizyczna ma kształtować. Ponadto właściwości

składające się na psychospołeczną stronę osobowości człowieka także ulegają pewnym przekształceniom.

Na ogół uważa się, że zainteresowanie Kościoła bardzo odległe jest od kultury fizycznej. Tymczasem obecnie zachodzą istotne zmiany na gruncie nauki Kościoła katolickiego. W *Konstytucji duszpasterskiej Kościoła w świecie współczesnym*, jako jednym z najważniejszych dzieł z zakresu społecznego nauczania Kościoła, dominuje teocentryzm i antropocentryzm, uznający całą strukturę ludzką za pozytywną, włącznie z jej warstwą cielesną.

Inne natomiast wzory i wartości przypisywano (i przypisuje się) czy to sportowi arystokratycznemu, czy też socjalistycznemu. W tym pierwszym chodziło przede wszystkim o wyrobienie dzielności, odwagi, honoru i bezinteresowności. Z zupełnie innym podejściem spotykamy się w socjalistycznym wzorcu kultury i osobowości. W tym przypadku podkreślano rozwój fizyczny, sprawność fizyczną i piękno ciała. Ponadto przygotowanie do pracy, zahartowanie sportowca na wszelkie przeciwności życia oraz wyrobienie społecznych i indywidualnych cech osobowości, takich jak: umiejętność współżycia w zespole, wytrwałości w dążeniu do celu, poszanowania dla talentu i wysiłku innych (Kosiewicz, 1986).

Kultura fizyczna to jedno z ważnych zjawisk, dzięki któremu można przekazać bardzo głębokie wartości poprzez uczestnictwo w wybranych jej formach. Ukryty w kulturze fizycznej potencjał powoduje, że jest ona ważnym narzędziem rozwoju fizycznego i osobowości człowieka. Jest także czynnikiem niezwykle przydatnym w procesie budowania społeczeństwa bardziej ludzkiego, gdzie w miejsce wygranej za wszelką cenę, pojawia się zdrowa rywalizacja w myśl zasady *fair play*. Cenniejsze jest bowiem uczciwe współzawodnictwo niż zawzięta walka. Kultura fizyczna staje się fenomenem, dlatego też Kościół nie może być obojętny wobec zjawiska obejmującego tak wielu ludzi. „Bowiemy człowiek w całej niepowtarzalnej rzeczywistości bytu i działania, świadomości woli, sumienia jest pierwszą i podstawową drogą Kościoła, drogą wyznaczoną przez samego Chrystusa” (Jan Paweł II, 1979: 14).

Podsumowując powyższe rozważania, kultura fizyczna jest niewątpliwie wartością ponadczasową. Kościół – jako podmiot działania – uważa ciało ludzkie za arcydzieło stworzenia i poleca podnoszenie wartości tego wspaniałego narzędzia przez odpowiednie uczestnictwo w wybranych formach kultury fizycznej. Zdrowy, sprawny i silnie zbudowany organizm jest celem, do którego dąży (powinien dążyć) każdy człowiek.

4.2. Kultura fizyczna w nauczaniu papieży

Papieże XX stulecia wielokrotnie wypowiadali się na temat kultury fizycznej i sportu, zwykle w kontekście problematyki wychowania młodzieży (Kuchler, 1991: 212-214; Ponczek, 1994). Odnowiciel idei olimpizmu, Coubertin, odwiedził w 1905 r. Rzym, gdzie spotkał się z życzliwym przyjęciem papieża, św. Piusa X, który obiecał nawet ufundowanie nagrody dla zawodników IV Igrzysk Olimpijskich, przewidzianych na rok 1908. Tenże papież, przemawiając do członków katolickich stowarzyszeń sportowych, mówił: „Młodzież powinna kochać sport, bo on jest dobry dla duszy i jej ciała” (Wicher, 1932: 356).

Papieżem, który szczególnie często wypowiadał się na temat potrzeby wychowania fizycznego dzieci i młodzieży, był Pius XI. W młodości uprawiał on z zamiłowaniem alpinizm, zdobywając wiele szczytów w wysokich Alpach: Monte Rose, St. Bernard, Matterhorn, Mont Blanc. Wspomnienia z wypraw górskich zamieścił w książce *Moje wspinaczki*. Będąc później arcybiskupem Mediolanu, apelował do młodzieży: „Ćwiczcie się w nauce ewangelii, ćwiczcie się w sporcie. Nie zaniedbujcie ani duszy, ani ciała” (Piasecki, 1936: 7). Będąc już papieżem, ogłosił w roku 1923 encyklikę *O turystyce górskiej*. Jego aprobatę dla tej formy sportu wyrażają słowa: „Z wszelkich sportów, w których ludzie szukają godziwej rozrywki, żaden nie jest tak dobroczynny dla zdrowia duszy i ciała, jak turystyka. Przez twardą pracę i wdzieranie się w sfery lekkiego i czystego powietrza siły się odnawiają i wzmacniają, a równocześnie duch przez zwyciężenie wszelkich możliwych trudności hartuje się do spełniania obowiązków życia i jego przeciwności, kontemplacja zaś tych bezmiernych, ze szczytów Alp roztaczających się widoków, łatwo podnosi umysł do Boga, twórcy i pana natury” (Dziubiński, 2008).

Dla problematyki sportu szczególnie ważna jest encyklika *O chrześcijańskim wychowaniu młodzieży (Divini illius Magistri)*, ogłoszona przez Piusa XI w 1929 roku. Zawiera ona holistyczną koncepcję edukacji, obejmującą swym zakresem wychowanie fizyczne, umysłowe, społeczne, moralne, religijne. Ten właśnie papież mówił wprost o „kulturze fizycznej”, traktując ją jako integralny element pedagogiki chrześcijańskiej. W swej encyklice postulował „różnorodność szkół, stowarzyszeń i wszelkiego rodzaju instytucji, zmierzających do wyrobienia młodzieży przy studium literackim i naukowym oraz poprzez samą nawet zabawę i kulturę fizyczną w religijnej pobożności” (Pius XI, 1929). Encyklika papieża wywarła wielki wpływ na europejską i polską pedagogikę okresu

międzywojennego, w tym również na upowszechnienie kultury fizycznej i sportu (Ponczek, 1999: 55-64).

Kolejny papież, Pius XII, wielokrotnie zabierał głos na temat roli sportu w życiu człowieka, a zwłaszcza w wychowaniu młodzieży. W roku 1945 zwrócił się do sportowców Rzymu następująco (Pius XII, 1945): Równie daleki od prawdy jest ten, kto zarzuca Kościołowi brak troski o ciało i kulturę fizyczną, jak i ten, kto chciałby zawęzić jego kompetencje do spraw czysto religijnych i duchowych. Tak jakby ciało, stworzone przez Boga na równi z duszą, z którą jest złączone, nie miałooby brać udziału w hołdzie składanym Stwórcy.

Problematykę sportu podjął Pius XII również w roku 1955, mówił do młodzieży (Pius XII, 1955): Kościół nie może zaniechać troski o ciało i kulturę fizyczną, jakby to były rzeczy obce mu (Pius XII, 1955). Zasady i normy chrześcijańskie zastosowane do sportu otwierają przed nim wznioślejsze widnokreśli, rozświetlone nawet promieniami mistycznego światła. Skoro więc jesteście przekonani, że sport hartuje i wzmacnia ciało, wychowuje ducha i przysposabia go do najwyższych zwycięstw, nie możecie pozwolić, by liczne zastępy młodzieży były pozbawione tych dobrodziejstw z powodu ubóstwa. (Pius XII, 1955). Sport usprawnia rozwój umysłu, gdyż przyzwyczajają młodzież do refleksji, rozwagi, przezornego gospodarzenia własnymi siłami, baczności na taktykę przeciwnika, do umiejętności skupienia we właściwej chwili rezerw własnej energii i sprawności. Usprawnia także wolę (Pius XII, 1955), co ujawnia się w dokładnym i metodycznym przygotowaniu, w wytrwałości mimo złego wyniku, w najsilniejszej odporności, w znoszeniu niewygód, w odwadze i przezwyciężeniu siebie samego (Pius XII, 1955). Wychowanie sportowe nadto usprawnia do cnót właściwych dla tego rodzaju działalności, a między innymi do rzetelności, która zakazuje posługiwania się oszustwem, uległości i posłuszeństwa dla mądrych rozkazów przewodnika drużyny ćwiczebnej, ducha wyrzeczenia się, gdy trzeba pozostać w cieniu dla dobra własnej drużyny, wierności dla zobowiązań, skromności w triumfie, szlachetności dla zwyciężonych, pogody ducha w razie niepowodzenia, wyrozumiałości dla publiczności, która nie zawsze umie zachować umiar, sprawiedliwości, jeśli sport wyczynowy łączy się z interesem finansowanym według dobrowolnej umowy oraz ogólnie czystości i umiarkowania, zalecanego już przez starożytnych. Wszystkie te cnoty, chociaż mają za przedmiot działalność fizyczną i zewnętrzną, są prawdziwymi cnotami chrześcijańskimi, których nie można zdobyć ani się w nich usprawnić bez ducha szczerzej religijności i, dodajmy, bez częstego uciekania się do modlitwy. Sport w ten sposób uprawiany i przeszczepiony na niwę życia nadprzyrodzonego może stać się poniekąd ascezą,

gdyż Apostoł św. Paweł zachęca, aby wszystkie dzieła ludzkie czynić na chwałę Bożą (Keating, 2001: 7-9).

Wypowiedź Piusa XII można nazwać *Magna Charta* sportu uprawianego w duchu integralnego humanizmu. Papież dostrzega różnorodne wartości sportu: witalne, poznawcze, etyczne i społeczne. Wartości te jednak są realizowane wówczas, kiedy na terenie sportu są przestrzegane zasady moralne, co z kolei domaga się łączenia aktywności sportowej z życiem religijnym. Charakterystyczne, że Pius XII wspominał o sporcie wyczynowym, tj. profesjonalnym, uprawniającym do ekwiwalentu finansowego. Sportu tego nie ocenił negatywnie, ale przypomniał o takich wymogach moralnych, jak sprawiedliwość, umiarkowanie, uczciwość. Papież, nawiązując do św. Tomasza z Akwinu, dostrzegł możliwość praktykowania w sporcie cnót chrześcijańskich. Kulturę fizyczną dopełnia wówczas kultura moralno-duchowa (Keating, 2001: 7-9).

Jan XXIII dał się poznać jako wielki reformator Kościoła katolickiego, którego decyzją został zwołany Sobór Watykański II. Zasłynął także, mimo sędziwego wieku jako zwolennik kultury fizycznej i sportu oraz przyjaciel sportowej młodzieży. Przed rozpoczęciem igrzysk olimpijskich w 1960 r. w Rzymie, przerywając wakacje w Castel Gandolfo, spotkał się na placu św. Piotra w przeddzień otwarcia igrzysk z ponad 4 tysiącami sportowców z 87 krajów świata. Do rozentuzjasmowanych sportowców skierował między innymi takie słowa: „Należy więcej cenić należne ćwiczenia cielesne niż nagrodę w zawodach. Prawo zdrowego wychowania rodzinnego i kształcenia młodzieży żąda czujności, by w grach sportowych mieć na względzie nie tylko ciało i nie uważać go za najwyższe dobro człowieka, by zapal do sportu nie stał się przeszkodą w spełnianiu obowiązków, jak to czasem się zdarza. Ale niemniej jest rzeczą pewną, że należy zawsze cenić sobie i gorąco zalecać godziwe ćwiczenia fizyczne i szlachetne gry sportowe. Liczne są bowiem i wielkiej wagi zalety oraz przymioty, które przy pomocy gier sportowych rozwijają się w człowieku. A więc w stosunku do ciała: zdrowie, siła, zwinność, zgrabność i wdzięk oraz piękno; w stosunku zaś do duszy: wytrwałość, męstwo i sprawność w wyrzeczeniu się. Jesteśmy więc przeświadczeni, że w czasie olimpiady będziecie dla wszystkich wzorem zdrowego współzawodnictwa bez jakichkolwiek zazdrości i zawziętości; w walce okażecie waszą pogodną stałość i wesołość, w zwycięstwie skromność, w niepowodzeniu równowagę, w trudnościach wytrwałość; okażecie się w sporcie braćmi bliźniaczymi i wobec tłumu widzów potwierdzicie słuszność starożytnego przysłowia: „Oby w zdrowym ciele zdrowy był duch” (Bednarski, 1962: 15-16).

Jan XXIII podkreśla ważną rolę aktywności sportowej w rozwijaniu i doskonaleniu ciała i sprawnościowych zdolności. Mówi także, że ćwiczenia nie tylko korzystnie wpływają na rozwój ciała, ale także w ich trakcie doskonalą się liczne zalety i przymioty duchowe. Podobnie jak jego poprzednicy, zwraca uwagę, aby sport miał swoje określone miejsce w życiu człowieka, żeby nie traktować go jako całe życie. Żeby pamiętać o respektowaniu w nim zasad moralnych, które uczynią ze sportu prawdziwą szkołę społeczno-etycznego wzrastania. Zwrócił też uwagę na rzecz bardzo ważną, a mianowicie, że w sporcie nie powinno być najważniejsze zdobycie nagrody, ale sam wysiłek, uczestnictwo i dążenie do celu (Jan XXIII, 1964).

Jan XXIII otworzył Sobór Watykański II (1962-65), ale śmierć nie pozwoliła mu go dokończyć i popatrzeć na wspaniałe żniwo. Uczynił to jego następca na Stolicy Piotrowej, Paweł VI.

Zagadnienie kultury fizycznej pojawiło się w dokumentach Soboru Watykańskiego II. Godne przytoczenia są dwa dokumenty: *Deklaracja o wychowaniu chrześcijańskim* i *Konstytucja o Kościele w świecie współczesnym*. W pierwszym dokumencie czytamy: Kościół wysoko ceni i stara się swoim duchem przepoić oraz udoskonalić inne pomoce, które należą do wspólnego dziedzictwa ludzi i które bardzo przyczyniają się do rozwijania umysłów i kształtowania ludzi; takimi są: społeczne środki przekazywania myśli, liczne zrzeszenia, których celem jest formacja duchowa i fizyczna, stowarzyszenia młodzieżowe, a zwłaszcza szkoły (*Deklaracja o wychowaniu chrześcijańskim*, 4).

Konstytucja o Kościele w świecie współczesnym charakteryzując integralnie rozumianą kulturę, włącza do niej turystykę i sport: Niech wolny czas będzie należycie użyty dla odprężenia duchowego, wzmocnienia zdrowia psychicznego i fizycznego przez swobodne zajęcia i studia, przez podróże w obce strony (turystyka), dzięki którym doskonalą się umysł i ludzie wzbogacają się przez wzajemne poznanie; dalej, przez ćwiczenia i pokazy sportowe, które także w społeczeństwie przyczyniają się do utrzymania równowagi ducha, jak i do braterskich stosunków między ludźmi wszelkiego stanu, narodowości i różnych ras (*Konstytucja o Kościele w świecie współczesnym*, 61).

Vaticanum II w sposób jednoznaczny aprobuje kulturę fizyczną łącznie ze sportem i turystyką, widząc w nich element ogólnej kultury ludzkiej (*Konstytucja o Kościele w świecie współczesnym*, 16).

Na temat sportu wypowiadał się Paweł VI, za którego pontyfikatu zakończył się Sobór Watykański II. Przemawiając do sportowców w roku 1964 stwierdził: Kościół widzi w sporcie gimnastykę ducha, ćwiczenie fizyczne i ćwiczenie moralne; dlatego podziwia,

aprobuje, zachęca do rozwoju sportu w jego przeróżnych formach, a szczególnie w systematyczności, potrzebie dla całego młodego pokolenia zwróconej na harmonijny rozwój ciała i jego energii; także w formie zawodowej (Paweł VI, 1964). Kościół podziwiał, aprobuje i zachęca do rozwoju sportu, zwłaszcza wtedy, gdy zaangażowaniu fizycznemu towarzyszy zaangażowanie moralne, które to może uczynić ze sportu wspaniałą zdolność personalną, poprzez wyłożony trening w kontaktach społecznych, na fundamencie respektu dla siebie samego i dla drugich, początek w porozumieniu społecznym, które zmierza do kształtowania relacji przyjaźni na polu międzynarodowym (Paweł VI, 1964: 893). Papież akceptuje zarówno sport rekreacyjny i młodzieżowy, jak i sport zawodowy, ale apeluje o łączenie kultury fizycznej z kulturą moralno-duchową. Wielką rolę sportu dostrzega w procesie integracji społecznej: zarówno w skali krajowej, jak i międzynarodowej.

Problematyka sportu pojawia się często w przemówieniach Jana Pawła II, który uwzględnia różne aspekty takiej aktywności człowieka. Po pierwsze, według niego, odpowiada ona naturze człowieka, który w różnych formach sportu doskonali się w wymiarze fizycznym, umysłowym, wolicjonalnym i pragmatycznym (Jan Paweł II, 1985: 374). Sport, po wtóre, jest okazją do ćwiczenia się w takich sprawnościach moralnych, jak wytrwałość, odwaga, szlachetność, solidarność czy poświęcenie. Uprawianie sportu jednak nie może się przekształcić w kult ciała, ponieważ jest ono tylko elementem ludzkiej osoby (Jan Paweł II, 1984: 316). Jan Paweł II wskazuje na ambiwalentny charakter współczesnego sportu: przyczynia się on do społecznego i międzynarodowego braterstwa ludzi (zwłaszcza młodych), ale ulega także pewnym dewiacjom. Trzeba jasno określić niebezpieczeństwa zagrażające współczesnemu sportowi: od obsesyjnej żądzy zysku do komercjalizacji sportu niemal we wszystkich jego aspektach, od przesadnie widowiskowego traktowania zawodów sportowych do desperackiej pogoni za profesjonalną i techniczną perfekcją, od stosowania dopingiu i innych niedozwolonych metod do użycia przemocy (Jan Paweł II, 1990: 1487). Innym razem papież gorzko zauważa: Sport nie może być celem samym w sobie i sprowadzać się do pogoni za osiągnięciem wyników, gdyż traci się wówczas z oczu prawdziwe dobro człowieka (Jan Paweł II, 1989: 1348).

Przypomnienie papieża jest jak najbardziej na czasie: dehumanizacja sportu jest destrukcyjna dla samego człowieka, a przecież sport powinien służyć jego dobru. Do tego tematu powrócił Jan Paweł II jeszcze podczas Jubileuszu Sportowców w 2000 roku (Jan Paweł II, 2001: 19). Papież, robiąc rachunek sumienia dla sportu, wskazał na jego doniosłą rolę. Powinien on być „terenem spotkania i dialogu, niezależnie od wszelkich barier językowych, rasowych czy kulturowych. Sport może bowiem wносить cenny wkład w

pokoje porozumienie między narodami oraz przyczyniać się do utrwalenia w świecie nowej cywilizacji miłości” (Jan Paweł II, 2001: 21). Przed współczesnym sportem znajdują się dwie możliwości: może służyć dobru człowieka i całych narodów, ale może również – rezygnując z etosu – prowadzić do wyniszczenia fizycznego i duchowego człowieka oraz powodować dezintegrację społeczności międzynarodowej.

4.3. Jana Pawła II koncepcja kultury fizycznej

Rolę i znaczenie nauczania Jana Pawła II na temat ludzkiego ciała i sportu trudno byłoby przecenić. Dokonał on wielkiej chrześcijańskiej rehabilitacji ludzkiego ciała i we właściwy dla filozofii i teologii sposób dowartościował dziedzinę sportu. Jego poglądy na sport²⁷ zostały ukształtowane na podstawie trzech kręgów odniesienia: 1) osobistych zainteresowań i doświadczeń sportowych, 2) filozoficzno-teologicznych dociekań prowadzonych niekoniecznie z myślą o sporcie, ale rzutujących na podstawowe rozstrzygnięcia u jego podstaw, 3) spotkań z grupami sportowców i nauczania na jego temat.

Związki Jana Pawła II ze sportem sięgają Polski i okresu dziecięco-młodzieńczego. Tutaj bowiem ujawniają się zainteresowania małego Karola piłką nożną, kajakarstwem, narciarstwem i turystyką. Mając w pamięci ten czas z sentymentem mówi, że „sport jest radością życia, zabawą świętem, a więc jako taki powinien być ceniony” (Jan Paweł II, 1984). Doświadczenia sportowe odgrywają ważną rolę w jego sposobie patrzenia na tę dziedzinę. Przekonał się, jak ważną rolę pełni sport w procesie rozwoju młodych, jakie ma znaczenie w budowaniu wspólnoty oraz jak można na jego gruncie, w sposób dalece niekonwencjonalny, realizować najwyższe wartości (Jan Paweł II, 2000).

Jednym z ważniejszych zagadnień z punktu widzenia generalistów sportu jest rozstrzygnięcie kwestii dotyczącej stosunku Kościoła katolickiego do rzeczywistości ziemskich i aktywności człowieka na rzecz doskonalenia otaczającego świata. Bowiem bez akceptacji świata przyrodzonego i aktywności ludzkiej nie jest możliwy pozytywny stosunek do sportu, którego ontyczne podstawy są elementem rzeczywistości przyrodzonej, a sportowy postęp dokonuje się w procesie doskonalenia doczesności, której podstawowym elementem jest człowiek (Dziubiński, 1991: 75-78). Idea rozstrzygnięcia niniejszych kwestii

²⁷ Jan Paweł II w niemal wszystkich swoich wypowiedziach używa słowa „sport”, ale często z kontekstu wynika, że chodzi raczej o kulturę fizyczną i inne jej sektory. Omawiając nauczanie Jana Pawła II będziemy za nim stosowali kategorię sportu, rozumianą raczej w taki sposób, w jaki rozumie się ją w krajach Europy Zachodniej.

otrzymała nowy impuls w dociekaniach teologiczno-filozoficznych Karola Wojtyły i później w nauce społecznej Jana Pawła II. Dotyczy to zwłaszcza okresu przedpontyfikalnego i monografii poświęconej filozofii Maxa Schelera (Wojtyła, 1959) oraz zagadnień dotyczących teorii aktywności ludzkiej, przedstawionych obszernie w pracy *Osoba i czyn* (Wojtyła, 2000). W pracach tych widać wyraźnie jak neotomistyczny personalizm zostaje wzbogacony o pewne elementy metody fenomenologicznej, egzystencjalizmu Gabriela Marcela, personalizmu kreacjonistycznego P. Teilharda de Chardin, personalizmu społecznego E. Mouniera, a także polskiej filozofii czynu Józefa Hoene-Wrońskiego, Augusta Cieszkowskiego, Bronisława Trentowskiego, Karola Libelta i Maurycego Mochnackiego. Jan Paweł II, korzystając z dorobku swoich poprzedników, podjął próbę otwarcia Kościoła na „znaki współczesności” przez przekroczenie zarówno tradycyjnego teocentryzmu jak i postrenesansowego antropocentryzmu. Podkreśla, że humanizm chrześcijański skierowany jest „ku człowiekowi”. Z tego też względu, w ramach szerszej teocentrycznej koncepcji rzeczywistości, winien być antropocentryczny. Człowiek stanowi wartość najwyższą w świecie przyrodzonym i dlatego winien stać się celem misji zbawczej Kościoła. Swemu stanowisku daje wyraz pisząc: „Człowiek jest pierwszą i podstawową drogą Kościoła (Jan Paweł II, 1980: 10), drogą, która prowadzi niejako u podstawy wszystkich dróg, jakimi Kościół kroczyć powinien” (Jan Paweł II, 1979: 14). W ten sposób znika antynomia między humanizmem antropocentrycznym a chrześcijańskim teocentryzmem, między ziemskimi aspiracjami człowieka a obowiązkami względem Boga. Dążenie do wartości bezwzględnie najwyższej przebiega przez drugiego człowieka, a realizacja doczesnych jego planów znajduje się niejako na szlaku nadprzyrodzonych aspiracji. To z kolei jest dowodem, że antropocentryzm i teocentryzm nie są sprzeczne, co więcej, wzajemnie się dopełniają. „Im bardziej posłannictwo, jakie spełnia Kościół, pisze Jan Paweł II, jest skoncentrowane na człowieku, im bardziej jest, rzec można, antropocentryczne, tym bardziej musi potwierdzać i urzeczywistniać się teocentrycznie. O ile różne kierunki dziejowe i współczesne prądy myśli ludzkiej były i są skłonne rozdzielać, a nawet sobie przeciwstawiać teocentryzm i antropocentryzm, to Kościół, idąc za Chrystusem, stara się wnosić w dzieje człowieka organiczne i dogłębne zespolenie obojga” (Jan Paweł II, 1980: 1).

Alienacja stosunków gospodarczo-społecznych i politycznych wywołuje – w świetle społecznej nauki – także różnorodne zagrożenia i konflikty w całym obszarze cywilizacji duchowej i materialnej. Podlega im oczywiście „cała kultura jako *par excellence* wyraz życia duchowego ludów oraz kultura fizyczna (i sport), ponieważ nie może być ujmowana ani jako

zjawisko antynomiczne w stosunku do kultury w ogóle, ani hermetycznie, tzn. w izolacji od problemów ludzkiej egzystencji” (Jan Paweł II, 1981).

Kulturze fizycznej, podobnie jak kulturze w ogóle, można przypisać dwoisty charakter i wywodzące się z niej funkcje. To znaczy, iż kultura fizyczna z jednej strony może stać się instrumentem, zawierającym takie właściwości, które przyczyniłyby się do przezwyciężenia zagrożeń cywilizacyjnych. Z drugiej natomiast należy zadbać o to, aby ona sama nie przekształcała się w zagrożenia, czy też istniejące zagrożenia pogłębiała. Po pierwsze, kultura fizyczna może i powinna przyczyniać się do odzyskania tożsamości przez człowieka zagubionego w świecie dwóch systemów społecznych. Zawiera w sobie bowiem możliwości kreacji obiektywnej, swobodnej ekspozycji twórczej, własnej woli, subiektywnego wyboru i spełnienia wolności wypowiedzi. W tym przypadku może przyczyniać się do rozwoju wartości ściśle humanistycznych, wiary we własne nieskrępowane „ja”. W tym sensie stanowi podstawę do zahamowania procesu dezintegracji osobowości, do neutralizacji negatywnych wpływów alienacji stosunków produkcji, kryzysu pracy. Sprzyja, tak jak w opisaney przez Hegla relacji niewolnik-środowisko, rozwojowi fizycznemu i psychicznemu, wyzwoleniu z podporządkowania i uprzedmiotowienia. Pozwala określić się w sposób autonomiczny wobec struktur gospodarczo-społecznych i politycznych, by w efekcie zająć własne, autentyczne i dojrzałe stanowisko wobec świata, jako partner i twórca własnych koncepcji (Dziubiński, 2017).

Po drugie zaś, kultura fizyczna, a zwłaszcza sport wyczynowy (amatorski, profesjonalny) mogą same stać się elementem podporządkowującym człowieka zarówno stosunkom gospodarczo-społecznym, jak i politycznym. Uwikłana w relacje cywilizacji pieniądza, ekonomicznego zysku za wszelką cenę, nawet za cenę zdrowia fizycznego, psychicznego i społecznego (przekraczanie dopuszczalnych norm wysiłku, barier biologicznych, zakłócenie i trwałe uszczuplenie harmonii wewnętrznej przez doping, działalność mafijną, pogłębia alienację, dehumanizację, kryzys tożsamości człowieka. Tak pojmowana i tak oddziałująca kultura fizyczna staje się kolejnym elementem gry rynkowej. Generuje jako subkultura, nowe zjawiska i własne mechanizmy reifikacyjne, redukujące ludzkie funkcje do narzędzia umożliwiającego osiągnięcie sukcesu i ekonomicznego zysku. Z drugiej zaś sprzyja utrwalaniu szkodliwych – z punktu widzenia nauki Kościoła – ustrojów społecznych. Dotyczy to indywidualizmu, bo potwierdza zasadność egoistycznie pojmowanej gospodarki rynkowej oraz totalizmu, bo wykorzystuje jednostkę – sportowca jako środek, potwierdzając trafność wyboru politycznego, kulturowego przez rządzących.

Tak rozumiana kultura fizyczna – zarówno w jednym jak i w drugim przypadku – obraca się przeciw człowiekowi, przeciw jej wytwórcy (Dziubiński, 2014).

Należy przeciwdziałać tym postaciom kultury fizycznej i ich źródłom, które pobudzają do niszczenia i samoniszczenia człowieczeństwa. Jan Paweł II podkreśla, że może to zapewnić realizacja Augustyńskiej zasady *libertas maior*, czyli „wolności w stanie moralnie dojrzałym”, „wolności w pełnym rozwoju” oraz „wolności do autonomicznych wyborów”. To znaczy należy wyzwolić się od wpływów depersonalizacyjnych, a więc stworzyć i realizować program wolności „od”, by móc budować wolność „do”, czyli „wolność większą”, zapewniającą możliwość tworzenia i uczestniczenia w kulturze autentycznej, zakorzenionej w personalistycznej koncepcji człowieka – istoty obdarzonej wolnością (Mikołajko, 1983). W związku z tym, należy przyczynić się do rozwoju człowieka integralnego – głosi za Maritainem Jan Paweł II – zakorzenionego zarówno w sferze wartości materialnych, jak i „w sferze wartości duchowych” (Jan Paweł II, 1980).

Humanizm integralny, nawiązując do starej Platońskiej zasady *kalos agathos*, wskazuje na potrzebę równomiernego rozwoju człowieka. Zwłaszcza tam, gdzie rozwój jest nazbyt jednostronny, gdy akcentuje się głównie doskonalenie ciała (np. w ciężarach czy kulturystyce) czy też umysłu (w brydżu i szachach). Należy działać tak, by podczas uprawiania sportu, turystyki, rekreacji, gier i zabaw oraz zajęć wychowania fizycznego, uwzględniać fakt, że człowiek jest bytem niepodzielnym, „duchowo-materialną podmiotowością”. Redukcja kultury fizycznej *ad unum*, np. wyłącznie do doskonalenia ciała, jest w świetle poglądów Jana Pawła II, sprowadzeniem koncepcji człowieka integralnego do jednej tylko sfery rzeczywistości. Tak pojmowana i realizowana kultura fizyczna staje się źródłem tworzenia kultury fałszywej, „pseudo-kultury” (Dziubiński, 2014).

Kultura fizyczna, tak jak inne formy kultury, związana jest ściśle z całym światem wytworów ludzkich. Dlatego też kultura fizyczna może być ujmowana jako odzwierciedlenie lub „wypadkowa warunków” (Jan Paweł II, 1980) (np. stosunków produkcji panujących w danej epoce) (Jan Paweł II, 1980). Z tego względu kategoria stosunków produkcji pełni funkcję narzędzia epistemologicznego w badaniach nad kulturą (także w aspekcie historycznym). To znaczy, że kultura fizyczna w krajach opartych na grze rynkowej, zawiera charakterystyczne dla niej właściwości, podobne stosunki produkcji, zależności i podporządkowania, tj. mechanizmy pogłębiające alienację i depersonalizację. Odnosi się to również do kultury fizycznej w krajach totalitarnych. Odzwierciedla ona wszystkie ułomności stosunków pracy opartych na aparacie przymusu. Kultura fizyczna jest

w danym przypadku narzędziem podporządkowanym celom ideologicznym i politycznym, instrumentem i źródłem alienacji, tworzeniem fałszywych wartości oraz destrukcji postaw tożsamości człowieka integralnego. Jednostka ludzka staje się bytem przedmiotowym, wtórnym i przypadkowym, przestaje być tym, „przez co człowiek jako człowiek staje się bardziej człowiekiem” (Dziubiński, 2017).

Jan Paweł II postuluje, aby celem rozwiązania problemu kryzysu pracy w obu systemach społecznych i związanych z nimi pseudokultur, było przyjęcie programu tzw. „trzeciej drogi”. Jest to projekt chrześcijańskiego, pożądanego modelu społeczeństwa, którego fundamentem są założenia moralne przyszłej „cywilizacji miłości”. Ów projekt przyjmuje, że źródła kryzysu stosunków produkcji i zła społecznego, tkwią przede wszystkim w samym człowieku, w pysze ludzkiej i egoizmie”. Warunkiem wyzwolenia z alienacji, z kręgu fałszywych wartości i pseudo-kultur jest etyczna przemiana serc ludzkich w procesie wychowania personalistycznego, nasyconego wartościami moralnymi i religijnymi wspólnoty chrześcijańskiej. Dzięki temu powstałyby warunki dla wyzwolenia osoby ludzkiej, a więc podstawy dla rewaloryzacji pracy, wolności i kultury, tj. pełnego poszanowania godności, autentycznego tworzenia i partycypacji w kulturze, uczestnictwa w kulturze fizycznej. Gwarancją pełnego i rzeczywistego wyzwolenia jest – jak głosi Kościół katolicki – urzeczywistnianie jego nauki społecznej (Dziubiński, 2017).

Sport w wizji Jana Pawła II to rzeczywistość doskonała, której najlepszą egzemplifikacją jest archetypiczny porządek. Niestety, mówi Jan Paweł II, „obok sportu, który pomaga człowiekowi, istnieje inny sport, który mu szkodzi; obok sportu, który uszlachetnia ciało, istnieje sport, który je poniża i zdradza; obok sportu, który służy wzniosłemu ideałom, jest też sport, który zabiega wyłącznie o zysk; obok sportu, który jednoczy, jest też sport, który dzieli” (Jan Paweł II, 2000).

Nauczanie Jana Pawła II świadczy o ważności sportu, który jest w potencji stania się doskonałym fragmentem rzeczywistości, mogącym być dla innych wzorem. Bowiem „każdy rodzaj sportu nosi w sobie bogate dziedzictwo wartości, które powinny być zawsze na porządku dziennym, by można było je realizować: trenowanie odruchów, wyważone zaangażowanie własnych energii, kształtowanie woli, kontrola wrażliwości, przygotowanie metodyczne, wytrwałość, wytrzymałość, znoszenie trudów i niewygód, panowanie nad własnymi władzami, poczucie lojalności, umiejętność podporządkowania się zasadom, duch wyrzeczenia i solidarności, wierność zobowiązaniom, wspaniałomyślność wobec pokonanych, pokój ducha po porażce, cierpliwość wobec wszystkich” (Jan Paweł II, 1980).

Jan Paweł II w swoim nauczaniu dokonał teologicznej rehabilitacji i nobilitacji ludzkiego ciała oraz sportu, który już nie tylko posiada kulturowy sens, ale także najgłębszy sens teologiczny. Sens ten pozwala patrzeć na sport i oceniać go w perspektywie najwyższych wartości chrześcijańskich. Dlatego też sportowcom życzy, aby „sportowe zmagania pomogły” im „zmierzać ku najwyższym celom”, do których ich „wzywają igrzyska życia” (Jan Paweł II, 1990).

Nauczanie Jana Pawła II jest trudne i wymagające. „Czy ludzie sportu je rozumieją? Wzruszeni na audiencji wierzą w to mocno. Potem już mniej. Ale Jan Paweł II zna dobrze ten typ zwątpień, który przynosi konfrontacja idei z realiami świata. Bo dostrzega także i w sporcie tę nieustannie podnoszoną, przygasającą i znowu odradzającą się walkę o czystość gry. Jak w życiu: częste porażki i wieczna nadzieja”. Jan Paweł II też wie, przy całym szacunku dla sportu i ciała człowieka, że o ich przyszłych losach zadecyduje kultura intelektualna, moralna i wrażliwość duchowa (Dziubiński, 2017).

4.4. Kultura fizyczna w nauczaniu episkopatów narodowych

Problem kultury fizycznej jest przedmiotem uwagi nie tylko współczesnych papieży, lecz także episkopatów wielu krajów. Na uwagę zasługują m.in. listy pasterskie episkopatów polskiego i włoskiego. W roku 1991 Episkopat Polski ogłosił list *O zagrożeniach zdrowia i sportu*. Biskupi zwracają uwagę polskiemu społeczeństwu i rządzącym na liczne niebezpieczeństwa związane z kondycją fizyczną i moralną współczesnych Polaków: niehigieniczny tryb życia i brak postaw prozdrowotnych, nikotynizm, alkoholizm, narkomanię, niedocenianie potrzeby ruchu oraz niewłaściwe odżywianie. Szczególną uwagę kierują autorzy listu na sport, który „sprzyja rozwojowi silnej woli, wytrwałości, rywalizacji, wzbudza potrzebę aktywności. Uczy konieczności podporządkowania się określonym zasadom obowiązku i poczucia odpowiedzialności, kształtuje naszą osobowość. Dobrze rozumiany sport jest ascezą i może stać się dla człowieka drogą do uświęcenia” (Ponczek, 2000: 82). W dalszym ciągu sygnatariusze listu zauważają niepokojący fakt, że preferowanie sportu wyczynowego dokonuje się kosztem sportu młodzieżowego i rehabilitacyjno-zdrowotnego. Brakuje odpowiedniej liczby obiektów sportowych i sportowej infrastruktury, co jest groźne dla stanu zdrowia społeczeństwa – a zwłaszcza młodzieży. Niepokój budzi także postawa części publiczności imprez sportowych, której zachowanie jest często wulgarne i brutalne (Dziubiński, 2015).

W roku 1995 ukazał się inny list Episkopatu Polski związany tematycznie z kulturą fizyczną, zatytułowany *O chrześcijańskich walorach turystyki* (Ponczek, 2000: 83-85). Jego autorzy konstatują masowość ruchu turystycznego i widzą w tej formie aktywnego wypoczynku wiele wartości: poznawczych, zdrowotnych, społecznych, estetycznych, a także etycznych. Równocześnie przestrzegają przed towarzyszącymi turystyce niebezpieczeństwami. Najważniejsze z nich to: zaniedbywanie praktyk religijnych, traktowanie urlopu jako okresu moralnej nieodpowiedzialności, alkoholizm, postawa prymitywnego hedonizmu. Turystyka jest szansą wypoczynku po wyczerpującej pracy, kontemplacji piękna przyrody, ożywienia kontaktów społecznych i wewnętrznego pogłębienia. Wykorzystanie tej szansy zależy od kultury osobistej każdego człowieka i właściwej postawy całego społeczeństwa (Dziubiński, 2015).

Zagadnieniem kultury fizycznej zainteresował się także Episkopat Włoch, ogłaszając list *Sport a życie chrześcijańskie* (Dziubiński, 2000: 11-48). Składa się on z trzech części. W pierwszej przypomniana jest dominująca rola sportu w życiu współczesnych społeczeństw, a następnie zreferowane syntetycznie wypowiedzi Kościoła na ten temat. Część druga prezentuje chrześcijańską wizję sportu w aspektach teologiczno-aksjologicznym i filozoficznym. Te ostatnie to analiza elementów konstytutywnych sportu, do których zaliczone zostały: gra, zabawa, ciało ludzkie, współzawodnictwo, widowisko. Ostatnia część listu ma charakter pastoralno-pedagogiczny, mianowicie omówione zostały obowiązki wobec sportu: rodziców, szkoły, klubów i stowarzyszeń sportowych, wspólnot religijnych (parafii, diecezji, Kościoła) oraz państwa. List wskazuje na walory personalistyczne sportu, ale sygnalizuje także niebezpieczeństwo jego dehumanizacji (Dziubiński, 2015).

Dokumenty hierarchów Kościoła rzymskokatolickiego świadczą o pozytywnym stosunku Episkopatu Polski do kultury fizycznej, przede wszystkim jej najpopularniejszych form, tj. sportu i turystyki. Zaznaczyć jednak należy, że Stolica Apostolska nie wydała do tej pory żadnego oficjalnego dokumentu (encykliki, adhortacji, listu, orędzia itp.) określającego jej stanowisko względem omawianej dziedziny. Wypowiedzi na temat kultury fizycznej i sportu są rozproszone w różnych dokumentach (bardziej i mniej oficjalnych) i stanowią podstawę nauczania Kościoła (Dziubiński, 2015).

Źródła archiwalne i drukowane podane zostały bądź w pełnym brzmieniu, bądź też w charakterystycznych fragmentach, odnoszących się do kultury fizycznej. Dokumenty te potwierdzają tezę o stopniowej ewolucji stanowiska Kościoła powszechnego do sfery cielesnej – od krytyki niektórych zjawisk towarzyszących żywołowej ewolucji sportu i turystyki po pełną akceptację wszechstronnego oraz wolnego od wynaturzeń rozwoju

wspomnianych przez nas atrakcyjnych dla młodzieży form kultury fizycznej. Podstawą nowego spojrzenia Episkopatu Polski w latach 90. XX w. na sport i jego przejawów stała się nauka społeczna Stolicy Piotrowej i Soboru Watykańskiego.

Pionierskie w skali europejskiej są Listy Pasterskie Episkopatu Polski z 1991 i 1995 r., odnoszące się do zagrożeń zdrowia i sportu oraz chrześcijańskich walorów turystyki, jak też odezwy metropolity górnośląskiego abp. Damiana Zimonia z 1990 i 1998 r. Nie zapominajmy jednak, że osobą, która przyczyniła się do stymulacji procesu akceptacji sportu i turystyki w doktrynie i nauczaniu społecznym Kościoła rzymskokatolickiego – w latach 80. i 90. XX wieku – był Jan Paweł II. Świadczą o tym liczne wypowiedzi naszego papieża na temat sportu i turystyki od lat osiemdziesiątych poczynając, a na 1999 r. kończąc (enuncjacje papieskie o sporcie podczas pielgrzymki do Polski w czerwcu 1999 r.) (Dziubiński, 2017).

CZEŚĆ II.

ZAŁOŻENIA METODOLOGICZNE

Rozdział 5.

Metodologia badań

Ludzie zawsze dążyli do poznawania otoczenia, w którym żyli. Obserwowali różne zjawiska i procesy, nabywając niezbędną wiedzę do rozwiązywania różnorodnych problemów życia codziennego. Gromadzenie tej wiedzy i jej świadome klasyfikowanie, zgodnie z określonymi zasadami, przybrało postać wiedzy naukowej. Świadome i zaplanowane czynności badawcze, ukierunkowane na poznanie, stały się pewną teorią i praktyką, z czasem nazwaną metodologią badań naukowych. Metodologia stanowi zbiór teoretycznych i praktycznych dyrektyw badawczych, które należy respektować podczas planowania i realizowania badań naukowych. Metodologia badań naukowych stanowi naukę o działaniach poznawczych oraz efektach poznawczych tych działań. Szczególny obszar zainteresowania metodologii stanowią metody badawcze oraz efekty badań, wytwory, fakty, czyli uzyskane dane ilościowe bądź jakościowe, tj. zmienne oraz wskaźniki tych zmiennych (Apanowicz, 2002: 7).

Pojęcie „metodologia” stanowi połączenie słowa „metoda” i słowa „logia”. Metoda (od greckiego wyrazu *mèthodos*) oznacza drogę, natomiast, „logia” (od greckiego wyrazu *logos*) oznacza słowo lub nauka (Krajewski, 2010: 16). Metodologia jest dziedziną filozofii, której przedmiot stanowią metody badawcze wykorzystywane w nauce. Zajmuje się badaniem ich poprawności i skuteczności oraz przydatności do formułowania naukowych twierdzeń i teorii. Metodologia badań uznawana jest za dział logiki stosowanej, praktycznej czy pragmatycznej (Such, 2002: 195).

Metodologii przypisuje się dwa znaczenia. Pierwsze z nich, to znaczenie pragmatyczne. Traktuje się ją wówczas jako naukę na temat metod prowadzenia badań naukowych i procedur badawczych. Drugie z nich, to znaczenie apragmatyczne. Traktuje się ją wówczas jako naukę o strukturze systemu nauki. Metodologię traktuje się jako naukę o wytworach badań naukowych w postaci pojęć, tez, twierdzeń, praw i teorii naukowych (Apanowicz, 2002: 9-10).

Metodologia badań lokuje się na pograniczu logiki oraz teorii poznania. Opiera się także na badaniach naukoznawczych, ale również dotyczących historii nauki, psychologii

czy socjologii nauki. Metodologia jest nauką o normatywności metod badawczych i systemu dyrektyw postępowania naukowego, ale także o sposobach przedstawiania i gromadzenia ustaleń nauki. Jest zatem nauką o metodach postępowania naukowego i stosowanych procedurach badań naukowych (Krajewski, 2010: 16).

Metodologię dzieli się często na ogólną oraz szczegółową. Pierwsza z nich zajmuje się badaniem działań naukowych i wynikami tych badań, z którymi mają do czynienia przedstawiciele wszystkich dyscyplin naukowych, uzasadnieniami twierdzeń i metodami systemów nauki. Metodologia szczegółowa zajmuje się badaniem metod charakterystycznych dla poszczególnych dyscyplin i dziedzin nauki. Ustala normy postępowania badawczego, w celu uzyskania wiarygodnej i ważnej wiedzy naukowej dla określonej dyscypliny naukowej (Wojnowski, 2003: 297).

Metodologia badań naukowych może mieć charakter normatywny i opisowy. Metodologia normatywna zajmuje się formułowaniem norm oraz dyrektyw działalności badawczej na podstawie badania metod wykorzystywanych w badaniach, a także efektów tych badań. Metodologia opisowa poszukuje odpowiedzi na pytania i faktycznie stosowane normy oraz dyrektywy w badaniach naukowych, a następnie porównuje je i formułuje określone wnioski praktyczne (Wojnowski, 2003: 297-298).

Zatem metodologia badań naukowych wskazuje najlepszy sposób, metodę poznania naukowego. Metoda naukowa, według Stefana Nowaka, to powtarzalny sposób rozwiązywania określonego problemu naukowego. Każdy sposób prowadzący do celu można uznać za metodę badawczą (Pilch, Wroczyński, 1974: 52). Tadeusz Tomaszewski uważa, że metoda naukowa to pewien sposób dochodzenia do uzasadnionych twierdzeń. Jest to zespół niezbędnych działań, które w konsekwencji prowadzą do uzasadnionych i sprawdzonych twierdzeń o interesujących badacza zjawiskach i procesach (Tomaszewski, 1963: 26).

5.1. Cel badań

„Zasadniczym celem poznania naukowego, piszą Tadeusz Pilch i Teresa Bauman, jest zdobycie wiedzy maksymalnie ścisłej, maksymalnie pewnej, maksymalnie ogólnej, maksymalnie prostej, o maksymalnej zawartości informacji” (Pilch, Bauman, 2010: 23).
Poznanie naukowe polega na formułowaniu celu, który dotyczy przedmiotu, zjawiska czy

procesu będącego w polu zainteresowania badacza. Dążenie do osiągnięcia celu następuje w procesie realizacji złożonej procedury badawczej (Nowak, 2007: 30).

Mając na uwadze sformułowany problem badawczy oraz dyrektywy metodologiczne, celem głównym badań uczyniono poznanie różnic w postawach młodzieży katolickiej wobec kultury fizycznej na różnych poziomach edukacji. Z kolei mając na uwadze główny cel badań oraz przedstawione założenie teoretyczne na temat trójkomponentowej koncepcji postawy, przedstawiono także cele szczegółowe. W zgodzie z przyjętą definicją postawy, każdy cel szczegółowy wynika z komponentu, który wchodzi w skład struktury wewnętrznej postawy. Zatem cele odnoszą się do komponentu poznawczego (wiedzy), komponentu afektywnego (emocji) i komponentu behawioralnego (zachowania). Sformułowano następujące cele szczegółowe:

1. Poznanie różnic w zakresie wiedzy młodzieży katolickiej na temat kultury fizycznej na różnych poziomach edukacji.
2. Poznanie różnic w zakresie stosunku emocjonalnego młodzieży katolickiej wobec kultury fizycznej na różnych poziomach edukacji.
3. Poznanie różnic w zachowaniach młodzieży katolickiej w dziedzinie kultury fizycznej na różnych poziomach edukacji.

5.2. Pytania badawcze

Jednym z podstawowych kroków w procedurze badawczej jest etap formułowania pytania lub pytań, czy też systemu pytań. Warunkiem udzielenia odpowiedzi na pytanie ogólne jest wcześniejsze zebranie odpowiedzi na pytania szczegółowe. Pytania badawcze odnoszą się do przedmiotów, zjawisk czy też procesów, którymi badacz jest zainteresowany (Nowak, 2007: 30).

Sformułowanie celów pracy umożliwiło ukierunkowanie postępowania badawczego oraz przedstawienie pytań badawczych, które stanowią pewne doprecyzowanie pola naszych zainteresowań poznawczych. Na podobnej zasadzie, jak dotyczyło to celów szczegółowych, pytania także wynikają z przyjęcia trójkomponentowej koncepcji postawy. Przedstawiamy trzy główne pytania badawcze, ale także do każdego z nich po trzy pytania szczegółowe.

Pierwsze pytanie dotyczące komponentu poznawczego jest następujące: Jakie są różnice w zakresie wiedzy młodzieży katolickiej na temat kultury fizycznej na różnych poziomach edukacji: szkoła podstawowa, szkoła gimnazjalna i szkoła licealna?

Pytania szczegółowe:

1. Jaka jest wiedza uczniów katolickiej szkoły podstawowej na temat kultury fizycznej?
2. Jaka jest wiedza uczniów katolickiej szkoły gimnazjalnej na temat kultury fizycznej?
3. Jaka jest wiedza uczniów katolickiej szkoły licealnej na temat kultury fizycznej?

Drugie pytanie dotyczące komponentu emotywnego jest następujące: Jakie są różnice w zakresie stosunku emocjonalnego młodzieży katolickiej wobec kultury fizycznej na różnych poziomach edukacji: szkoła podstawowa, szkoła gimnazjalna i szkoła licealna?

Pytania szczegółowe:

1. Jaki jest stosunek emocjonalny uczniów katolickiej szkoły podstawowej wobec kultury fizycznej?
2. Jaki jest stosunek emocjonalny uczniów katolickiej szkoły gimnazjalnej wobec kultury fizycznej?
3. Jaki jest stosunek emocjonalny uczniów katolickiej szkoły licealnej wobec kultury fizycznej?

Trzecie pytanie dotyczące komponentu behawioralnego jest następujące: Jakie są różnice w zakresie zachowania młodzieży katolickiej w dziedzinie kultury fizycznej na różnych poziomach edukacji: szkoła podstawowa, szkoła gimnazjalna i szkoła licealna?

Pytania szczegółowe:

1. Jakie są zachowania uczniów katolickiej szkoły podstawowej w dziedzinie kultury fizycznej?
2. Jakie są zachowania uczniów katolickiej szkoły gimnazjalnej w dziedzinie kultury fizycznej?
3. Jakie są zachowania uczniów katolickiej szkoły licealnej w dziedzinie kultury fizycznej?

5.3. Hipotezy robocze

Słowo pochodzące z języka greckiego, *hypothesis*, oznacza przypuszczenie, przewidywanie. Hipoteza robocza stanowi wstępną odpowiedź na pytania badawcze. Udzielana jest ona na podstawie badań i teorii naukowych sformułowanych przez wcześniejszych badaczy. Wiarygodność oraz moc rozstrzygająca zebranych danych stanowią kryterium porównawcze z hipotezami (Sołoma, 2002: 43-44). Zatem hipotezą jest twierdzenie na temat spodziewanej relacji między przynajmniej dwiema mierzalnymi

zmiennymi, które są sprawdzalne empirycznie i stanowią pewną prawidłowość (Mayntz, Holm, Hubner, 1985: 39).

Tadeusz Kotarbiński przez hipotezę rozumie przypuszczenie dotyczące występowania określonych zjawisk bądź zależności między nimi, które umożliwiają wyjaśnienie zespołu faktów, czy interesujący badacza problem. Kazimierz Ajdukiewicz stoi na stanowisku, że hipoteza to niezaaprobowana dotąd racja, analizowana w procesie wyjaśniania, która jest poddawana procedurze sprawdzania. Z kolei Józef Pieter rozumie hipotezę, jako naukowe domniemanie na temat istnienia czy też nieobecności określonego przedmiotu lub zjawiska w danym miejscu czy też określonym czasie (Apanowicz, 2002: 48-49).

Hipoteza robocza w dalszej kolejności poddawana jest procesowi weryfikacji (potwierdzenia), a następnie może zostać sfalsyfikowana, bądź też zwiększa się prawdopodobieństwo jej prawdziwości, czasami do tego stopnia, że staje się naukową prawidłowością. Hipotezy posiadają swoją specyfikę, bowiem każda wynika z charakterystycznych źródeł poznania. Różny jest też stopień ich ogólności. Hipoteza prosta może stanowić efekt uogólnionej obserwacji. Natomiast hipotezy złożone mogą określać występowanie powiązań między zjawiskami czy procesami. Formułowanie hipotez nie wynika z charakteru dyscypliny naukowej, ale przede wszystkim ze specyfiki problemów, które badacz zamierza rozwiązać (Apanowicz, 2002: 49).

Mając na uwadze powyższe zalecenia metodologiczne, sformułowane pytania badawcze, ustalenia polskich i zachodnich badaczy (Kultys, 2017: 40-48; Woynarowska, Mazur, Oblacińska, 2015: 183-190; Kozłowska, Kowalczyk, Marzec, 2015; Britwistle, Brodie, 1991; Murdoch, 1987; Jones, Duffy, Murphy, Dinneen, 1997; Locke, 1992; Dickenson, Sparker, 1986; Laporte: 37-39, 1998; Nordvoll, Vikander, 1999), a także dążąc do udzielenia odpowiedzi na trzy pytania badawcze, sformułowano następujące robocze hipotezy:

1. Poziom wiedzy uczniów szkół katolickich na temat kultury fizycznej zmniejsza się razem z poziomem edukacji.
2. Stosunek emocjonalny uczniów szkół katolickich wobec kultury fizycznej staje się mniej pozytywny razem z poziomem edukacji.
3. Zachowania uczniów szkół katolickich w dziedzinie kultury fizycznej osiągają mniejsze natężenie razem z poziomem edukacji.

5.4. Materiał badany

W pracach poświęconych metodologii badań naukowych przez materiał badany najczęściej rozumie się dane dowodowe, przygotowane do analizy statystycznej, w której zmienne odgrywają kluczową rolę. Takie zmienne i ich wskaźniki (cechy) mają walory poznawcze oraz spełniają wymagania metodologiczne. Mogą być one wykorzystane do analiz o charakterze deskryptywnym, eksplikacyjnym, eksplanacyjnym, diagnostycznym i prognostycznym (Apanowicz, 2002: 57).

W naukach społecznych nierzadko materiał badany jest rozumiany jako populacja lub pobrana z niej próba, którą wykorzystuje badacz do pozyskania danych empirycznych. Populacją zaś nazywany jest zestaw elementów całej objętej badaniami zbiorowości. Elementy wchodzące w skład zbiorowości muszą posiadać przynajmniej jedną cechę wspólną, stanowiącą kryterium włączenia do zbiorowości, ale także przynajmniej jedną cechę różnicującą. Zazwyczaj interesujące populacje są na tyle liczne, że najczęściej badacz zmuszony jest do konstruowania reprezentatywnych prób, które stanowią właściwie dobrany podzbiór populacji, będący swoistą miniaturą populacji (Babbie, 2013).

Materiałem badanym jest zbiorowość uczniów Zespołu Szkół Katolickich im. ks. Jana Długosza we Włocławku składająca się z 781 osób, w tym 443 dziewcząt (57%) i 338 chłopców (43%) chłopców, będących uczniami IV-VI klasy katolickiej szkoły podstawowej (170 osób, w tym 60% dziewcząt i 40% chłopców), I-III klasy katolickiej szkoły gimnazjalnej (386 osób, w tym 54% dziewcząt i 46% chłopców) oraz I-III klasy katolickiej szkoły licealnej (225 osób, w tym 60% dziewcząt i 40% chłopców).

Badania uczniów wymienionych wyżej szkół przeprowadzono w latach 2017-2018. Objętą badaniami zbiorowość należy uznać za celową, choć dobór respondentów zbliża ją do próby bliskiej reprezentatywnej, bowiem w badaniach uczestniczyli niemal wszyscy uczniowie wskazanych klas w poszczególnych szkołach.

Tab. 1. Społeczno-demograficzna charakterystyka badanej zbiorowości

Poziom edukacji/klasa			N	%		
Szkoła	Podstawowa	IV	170	94	22	55
		V		18		11
		VI		58		34
	Gimnazjalna	I	386	115	49	30
		II		146		38
		III		125		32
	Liceum	I	225	66	29	29
		II		85		38
		III		74		33
Płeć	Kobieta		443	57		
	Mężczyzna		338	43		
Pochodzenie społeczne	Inteligentkie		467	60		
	Robotnicze		224	29		
	Rolnicze		89	11		
Wykształcenie ojca	Zawodowe i niższe		129	16		
	Średnie		294	38		
	Wyższe		358	46		
Sytuacja ekonomiczna	Zła		12	1		
	Ani dobra, ani zła		98	13		
	Dobra		384	49		
	Bardzo dobra		287	37		

N – liczba respondentów

Podane w tabeli odsetki (%) zostały zaokrąglone do pełnych wartości.

Kontynuując charakteryzowanie badanej zbiorowości zauważamy, że 60% respondentów ma pochodzenie inteligentkie, 29% robotnicze, natomiast 11% rolnicze. Jeśli chodzi o wykształcenie ojca, to 46% ma wykształcenie wyższe, 38% średnie oraz 16% zawodowe i niższe. Sytuacja ekonomiczna przedstawia się w następujący sposób: 49% określiło ją jako dobrą, 37% jako bardzo dobrą, 13% jako ani dobrą, ani złą, natomiast 1% jako złą.

Uzasadnienia wymaga wybór młodzieży katolickiej jako zbiorowości objętej badaniami. Wynika on z jednej strony z potrzeby objęcia badaniami jak najbardziej jednolitej grupy respondentów i uchwycenie istoty zamierzonych wysiłków poznawczych, a mianowicie dotyczących zróżnicowania postaw wobec kultury fizycznej na różnych poziomach edukacji. Z drugiej strony wybór młodzieży katolickiej wynika z faktu, że katolicyzm jest najbardziej powszechny w naszym społeczeństwie i utożsamia się z nim, w wyniku autodeklaracji, około 90% społeczeństwa. Zatem warto badać te zbiorowości, których obecność w społeczeństwie jest znacząca.

5.5. Teren badań

Każdy badacz, przed rozpoczęciem planowanych badań, winien określić miejsce, tj. wskazać, gdzie będzie prowadzić badania, innymi słowy, wyznaczyć teren badań. Wybór

terenu badań winien wynikać z analizy, czy umożliwi on przeprowadzenie badań, a zatem, czy występują interesujące badacza cechy oraz wskaźniki, które winny być zbadane, ale także, czy jest on dla badacza dostępny (Żegnałek, 2010: 82).

Teren badań w literaturze metodologicznej jest rozumiany jako miejsce, w którym badacz realizuje swoje plany badawcze. Teren badań winien pozwolić badaczowi na przeprowadzenie badań. Według Tadeusza Pilcha, dokonanie wyboru terenu badań polega przede wszystkim na typologii wszystkich kwestii, cech oraz wskaźników, które muszą być zbadane, znalezienie ich na tym terenie, w określonych grupach społecznych lub w zjawiskach i procesach społecznych. Zatem ważnym krokiem w procedurze badawczej jest wytypowanie miejsca, grupy lub instytucji społecznej, jako przedmiotu zainteresowania badawczego (Pilch, 1995: 32).

Terenem naszych badań jest Zespół Szkół Katolickich im. ks. Jana Długosza, w tym Szkoła Podstawowa, Gimnazjum oraz Liceum Ogólnokształcące, mające swoją siedzibę we Włocławku przy ul. Łęskiej 26.

Zespół Szkół Katolickich im. ks. Jana Długosza stwarza dzieciom i młodzieży warunki do nauki, która pozwala rozwijać osobowość, ale także umacniać wiarę we własne możliwości i odnosić sukcesy. Szkoły dysponują wykwalifikowaną pod względem zawodowym oraz moralnym kadrą nauczycieli, pedagogów oraz logopedów. W ofercie znajduje się bogata propozycja zajęć dodatkowych, w tym zajęć przedmiotowych, artystycznych, korekcyjno-wyrównawczych oraz sportowych. Praca formacyjno-wychowawcza oparta jest na tradycyjnym modelu, opierającym się na wartościach chrześcijańskich.

W Szkole znajdują się: „sale lekcyjne wyposażone w tablice interaktywne, nowoczesne pracownie komputerowe, sale gimnastyczne i siłownia, aula ze sceną, wyposażona w sprzęt audiowizualny, kaplica, biblioteka z bogatym księgozbiorem oraz czytelnia z dostępem do komputerów i iPadów, świetlica, stołówka, internat – z komfortowo urządzonymi pokojami dla uczniów gimnazjum i liceum spoza Włocławka” (<https://zskdlugosz.pl/>).

Szkoła także dba o rozwój sfery duchowej uczniów. Każdego roku organizuje: „Dni Kultury Chrześcijańskiej, pielgrzymkę maturzystów na Jasną Górę, pielgrzymkę klas VIII szkoły podstawowej do Lichenia”. Każdego roku uczniowie uczestniczą w Forum Młodzieży Szkół Katolickich na Jasnej Górze, Ogólnopolskich Spotkaniach Młodzieży w Lednicy oraz procesji Bożego Ciała, Uroczystości Wszystkich Świętych, Orszaku Trzech

Króli”. „Ponadto w szkolnej kaplicy codziennie sprawowana jest msza święta, podczas której dyżury liturgiczne pełnią uczniowie poszczególnych klas” (<https://zskdlugosz.pl/>).

Szkolne koło Caritas jest organizatorem akcji charytatywnych. Szkoła każdego roku bierze udział w akcji ogólnopolskiej, jaką jest „Szlachetna Paczka”.

5.6. Metody badawcze

Na każdy proces badawczy składa się wiele niezbędnych czynności. Wszystkie z nich można podzielić na związane z formułowaniem celów, pytań badawczych, hipotez roboczych, ustalaniem próby, typowaniem terenu badań, ale także na związane z realizacją postawionych celów, rozwiązywaniem problemów i weryfikacją hipotez roboczych. Do tego najczęściej są wykorzystywane metody, techniki oraz narzędzia badawcze. To dzięki nim możliwe jest uzyskanie rzetelnych danych empirycznych, które będą miały charakter materiału dowodowego w rozwiązywaniu problemu badawczego (Frankfort-Nachmias, Nachmias, 2001).

Zdaniem Krzysztofa Jankowskiego i Michała Lenartowicza, metoda badawcza, to „typowe i powtarzalne sposoby zbierania, opracowywania, analizy i interpretacji danych empirycznych, służących do uzyskania maksymalnie uzasadnionej odpowiedzi na stawiane w nich pytania” (Jankowski, Lenartowicz, 2005: 40). Natomiast według Mieczysława Łobockiego, „metoda badań naukowych to zespół ogólnych norm i dyrektyw postępowania badawczego, tj. norm obowiązujących wszystkich badaczy bez względu na stawiany cel, ale także warunki jej wykorzystywania”. Inaczej mówiąc, to sposób podejścia do realizacji postawionych celów badań (Łobocki, 2010: 255). Według Janusza Sztumskiego, metoda to zespół określonych zasad oraz reguł „odnoszących się do teoretycznej lub praktycznej działalności człowieka, wypracowanych przez badający podmiot na podstawie prawidłowości rządzących danym obiektem lub daną dziedziną” (Sztumski, 1998: 471-472).

Mając na względzie cel naszych badań oraz sformułowane pytania badawcze, respektując dyrektywy metodologiczne, do realizacji badań wykorzystano następujące metody badawcze:

1. Metoda wywiadu pisemnego (sondażu diagnostycznego).
2. Metoda analiza literatury przedmiotu.
3. Metoda idiograficzna.
4. Metoda nomotetyczna.

Metoda sondażu diagnostycznego należy do najczęściej wykorzystywanych w badaniach społecznych. Badania sondażowe prowadzone są zazwyczaj w wytypowanych zbiorowościach, w których obecny jest interesujący badacza proces lub zjawisko (Babbie, 2013: 276). Zdaniem Mieczysława Łobockiego, metoda sondażu diagnostycznego jest obciążona licznymi mankamentami, a mimo tego, jest niezwykle przydatna, zwłaszcza kiedy jest połączona z jeszcze innymi metodami (Łobocki, 2010).

Metoda analizy literatury przedmiotu, określana też jako metoda analizy materiałów czy dokumentów, traktowana była jeszcze do niedawna jako jeden z podstawowych sposobów pozyskiwania interesujących badacza danych. Tadeusz Pilch i Teresa Bauman uznają omawianą metodę za pewien sposób „gromadzenia wstępnych, opisowych, także ilościowych informacji o badanej instytucji czy zjawisku. Jest także sposobem poznawania biografii jednostek i opinii wyrażonych w dokumentach” (Pilch, Bauman, 2001: 98). Dokumentami nazywamy zarówno książki, czasopisma, artykuły, raporty oraz różnego rodzaju archiwalia. Mogą mieć one postać zapisów cyfrowych, obrazowo-dźwiękowych bądź drukowanych. Wyróżnić można analizę klasyczną i nowoczesną. „Klasyczna analiza dokumentów jest poszukiwaniem indywidualnych właściwości charakterystycznych dla analizowanego wytworu i jego twórcy. Badacz polega głównie na własnym wyczuciu i intuicji. Nowoczesna analiza stanowi próbę przewyciężenia subiektywnego charakteru analizy klasycznej. Polega przede wszystkim na ilościowej analizie. Dużą wagę nadaje się dokładnemu określeniu wartości poznawczej danych dokumentów, w tym przede wszystkim potwierdzeniu ich wiarygodności oraz autentyczności” (Łobocki, 2010: 248-249).

Earl Babbie uważa, że nomotetyczny sposób wyjaśniania polega na wytypowaniu kilku zmiennych mających charakter przyczynowy, jako tych, które mają decydujące znaczenie w przypadku pewnej klasy zjawisk lub procesów. Idiograficzny sposób wyjaśniania polega na całościowym, pełnym oraz wyczerpującym ukazaniu wszystkich ujawnionych przyczyn danego zdarzenia. Obie metody są sposobami wyjaśniania zjawisk czy procesów oraz ujawniania przyczyn ich wystąpienia. Różnica między nimi polega na stopniu ogólności. Metoda idiograficzna umożliwia skoncentrowanie uwagi na konkretnym wydarzeniu z uwzględnieniem pełnego wykazu czynników, które przyczyniły się do wystąpienia zdarzenia. Metoda nomotetyczna pozwala na ukazanie podstawowych przyczyn określonego zdarzenia, często wskazując na jeden czynnik czy przyczynową zmienną. Pierwsza i druga metoda nie są antynomiczne wobec siebie, ale raczej komplementarne i są niezwykle przydatne w analizie danych w badaniach społecznych (Babbie, 2013; Nowak, 2007).

Do analizy danych empirycznych wykorzystano także metody statystyczne. W analizie statystycznej, jako poziom istotności przyjęto $p = 0,05$. Poziom istotności to maksymalne dopuszczalne prawdopodobieństwo błędu, polegającego na odrzuceniu prawdziwej hipotezy zerowej H_0 , która zakłada, że badane grupy nie różnią się pod kątem interesującej nas cechy. Jest to więc stopień wymagań, przy którym podejmuje się decyzję o odrzuceniu lub pozostawieniu hipotezy. Zgodnie z powyższym, wyniki $p < 0,05$ oznaczają będą występowanie istotnych zależności pomiędzy zmiennymi.

Zmienne wyrażone na poziomie porządkowym lub nominalnym analizowano z wykorzystaniem testów opartych o rozkład chi-kwadrat. W przypadku tabel 2x2 stosowano poprawkę na ciągłość, natomiast gdy nie zostały spełnione warunki stosowania testu chi-kwadrat, wykorzystywany był dokładny test Fishera z rozwinięciem dla tabel większych niż 2x2.

Test przyjmuje hipotezy:

- ✓ H_0 : Zmienne nie są zależne
- ✓ H_1 (alternatywna): Występują istotne zależności pomiędzy zmiennymi.

Obliczenia zostaną wykonane w środowisku statystycznym R ver.3.6.0, programie PSPP oraz MS Office 2019.

5.6. Techniki i narzędzia badawcze

Pojęcia metody i techniki badawczej w nauce są dość często używane zamiennie. Mówi się o metodzie czy technice badania, wywiadu lub też opracowywania danych empirycznych. Dla pewnego porządku, Jan Szczepański wprowadził pewne rozróżnienie między nimi. Pojęcie metody, jego zdaniem, powinno się stosować dla oznaczenia określonego zespołu dyrektyw i reguł o genezie ontologicznej, wskazujących dane sposoby działania badawczego. W ramach poszczególnych metod stosowane są różne techniki. Dlatego przez technikę badawczą rozumie on system czynności koniecznych w przygotowaniu i realizacji badań (Szczepański, 1951: 51).

Zatem techniki badań są czynnościami praktycznymi, które są regulowane w sposób precyzyjny wypracowanymi zasadami i regułami, pozwalającymi na uzyskanie sprawdzonych informacji o faktach, zjawiskach, instytucjach i procesach. Narzędzia badawcze, są to wszelkie przedmioty, które są pomocne w prowadzeniu badań i ponadto stanowią czynnik kontrolujący prawidłowość prowadzonych badań (Pilch, Bauman, 2001: 85, 89).

W naszych badania została wykorzystana technika audytoryjna, natomiast narzędziem badawczym był autorski kwestionariusz ankiety. Innymi słowy, były to badania ankietowe, prowadzone w formie tradycyjnej, tj. w kontakcie bezpośrednim z respondentami.

Badania ankietowe prowadzi się zwykle z zamiarem przebadania dużej zbiorowości. Polegają one na określonym typie wywiadu pisemnego, w którym istotną rolę pełni narzędzie badawcze, jakim jest kwestionariusz ankiety. Ankieta to zestaw pytań ułożonych w kwestionariuszu. Mogą występować one w formie zamkniętej, otwartej lub półotwartej. W przypadku formy półotwartej badany może udzielić odpowiedzi własnej, nieumieszczonej w kafeterii pytania. Zwraca się uwagę na kolejność występowania pytań w kwestionariuszu. Powinny być przedstawione w kolejności, od najprostszych do tych najbardziej złożonych, przy czym jednocześnie winny tworzyć integralną oraz komplementarną kompozycję (Łobocki, 2010: 244). Nasz kwestionariusz ankiety złożony jest z 32 pytań, które mają zarówno formułę zamkniętą jak i półotwartą.

Część III.

Postawy młodzieży katolickiej wobec kultury fizycznej na różnych poziomach edukacji – wyniki badań własnych

Rozdział 6.

Wiedza młodzieży katolickiej na temat kultury fizycznej na różnych poziomach edukacji

Poszukując odpowiedzi na pierwsze pytanie badawcze, a mianowicie, jaką wiedzą na temat kultury fizycznej charakteryzuje się młodzież katolicka uczęszczająca do szkoły podstawowej, do szkoły gimnazjalnej i do szkoły licealnej?, zadano im 8 pytań (7-14) umieszczonych w narzędziu badawczym, jakim był autorski kwestionariusz ankiety zatytułowany *Postawy uczniów wobec kultury fizycznej* i poproszono ich o dokonanie wyboru jednej odpowiedzi z kafeterii pytania. W przypadku pytań półotwartych respondenci mieli możliwość wpisania własnej odpowiedzi.

6.1. Wiedza młodzieży katolickiej na temat kultury fizycznej na poziomie szkoły podstawowej

Pierwsze z zadanych pytań brzmiało, jak rozumiesz znaną maksymę: „w zdrowym ciele zdrowy duch”? Respondenci mieli za zadanie dokonanie wyboru jednej odpowiedzi spośród następujących: zdrowie fizyczne jest podstawą zdrowia psychicznego, społecznego, moralnego itp., dobrze byłoby, aby ludzie byli równocześnie zdrowi fizycznie, psychicznie, społecznie i moralnie, nie zgadzam się z tą maksymą: zdrowie psychiczne, społeczne, moralne jest niezależne od zdrowia fizycznego, inaczej rozumiem tę maksymę. Z zebranych i poddanych analizie danych empirycznych wynika, że 73% respondentów (75% kobiet i 68 mężczyzn) wskazało pierwszą odpowiedź i tym samym stwierdziło, że zdrowie fizyczne jest podstawą zdrowia psychicznego, społecznego, moralnego itp., natomiast 24% wskazało (21% kobiet i 28% mężczyzn) drugą odpowiedź, co oznacza, że maksymę tą uważa za postulat, zgodnie z którym dobrze byłoby, aby ludzie byli równocześnie zdrowi fizycznie, psychicznie, społecznie i moralnie. Zaledwie 4% respondentów (4% kobiet i 4% mężczyzn) nie zgadza się z tą maksymą i uważa, że zdrowie psychiczne, społeczne, moralne jest niezależne od zdrowia fizycznego. Żadna osoba objęta badaniami nie przedstawiła swojego rozumienia tej maksymy.

Drugie z zadanych pytań brzmiało, czy uważasz, że można być zdrowym bez czynnego uczestnictwa w kulturze fizycznej? Respondenci mieli za zadanie dokonanie wyboru jednej odpowiedzi spośród następujących: tak, raczej tak, raczej nie, nie. Z analizy danych wynika, że odpowiedź tak wybrało 7% (5% kobiet i 10% mężczyzn), a raczej tak 15% badanych (18% kobiet i 12% mężczyzn). Zatem uważają oni, że uczestnictwo w czynnych formach kultury fizycznej nie jest lub raczej nie jest potrzebne do tego, aby być zdrowym. Pozostali badani mieli inne zdanie na ten temat i 49% z nich (51% kobiet i 46% mężczyzn) stwierdziło, że raczej nie można, a 29% (26% kobiet i 32% mężczyzn), że nie można być zdrowym bez uczestnictwa w aktywnych formach kultury fizycznej.

Trzecie pytanie było następujące: od jakiego czynnika uzależnione jest przede wszystkim zdrowie człowieka? Respondenci mieli za zadanie dokonanie wyboru jednej odpowiedzi spośród następujących: opieki medycznej, uwarunkowań genetycznych, środowiska, w którym żyje, opatrności Bożej, systematycznego udziału w aktywności ruchowej, racjonalnego odżywiania się, od innego. Z poddanych analizie danych wynika, że 31% respondentów (28% kobiet i 35% mężczyzn) wskazało na środowisko, w którym żyją, 23% (24% kobiet i 21% mężczyzn) na systematyczny udział w aktywności ruchowej, 16% (18% kobiet i 15% mężczyzn) na opiekę medyczną, 14% (17% kobiet i 9% mężczyzn) na racjonalne odżywianie się. Pozostałe odpowiedzi miały poniżej 10% wskazań. Na uwagę zasługuje niewielki odsetek respondentów (6%, w tym 5% kobiet i 9% mężczyzn), który wskazał na opatrność Bożą.

Czwarte pytanie było następujące: którą z form dbałości o ciało uważasz za najważniejszą? Respondenci mieli za zadanie dokonanie wyboru jednej odpowiedzi spośród następujących: regulacja snu, szczepienia ochronne, systematyczne badania profilaktyczne, ograniczenie ilości i jakości pokarmów, podejmowanie ćwiczeń sportowo-rekreacyjnych, systematyczne zabiegi kosmetyczne, inne. Z poddanych analizie danych empirycznych wynika, że 42% respondentów (38% kobiet i 48% mężczyzn) za najważniejszą formę dbałości o ciało uznało podejmowanie ćwiczeń sportowo-rekreacyjnych. Na kolejnych miejscach znalazły się następujące formy: regulacja snu (21%, w tym 24% kobiet i 15% mężczyzn), szczepienia ochronne (17%, w tym 17% kobiet i 18% mężczyzn), systematyczne badania profilaktyczne (15%, w tym 17% kobiet i 13% mężczyzn). Pozostałe wymienione w kafeterii formy nie przekroczyły 5% akceptacji.

Piąte z zadanych pytań brzmiało, który ze sposobów zapobiegania otyłości, oprócz racjonalnej diety, uważasz za najważniejszy? Respondenci mieli za zadanie dokonanie wyboru jednej odpowiedzi spośród następujących: aktywność ruchowa, stosowanie

suplementów diety, stosowanie środków farmakologicznych na odchudzanie, stosowanie zabiegów chirurgiczno-kosmetycznych, inny. W odpowiedzi na tak zadane pytanie badani byli bardzo zgodni, bowiem 95% (94% kobiet i 98% mężczyzn) odpowiedziało, że najważniejszym sposobem w zapobieganiu otyłości jest aktywność ruchowa. Pozostałe wymienione sposoby znalazły akceptację na poziomie poniżej 3%.

Tab. 2. Analiza częstości odpowiedzi uczniów szkół podstawowych na pytania dotyczące wiedzy na temat kultury fizycznej

Pytanie z kwestionariusza ankiety	Kategorie odpowiedzi	N = 170	
		N	%
7. Jak rozumiesz znaną maksymę: „w zdrowym ciele zdrowy duch”?	Zdrowie fizyczne jest podstawą zdrowia psychicznego, społecznego, moralnego itp.	123	73
	Dobrze byłoby, aby ludzie byli równocześnie zdrowi fizycznie, psychicznie, społecznie i moralnie	40	23
	Nie zgadzam się z tą maksymą: zdrowie psychiczne, społeczne, moralne jest niezależne od zdrowia fizycznego	7	4
	Inaczej rozumiem tę maksymę	0	0
8. Czy uważasz, że można być zdrowym bez czynnego uczestnictwa w kulturze fizycznej?	Tak	12	7
	Raczej tak	26	15
	Raczej nie	83	49
	Nie	49	29
9. Od jakiego czynnika uzależnione jest przede wszystkim zdrowie człowieka?	Opieki medycznej	28	16
	Uwarunkowań genetycznych	13	8
	Środowiska, w którym żyje	53	31
	Opatrzności Bożej	11	6
	Systematycznego udziału w aktywności ruchowej	39	23
	Racjonalnego odżywiania się	23	14
10. Którą z form dbałości o ciało uważasz za najważniejszą?	Od innego	3	2
	Regulacja snu	35	21
	Szczepienia ochronne	29	17
	Systematyczne badania profilaktyczne	26	15
	Ograniczenie ilości i jakości pokarmów	7	4
	Podejmowanie ćwiczeń sportowo-rekreacyjnych	72	42
	Systematyczne zabiegi kosmetyczne	0	0
11. Który ze sposobów zapobiegania otyłości, oprócz racjonalnej diety, uważasz za najważniejszy?	Inne	1	1
	Aktywność ruchowa	162	95
	Stosowanie suplementów diety	4	2
	Stosowanie środków farmakologicznych na odchudzanie	1	1
	Stosowanie zabiegów chirurgiczno-kosmetycznych	2	1
12. Czy uważasz, że uczestnictwo w aktywności ruchowej korzystnie wpływa na rozwój intelektualny, psychiczny i społeczny człowieka?	Inny	1	1
	Tak	105	62
	Raczej tak	57	34
	Raczej nie	6	3
13. Jaki, według Ciebie, powinien być stosunek wychowania fizycznego do innych dziedzin wychowania?	Nie	2	1
	Wychowanie fizyczne jest ważniejsze od innych dziedzin wychowania	15	9
	Wychowanie fizyczne jest tak samo ważne jak inne dziedziny wychowania	109	64
	Wychowanie fizyczne jest mniej ważne niż inne dziedziny wychowania	18	10
	Poszczególnych dziedzin wychowania nie da się ze sobą porównać	15	9
14. Czy uważasz, że w ostatnich latach zwiększyło się uczestnictwo Polaków w różnych formach aktywności sportowej?	Trudno powiedzieć	13	8
	Tak	87	51
	Raczej tak	68	40
	Raczej nie	12	7
	Nie	3	2

N – liczba respondentów

Podane w tabeli odsetki (%) zostały zaokrąglone do pełnych wartości.

Szóste pytanie było następujące: czy uważasz, że uczestnictwo w aktywności ruchowej korzystnie wpływa na rozwój intelektualny, psychiczny i społeczny człowieka? Respondenci mieli za zadanie dokonanie wyboru jednej odpowiedzi spośród następujących: tak, raczej tak, raczej nie i nie. Z poddanych analizie danych wynika, że zdecydowana większość badanych wybrała odpowiedź tak (62%, w tym 60% kobiet i 65% mężczyzn) oraz raczej tak (34%, w tym 35% kobiet i 31% mężczyzn), co oznacza, że prawie wszyscy respondenci uznają uczestnictwo w aktywności ruchowej za korzystne z punktu widzenia rozwoju intelektualnego, psychicznego i społecznego człowieka. Odpowiedzi przeciwstawne, tj. raczej nie lub nie, wybrało łącznie poniżej 5% respondentów.

Siódme z zadanych pytań brzmiało, jaki, według Ciebie, powinien być stosunek wychowania fizycznego do innych dziedzin wychowania? Respondenci mieli za zadanie dokonanie wyboru jednej odpowiedzi spośród następujących: wychowanie fizyczne jest ważniejsze od innych dziedzin wychowania, wychowanie fizyczne jest tak samo ważne jak inne dziedziny wychowania, wychowanie fizyczne jest mniej ważne niż inne dziedziny wychowania, poszczególnych dziedzin wychowania nie da się ze sobą porównać, trudno powiedzieć. Z analizy zebranych danych empirycznych wynika, że 64% badanych (63% kobiet i 66% mężczyzn) uważa, iż wychowanie fizyczne jest tak samo ważne jak inne dziedziny wychowania (umysłowe, politechniczne, moralne itp.), natomiast 10% (12% kobiet i 9% mężczyzn), że mniej ważne, 9% (5% kobiet i 15% mężczyzn), że ważniejsze, 9% (10% kobiet i 6% mężczyzn), że poszczególnych dziedzin wychowania nie da się ze sobą porównać, a 8% (10% kobiet i 4% mężczyzn) wybrało odpowiedź trudno powiedzieć.

Ósme z zadanych pytań brzmiało, czy uważasz, że w ostatnich latach zwiększyło się uczestnictwo Polaków w różnych formach aktywności sportowej? Respondenci mieli za zadanie dokonanie wyboru jednej odpowiedzi spośród następujących: tak, raczej tak, raczej nie i nie. Z analizy zebranych danych wynika, że 51% (46% kobiet i 59% mężczyzn) potwierdza, a 40% (46% kobiet i 31% mężczyzn) raczej potwierdza zwiększenie się w ostatnich latach uczestnictwa Polaków w różnych formach aktywności sportowej. Nie potwierdza tej tendencji jedynie 2% (1% kobiet i 3% mężczyzn) respondentów i raczej nie potwierdza 7% (7% kobiet i 7% mężczyzn).

Tab. 3. Analiza częstości odpowiedzi uczniów szkół podstawowych na pytania dotyczące wiedzy na temat kultury fizycznej w podziale na płeć

Numer pytania	Kategorie odpowiedzi	N = 170			
		Kobiety N = 102		Mężczyźni N = 68	
		N	%	N	%
7. Jak rozumiesz znaną maksymę: „w zdrowym ciele zdrowy duch”?	Zdrowie fizyczne jest podstawą zdrowia psychicznego, społecznego, moralnego itp.	77	75	46	68
	Dobrze byłoby, aby ludzie byli równocześnie zdrowi fizycznie, psychicznie, społecznie i moralnie	21	21	19	28
	Nie zgadzam się z tą maksymą: zdrowie psychiczne, społeczne, moralne jest niezależne od zdrowia fizycznego	4	4	3	4
	Inaczej rozumiem tę maksymę	0	0	0	0
8. Czy uważasz, że można być zdrowym bez czynnego uczestnictwa w kulturze fizycznej?	Tak	5	5	7	10
	Raczej tak	18	18	8	12
	Raczej nie	52	51	31	46
	Nie	27	26	22	32
9. Od jakiego czynnika uzależnione jest przede wszystkim zdrowie człowieka?	Opieki medycznej	18	18	10	15
	Uwarunkowań genetycznych	6	6	7	10
	Środowiska, w którym żyje	29	28	24	35
	Opatrzności Bożej	5	5	6	9
	Systematycznego udziału w aktywności ruchowej	25	24	14	21
	Racjonalnego odżywiania się	17	17	6	9
10. Którą z form dbałości o ciało uważasz za najważniejszą?	Od innego	2	2	1	1
	Regulacja snu	25	24	10	15
	Szczepienie ochronne	17	17	12	18
	Systematyczne badania profilaktyczne	17	17	9	13
	Ograniczenie ilości i jakości pokarmów	3	3	4	6
	Podejmowanie ćwiczeń sportowo-rekreacyjnych	39	38	33	48
	Systematyczne zabiegi kosmetyczne	0	0	0	0
11. Który ze sposobów zapobiegania otyłości, oprócz racjonalnej diety, uważasz za najważniejszy?	Inne	1	1	0	0
	Aktywność ruchowa	96	94	66	98
	Stosowanie suplementów diety	3	3	1	1
	Stosowanie środków farmakologicznych na odchudzenie	0	0	1	1
	Stosowanie zabiegów chirurgiczno-kosmetycznych	2	2	0	0
12. Czy uważasz, że uczestnictwo w aktywności ruchowej korzystnie wpływa na rozwój intelektualny, psychiczny i społeczny człowieka?	Inny	1	1	0	0
	Tak	61	60	44	65
	Raczej tak	36	35	21	31
	Raczej nie	3	3	3	4
13. Jaki, według Ciebie, powinien być stosunek wychowania fizycznego do innych dziedzin wychowania?	Nie	2	2	0	0
	Wychowanie fizyczne jest ważniejsze od innych dziedzin wychowania	5	5	10	15
	Wychowanie fizyczne jest tak samo ważne jak inne dziedziny wychowania	64	63	45	66
	Wychowanie fizyczne jest mniej ważne niż inne dziedziny wychowania	12	12	6	9
	Poszczególnych dziedzin wychowania nie da się ze sobą porównać	11	10	4	6
14. Czy uważasz, że w ostatnich latach zwiększyło się uczestnictwo Polaków w różnych formach aktywności sportowej?	Trudno powiedzieć	10	10	3	4
	Tak	47	46	40	59
	Raczej tak	47	46	21	31
	Raczej nie	7	7	5	7
	Nie	1	1	2	3

N – liczba respondentów

Podane w tabeli odsetki (%) zostały zaokrąglone do pełnych wartości.

6.2. Wiedza młodzieży katolickiej na temat kultury fizycznej na poziomie gimnazjum

Pierwsze z zadanych pytań brzmiało, jak rozumiesz znaną maksymę: „w zdrowym ciele zdrowy duch”? Respondenci mieli za zadanie dokonanie wyboru jednej odpowiedzi spośród następujących: zdrowie fizyczne jest podstawą zdrowia psychicznego, społecznego, moralnego itp., dobrze byłoby, aby ludzie byli równocześnie zdrowi fizycznie, psychicznie, społecznie i moralnie, nie zgadzam się z tą maksymą: zdrowie psychiczne, społeczne, moralne jest niezależne od zdrowia fizycznego, inaczej rozumiem tę maksymę. Z zebranych i poddanych analizie danych empirycznych wynika, że 57% respondentów (59% kobiet i 54% mężczyzn) wskazało pierwszą odpowiedź i tym samym stwierdziło, że zdrowie fizyczne jest podstawą zdrowia psychicznego, społecznego, moralnego itp., natomiast 28% wskazało (27% kobiet i 29% mężczyzn) drugą odpowiedź, co oznacza, że maksymę tą uważa za postulat, zgodnie z którym dobrze byłoby, aby ludzie byli równocześnie zdrowi fizycznie, psychicznie, społecznie i moralnie. Natomiast 14% respondentów (13% kobiet i 16% mężczyzn) nie zgadza się z tą maksymą i uważa, że zdrowie psychiczne, społeczne, moralne jest niezależne od zdrowia fizycznego, a 1%, przedstawił swoje rozumienie maksymy.

Drugie z zadanych pytań brzmiało, czy uważasz, że można być zdrowym bez czynnego uczestnictwa w kulturze fizycznej? Respondenci mieli za zadanie dokonanie wyboru jednej odpowiedzi spośród następujących: tak, raczej tak, raczej nie, nie. Z analizy danych wynika, że odpowiedź tak wybrało 16% (15% kobiet i 18% mężczyzn), a raczej tak 27% badanych (29% kobiet i 25% mężczyzn). Zatem uważają oni, że uczestnictwo w czynnych formach kultury fizycznej nie jest lub raczej nie jest potrzebne do tego, aby być zdrowym. Pozostali badani mieli inne zdanie na ten temat i 39% z nich (40% kobiet i 37% mężczyzn) stwierdziło, że raczej nie można, a 18% (16% kobiet i 20% mężczyzn), że nie można być zdrowym bez uczestnictwa w aktywnych formach ruchowych.

Trzecie pytanie było następujące: od jakiego czynnika uzależnione jest przede wszystkim zdrowie człowieka? Respondenci mieli za zadanie dokonanie wyboru jednej odpowiedzi spośród następujących: opieki medycznej, uwarunkowań genetycznych, środowiska, w którym żyje, opatrności Bożej, systematycznego udziału w aktywności ruchowej, racjonalnego odżywiania się, od czego innego. Z poddanych analizie danych wynika, że 31% respondentów (31% kobiet i 31% mężczyzn) wskazało na środowisko, w którym żyją, 18% (24% kobiet i 12% mężczyzn) na racjonalne odżywianie się, 14% (9% kobiet i 19% mężczyzn) na opatrność Bożą, 13% (10% kobiet i 14% mężczyzn) na

systematyczny udział w aktywności ruchowej, 12% (12% kobiet i 12% mężczyzn) na opiekę medyczną, natomiast na uwarunkowania genetyczne wskazało 10% badanych (12% kobiet i 9% mężczyzn). Pozostałe odpowiedzi miały poniżej 3% wskazań.

Czwarte pytanie było następujące: którą z form dbałości o ciało uważasz za najważniejszą? Respondenci mieli za zadanie dokonanie wyboru jednej odpowiedzi spośród następujących: regulacja snu, szczepienia ochronne, systematyczne badania profilaktyczne, ograniczenie ilości i jakości pokarmów, podejmowanie ćwiczeń sportowo-rekreacyjnych, systematyczne zabiegi kosmetyczne, inne. Z poddanych analizie danych empirycznych wynika, że 33% respondentów (35% kobiet i 30% mężczyzn) za najważniejszą formę dbałości o ciało uznało regulację snu. Na kolejnych miejscach znalazły się następujące formy: podejmowanie ćwiczeń sportowo-rekreacyjnych (32%, w tym 30% kobiet i 35% mężczyzn), ograniczenie ilości i jakości pokarmów (11%, w tym 9% kobiet i 12% mężczyzn), systematyczne badania profilaktyczne (10%, w tym 11% kobiet i 10% mężczyzn), szczepienia ochronne (7%, w tym 7% kobiet i 7% mężczyzn). Pozostałe wymienione w kafeterii formy nie przekroczyły 5% akceptacji.

Piąte z zadanych pytań brzmiało, który ze sposobów zapobiegania otyłości, oprócz racjonalnej diety, uważasz za najważniejszy? Respondenci mieli za zadanie dokonanie wyboru jednej odpowiedzi spośród następujących: aktywność ruchowa, stosowanie suplementów diety, stosowanie środków farmakologicznych na odchudzanie, stosowanie zabiegów chirurgiczno-kosmetycznych, inny. W odpowiedzi na tak zadane pytanie badani byli bardzo zgodni, bowiem 92% (92% kobiet i 91% mężczyzn) odpowiedziało, że najważniejszym sposobem w zapobieganiu otyłości jest aktywność ruchowa. Pozostałe wymienione sposoby znalazły akceptację na poziomie poniżej 4%.

Szóste pytanie było następujące: czy uważasz, że uczestnictwo w aktywności ruchowej korzystnie wpływa na rozwój intelektualny, psychiczny i społeczny człowieka? Respondenci mieli za zadanie dokonanie wyboru jednej odpowiedzi spośród następujących: tak, raczej tak, raczej nie i nie. Z poddanych analizie danych wynika, że zdecydowana większość badanych wybrała odpowiedź tak (48%, w tym 48% kobiet i 48% mężczyzn) oraz raczej tak (37%, w tym 43% kobiet i 30% mężczyzn), co oznacza, że prawie wszyscy respondenci uznają uczestnictwo w aktywności ruchowej za korzystne z punktu widzenia rozwoju intelektualnego, psychicznego i społecznego człowieka. Odpowiedzi przeciwstawne, tj. raczej nie wybrało (10%, w tym 9% kobiet i 12% mężczyzn) lub nie (5%, w tym tylko 10% mężczyzn).

Tab. 4. Analiza częstości odpowiedzi gimnazjalistów na pytania dotyczące wiedzy na temat kultury fizycznej

Pytanie z kwestionariusza ankiety	Kategorie odpowiedzi	N = 386	
		N	%
7. Jak rozumiesz znaną maksymę: „w zdrowym ciele zdrowy duch”?	Zdrowie fizyczne jest podstawą zdrowia psychicznego, społecznego, moralnego itp.	220	57
	Dobrze byłoby, aby ludzie byli równocześnie zdrowi fizycznie, psychicznie, społecznie i moralnie	107	28
	Nie zgadzam się z tą maksymą: zdrowie psychiczne, społeczne, moralne jest niezależne od zdrowia fizycznego	55	14
	Inaczej rozumiem tę maksymę	4	1
8. Czy uważasz, że można być zdrowym bez czynnego uczestnictwa w kulturze fizycznej?	Tak	63	16
	Raczej tak	106	27
	Raczej nie	149	39
	Nie	68	18
9. Od jakiego czynnika uzależnione jest przede wszystkim zdrowie człowieka?	Opieki medycznej	46	12
	Uwarunkowań genetycznych	40	10
	Środowiska, w którym żyje	119	31
	Opatrzności Bożej	53	14
	Systematycznego udziału w aktywności ruchowej	48	13
	Racjonalnego odżywiania się	71	18
	Od innego	9	2
10. Którą z form dbałości o ciało uważasz za najważniejszą?	Regulacja snu	129	33
	Szczepienie ochronne	28	7
	Systematyczne badania profilaktyczne	39	10
	Ograniczenie ilości i jakości pokarmów	41	11
	Podejmowanie ćwiczeń sportowo-rekreacyjnych	122	32
	Systematyczne zabiegi kosmetyczne	18	5
	Inne	9	2
11. Który ze sposobów zapobiegania otyłości, oprócz racjonalnej diety, uważasz za najważniejszy?	Aktywność ruchowa	353	92
	Stosowanie suplementów diety	15	4
	Stosowanie środków farmakologicznych na odchudzanie	5	1
	Stosowanie zabiegów chirurgiczno-kosmetycznych	9	2
	Inny	4	1
12. Czy uważasz, że uczestnictwo w aktywności ruchowej korzystnie wpływa na rozwój intelektualny, psychiczny i społeczny człowieka?	Tak	186	48
	Raczej tak	142	37
	Raczej nie	40	10
	Nie	18	5
13. Jaki, według Ciebie, powinien być stosunek wychowania fizycznego do innych dziedzin wychowania?	Wychowanie fizyczne jest ważniejsze od innych dziedzin wychowania	29	7
	Wychowanie fizyczne jest tak samo ważne jak inne dziedziny wychowania	189	49
	Wychowanie fizyczne jest mniej ważne niż inne dziedziny wychowania	81	21
	Poszczególnych dziedzin wychowania nie da się ze sobą porównać	60	16
	Trudno powiedzieć	27	7
14. Czy uważasz, że w ostatnich latach zwiększyło się uczestnictwo Polaków w różnych formach aktywności sportowej?	Tak	100	26
	Raczej tak	172	45
	Raczej nie	89	23
	Nie	25	6

N – liczba respondentów

Podane w tabeli odsetki (%) zostały zaokrąglone do pełnych wartości.

Tab. 5. Analiza częstości odpowiedzi gimnazjalistów na pytania dotyczące wiedzy na temat kultury fizycznej w podziale na płeć

Pytania z kwestionariusza ankiety	Kategorie odpowiedzi	N = 386			
		Kobiety N = 207		Mężczyźni N = 179	
		N	%	N	%
7. Jak rozumiesz znaną maksymę: „w zdrowym ciele zdrowy duch”?	Zdrowie fizyczne jest podstawą zdrowia psychicznego, społecznego, moralnego itp.	123	59	97	54
	Dobrze byłoby, aby ludzie byli równocześnie zdrowi fizycznie, psychicznie, społecznie i moralnie	56	27	51	28
	Nie zgadzam się z tą maksymą: zdrowie psychicznie, społeczne, moralne jest niezależne od zdrowia fizycznego	27	13	28	16
	Inaczej rozumiem tę maksymę	1	1	3	2
8. Czy uważasz, że można być zdrowym bez czynnego uczestnictwa w kulturze fizycznej?	Tak	31	15	32	18
	Raczej tak	61	29	45	25
	Raczej nie	82	40	67	37
	Nie	33	16	35	20
9. Od jakiego czynnika uzależnione jest przede wszystkim zdrowie człowieka?	Opieki medycznej	24	12	22	12
	Uwarunkowań genetycznych	24	12	16	9
	Środowiska, w którym żyje	64	31	55	31
	Opatrzności Bożej	19	9	34	19
	Systematycznego udziału w aktywności ruchowej	22	10	26	14
	Racjonalnego odżywiania się	50	24	21	12
	Od innego	4	2	5	3
10. Którą z form dbałości o ciało uważasz za najważniejszą?	Regulacja snu	75	35	54	30
	Szczepienie ochronne	15	7	13	7
	Systematyczne badania profilaktyczne	22	11	17	10
	Ograniczenie ilości i jakości pokarmów	19	9	22	12
	Podejmowanie ćwiczeń sportowo-rekreacyjnych	60	30	62	35
	Systematyczne zabiegi kosmetyczne	13	6	5	3
	Inne	3	2	6	3
11. Który ze sposobów zapobiegania otyłości, oprócz racjonalnej diety, uważasz za najważniejszy?	Aktywność ruchowa	191	92	162	91
	Stosowanie suplementów diety	9	4	6	3
	Stosowanie środków farmakologicznych na odchudzanie	2	1	3	2
	Stosowanie zabiegów chirurgiczno-kosmetycznych	3	2	6	3
	Inny	2	1	2	1
12. Czy uważasz, że uczestnictwo w aktywności ruchowej korzystnie wpływa na rozwój intelektualny, psychiczny i społeczny człowieka?	Tak	100	48	86	48
	Raczej tak	89	43	53	30
	Raczej nie	18	9	22	12
	Nie	0	0	18	10
13. Jaki, według Ciebie, powinien być stosunek wychowania fizycznego do innych dziedzin wychowania?	Wychowanie fizyczne jest ważniejsze od innych dziedzin wychowania	7	3	22	12
	Wychowanie fizyczne jest tak samo ważne jak inne dziedziny wychowania	96	46	93	52
	Wychowanie fizyczne jest mniej ważne niż inne dziedziny wychowania	55	27	26	14
	Poszczególnych dziedzin wychowania nie da się ze sobą porównać	31	15	29	16
	Trudno powiedzieć	18	9	9	5
14. Czy uważasz, że w ostatnich latach zwiększyło się uczestnictwo Polaków w różnych formach aktywności sportowej?	Tak	48	23	52	29
	Raczej tak	98	47	74	41
	Raczej nie	51	25	38	21
	Nie	10	5	15	9

N – liczba respondentów

Podane w tabeli odsetki (%) zostały zaokrąglone do pełnych wartości.

Siódme z zadanych pytań brzmiało, jaki, według Ciebie, powinien być stosunek wychowania fizycznego do innych dziedzin wychowania? Respondenci mieli za zadanie dokonanie wyboru jednej odpowiedzi spośród następujących: wychowanie fizyczne jest ważniejsze od innych dziedzin wychowania, wychowanie fizyczne jest tak samo ważne jak inne dziedziny wychowania, wychowanie fizyczne jest mniej ważne niż inne dziedziny wychowania, poszczególnych dziedzin wychowania, nie da się ze sobą porównać, trudno powiedzieć. Z analizy zebranych danych empirycznych wynika, że 49% badanych (46% kobiet i 52% mężczyzn) uważa, iż wychowanie fizyczne jest tak samo ważne jak inne dziedziny wychowania (umysłowe, politechniczne, moralne itp.), natomiast 21% (27% kobiet i 14% mężczyzn), że mniej ważne, 7% (3% kobiet i 12% mężczyzn), że ważniejsze, 16% (15% kobiet i 16% mężczyzn), że poszczególnych dziedzin wychowania nie da się ze sobą porównać, a 7% (9% kobiet i 5% mężczyzn) wybrało odpowiedź trudno powiedzieć.

Ósme z zadanych pytań brzmiało, czy uważasz, że w ostatnich latach zwiększyło się uczestnictwo Polaków w różnych formach aktywności sportowej? Respondenci mieli za zadanie dokonanie wyboru jednej odpowiedzi spośród następujących: tak, raczej tak, raczej nie i nie. Z analizy zebranych danych wynika, że 26% (23% kobiet i 29% mężczyzn) potwierdza, a 45% (47% kobiet i 41% mężczyzn) raczej potwierdza zwiększenie się w ostatnich latach uczestnictwa Polaków w różnych formach aktywności sportowej. Nie potwierdza tej tendencji 6% (5% kobiet i 9% mężczyzn) respondentów i raczej nie potwierdza 23% (25% kobiet i 21% mężczyzn).

6.3. Wiedza młodzieży katolickiej na temat kultury fizycznej na poziomie liceum

Pierwsze z zadanych pytań brzmiało, jak rozumiesz znaną maksymę: „w zdrowym ciele zdrowy duch”? Respondenci mieli za zadanie dokonanie wyboru jednej odpowiedzi spośród następujących: zdrowie fizyczne jest podstawą zdrowia psychicznego, społecznego, moralnego itp., dobrze byłoby, aby ludzie byli równocześnie zdrowi fizycznie, psychicznie, społecznie i moralnie, nie zgadzam się z tą maksymą: zdrowie psychiczne, społeczne, moralne jest niezależne od zdrowia fizycznego, inaczej rozumiem tę maksymę. Z zebranych i poddanych analizie danych empirycznych wynika, że 66% respondentów (73% kobiet i 55% mężczyzn) wskazało pierwszą odpowiedź i tym samym stwierdziło, że zdrowie fizyczne jest podstawą zdrowia psychicznego, społecznego, moralnego itp., natomiast 22%

wskazało (17% kobiet i 30% mężczyzn) drugą odpowiedź, co oznacza, że maksymę tą uważa za postulat, zgodnie z którym dobrze byłoby, aby ludzie byli równocześnie zdrowi fizycznie, psychicznie, społecznie i moralnie. Natomiast 11% respondentów (9% kobiet i 14% mężczyzn) nie zgadza się z tą maksymą i uważa, że zdrowie psychiczne, społeczne, moralne jest niezależne od zdrowia fizycznego, a 1%, przedstawił swoje rozumienie tej maksymy.

Drugie z zadanych pytań brzmiało, czy uważasz, że można być zdrowym bez czynnego uczestnictwa w kulturze fizycznej? Respondenci mieli za zadanie dokonanie wyboru jednej odpowiedzi spośród następujących: tak, raczej tak, raczej nie, nie. Z analizy danych wynika, że odpowiedź tak wybrało 18% (14% kobiet i 24% mężczyzn), a raczej tak 27% badanych (25% kobiet i 31% mężczyzn). Zatem uważają oni, że uczestnictwo w czynnych formach kultury fizycznej nie jest lub raczej nie jest potrzebne do tego, aby być zdrowym. Pozostali badani mieli inne zdanie na ten temat i 44% z nich (49% kobiet i 35% mężczyzn) stwierdziło, że raczej nie można, a 11% (12% kobiet i 10% mężczyzn), że nie można być zdrowym bez uczestnictwa w aktywnych formach ruchowych.

Trzecie pytanie było następujące: od jakiego czynnika uzależnione jest przede wszystkim zdrowie człowieka? Respondenci mieli za zadanie dokonanie wyboru jednej odpowiedzi spośród następujących: opieki medycznej, uwarunkowań genetycznych, środowiska, w którym żyje, opatrności Bożej, systematycznego udziału w aktywności ruchowej, racjonalnego odżywiania się, od innego. Z poddanych analizie danych wynika, że 26% respondentów (25% kobiet i 26% mężczyzn) wskazało na opatrność Bożą, 25% (25% kobiet i 23% mężczyzn) na środowisko, w którym żyją, 18% (25% kobiet i 8% mężczyzn) na racjonalne odżywianie się, 10% (5% kobiet i 16% mężczyzn) na uwarunkowania genetyczne, 9% (4% kobiet i 14% mężczyzn) na systematyczny udział w aktywności ruchowej, 7% (7% kobiet i 7% mężczyzn) na opiekę medyczną, natomiast samodzielnej odpowiedzi udzieliło 5% respondentów (5% kobiet i 6% mężczyzn).

Czwarte pytanie było następujące: którą z form dbałości o ciało uważasz za najważniejszą? Respondenci mieli za zadanie dokonanie wyboru jednej odpowiedzi spośród następujących: regulacja snu, szczepienia ochronne, systematyczne badania profilaktyczne, ograniczenie ilości i jakości pokarmów, podejmowanie ćwiczeń sportowo-rekreacyjnych, systematyczne zabiegi kosmetyczne, inne. Z poddanych analizie danych empirycznych wynika, że 40% respondentów (42% kobiet i 37% mężczyzn) za najważniejszą formę dbałości o ciało uznało regulację snu. Na kolejnych miejscach znalazły się następujące formy: podejmowanie ćwiczeń sportowo-rekreacyjnych (26%, w tym 19% kobiet i 37% mężczyzn), ograniczenie ilości i jakości pokarmów (13%, w tym 16% kobiet i 9%

mężczyzn), systematyczne badania profilaktyczne (11%, w tym 13% kobiet i 7% mężczyzn), systematyczne zabiegi kosmetyczne (5%, w tym 5% kobiet i 5% mężczyzn). Pozostałe wymienione w kafeterii formy nie przekroczyły 4% akceptacji.

Piąte z zadanych pytań brzmiało, który ze sposobów zapobiegania otyłości, oprócz racjonalnej diety, uważasz za najważniejszy? Respondenci mieli za zadanie dokonanie wyboru jednej odpowiedzi spośród następujących: aktywność ruchowa, stosowanie suplementów diety, stosowanie środków farmakologicznych na odchudzanie, stosowanie zabiegów chirurgiczno-kosmetycznych, inny. W odpowiedzi na tak zadane pytanie badani byli bardzo zgodni, bowiem 88% (88% kobiet i 89% mężczyzn) odpowiedziało, że najważniejszym sposobem w zapobieganiu otyłości jest aktywność ruchowa. Pozostałe wymienione sposoby znalazły akceptację na poziomie poniżej 4%.

Szóste pytanie było następujące: czy uważasz, że uczestnictwo w aktywności ruchowej korzystnie wpływa na rozwój intelektualny, psychiczny i społeczny człowieka? Respondenci mieli za zadanie dokonanie wyboru jednej odpowiedzi spośród następujących: tak, raczej tak, raczej nie i nie. Z poddanych analizie danych wynika, że zdecydowana większość badanych wybrała odpowiedź tak (65%, w tym 65% kobiet i 65% mężczyzn) oraz raczej tak (29%, w tym 32% kobiet i 23% mężczyzn), co oznacza, że prawie wszyscy respondenci uznają uczestnictwo w aktywności ruchowej za korzystne z punktu widzenia rozwoju intelektualnego, psychicznego i społecznego człowieka. Odpowiedzi przeciwstawne, tj. raczej nie wybrało (4%, w tym 2% kobiet i 8% mężczyzn) lub nie (2%, w tym 1% kobiet i 4% mężczyzn).

Siódme z zadanych pytań brzmiało, jaki, według Ciebie, powinien być stosunek wychowania fizycznego do innych dziedzin wychowania? Respondenci mieli za zadanie dokonanie wyboru jednej odpowiedzi spośród następujących: wychowanie fizyczne jest ważniejsze od innych dziedzin wychowania, wychowanie fizyczne jest tak samo ważne jak inne dziedziny wychowania, wychowanie fizyczne jest mniej ważne niż inne dziedziny wychowania, poszczególnych dziedzin wychowania, nie da się ze sobą porównać, trudno powiedzieć. Z analizy zebranych danych empirycznych wynika, że 42% badanych (40% kobiet i 44% mężczyzn) uważa, iż wychowanie fizyczne jest tak samo ważne jak inne dziedziny wychowania (umysłowe, politechniczne, moralne itp.), natomiast 19% (21% kobiet i 17% mężczyzn), że mniej ważne, 6% (4% kobiet i 9% mężczyzn), że ważniejsze, 24% (24% kobiet i 23% mężczyzn), że poszczególnych dziedzin wychowania nie da się ze sobą porównać, a 9% (11% kobiet i 7% mężczyzn) wybrało odpowiedź trudno powiedzieć.

Tab. 6. Analiza częstości odpowiedzi licealistów na pytania dotyczące wiedzy na temat kultury fizycznej

Pytania z kwestionariusza ankiety	Kategorie odpowiedzi	N = 225	
		N	%
7. Jak rozumiesz znaną maksymę: „w zdrowym ciele zdrowy duch”?	Zdrowie fizyczne jest podstawą zdrowia psychicznego, społecznego, moralnego itp.	148	66
	Dobrze byłoby, aby ludzie byli równocześnie zdrowi fizycznie, psychicznie, społecznie i moralnie	49	22
	Nie zgadzam się z tą maksymą: zdrowie psychiczne, społeczne, moralne jest niezależne od zdrowia fizycznego	25	11
	Inaczej rozumiem tę maksymę	3	1
8. Czy uważasz, że można być zdrowym bez czynnego uczestnictwa w kulturze fizycznej?	Tak	41	18
	Raczej tak	61	27
	Raczej nie	98	44
	Nie	25	11
9. Od jakiego czynnika uzależnione jest przede wszystkim zdrowie człowieka?	Opieki medycznej	15	7
	Uwarunkowań genetycznych	23	10
	Środowiska, w którym żyje	56	25
	Opatrzności Bożej	58	26
	Systematycznego udziału w aktywności ruchowej	20	9
	Racjonalnego odżywiania się	40	18
	Od innego	13	5
10. Którą z form dbałości o ciało uważasz za najważniejszą?	Regulacja snu	90	40
	Szczepienie ochronne	10	4
	Systematyczne badania profilaktyczne	24	11
	Ograniczenie ilości i jakości pokarmów	29	13
	Podejmowanie ćwiczeń sportowo-rekreacyjnych	59	26
	Systematyczne zabiegi kosmetyczne	11	5
	Inne	2	1
11. Który ze sposobów zapobiegania otyłości, oprócz racjonalnej diety, uważasz za najważniejszy?	Aktywność ruchowa	199	88
	Stosowanie suplementów diety	8	4
	Stosowanie środków farmakologicznych na odchudzanie	4	2
	Stosowanie zabiegów chirurgiczno-kosmetycznych	8	4
12. Czy uważasz, że uczestnictwo w aktywności ruchowej korzystnie wpływa na rozwój intelektualny, psychiczny i społeczny człowieka?	Inny	6	2
	Tak	146	65
	Raczej tak	64	29
	Raczej nie	10	4
13. Jaki, według Ciebie, powinien być stosunek wychowania fizycznego do innych dziedzin wychowania?	Nie	5	2
	Wychowanie fizyczne jest ważniejsze od innych dziedzin wychowania	13	6
	Wychowanie fizyczne jest tak samo ważne jak inne dziedziny wychowania	94	42
	Wychowanie fizyczne jest mniej ważne niż inne dziedziny wychowania	44	19
	Poszczególnych dziedzin wychowania nie da się ze sobą porównać	53	24
14. Czy uważasz, że w ostatnich latach zwiększyło się uczestnictwo Polaków w różnych formach aktywności sportowej?	Trudno powiedzieć	21	9
	Tak	85	38
	Raczej tak	86	38
	Raczej nie	36	16
	Nie	18	8

N – liczba respondentów

Podane w tabeli odsetki (%) zostały zaokrąglone do pełnych wartości.

Tab. 7. Analiza częstości odpowiedzi licealistów na pytania dotyczące wiedzy na temat kultury fizycznej w podziale płci

Pytania z kwestionariusza ankiety	Kategorie odpowiedzi	N = 225			
		Kobiety N = 134		Mężczyźni N = 91	
		N	%	N	%
7. Jak rozumiesz znaną maksymę: „w zdrowym ciele zdrowy duch”?	Zdrowie fizyczne jest podstawą zdrowia psychicznego, społecznego, moralnego itp.	98	73	50	55
	Dobrze byłoby, aby ludzie byli równocześnie zdrowi fizycznie, psychicznie, społecznie i moralnie	22	17	27	30
	Nie zgadzam się z tą maksymą: zdrowie psychiczne, społeczne, moralne jest niezależne od zdrowia fizycznego	12	9	13	14
	Inaczej rozumiem tę maksymę	2	1	1	1
8. Czy uważasz, że można być zdrowym bez czynnego uczestnictwa w kulturze fizycznej?	Tak	19	14	22	24
	Raczej tak	33	25	28	31
	Raczej nie	66	49	32	35
	Nie	16	12	9	10
9. Od jakiego czynnika uzależnione jest przede wszystkim zdrowie człowieka?	Opieki medycznej	9	7	6	7
	Uwarunkowań genetycznych	8	5	15	16
	Środowiska, w którym żyje	35	26	21	23
	Opatrzności Bożej	34	25	24	26
	Systematycznego udziału w aktywności ruchowej	7	4	13	14
	Racjonalnego odżywiania się	33	25	7	8
	Od innego	8	5	5	6
10. Którą z form dbałości o ciało uważasz za najważniejszą?	Regulacja snu	56	42	34	37
	Szczepienie ochronne	7	5	3	3
	Systematyczne badania profilaktyczne	18	13	6	7
	Ograniczenie ilości i jakości pokarmów	21	16	8	9
	Podejmowanie ćwiczeń sportowo-rekreacyjnych	25	19	34	37
	Systematyczne zabiegi kosmetyczne	7	5	4	5
	Inne	0	0	2	2
11. Który ze sposobów zapobiegania otyłości, oprócz racjonalnej diety, uważasz za najważniejszy?	Aktywność ruchowa	118	88	81	89
	Stosowanie suplementów diety	7	5	1	1
	Stosowanie środków farmakologicznych na odchudzenie	1	1	3	3
	Stosowanie zabiegów chirurgiczno-kosmetycznych	6	4	2	2
	Inny	2	2	4	5
12. Czy uważasz, że uczestnictwo w aktywności ruchowej korzystnie wpływa na rozwój intelektualny, psychiczny i społeczny człowieka?	Tak	87	65	59	65
	Raczej tak	43	32	21	23
	Raczej nie	3	2	7	8
	Nie	1	1	4	4
13. Jaki, według Ciebie, powinien być stosunek wychowania fizycznego do innych dziedzin wychowania?	Wychowanie fizyczne jest ważniejsze od innych dziedzin wychowania	5	4	8	9
	Wychowanie fizyczne jest tak samo ważne jak inne dziedziny wychowania	54	40	40	44
	Wychowanie fizyczne jest mniej ważne niż inne dziedziny wychowania	28	21	16	17
	Poszczególnych dziedzin wychowania nie da się ze sobą porównać	32	24	21	23
	Trudno powiedzieć	15	11	6	7
14. Czy uważasz, że w ostatnich latach zwiększyło się uczestnictwo Polaków w różnych formach aktywności sportowej?	Tak	54	40	31	34
	Raczej tak	52	39	34	37
	Raczej nie	20	15	16	18
	Nie	8	6	10	11

N – liczba respondentów

Podane w tabeli odsetki (%) zostały zaokrąglone do pełnych wartości.

Ósme z zadanych pytań brzmiało, czy uważasz, że w ostatnich latach zwiększyło się uczestnictwo Polaków w różnych formach aktywności sportowej? Respondenci mieli za

zadanie dokonanie wyboru jednej odpowiedzi spośród następujących: tak, raczej tak, raczej nie i nie. Z analizy zebranych danych wynika, że 38% (40% kobiet i 34% mężczyzn) potwierdza, a 38% (39% kobiet i 37% mężczyzn) raczej potwierdza zwiększenie się w ostatnich latach uczestnictwa Polaków w różnych formach aktywności sportowej. Nie potwierdza tej tendencji 8% (6% kobiet i 11% mężczyzn) respondentów i raczej nie potwierdza 16% (15% kobiet i 18% mężczyzn).

6.4. Różnice dotyczące wiedzy młodzieży katolickiej na temat kultury fizycznej na różnych poziomach edukacji (szkoła podstawowa, gimnazjum, liceum)

Dążąc do poznania w zakresie wiedzy młodzieży katolickiej na różnych poziomach edukacji (szkoła podstawowa, gimnazjum, liceum) na temat kultury fizycznej, dokonano zestawienia udzielonych odpowiedzi, które zostały przedstawione w sposób szczegółowy dla każdego poziomu edukacji w podrozdziałach 6.1. (szkoła podstawowa), 6.2. (gimnazjum), 6.3. (liceum).

Pierwsze z zadanych pytań brzmiało, jak rozumiesz znaną maksymę: „w zdrowym ciele zdrowy duch”? Respondenci mieli za zadanie dokonanie wyboru jednej odpowiedzi spośród następujących: zdrowie fizyczne jest podstawą zdrowia psychicznego, społecznego, moralnego itp., dobrze byłoby, aby ludzie byli równocześnie zdrowi fizycznie, psychicznie, społecznie i moralnie, nie zgadzam się z tą maksymą: zdrowie psychiczne, społeczne, moralne jest niezależne od zdrowia fizycznego, inaczej rozumiem tę maksymę. Z zebranych i poddanych analizie danych empirycznych wynika, że 72% uczniów szkoły podstawowej, 66% licealistów i 57% gimnazjalistów wskazało pierwszą odpowiedź i tym samym stwierdziło, że zdrowie fizyczne jest podstawą zdrowia psychicznego, społecznego, moralnego itp., natomiast 28% gimnazjalistów, 24% uczniów szkoły podstawowej i 22% licealistów wskazało drugą odpowiedź, co oznacza, że maksymę tą uważa za postulat, zgodnie z którym dobrze byłoby, aby ludzie byli równocześnie zdrowi fizycznie, psychicznie, społecznie i moralnie. Natomiast 14% gimnazjalistów, 11% licealistów i 4% uczniów szkoły podstawowej nie zgadza się z tą maksymą i uważa, że zdrowie psychiczne, społeczne, moralne jest niezależne od zdrowia fizycznego, a 1% gimnazjalistów i 1% licealistów przedstawił swoje rozumienie tej maksymy, czego nie uczynił żaden uczeń szkoły podstawowej.

Analiza statystyczna wykazała, że omawiane różnice są istotne statystycznie ($p=0,003$) (tab. 8).

Tab. 8. Badani ze względu na rozumienie maksymy „w zdrowym ciele zdrowy duch” z podziałem na poziom edukacji

7. Jak rozumiesz znaną maksymę: „w zdrowym ciele zdrowy duch”?		Poziom edukacji		
		Podstawowa	Gimnazjum	Liceum
Zdrowie fizyczne jest podstawą zdrowia psychicznego, społecznego, moralnego itp.	<i>N</i>	123	220	148
	%	72	57	66
Dobrze byłoby, aby ludzie byli równocześnie zdrowi fizycznie, psychicznie, społecznie i moralnie	<i>N</i>	40	107	49
	%	24	28	22
Nie zgadzam się z tą maksymą: zdrowie psychiczne, społeczne, moralne jest niezależne od zdrowia fizycznego	<i>N</i>	7	55	25
	%	4	14	11
Inaczej rozumiem tę maksymę	<i>N</i>	0	4	3
	%	0	1	1
Test niezależności chi kwadrat		$\chi^2 = 20,03; p = 0,003$		

N – liczba respondentów

Podane w tabeli odsetki (%) zostały zaokrąglone do pełnych wartości.

Drugie z zadanych pytań brzmiało, czy uważasz, że można być zdrowym bez czynnego uczestnictwa w kulturze fizycznej? Respondenci mieli za zadanie dokonanie wyboru jednej odpowiedzi spośród następujących: tak, raczej tak, raczej nie, nie. Z analizy danych wynika, że odpowiedź tak wybrało 18% licealistów, 16% gimnazjalistów i 7% uczniów szkoły podstawowej, a raczej tak 28% gimnazjalistów, 27% licealistów i 15% uczniów szkoły podstawowej. Zatem uważają oni, że uczestnictwo w czynny formach kultury fizycznej nie jest lub raczej nie jest potrzebne do tego, aby być zdrowym. Pozostali badani mieli inne zdanie na ten temat i 48% uczniów szkoły podstawowej, 43% licealistów i 38% gimnazjalistów stwierdziło, że raczej nie można, a 29% uczniów szkoły podstawowej, 18% gimnazjalistów i 11% licealistów, że nie można być zdrowym bez uczestnictwa w aktywnych formach ruchowych.

Różnicę są istotne statystycznie ($p < 0,001$) (tab. 9).

Tab. 9. Badani ze względu na rozumienie znaczenia dla zdrowia czynnego uczestnictwa w kulturze fizycznej z podziałem na poziom edukacji

8. Czy uważasz, że można być zdrowym bez czynnego uczestnictwa w kulturze fizycznej?		Poziom edukacji		
		Podstawowa	Gimnazjum	Liceum
Tak	<i>N</i>	12	63	41
	%	7	16	18
Raczej tak	<i>N</i>	26	106	61
	%	15	28	27
Raczej nie	<i>N</i>	83	149	98
	%	48	38	43
Nie	<i>N</i>	49	68	25
	%	29	18	11
Test niezależności chi kwadrat		$\chi^2 = 36,93; p < 0,001$		

N – liczba respondentów

Podane w tabeli odsetki (%) zostały zaokrąglone do pełnych wartości.

Trzecie pytanie było następujące: od jakiego czynnika uzależnione jest przede wszystkim zdrowie człowieka? Respondenci mieli za zadanie dokonanie wyboru jednej odpowiedzi spośród następujących: opieki medycznej, uwarunkowań genetycznych, środowiska, w którym żyje, opatrności Bożej, systematycznego udziału w aktywności ruchowej, racjonalnego odżywiania się, od innego. Z poddanych analizie danych wynika, że 31% uczniów szkoły podstawowej, 31% gimnazjalistów i 25% licealistów wskazało środowisko, w którym człowiek żyje, na systematyczny udział w aktywności ruchowej wskazało 23% uczniów szkoły podstawowej, 12% gimnazjalistów i 9% licealistów, na racjonalne odżywianie się 14% uczniów szkoły podstawowej, 18% gimnazjalistów i 18% licealistów, na opiekę medyczną 17% uczniów szkoły podstawowej, 12% gimnazjalistów i 7% licealistów, na opatrność Bożą 7% uczniów szkoły podstawowej, 14% gimnazjalistów i 26% licealistów, na uwarunkowania genetyczne 8% uczniów szkoły podstawowej, 10% gimnazjalistów i 10% licealistów, natomiast samodzielnej odpowiedzi udzieliło 2% uczniów szkoły podstawowej, 2% gimnazjalistów i 6% licealistów.

Analiza statystyczna wykazała, że mamy do czynienia z istotnymi różnicami statystycznymi ($p < 0,001$) (tab. 10).

Tab. 10. Badani ze względu na wybór czynnika, od którego przede wszystkim uzależnione jest zdrowie człowieka z podziałem na poziom edukacji

9. Od jakiego czynnika uzależnione jest przede wszystkim zdrowie człowieka?		Poziom edukacji		
		Podstawowa	Gimnazjum	Liceum
Opieki medycznej	<i>N</i>	28	46	15
	%	17	12	7
Uwarunkowań genetycznych	<i>N</i>	13	40	23
	%	8	10	10
Środowiska, w którym człowiek żyje	<i>N</i>	53	119	56
	%	31	31	25
Opatrzności bożej	<i>N</i>	11	53	58
	%	7	14	26
Systematycznego udziału w aktywności ruchowej	<i>N</i>	39	48	20
	%	23	12	9
Racjonalnego odżywiania się	<i>N</i>	23	71	40
	%	14	18	18
Od innego	<i>N</i>	3	9	13
	%	2	2	6
Test niezależności chi kwadrat		$\chi^2 = 59,41; p < 0,001$		

N – liczba respondentów

Podane w tabeli odsetki (%) zostały zaokrąglone do pełnych wartości.

Czwarte pytanie było następujące: którą z form dbałości o ciało uważasz za najważniejszą? Respondenci mieli za zadanie dokonanie wyboru jednej odpowiedzi spośród następujących: regulacja snu, szczepienia ochronne, systematyczne badania profilaktyczne, ograniczenie ilości i jakości pokarmów, podejmowanie ćwiczeń sportowo-rekreacyjnych, systematyczne zabiegi kosmetyczne, inne. Z poddanych analizie danych empirycznych

wynika, że 42% uczniów szkoły podstawowej, 32% gimnazjalistów i 26% licealistów za najważniejszą formę dbałości o ciało uznało podejmowanie ćwiczeń sportowo-rekreacyjnych. Na kolejnych miejscach znalazły się następujące formy: regulacja snu (21% uczniów szkoły podstawowej, 33% gimnazjalistów i 40% licealistów), systematyczne badania profilaktyczne (15% uczniów szkoły podstawowej, 10% gimnazjalistów i 11% licealistów), szczepienia ochronne (17% uczniów szkoły podstawowej, 7% gimnazjalistów i 4% licealistów), ograniczenie ilości i jakości pokarmów (4% uczniów szkoły podstawowej, 11% gimnazjalistów i 13% licealistów), systematyczne zabiegi kosmetyczne (0% uczniów szkoły podstawowej, 5% gimnazjalistów i 5% licealistów). Odpowiedzi własnej udzielił 1% uczniów szkoły podstawowej, 2% gimnazjalistów i 1% licealistów.

Z analizy zabranych danych empirycznych wynika, że mamy do czynienia z różnicami istotnymi statystycznie ($p < 0,001$) (tab. 11).

Tab. 11. Badani ze względu na wybór najważniejszej formy dbałości o ciało z podziałem na poziom edukacji

10. Którą z form dbałości o ciało uważasz za najważniejszą?		Poziom edukacji		
		Podstawowa	Gimnazjum	Liceum
Regulacja snu	<i>N</i>	35	129	90
	%	21	33	40
Szczepienia ochronne	<i>N</i>	29	28	10
	%	17	7	4
Systematyczne badania profilaktyczne	<i>N</i>	26	39	24
	%	15	10	11
Ograniczenie ilości i jakości pokarmów	<i>N</i>	7	41	29
	%	4	11	13
Podejmowanie ćwiczeń sportowo-rekreacyjnych	<i>N</i>	72	122	59
	%	42	32	26
Systematyczne zabiegi kosmetyczne	<i>N</i>	0	18	11
	%	0	5	5
Inną	<i>N</i>	1	9	2
	%	1	2	1
Test niezależności chi kwadrat		$\chi^2 = 61,09; p < 0,001$		

N – liczba respondentów

Podane w tabeli odsetki (%) zostały zaokrąglone do pełnych wartości.

Piąte z zadanych pytań brzmiało, który ze sposobów zapobiegania otyłości, oprócz racjonalnej diety, uważasz za najważniejszy? Respondenci mieli za zadanie dokonanie wyboru jednej odpowiedzi spośród następujących: aktywność ruchowa, stosowanie suplementów diety, stosowanie środków farmakologicznych na odchudzanie, stosowanie zabiegów chirurgiczno-kosmetycznych, inny. W odpowiedzi na tak zadane pytanie badani byli bardzo zgodni, bowiem 95% uczniów szkoły podstawowej, 92% gimnazjalistów i 88% licealistów odpowiedziało, że najważniejszym sposobem w zapobieganiu otyłości jest aktywność ruchowa. Pozostałe wymienione sposoby znalazły akceptację na poziomie: stosowanie suplementów diety 2% uczniów szkoły podstawowej, 4% gimnazjalistów i 4%

licealistów, stosowanie zabiegów chirurgiczno-kosmetycznych 1% uczniów szkoły podstawowej, 2% gimnazjalistów i 4% licealistów, stosowanie środków farmakologicznych na odchudzanie 1% uczniów szkoły podstawowej, 1% gimnazjalistów i 2% licealistów. Własne odpowiedzi udzielił 1% uczniów szkoły podstawowej, 1% gimnazjalistów i 3% licealistów.

Analiza statystyczna nie wykazała istotnych zależności między poziomem edukacji a wskazanymi sposobami zapobiegania otyłości ($p = 0,397$) (tab. 12).

Tab. 12. Badani ze względu na wybór najważniejszego sposobu, oprócz diety, zapobiegania otyłości z podziałem na poziom edukacji

11. Który ze sposobów zapobiegania otyłości, oprócz racjonalnej diety, uważasz za najważniejszy?		Poziom edukacji		
		Podstawowa	Gimnazjum	Liceum
Aktywność ruchowa	<i>N</i>	162	353	199
	%	95	92	88
Stosowanie suplementów diety	<i>N</i>	4	15	8
	%	2	4	4
Stosowanie środków farmakologicznych na odchudzanie	<i>N</i>	1	5	4
	%	1	1	2
Stosowanie zabiegów chirurgiczno-kosmetycznych	<i>N</i>	2	9	8
	%	1	2	4
Inny	<i>N</i>	1	4	6
	%	1	1	3
Test niezależności chi kwadrat		$\chi^2 = 8,39; p = 0,397$		

N – liczba respondentów

Podane w tabeli odsetki (%) zostały zaokrąglone do pełnych wartości.

Szóste pytanie było następujące: czy uważasz, że uczestnictwo w aktywności ruchowej korzystnie wpływa na rozwój intelektualny, psychiczny i społeczny człowieka? Respondenci mieli za zadanie dokonanie wyboru jednej odpowiedzi spośród następujących: tak, raczej tak, raczej nie i nie. Z poddanych analizie danych wynika, że zdecydowana większość badanych wybrała odpowiedź tak (62% uczniów szkoły podstawowej, 48% gimnazjalistów i 65% licealistów) oraz raczej tak (34% uczniów szkoły podstawowej, 37% gimnazjalistów i 28% licealistów), co oznacza, że zdecydowana większość respondentów uznaje uczestnictwo w aktywności ruchowej za korzystne z punktu widzenia rozwoju intelektualnego, psychicznego i społecznego człowieka. Odpowiedzi przeciwstawne, tj. raczej nie wybrało (4% uczniów szkoły podstawowej, 10% gimnazjalistów i 4% licealistów) lub nie (1% uczniów szkoły podstawowej, 5% gimnazjalistów i 2% licealistów).

Analiza zebranych danych pozwala na stwierdzenie, że mamy do czynienia z różnicami istotnymi statystycznie ($p < 0,001$) (tab. 13).

Tab. 13. Badani ze względu na akceptację stwierdzenia, że uczestnictwo w aktywności ruchowej korzystnie wpływa na rozwój intelektualny, psychiczny i społeczny człowieka z podziałem na poziom edukacji

12. Czy uważasz, że uczestnictwo w aktywności ruchowej korzystnie wpływa na rozwój intelektualny, psychiczny i społeczny człowieka?		Poziom edukacji		
		Podstawowa	Gimnazjum	Liceum
Tak	N	105	186	146
	%	62	48	65
Raczej tak	N	57	142	64
	%	34	37	28
Raczej nie	N	6	40	10
	%	4	10	4
Nie	N	2	18	5
	%	1	5	2
Test niezależności chi kwadrat		$\chi^2 = 27,73; p < 0,001$		

N – liczba respondentów

Podane w tabeli odsetki (%) zostały zaokrąglone do pełnych wartości.

Siódme z zadanych pytań brzmiało, jaki, według Ciebie, powinien być stosunek wychowania fizycznego do innych dziedzin wychowania? Respondenci mieli za zadanie dokonanie wyboru jednej odpowiedzi spośród następujących: wychowanie fizyczne jest ważniejsze od innych dziedzin wychowania, wychowanie fizyczne jest tak samo ważne jak inne dziedziny wychowania, wychowanie fizyczne jest mniej ważne niż inne dziedziny wychowania, poszczególnych dziedzin wychowania, nie da się ze sobą porównać, trudno powiedzieć. Z analizy zebranych danych empirycznych wynika, że 64% uczniów szkoły podstawowej, 49% gimnazjalistów i 42% licealistów uważa, iż wychowanie fizyczne jest tak samo ważne jak inne dziedziny wychowania (umysłowego, politechnicznego, moralnego itp.), natomiast 11% uczniów szkoły podstawowej, 21% gimnazjalistów i 20% licealistów, za mniej ważne, 9% uczniów szkoły podstawowej, 8% gimnazjalistów i 6% licealistów, za ważniejsze, 9% uczniów szkoły podstawowej, 16% gimnazjalistów i 24% licealistów, że poszczególnych dziedzin wychowania nie da się ze sobą porównać, a 8% uczniów szkoły podstawowej, 7% gimnazjalistów i 9% licealistów wybrało odpowiedź trudno powiedzieć.

Analiza zebranych danych empirycznych upoważnia do stwierdzenia, że mamy do czynienia z różnicą istotną statystycznie ($p < 0,001$) (tab. 14).

Tab. 14. Badani ze względu na wybór odpowiedzi o stosunek wychowania fizycznego do innych dziedzin wychowania (umysłowego, politechnicznego, moralnego itp.) z podziałem na poziom edukacji

13. Jaki, według Ciebie, powinien być stosunek wychowania fizycznego do innych dziedzin wychowania?		Poziom edukacji		
		Podstawowa	Gimnazjum	Liceum
Wychowanie fizyczne jest ważniejsze od innych dziedzin wychowania	N	15	29	13
	%	9	8	6
Wychowanie fizyczne jest tak samo ważne jak inne dziedziny wychowania	N	109	189	94
	%	64	49	42
Wychowanie fizyczne jest mniej ważne niż inne dziedziny wychowania	N	18	81	44
	%	11	21	20
Poszczególnych dziedzin wychowania nie da się ze sobą porównać	N	15	60	53
	%	9	16	24
Trudno powiedzieć	N	13	27	21
	%	8	7	9
Test niezależności chi kwadrat		$\chi^2 = 32,53; p < 0,001$		

N – liczba respondentów

Podane w tabeli odsetki (%) zostały zaokrąglone do pełnych wartości.

Ósme z zadanych pytań brzmiało, czy uważasz, że w ostatnich latach zwiększyło się uczestnictwo Polaków w różnych formach aktywności sportowej? Respondenci mieli za zadanie dokonanie wyboru jednej odpowiedzi spośród następujących: tak, raczej tak, raczej nie i nie. Z analizy zebranych danych wynika, że 51% uczniów szkoły podstawowej, 26% gimnazjalistów i 38% licealistów potwierdza, a 40% uczniów szkoły podstawowej, 45% gimnazjalistów i 38 licealistów raczej potwierdza zwiększenie się w ostatnich latach uczestnictwa Polaków w różnych formach aktywności sportowej. Nie potwierdza tej tendencji 2% uczniów szkoły podstawowej, 7% gimnazjalistów i 8% licealistów i raczej nie potwierdza 7% uczniów szkoły podstawowej, 23% gimnazjalistów i 16% licealistów.

Z analizy danych wynika, że różnice są istotne statystycznie ($p < 0,001$) (tab. 15).

Tab. 15. Badani ze względu na wybór odpowiedzi na temat zwiększenia się w ostatnich latach uczestnictwa Polaków w różnych formach aktywności sportowej z podziałem na poziom edukacji

14. Czy uważasz, że w ostatnich latach zwiększyło się uczestnictwo Polaków w różnych formach aktywności sportowej?		Szkoła		
		Podstawowa	Gimnazjum	Liceum
Tak	N	87	100	85
	%	51	26	38
Raczej tak	N	68	172	86
	%	40	45	38
Raczej nie	N	12	89	36
	%	7	23	16
Nie	N	3	25	18
	%	2	7	8
Test niezależności chi kwadrat		$\chi^2 = 48,44; p < 0,001$		

N – liczba respondentów

Podane w tabeli odsetki (%) zostały zaokrąglone do pełnych wartości.

Rozdział 7.

Stosunek emocjonalny młodzieży katolickiej wobec kultury fizycznej na różnych poziomach edukacji

Poszukując odpowiedzi na drugie pytanie badawcze, a mianowicie, jakim stosunkiem emocjonalnym wobec kultury fizycznej charakteryzuje się młodzież katolicka uczęszczająca do szkoły podstawowej, do szkoły gimnazjalnej i do szkoły licealnej?, zadano im 8 pytań (15, 16, 17, 18, 19, 20, 22 i 23) umieszczonych w narzędziu badawczym, jakim był autorski kwestionariusz ankiety zatytułowany *Postawy uczniów wobec kultury fizycznej* i poproszono ich o dokonanie wyboru jednej odpowiedzi z kafeterii pytania. W przypadku pytań półotwartych respondenci mieli możliwość wpisania własnej odpowiedzi.

7.1. Stosunek emocjonalny młodzieży katolickiej wobec kultury fizycznej na poziomie szkoły podstawowej

Pierwsze z zadanych pytań brzmiało, zakładając, że każdą z wymienionych dziedzin życia można traktować jako względnie odrębny świat wartości, wskaż tę, która jest Tobie najbliższa? Respondenci mieli za zadanie dokonanie wyboru jednej odpowiedzi spośród następujących: sztuka, religia, zabawa, nauka, sport, polityka, technika, inna. Z zebranych i poddanych analizie danych empirycznych wynika, że 47% respondentów (38% kobiet i 60 mężczyzn) wskazało sport jako najbliższą dziedzinę życia, natomiast 21% (29% kobiet i 7% mężczyzn) wskazało naukę, 15% (18% kobiet i 10% mężczyzn) zabawę, 6% (8% kobiet i 3% mężczyzn) sztukę, 5% (5% kobiet i 4% mężczyzn) religię, 1% politykę (0% kobiet i 3% mężczyzn), 1% technikę (0% kobiet i 5% mężczyzn), a 4% (2% kobiet i 8% mężczyzn) przedstawił swoją własną odpowiedź.

Drugie z zadanych pytań brzmiało, które z niżej podanych działań pasjonuje Ciebie najbardziej? Respondenci mieli za zadanie dokonanie wyboru jednej odpowiedzi spośród następujących: studia nad ulubioną dziedziną wiedzy, czytanie interesujących książek, oglądanie telewizji, udział w aktywności sportowej, uczestnictwo w interesującej dyskusji, surfowanie w internecie, leniuchowanie, inne. Z analizy danych wynika, że 44% badanych (44% kobiet i 43% mężczyzn) wskazało odpowiedź udział w aktywności sportowej, 21% (25% kobiet i 15% mężczyzn) studia nad ulubioną dziedziną wiedzy, 14% (10% kobiet i 21% mężczyzn) surfowanie w internecie, 9% (14% kobiet i 3% mężczyzn) czytanie

interesujących książek, 5% (2% kobiet i 9% mężczyzn) oglądanie telewizji. Pozostałe odpowiedzi uzyskały akceptację poniżej 5%.

Trzecie pytanie było następujące: które z wymienionych cech są Tobie najbliższe? Respondenci mieli za zadanie dokonanie wyboru jednej odpowiedzi spośród następujących: dobry, uczciwy; wierzący, religijny; mądry, wykształcony; zdrowy, wysportowany; dzielny, odważny; wesoły, dowcipny; inne. Z poddanych analizie danych wynika, że 27% respondentów (29% kobiet i 24% mężczyzn) wskazało na dobry, uczciwy jako najbliższą cechę, 25% (27% kobiet i 21% mężczyzn) na wesoły, dowcipny, 23% (21% kobiet i 26% mężczyzn) na zdrowy, wysportowany, 8% (7% kobiet i 9% mężczyzn) na mądry, wykształcony, 7% (5% kobiet i 10% mężczyzn) na dzielny, odważny, 4% (2% kobiet i 7% mężczyzn) na wierzący, religijny. Odpowiedzi inne udzieliło 6% (9% kobiet i 3% mężczyzn).

Czwarte pytanie było następujące: co jest, Twoim zdaniem, najważniejsze w życiu człowieka? Respondenci mieli za zadanie dokonanie wyboru jednej odpowiedzi spośród następujących: praca, którą się lubi; bogactwo wrażeń; dobre zdrowie i sprawność fizyczna; zdobycie ludzkiego zaufania; odwzajemniona miłość; wykształcenie, dążenie do wiedzy; pieniądze, komfort życia, dobrobyt; wiara religijna; co innego. Z poddanych analizie danych empirycznych wynika, że 38% respondentów (38% kobiet i 38% mężczyzn) za najważniejsze w życiu człowieka uznało dobre zdrowie i sprawność fizyczną, 18% (15% kobiet i 22% mężczyzn) pracę, którą się lubi, 15% (20% kobiet i 7% mężczyzn) odwzajemnioną miłość, 9% (11% kobiet i 7% mężczyzn) zdobycie ludzkiego zaufania, 5% (3% kobiet i 10% mężczyzn) pieniądze, komfort życia, dobrobyt, 4% (4% kobiet i 3% mężczyzn) wykształcenie, dążenie do wiedzy, 3% (1% kobiet i 6% mężczyzn) bogactwo wrażeń, 3% (1% kobiet i 4% mężczyzn) wiara religijna, natomiast 5% (7% kobiet i 3% mężczyzn) udzielił własnej odpowiedzi.

Piąte z zadanych pytań brzmiało, które z wymienionych stanowisk jest Tobie najbliższe? Respondenci mieli za zadanie dokonanie wyboru jednej odpowiedzi spośród następujących: nie można być zdrowym bez uczestnictwa w aktywności sportowej, aktywność sportowa może, ale nie musi być warunkiem zdrowia, zdrowie zależy głównie od innych działań człowieka, człowiek nie ma wpływu na zdrowie, mam inne zdanie. Z poddanych analizie danych empirycznych wynika, że 41% (40% kobiet i 41% mężczyzn) odpowiedziało, że nie można być zdrowym bez uczestnictwa w aktywności sportowej, 39% (42% kobiet i 35% mężczyzn), że aktywność sportowa może, ale nie musi być warunkiem zdrowia, 14% (13% kobiet i 16% mężczyzn), że zdrowie zależy głównie od innych działań

człowieka, 5% (4% kobiet i 6% mężczyzn), że człowiek nie ma wpływu na zdrowie. Własnej odpowiedzi udzieliło 1% respondentów (1% kobiet i 2% mężczyzn).

Tab. 16. Analiza częstości odpowiedzi uczniów szkoły podstawowej na pytania dotyczące stosunku emocjonalnego wobec kultury fizycznej

Pytania z kwestionariusza ankiety	Kategorie odpowiedzi	N = 170	
		N	%
15. Zakładając, że każdą z wymienionych dziedzin życia można traktować jako względnie odrębny świat wartości, wskaż tę, która jest Tobie najbliższa?	Sztuka	10	6
	Religia	8	5
	Zabawa	25	15
	Nauka	35	21
	Sport	80	47
	Polityka	2	1
	Technika	3	1
	Inna	7	4
16. Które z niżej podanych działań pasjonuje Ciebie najbardziej?	Studia nad ulubioną dziedziną wiedzy	36	21
	Czytanie interesujących książek	16	9
	Oglądanie telewizji	8	5
	Udział w aktywności sportowej	74	44
	Uczestnictwo w interesującej dyskusji	2	1
	Surfowanie w internecie	24	14
	Leniuchowanie	5	3
	Inne	5	3
17. Które z wymienionych cech są Tobie najbliższe?	Dobry, uczciwy	46	27
	Wierzący, religijny	7	4
	Mądry, wykształcony	13	8
	Zdrowy, wysportowany	39	23
	Dzielny, odważny	12	7
	Wesoły, dowcipny	42	25
	Inne	11	6
18. Co jest, Twoim zdaniem, najważniejsze w życiu człowieka?	Praca, którą się lubi	30	18
	Bogactwo wrażeń	5	3
	Dobre zdrowie i sprawność fizyczna	64	38
	Zdobycie ludzkiego zaufania	16	9
	Odwzajemniona miłość	25	15
	Wykształcenie, dążenie do wiedzy	6	4
	Pieniądze, komfort życia, dobrobyt	10	5
	Wiara religijna	5	3
	Inne	9	5
19. Które z wymienionych stanowisk jest Tobie najbliższe?	Nie można być zdrowym bez uczestnictwa w aktywności sportowej	69	41
	Aktywność sportowa może, ale nie musi być warunkiem zdrowia	67	39
	Zdrowie zależy głównie od innych działań człowieka	24	14
	Człowiek nie ma wpływu na zdrowie	8	5
	Inne	2	1
20. Jaki jest Twój stosunek do obowiązkowych zajęć wychowania fizycznego?	Lubię je, ćwiczę pilnie	141	83
	Chodzę z musu – „zło konieczne”	12	7
	Mam zwolnienie z zajęć wychowania fizycznego	5	3
	Inny	12	7
22. Które programy w telewizji interesują Ciebie najbardziej?	Publicystyczne	2	1
	Filmy	47	28
	Rozrywkowe	55	32
	Sportowe	32	19
	Polityczne	3	2
	Przyrodnicze	19	11
	Inne	12	7
23. Według Ciebie, programów sportowych w telewizji jest	Zbyt dużo	17	10
	Raczej zbyt dużo	22	13
	Jest w sam raz	104	61
	Raczej zbyt mało	17	10
	Zbyt mało	10	6

N – liczba respondentów

Podane w tabeli odsetki (%) zostały zaokrąglone do pełnych wartości.

Szóste pytanie było następujące: jaki jest Twój stosunek do obowiązkowych zajęć wychowania fizycznego? Respondenci mieli za zadanie dokonanie wyboru jednej odpowiedzi spośród następujących: lubię je, ćwiczę pilnie, chodzę z musu – „zło konieczne”, mam zwolnienie z zajęć wychowania fizycznego, mam inny stosunek. Z poddanych analizie danych wynika, że zdecydowana większość badanych wybrała odpowiedź lubię je, ćwiczę pilnie (83%, w tym 82% kobiet i 85% mężczyzn). Odpowiedź chodzę z musu – „zło konieczne” wskazało 7%, w tym 8% kobiet i 6% mężczyzn, mam zwolnienie z zajęć wychowania fizycznego wybrało 3%, w tym 2% kobiet i 3% mężczyzn, inny stosunek do zajęć wychowania fizycznego zadeklarowało 7% respondentów, w tym 8% kobiet i 6% mężczyzn.

Siódme z zadanych pytań brzmiało, które programy w telewizji interesują Ciebie najbardziej? Respondenci mieli za zadanie dokonanie wyboru jednej odpowiedzi spośród następujących: publicystyczne, filmy, rozrywkowe, sportowe, polityczne, przyrodnicze, inne. Z analizy zebranych danych empirycznych wynika, że 32% badanych (34% kobiet i 29% mężczyzn) najbardziej interesuje się programami rozrywkowymi, 28% (32% kobiet i 21% mężczyzn) filmami, 19% (13% kobiet i 28% mężczyzn) programami sportowymi, 11% (11% kobiet i 12% mężczyzn) przyrodniczymi, 2% (0% kobiet i 4% mężczyzn) politycznymi, 1% (0% kobiet i 3% mężczyzn) publicystycznymi. Odpowiedzi innej, spoza kafeterii pytania, udzieliło 7% respondentów, w tym 10% kobiet i 3% mężczyzn.

Ósme z zadanych pytań brzmiało, według Ciebie, programów sportowych w telewizji jest? Respondenci mieli za zadanie dokonanie wyboru jednej odpowiedzi spośród następujących: zbyt dużo, raczej zbyt dużo, jest w sam raz, raczej zbyt mało, zbyt mało. Z analizy zebranych danych wynika, że 61% (61% kobiet i 62% mężczyzn) uważa, iż programów sportowych w telewizji jest w sam raz, 13% (17% kobiet i 6% mężczyzn), że raczej zbyt dużo, 10% (10% kobiet i 10% mężczyzn), że zbyt dużo, 10% (9% kobiet i 12% mężczyzn), że raczej zbyt mało, natomiast 6% (3% kobiet i 10% mężczyzn), że zbyt mało.

Tab. 17. Analiza częstości odpowiedzi uczniów szkoły podstawowej na pytania dotyczące stosunku emocjonalnego wobec kultury fizycznej z podziałem na płeć

Pytania z kwestionariusza ankiety	Kategorie odpowiedzi	N = 170			
		Kobiety N = 102		Mężczyźni N = 68	
		N	%	N	%
15. Zakładając, że każdą z wymienionych dziedzin życia można traktować jako względnie odrębny świat wartości, wskaż tę, która jest Tobie najbliższa?	Sztuka	8	8	2	3
	Religia	5	5	3	4
	Zabawa	18	18	7	10
	Nauka	30	29	5	7
	Sport	39	38	41	60
	Polityka	0	0	2	3
	Technika	0	0	3	5
	Inna	2	2	5	8
16. Które z niżej podanych działań pasjonuje Ciebie najbardziej?	Studia nad ulubioną dziedziną wiedzy	26	25	10	15
	Czytanie interesujących książek	14	14	2	3
	Oglądanie telewizji	2	2	6	9
	Udział w aktywności sportowej	45	44	29	43
	Uczestnictwo w interesującej dyskusji	1	1	1	1
	Surfowanie w internecie	10	10	14	21
	Leniuchowanie	2	2	3	4
	Inne	2	2	3	4
17. Które z wymienionych cech są Tobie najbliższe?	Dobry, uczciwy	30	29	16	24
	Wierzący, religijny	2	2	5	7
	Mądry, wykształcony	7	7	6	9
	Zdrowy, wysportowany	21	21	18	26
	Dzielny, odważny	5	5	7	10
	Wesoły, dowcipny	28	27	14	21
		Inne	9	9	2
18. Co jest, Twoim zdaniem, najważniejsze w życiu człowieka?	Praca, którą się lubi	15	15	15	22
	Bogactwo wrażeń	1	1	4	6
	Dobre zdrowie i sprawność fizyczna	39	38	25	38
	Zdobycie ludzkiego zaufania	11	11	5	7
	Odwzajemniona miłość	20	20	5	7
	Wykształcenie, dążenie do wiedzy	4	4	2	3
	Pieniądze, komfort życia, dobrobyt	3	3	7	10
	Wiara religijna	2	1	3	4
	Inne	7	7	2	3
19. Które z wymienionych stanowisk jest Tobie najbliższe?	Nie można być zdrowym bez uczestnictwa w aktywności sportowej	41	40	28	41
	Aktywność sportowa może, ale nie musi być warunkiem zdrowia	43	42	24	35
	Zdrowie zależy głównie od innych działań człowieka	13	13	11	16
	Człowiek nie ma wpływu na zdrowie	4	4	4	6
		Inne	1	1	1
20. Jaki jest Twój stosunek do obowiązkowych zajęć wychowania fizycznego?	Lubię je, ćwiczę pilnie	83	82	58	85
	Chodzę z musu – „zło konieczne”	8	8	4	6
	Mam zwolnienie z zajęć wychowania fizycznego	3	2	2	3
		Inny	8	8	4
22. Które programy w telewizji interesują Ciebie najbardziej?	Publicystyczne	0	0	2	3
	Filmy	33	32	14	21
	Rozrywkowe	35	34	20	29
	Sportowe	13	13	19	28
	Polityczne	0	0	3	4
	Przyrodnicze	11	11	8	12
		Inne	10	10	2
23. Według Ciebie, programów sportowych w telewizji jest	Zbyt dużo	10	10	7	10
	Raczej zbyt dużo	18	17	4	6
	Jest w sam raz	62	61	42	62
	Raczej zbyt mało	9	9	8	12
		Zbyt mało	3	3	7

N – liczba respondentów

Podane w tabeli odsetki (%) zostały zaokrąglone do pełnych wartości.

7.2. Stosunek emocjonalny młodzieży katolickiej wobec kultury fizycznej na poziomie gimnazjum

Pierwsze z zadanych pytań brzmiało, zakładając, że każdą z wymienionych dziedzin życia można traktować jako względnie odrębny świat wartości, wskaż tę, która jest Tobie najbliższa? Respondenci mieli za zadanie dokonanie wyboru jednej odpowiedzi spośród następujących: sztuka, religia, zabawa, nauka, sport, polityka, technika, inna. Z zebranych i poddanych analizie danych empirycznych wynika, że 28% respondentów (19% kobiet i 38% mężczyzn) wskazało sport jako najbliższą dziedzinę życia, natomiast 20% (22% kobiet i 19% mężczyzn) wskazało zabawę, 15% (20% kobiet i 10% mężczyzn) naukę, 13% (21% kobiet i 3% mężczyzn) sztukę, 10% (8% kobiet i 13% mężczyzn) religię, 4% (3% kobiet i 6% mężczyzn) politykę, 3% (1% kobiet i 4% mężczyzn) technikę, a 6% (6% kobiet i 7% mężczyzn) przedstawił swoją własną odpowiedź.

Drugie z zadanych pytań brzmiało, które z niżej podanych działań pasjonuje Ciebie najbardziej? Respondenci mieli za zadanie dokonanie wyboru jednej odpowiedzi spośród następujących: studia nad ulubioną dziedziną wiedzy, czytanie interesujących książek, oglądanie telewizji, udział w aktywności sportowej, uczestnictwo w interesującej dyskusji, surfowanie w internecie, leniuchowanie, inne. Z analizy danych wynika, że 25% badanych (17% kobiet i 35% mężczyzn) wskazało odpowiedź udział w aktywności sportowej, 18% (17% kobiet i 18% mężczyzn) studia nad ulubioną dziedziną wiedzy, 15% (21% kobiet i 7% mężczyzn) czytanie interesujących książek, 14% (14% kobiet i 14% mężczyzn) surfowanie w internecie, 8% (11% kobiet i 4% mężczyzn) leniuchowanie, 7% (8% kobiet i 6% mężczyzn) studia nad ulubioną dziedziną wiedzy, 6% (7% kobiet i 5% mężczyzn) oglądanie telewizji. Własnej odpowiedzi udzieliło 7% respondentów, w tym 5% kobiet i 11% mężczyzn.

Trzecie pytanie było następujące: które z wymienionych cech są Tobie najbliższe? Respondenci mieli za zadanie dokonanie wyboru jednej odpowiedzi spośród następujących: dobry, uczciwy; wierzący, religijny; mądry, wykształcony; zdrowy, wysportowany; dzielny, odważny; wesoły, dowcipny; inne. Z poddanych analizie danych wynika, że 25% respondentów (28% kobiet i 23% mężczyzn) wskazało na wesoły, dowcipny, 23% (29% kobiet i 15% mężczyzn) na dobry, uczciwy, 15% (13% kobiet i 16% mężczyzn) na zdrowy, wysportowany, 14% (10% kobiet i 19% mężczyzn) na mądry, wykształcony, 8% (7% kobiet i 10% mężczyzn) na wierzący, religijny, 7% (8% kobiet i 6% mężczyzn) na dzielny, odważny. Odpowiedzi samodzielnej udzieliło 8% (5% kobiet i 11% mężczyzn).

Tab. 18. Analiza częstości odpowiedzi uczniów szkoły gimnazjalnej na pytania dotyczące stosunku emocjonalnego wobec kultury fizycznej

Pytania z kwestionariusza ankiety	Kategorie odpowiedzi	N = 386	
		N	%
15. Zakładając, że każdą z wymienionych dziedzin życia można traktować jako względnie odrębny świat wartości, wskaż tę, która jest Tobie najbliższa?	Sztuka	49	13
	Religia	40	10
	Zabawa	79	20
	Nauka	59	15
	Sport	107	28
	Polityka	17	4
	Technika	10	3
	Inna	25	6
16. Które z niżej podanych działań pasjonuje Ciebie najbardziej?	Studia lub ulubiona dziedzina wiedzy	68	18
	Czytanie interesujących książek	57	15
	Oglądanie telewizji	24	6
	Udział w aktywności sportowej	98	25
	Uczestnictwo w interesującej dyskusji	27	7
	Surfowanie w internecie	54	14
	Leniuchowanie	30	8
	Inne	28	7
17. Które z wymienionych cech są Tobie najbliższe?	Dobry, uczciwy	88	23
	Wierzący, religijny	32	8
	Mądry, wykształcony	54	14
	Zdrowy, wysportowany	56	15
	Dzielny, odważny	27	7
	Wesoły, dowcipny	98	25
	Inne	31	8
18. Co jest, Twoim zdaniem, najważniejsze w życiu człowieka?	Praca, którą się lubi	74	19
	Bogactwo wrażeń	26	7
	Dobre zdrowie i sprawność fizyczna	48	12
	Zdobycie ludzkiego zaufania	31	8
	Odwzajemniona miłość	95	25
	Wykształcenie, dążenie do wiedzy	29	8
	Pieniądze, komfort życia, dobrobyt	36	9
	Wiara religijna	17	4
Inne	30	8	
19. Które z wymienionych stanowisk jest Tobie najbliższe?	Nie można być zdrowym bez uczestnictwa w aktywności sportowej	108	28
	Aktywność sportowa może, ale nie musi być warunkiem zdrowia	182	47
	Zdrowie zależy głównie od innych działań człowieka	61	16
	Człowiek nie ma wpływu na zdrowie	24	6
	Inne	11	3
20. Jaki jest Twój stosunek do obowiązkowych zajęć wychowania fizycznego?	Lubię je, ćwiczę pilnie	267	69
	Chodzę z musu – „zło konieczne”	77	20
	Mam zwolnienie z zajęć wychowania fizycznego	16	4
	Inny	26	7
22. Które programy w telewizji interesują Ciebie najbardziej?	Publicystyczne	10	3
	Filmy	149	39
	Rozrywkowe	116	30
	Sportowe	56	14
	Polityczne	19	5
	Przyrodnicze	17	4
	Inne	19	5
23. Według Ciebie, programów sportowych w telewizji jest	Zbyt dużo	43	11
	Raczej zbyt dużo	55	14
	Jest w sam raz	200	52
	Raczej zbyt mało	54	14
	Zbyt mało	34	9

N – liczba respondentów

Podane w tabeli odsetki (%) zostały zaokrąglone do pełnych wartości.

Czwarte pytanie było następujące: co jest, Twoim zdaniem, najważniejsze w życiu człowieka? Respondenci mieli za zadanie dokonanie wyboru jednej odpowiedzi spośród następujących: praca, którą się lubi; bogactwo wrażeń; dobre zdrowie i sprawność fizyczna; zdobycie ludzkiego zaufania; odwzajemniona miłość; wykształcenie, dążenie do wiedzy; pieniądze, komfort życia, dobrobyt; wiara religijna; co innego. Z poddanych analizie danych empirycznych wynika, że 25% respondentów (31% kobiet i 17% mężczyzn) za najważniejsze w życiu człowieka uznało odwzajemnioną miłość, 19% (16% kobiet i 23% mężczyzn) pracę, którą się lubi, 12% (10% kobiet i 15% mężczyzn) dobre zdrowie i sprawność fizyczną, 9% (9% kobiet i 10% mężczyzn) pieniądze, komfort życia, dobrobyt, 8% (7% kobiet i 8% mężczyzn) wykształcenie, dążenie do wiedzy, 8% (11% kobiet i 4% mężczyzn) zdobycie ludzkiego zaufania, 7% (5% kobiet i 8% mężczyzn) bogactwo wrażeń, 4% (3% kobiet i 7% mężczyzn) wiara religijna, natomiast 8% (8% kobiet i 8% mężczyzn) udzieliło własnej odpowiedzi.

Piąte z zadanych pytań brzmiało, które z wymienionych stanowisk jest Tobie najbliższe? Respondenci mieli za zadanie dokonanie wyboru jednej odpowiedzi spośród następujących: nie można być zdrowym bez uczestnictwa w aktywności sportowej, aktywność sportowa może, ale nie musi być warunkiem zdrowia, zdrowie zależy głównie od innych działań człowieka, człowiek nie ma wpływu na zdrowie, mam inne zdanie. Z poddanych analizie danych empirycznych wynika, że 47% (56% kobiet i 36% mężczyzn) odpowiedziało, iż aktywność sportowa może, ale nie musi być warunkiem zdrowia, 28% (21% kobiet i 36% mężczyzn), że nie można być zdrowym bez uczestnictwa w aktywności sportowej, 16% (14% kobiet i 17% mężczyzn), że zdrowie zależy głównie od innych działań człowieka, 6% (6% kobiet i 7% mężczyzn), że człowiek nie ma wpływu na zdrowie. Własnej odpowiedzi udzieliło 3% respondentów (3% kobiet i 3% mężczyzn).

Szóste pytanie było następujące: jaki jest Twój stosunek do obowiązkowych zajęć wychowania fizycznego? Respondenci mieli za zadanie dokonanie wyboru jednej odpowiedzi spośród następujących: lubię je, ćwiczę pilnie, chodzę z musu – „zło konieczne”, mam zwolnienie z zajęć wychowania fizycznego, mam inny stosunek. Z poddanych analizie danych wynika, że zdecydowana większość badanych wybrała odpowiedź lubię je, ćwiczę pilnie (69%, w tym 63% kobiet i 77% mężczyzn). Odpowiedź chodzę z musu – „zło konieczne” wskazało 20%, w tym 26% kobiet i 12% mężczyzn, mam zwolnienie z zajęć wychowania fizycznego wybrało 4%, w tym 4% kobiet i 4% mężczyzn, inny stosunek do zajęć wychowania fizycznego zadeklarowało 7% respondentów, w tym 7% kobiet i 7% mężczyzn.

Tab. 19. Analiza częstości odpowiedzi uczniów szkoły gimnazjalnej na pytania dotyczące stosunku emocjonalnego wobec kultury fizycznej z podziałem na płeć

Pytania z kwestionariusza ankiety	Kategorie odpowiedzi	N = 386			
		Kobiety N = 207		Mężczyźni N = 179	
		N	%	N	%
15. Zakładając, że każdą z wymienionych dziedzin życia można traktować jako względnie odrębny świat wartości, wskaż tę, która jest Tobie najbliższa?	Sztuka	43	21	6	3
	Religia	16	8	24	13
	Zabawa	46	22	33	19
	Nauka	41	20	18	10
	Sport	40	19	67	38
	Polityka	6	3	11	6
	Technika	2	1	8	4
	Inna	13	6	12	7
16. Które z niżej podanych działań pasjonuje Ciebie najbardziej?	Studia lub ulubiona dziedzina wiedzy	35	17	33	18
	Czytanie interesujących książek	44	21	13	7
	Oglądanie telewizji	15	7	9	5
	Udział w aktywności sportowej	36	17	62	35
	Uczestnictwo w interesującej dyskusji	16	8	11	6
	Surfowanie w Internecie	28	14	26	14
	Leniuchowanie	23	11	7	4
	Inne	10	5	18	11
17. Które z wymienionych cech są Tobie najbliższe?	Dobry, uczciwy	61	29	27	15
	Wierzący, religijny	14	7	18	10
	Mądry, wykształcony	20	10	34	19
	Zdrowy, wysportowany	27	13	29	16
	Dzielny, odważny	17	8	10	6
	Wesoły, dowcipny	57	28	41	23
	Inne	11	5	20	11
18. Co jest, Twoim zdaniem, najważniejsze w życiu człowieka?	Praca, którą się lubi	33	16	41	23
	Bogactwo wrażeń	11	5	15	8
	Dobre zdrowie i sprawność fizyczna	21	10	27	15
	Zdobycie ludzkiego zaufania	23	11	8	4
	Odważemiona miłość	65	31	30	17
	Wykształcenie, dążenie do wiedzy	15	7	14	8
	Pieniądze, komfort życia, dobrobyt	18	9	18	10
	Wiara religijna	5	3	12	7
	Inne	16	8	14	8
19. Które z wymienionych stanowisk jest Tobie najbliższe?	Nie można być zdrowym bez uczestnictwa w aktywności sportowej	43	21	65	36
	Aktywność sportowa może, ale nie musi być warunkiem zdrowia	117	56	65	36
	Zdrowie zależy głównie od innych działań człowieka	30	14	31	17
	Człowiek nie ma wpływu na zdrowie	12	6	12	7
	Inne	5	3	6	3
20. Jaki jest Twój stosunek do obowiązkowych zajęć wychowania fizycznego?	Lubię je, ćwiczę pilnie	130	63	137	77
	Chodzę z musu – „zło konieczne”	55	26	22	12
	Mam zwolnienie z zajęć wychowania fizycznego	8	4	8	4
	Inny	14	7	12	7
22. Które programy w telewizji interesują Ciebie najbardziej?	Publicystyczne	5	3	5	3
	Filmy	98	47	51	29
	Rozrywkowe	60	29	56	31
	Sportowe	23	11	33	18
	Polityczne	6	3	13	7
	Przyrodnicze	8	4	9	5
	Inne	7	3	12	7
23. Według Ciebie, programów sportowych w telewizji jest	Zbyt dużo	17	8	26	15
	Raczej zbyt dużo	38	19	17	9
	Jest w sam raz	112	54	88	49
	Raczej zbyt mało	27	13	27	15
	Zbyt mało	13	6	21	12

N – liczba respondentów

Podane w tabeli odsetki (%) zostały zaokrąglone do pełnych wartości.

Siódme z zadanych pytań brzmiało, które programy w telewizji interesują Ciebie najbardziej? Respondenci mieli za zadanie dokonanie wyboru jednej odpowiedzi spośród następujących: publicystyczne, filmy, rozrywkowe, sportowe, polityczne, przyrodnicze, inne. Z analizy zebranych danych empirycznych wynika, że 39% badanych (47% kobiet i 29% mężczyzn) najbardziej interesuje się filmami, 30% (29% kobiet i 31% mężczyzn) programami rozrywkowymi, 14% (11% kobiet i 18% mężczyzn) programami sportowymi, 5% (3% kobiet i 7% mężczyzn) politycznymi, 4% (4% kobiet i 5% mężczyzn) przyrodniczymi, 3% (3% kobiet i 3% mężczyzn) publicystycznymi. Odpowiedzi innej, spoza kafeterii pytania, udzieliło 5% respondentów, w tym 3% kobiet i 7% mężczyzn.

Ósme z zadanych pytań brzmiało, według Ciebie, programów sportowych w telewizji jest? Respondenci mieli za zadanie dokonanie wyboru jednej odpowiedzi spośród następujących: zbyt dużo, raczej zbyt dużo, jest w sam raz, raczej zbyt mało, zbyt mało. Z analizy zebranych danych wynika, że 52% (54% kobiet i 49% mężczyzn) uważa, iż programów sportowych w telewizji jest w sam raz, 14% (19% kobiet i 9% mężczyzn), że raczej zbyt dużo, 14% (13% kobiet i 15% mężczyzn), że raczej zbyt mało, 11% (8% kobiet i 15% mężczyzn), że zbyt dużo, natomiast 9% (6% kobiet i 12% mężczyzn), że zbyt mało.

7.3. Stosunek emocjonalny młodzieży katolickiej wobec kultury fizycznej na poziomie liceum

Pierwsze z zadanych pytań brzmiało, zakładając, że każdą z wymienionych dziedzin życia można traktować jako względnie odrębny świat wartości, wskaż tę, która jest Tobie najbliższa? Respondenci mieli za zadanie dokonanie wyboru jednej odpowiedzi spośród następujących: sztuka, religia, zabawa, nauka, sport, polityka, technika, inna. Z zebranych i poddanych analizie danych empirycznych wynika, że 21% respondentów (21% kobiet i 22% mężczyzn) wskazało religię jako najbliższą dziedzinę życia, natomiast 18% (19% kobiet i 15% mężczyzn) wskazało zabawę, 16% (19% kobiet i 11% mężczyzn) naukę, 15% (22% kobiet i 4% mężczyzn) sztukę, 15% (12% kobiet i 20% mężczyzn) sport, 6% (1% kobiet i 13% mężczyzn) technikę, 3% (1% kobiet i 7% mężczyzn) politykę, a 6% (5% kobiet i 8% mężczyzn) przedstawiło swoją własną odpowiedź.

Drugie z zadanych pytań brzmiało, które z niżej podanych działań pasjonuje Ciebie najbardziej? Respondenci mieli za zadanie dokonanie wyboru jednej odpowiedzi spośród następujących: studia nad ulubioną dziedziną wiedzy, czytanie interesujących książek,

oglądanie telewizji, udział w aktywności sportowej, uczestnictwo w interesującej dyskusji, surfowanie w internecie, leniuchowanie, inne. Z analizy danych wynika, że 24% badanych (29% kobiet i 15% mężczyzn) wskazało odpowiedź czytanie interesujących książek, 18% (18% kobiet i 18% mężczyzn) studia nad ulubioną dziedziną wiedzy, 16% (13% kobiet i 21% mężczyzn) udział w aktywności sportowej, 15% (16% kobiet i 12% mężczyzn) leniuchowanie, 8% (9% kobiet i 7% mężczyzn) uczestnictwo w interesującej dyskusji, 6% (5% kobiet i 8% mężczyzn) surfowanie w internecie, 3% (4% kobiet i 2% mężczyzn) oglądanie telewizji. Własnej odpowiedzi udzieliło 10% respondentów, w tym 6% kobiet i 17% mężczyzn.

Trzecie pytanie było następujące: które z wymienionych cech są Tobie najbliższe? Respondenci mieli za zadanie dokonanie wyboru jednej odpowiedzi spośród następujących: dobry, uczciwy; wierzący, religijny; mądry, wykształcony; zdrowy, wysportowany; dzielny, odważny; wesoły, dowcipny; inne. Z poddanych analizie danych wynika, że 34% respondentów (42% kobiet i 22% mężczyzn) uznało za najbliższą im cechę dobry, uczciwy, 20% (20% kobiet i 21% mężczyzn) dobry, uczciwy, 16% (13% kobiet i 19% mężczyzn) wierzący, religijny, 9% (7% kobiet i 11% mężczyzn) mądry, wykształcony, 9% (7% kobiet i 13% mężczyzn) zdrowy, wysportowany, 4% (5% kobiet i 4% mężczyzn) dzielny, odważny. Odpowiedzi samodzielnej udzieliło 8% (6% kobiet i 10% mężczyzn).

Czwarte pytanie było następujące: co jest, Twoim zdaniem, najważniejsze w życiu człowieka? Respondenci mieli za zadanie dokonanie wyboru jednej odpowiedzi spośród następujących: praca, którą się lubi; bogactwo wrażeń; dobre zdrowie i sprawność fizyczna; zdobycie ludzkiego zaufania; odwzajemniona miłość; wykształcenie, dążenie do wiedzy; pieniądze, komfort życia, dobrobyt; wiara religijna; co innego. Z poddanych analizie danych empirycznych wynika, że 21% respondentów (27% kobiet i 13% mężczyzn) za najważniejsze w życiu człowieka uznało odwzajemnioną miłość, 19% (14% kobiet i 25% mężczyzn) wiarę religijną, 15% (14% kobiet i 17% mężczyzn) pracę, którą się lubi, 15% (11% kobiet i 14% mężczyzn) pieniądze, komfort życia, dobrobyt, 8% (10% kobiet i 4% mężczyzn) wykształcenie, dążenie do wiedzy, 8% (7% kobiet i 19% mężczyzn) dobre zdrowie i sprawność fizyczna, 5% (6% kobiet i 4% mężczyzn) bogactwo wrażeń, 4% (2% kobiet i 6% mężczyzn) zdobycie ludzkiego zaufania, natomiast 8% (9% kobiet i 7% mężczyzn) udzieliło własnej odpowiedzi.

Tab. 20. Analiza częstości odpowiedzi uczniów szkoły licealnej na pytania dotyczące stosunku emocjonalnego wobec kultury fizycznej

Pytania z kwestionariusza ankiety	Kategorie odpowiedzi	N = 225	
		N	%
15. Zakładając, że każdą z wymienionych dziedzin życia można traktować jako względnie odrębny świat wartości, wskaż tę, która jest Tobie najbliższa?	Sztuka	33	15
	Religia	48	21
	Zabawa	40	18
	Nauka	36	16
	Sport	34	15
	Polityka	7	3
	Technika	13	6
	Inna	14	6
16. Które z niżej podanych działań pasjonuje Ciebie najbardziej?	Studia lub ulubiona dziedzina wiedzy	40	18
	Czytanie interesujących książek	53	24
	Oglądanie telewizji	8	3
	Udział w aktywności sportowej	36	16
	Uczestnictwo w interesującej dyskusji	18	8
	Surfowanie w Internecie	13	6
	Leniuchowanie	33	15
	Inne	24	10
17. Które z wymienionych cech są Tobie najbliższe?	Dobry, uczciwy	76	34
	Wierzący, religijny	35	16
	Mądry, wykształcony	20	9
	Zdrowy, wysportowany	21	9
	Dzielny, odważny	10	4
	Wesoły, dowcipny	46	20
	Inne	17	8
18. Co jest, Twoim zdaniem, najważniejsze w życiu człowieka?	Praca, którą się lubi	33	15
	Bogactwo wrażeń	12	5
	Dobre zdrowie i sprawność fizyczna	19	8
	Zdobycie ludzkiego zaufania	8	4
	Odważemiona miłość	48	21
	Wykształcenie, dążenie do wiedzy	17	8
	Pieniądze, komfort życia, dobrobyt	28	12
	Wiara religijna	42	19
Inne	18	8	
19. Które z wymienionych stanowisk jest Tobie najbliższe?	Nie można być zdrowym bez uczestnictwa w aktywności sportowej	53	23
	Aktywność sportowa może, ale nie musi być warunkiem zdrowia	132	59
	Zdrowie zależy głównie od innych działań człowieka	23	10
	Człowiek nie ma wpływu na zdrowie	11	5
	Inne	6	3
20. Jaki jest Twój stosunek do obowiązkowych zajęć wychowania fizycznego?	Lubię je, ćwiczę pilnie	140	62
	Chodzę z musu – „zło konieczne”	56	25
	Mam zwolnienie z zajęć wychowania fizycznego	7	3
	Inny	22	10
22. Które programy w telewizji interesują Ciebie najbardziej?	Publicystyczne	8	4
	Filmy	81	36
	Rozrywkowe	59	26
	Sportowe	15	7
	Polityczne	17	7
	Przyrodnicze	16	7
	Inne	29	13
23. Według Ciebie, programów sportowych w telewizji jest	Zbyt dużo	35	16
	Raczej zbyt dużo	29	13
	Jest w sam raz	127	56
	Raczej zbyt mało	22	10
	Zbyt mało	12	5

N – liczba respondentów

Podane w tabeli odsetki (%) zostały zaokrąglone do pełnych wartości.

Piąte z zadanych pytań brzmiało, które z wymienionych stanowisk jest Tobie najbliższe? Respondenci mieli za zadanie dokonanie wyboru jednej odpowiedzi spośród następujących: nie można być zdrowym bez uczestnictwa w aktywności sportowej, aktywność sportowa może, ale nie musi być warunkiem zdrowia, zdrowie zależy głównie od innych działań człowieka, człowiek nie ma wpływu na zdrowie, mam inne zdanie. Z poddanych analizie danych empirycznych wynika, że 59% (57% kobiet i 61% mężczyzn) odpowiedziało, iż aktywność sportowa może, ale nie musi być warunkiem zdrowia, 23% (24% kobiet i 23% mężczyzn), że nie można być zdrowym bez uczestnictwa w aktywności sportowej, 10% (10% kobiet i 10% mężczyzn), że zdrowie zależy głównie od innych działań człowieka, 5% (7% kobiet i 2% mężczyzn), że człowiek nie ma wpływu na zdrowie. Własnej odpowiedzi udzieliło 3% respondentów (2% kobiet i 4% mężczyzn).

Szóste pytanie było następujące: jaki jest Twój stosunek do obowiązkowych zajęć wychowania fizycznego? Respondenci mieli za zadanie dokonanie wyboru jednej odpowiedzi spośród następujących: lubię je, ćwiczę pilnie, chodzę z musu – „zło konieczne”, mam zwolnienie z zajęć wychowania fizycznego, mam inny stosunek. Z poddanych analizie danych wynika, że zdecydowana większość badanych wybrała odpowiedź lubię je, ćwiczę pilnie (62%, w tym 53% kobiet i 76% mężczyzn). Odpowiedź chodzę z musu – „zło konieczne” wskazało 25%, w tym 35% kobiet i 10% mężczyzn, mam zwolnienie z zajęć wychowania fizycznego wybrało 3%, w tym 3% kobiet i 3% mężczyzn, inny stosunek do zajęć wychowania fizycznego zadeklarowało 10% respondentów, w tym 9% kobiet i 11% mężczyzn.

Siódme z zadanych pytań brzmiało, które programy w telewizji interesują Ciebie najbardziej? Respondenci mieli za zadanie dokonanie wyboru jednej odpowiedzi spośród następujących: publicystyczne, filmy, rozrywkowe, sportowe, polityczne, przyrodnicze, inne. Z analizy zebranych danych empirycznych wynika, że 36% badanych (43% kobiet i 25% mężczyzn) najbardziej interesuje się filmami, 26% (34% kobiet i 14% mężczyzn) programami rozrywkowymi, 7% (2% kobiet i 14% mężczyzn) programami sportowymi, 7% (4% kobiet i 12% mężczyzn) politycznymi, 7% (6% kobiet i 9% mężczyzn) przyrodniczymi, 4% (3% kobiet i 5% mężczyzn) publicystycznymi. Odpowiedzi innej, spoza kafeterii pytania, udzieliło 13% respondentów, w tym 8% kobiet i 21% mężczyzn.

Tab. 21. Analiza częstości odpowiedzi uczniów szkoły licealnej na pytania dotyczące stosunku emocjonalnego wobec kultury fizycznej z podziałem na płeć

Pytania z kwestionariusza ankiety	Kategorie odpowiedzi	N = 225			
		Kobiety N = 134		Mężczyźni N = 91	
		N	%	N	%
15. Zakładając, że każdą z wymienionych dziedzin życia można traktować jako względnie odrębny świat wartości, wskaż tę, która jest Tobie najbliższa?	Sztuka	29	22	4	4
	Religia	28	21	20	22
	Zabawa	26	19	14	15
	Nauka	26	19	10	11
	Sport	16	12	18	20
	Polityka	1	1	6	7
	Technika	1	1	12	13
	Inna	7	5	7	8
16. Które z niżej podanych działań pasjonuje Ciebie najbardziej?	Studia lub ulubiona dziedzina wiedzy	24	18	16	18
	Czytanie interesujących książek	39	29	14	15
	Oglądanie telewizji	6	4	2	2
	Udział w aktywności sportowej	17	13	19	21
	Uczestnictwo w interesującej dyskusji	12	9	6	7
	Surfowanie w Internecie	6	5	7	8
	Leniuchowanie	22	16	11	12
17. Które z wymienionych cech są Tobie najbliższe?	Inne	8	6	16	17
	Dobry, uczciwy	56	42	20	22
	Wierzący, religijny	18	13	17	19
	Mądry, wykształcony	10	7	10	11
	Zdrowy, wysportowany	9	7	12	13
	Dzielny, odważny	6	5	4	4
	Wesoły, dowcipny	27	20	19	21
18. Co jest, Twoim zdaniem, najważniejsze w życiu człowieka?	Inne	8	6	9	10
	Praca, którą się lubi	18	14	15	17
	Bogactwo wrażeń	8	6	4	4
	Dobre zdrowie i sprawność fizyczna	10	7	9	10
	Zdobycie ludzkiego zaufania	3	2	5	6
	Odważemiona miłość	36	27	12	13
	Wykształcenie, dążenie do wiedzy	13	10	4	4
	Pieniądze, komfort życia, dobrobyt	15	11	13	14
19. Które z wymienionych stanowisk jest Tobie najbliższe?	Wiara religijna	19	14	23	25
	Inne	12	9	6	7
	Nie można być zdrowym bez uczestnictwa w aktywności sportowej	32	24	21	23
	Aktywność sportowa może, ale nie musi być warunkiem zdrowia	77	57	55	61
	Zdrowie zależy głównie od innych działań człowieka	14	10	9	10
	Człowiek nie ma wpływu na zdrowie	9	7	2	2
	Inne	2	2	4	4
	20. Jaki jest Twój stosunek do obowiązkowych zajęć wychowania fizycznego?	Lubię je, ćwiczę pilnie	71	53	69
Chodzę z musu – „zło konieczne”		47	35	9	10
Mam zwolnienie z zajęć wychowania fizycznego		4	3	3	3
Inny		12	9	10	11
22. Które programy w telewizji interesują Ciebie najbardziej?	Publicystyczne	4	3	4	5
	Filmy	58	43	23	25
	Rozrywkowe	46	34	13	14
	Sportowe	2	2	13	14
	Polityczne	6	4	11	12
	Przyrodnicze	8	6	8	9
23. Według Ciebie, programów sportowych w telewizji jest	Inne	10	8	19	21
	Zbyt dużo	27	20	8	9
	Raczej zbyt dużo	23	17	6	7
	Jest w sam raz	72	54	55	60
	Raczej zbyt mało	11	8	11	12
	Zbyt mało	1	1	11	12

N – liczba respondentów

Podane w tabeli odsetki (%) zostały zaokrąglone do pełnych wartości.

Ósme z zadanych pytań brzmiało, według Ciebie, programów sportowych w telewizji jest? Respondenci mieli za zadanie dokonanie wyboru jednej odpowiedzi spośród następujących: zbyt dużo, raczej zbyt dużo, jest w sam raz, raczej zbyt mało, zbyt mało. Z analizy zebranych danych wynika, że 56% (54% kobiet i 60% mężczyzn) uważa, iż programów sportowych w telewizji jest w sam raz, 16% (20% kobiet i 9% mężczyzn), że zbyt dużo, 13% (17% kobiet i 7% mężczyzn), że raczej zbyt dużo, 10% (8% kobiet i 12% mężczyzn), że raczej zbyt mało, natomiast 5% (1% kobiet i 12% mężczyzn), że zbyt mało.

7.4. Różnice dotyczące stosunku emocjonalnego młodzieży katolickiej wobec kultury fizycznej na różnych poziomach edukacji (szkoła podstawowa, gimnazjum, liceum)

Dążąc do uzyskanie odpowiedzi na temat różnic w zakresie stosunku emocjonalnego młodzieży katolickiej na różnych poziomach edukacji (szkoła podstawowa, gimnazjum, liceum) wobec kultury fizycznej, dokonano zestawienia udzielonych odpowiedzi, które zostały przedstawione w sposób szczegółowy dla każdego poziomu edukacji w podrozdziałach 7.1. (szkoła podstawowa), 7.2. (gimnazjum), 7.3. (liceum).

Pierwsze z zadanych pytań brzmiało, zakładając, że każdą z wymienionych dziedzin życia można traktować jako względnie odrębny świat wartości, wskaż tę, która jest Tobie najbliższa? Respondenci mieli za zadanie dokonanie wyboru jednej odpowiedzi spośród następujących: sztuka, religia, zabawa, nauka, sport, polityka, technika, inna. Z zebranych i poddanych analizie danych empirycznych wynika, że 47% uczniów szkoły podstawowej, 28% gimnazjalistów i 15% licealistów za najbliższą dziedzinę życia uznało sport, 21% uczniów szkoły podstawowej, 15% gimnazjalistów i 16% licealistów wskazało naukę, 15% uczniów szkoły podstawowej, 21% gimnazjalistów i 18% licealistów wskazało zabawę, 6% uczniów szkoły podstawowej, 13% gimnazjalistów i 15% licealistów uznało sztukę, 5% uczniów szkoły podstawowej, 10% gimnazjalistów i 21% licealistów religię, 2% uczniów szkoły podstawowej, 3% gimnazjalistów i 6% licealistów technikę, 1% uczniów szkoły podstawowej, 4% gimnazjalistów i 3% licealistów politykę, natomiast 4% uczniów szkoły podstawowej, 7% gimnazjalistów i 6% licealistów udzieliło innej odpowiedzi, spoza kafeterii pytania.

Analiza statystyczna wykonana za pomocą testu niezależności chi kwadrat wykazała, że przedstawione różnicę są istotne statystycznie ($p < 0,001$) (tab. 22).

Tab. 22. Badani ze względu na wybór najbliższej dziedziny życia z podziałem na poziom edukacji

15. Zakładając, że każdą z wymienionych dziedzin życia można traktować jako względnie odrębny świat wartości, wskaż tę, która jest Tobie najbliższa?		Szkoła		
		Podstawowa	Gimnazjum	Liceum
Sztuka	<i>N</i>	10	49	33
	%	6	13	15
Religia	<i>N</i>	8	40	48
	%	5	10	21
Zabawa	<i>N</i>	25	79	40
	%	15	21	18
Nauka	<i>N</i>	35	59	36
	%	21	15	16
Sport	<i>N</i>	80	107	34
	%	47	28	15
Polityka	<i>N</i>	2	17	7
	%	1	4	3
Technika	<i>N</i>	3	10	13
	%	2	3	6
Inna	<i>N</i>	7	25	14
	%	4	7	6
Test niezależności chi kwadrat		$\chi^2 = 81,11; p < 0,001$		

N – liczba respondentów

Podane w tabeli odsetki (%) zostały zaokrąglone do pełnych wartości.

Drugie z zadanych pytań brzmiało, które z niżej podanych działań pasjonuje Ciebie najbardziej? Respondenci mieli za zadanie dokonanie wyboru jednej odpowiedzi spośród następujących: studia nad ulubioną dziedziną wiedzy, czytanie interesujących książek, oglądanie telewizji, udział w aktywności sportowej, uczestnictwo w interesującej dyskusji, surfowanie w internecie, leniuchowanie, inne. Z zebranych i poddanych analizie danych empirycznych wynika, że 44% uczniów szkoły podstawowej, 25% gimnazjalistów i 15% licealistów za najbardziej pasjonujące działanie uznało udział w aktywności sportowej, 21% uczniów szkoły podstawowej, 18% gimnazjalistów i 18% licealistów uznało studia nad ulubioną dziedziną wiedzy, 14% uczniów szkoły podstawowej, 14% gimnazjalistów i 6% licealistów wskazało surfowanie w internecie, 9% uczniów szkoły podstawowej, 15% gimnazjalistów i 24% licealistów uznało czytanie interesujących książek, 5% uczniów szkoły podstawowej, 6% gimnazjalistów i 4% licealistów oglądanie telewizji, 1% uczniów szkoły podstawowej, 7% gimnazjalistów i 8% licealistów uczestnictwo w interesującej dyskusji, 3% uczniów szkoły podstawowej, 8% gimnazjalistów i 15% licealistów leniuchowanie, natomiast 3% uczniów szkoły podstawowej, 7% gimnazjalistów i 11% licealistów udzieliło innej odpowiedzi, spoza kafeterii pytania.

Omawiane różnice są istotne statystycznie ($p < 0,001$) (tab. 23).

Tab. 23. Badani ze względu na wybór najbardziej pasjonujących działań z podziałem na poziom edukacji

16. Które z niżej podanych działań pasjonuje Ciebie najbardziej?		Szkoła		
		Podstawowa	Gimnazjum	Liceum
Studia nad ulubioną dziedziną wiedzy	<i>N</i>	36	68	40
	%	21	18	18
Czytanie interesujących książek	<i>N</i>	16	57	53
	%	9	15	24
Oglądanie telewizji	<i>N</i>	8	24	8
	%	5	6	4
Udział w aktywności sportowej	<i>N</i>	74	98	36
	%	44	25	16
Uczestnictwo w interesującej dyskusji	<i>N</i>	2	27	18
	%	1	7	8
Surfowanie w Internecie	<i>N</i>	24	54	13
	%	14	14	6
Leniuchowanie	<i>N</i>	5	30	33
	%	3	8	15
Inne	<i>N</i>	5	28	24
	%	3	7	11
Test niezależności chi kwadrat		$\chi^2 = 85,86; p < 0,001$		

N – liczba respondentów

Podane w tabeli odsetki (%) zostały zaokrąglone do pełnych wartości.

Trzecie z zadanych pytań brzmiało, które z wymienionych cech są Tobie najbliższe? Respondenci mieli za zadanie dokonanie wyboru jednej odpowiedzi spośród następujących: dobry, uczciwy; wierzący, religijny; mądry, wykształcony; zdrowy, wysportowany; dzielny, odważny; wesoły, dowcipny; inne. Z zebranych i poddanych analizie danych empirycznych wynika, że 27% uczniów szkoły podstawowej, 23% gimnazjalistów i 34% licealistów za najbliższą cechę człowieka uznało bycie dobrym i uczciwym, 25% uczniów szkoły podstawowej, 25% gimnazjalistów i 20% licealistów uznało bycie wesołym i dowcipnym, 23% uczniów szkoły podstawowej, 15% gimnazjalistów i 9% licealistów wskazało na bycie zdrowym i wysportowanym, 8% uczniów szkoły podstawowej, 14% gimnazjalistów i 9% licealistów uznało mądrym i wykształconym, 7% uczniów szkoły podstawowej, 7% gimnazjalistów i 4% licealistów bycie dzielnym i odważnym, 4% uczniów szkoły podstawowej, 8% gimnazjalistów i 16% licealistów wskazało bycie wierzącym i religijnym, natomiast 7% uczniów szkoły podstawowej, 8% gimnazjalistów i 8% licealistów udzieliło innej odpowiedzi, spoza kafeterii pytania.

Omawiane różnice są istotne statystycznie ($p < 0,001$) (tab. 24).

Tab. 24. Badani ze względu na wybór najbliższych cech człowieka z podziałem na poziom edukacji

17. Które z wymienionych cech są Tobie najbliższe?		Szkoła		
		Podstawowa	Gimnazjum	Liceum
Dobry, uczciwy	<i>N</i>	46	88	76
	%	27	23	34
Wierzący, religijny	<i>N</i>	7	32	35
	%	4	8	16
Mądry, wykształcony	<i>N</i>	13	54	20
	%	8	14	9
Zdrowy, wysportowany	<i>N</i>	39	56	21
	%	23	15	9
Dzielny, odważny	<i>N</i>	12	27	10
	%	7	7	4
Wesoły, dowcipny	<i>N</i>	42	98	46
	%	25	25	20
Inne	<i>N</i>	11	31	17
	%	7	8	8
Test niezależności chi kwadrat		$\chi^2 = 42,31; p < 0,001$		

N – liczba respondentów

Podane w tabeli odsetki (%) zostały zaokrąglone do pełnych wartości.

Czwarte z zadanych pytań brzmiało, co jest, Twoim zdaniem, najważniejsze w życiu człowieka? Respondenci mieli za zadanie dokonanie wyboru jednej odpowiedzi spośród następujących: praca, którą się lubi; bogactwo wrażeń; dobre zdrowie i sprawność fizyczna; zdobycie ludzkiego zaufania; odwzajemniona miłość; wykształcenie, dążenie do wiedzy; pieniądze, komfort życia, dobrobyt; wiara religijna; co innego. Z zebranych i poddanych analizie danych empirycznych wynika, że 38% uczniów szkoły podstawowej, 12% gimnazjalistów i 38% licealistów za najważniejsze w życiu człowieka uznało dobre zdrowie i sprawność fizyczną, 18% uczniów szkoły podstawowej, 19% gimnazjalistów i 15% licealistów pracę, którą się lubi, 15% uczniów szkoły podstawowej, 25% gimnazjalistów i 21% licealistów wskazało na odwzajemnioną miłość, 9% uczniów szkoły podstawowej, 8% gimnazjalistów i 4% licealistów uznało zdobycie ludzkiego zaufania, 6% uczniów szkoły podstawowej, 9% gimnazjalistów i 12% licealistów wskazało pieniądze, komfort życia i dobrobyt, 4% uczniów szkoły podstawowej, 8% gimnazjalistów i 8% licealistów wskazało wykształcenie i dążenie do wiedzy, 3% uczniów szkoły podstawowej, 7% gimnazjalistów i 5% licealistów wskazało bogactwo wrażeń, 3% uczniów szkoły podstawowej, 4% gimnazjalistów i 19% licealistów wybrało wiarę religijną, natomiast 5% uczniów szkoły podstawowej, 8% gimnazjalistów i 8% licealistów udzieliło innej odpowiedzi, spoza kafeterii pytania.

Analiza statystyczna wykonana za pomocą testu niezależności chi kwadrat wykazała, że omawiane różnice są istotne statystycznie ($p < 0,001$) (tab. 25).

Tab. 25. Badani ze względu na wybór tego, co najważniejsze w życiu człowieka z podziałem na poziom edukacji

18. Co jest, Twoim zdaniem, najważniejsze w życiu człowieka?		Szkoła		
		Podstawowa	Gimnazjum	Liceum
Praca, którą się lubi	N	30	74	33
	%	18	19	15
Bogactwo wrażeń	N	5	26	12
	%	3	7	5
Dobre zdrowie i sprawność fizyczna	N	64	48	19
	%	38	12	8
Zdobycie ludzkiego zaufania	N	16	31	8
	%	9	8	4
Odwzajemniona miłość	N	25	95	48
	%	15	25	21
Wykształcenie, dążenie do wiedzy	N	6	29	17
	%	4	8	8
Pieniądze, komfort życia, dobrobyt	N	10	36	28
	%	6	9	12
Wiara religijna	N	5	17	42
	%	3	4	19
Co innego	N	9	30	18
	%	5	8	8
Test niezależności chi kwadrat		$\chi^2 = 125,13; p < 0,001$		

N – liczba respondentów

Podane w tabeli odsetki (%) zostały zaokrąglone do pełnych wartości.

Piąte z zadanych pytań brzmiało, które z wymienionych stanowisk jest Tobie najbliższe? Respondenci mieli za zadanie dokonanie wyboru jednej odpowiedzi spośród następujących: nie można być zdrowym bez uczestnictwa w aktywności sportowej, aktywność sportowa może, ale nie musi być warunkiem zdrowia, zdrowie zależy głównie od innych działań człowieka, człowiek nie ma wpływu na zdrowie, mam inne zdanie. Z zebranych i poddanych analizie danych empirycznych wynika, że 41% uczniów szkoły podstawowej, 28% gimnazjalistów i 24% licealistów uznało, że nie można być zdrowym bez uczestnictwa w aktywności sportowej, 39% uczniów szkoły podstawowej, 47% gimnazjalistów i 59% licealistów uznało, że aktywność sportowa może, ale nie musi być warunkiem zdrowia, 14% uczniów szkoły podstawowej, 16% gimnazjalistów i 10% licealistów uznało, że zdrowie zależy głównie od innych działań człowieka, 5% uczniów szkoły podstawowej, 6% gimnazjalistów i 5% licealistów uznało, że człowiek nie ma wpływu na zdrowie, natomiast 1% uczniów szkoły podstawowej, 3% gimnazjalistów i 3% licealistów udzieliło innej odpowiedzi, spoza kafeterii pytania.

Stwierdzono, że różnice są istotne statystycznie ($p = 0,003$) (tab. 26).

Tab. 26. Badani ze względu na wybór stanowiska, które jest im najbliższe z podziałem na poziom edukacji

19. Które z wymienionych stanowisk jest Tobie najbliższe?		Szkoła		
		Podstawowa	Gimnazjum	Liceum
Nie można być zdrowym bez uczestnictwa w aktywności sportowej	N	69	108	53
	%	41	28	24
Aktywność sportowa może, ale nie musi być warunkiem zdrowia	N	67	182	132
	%	39	47	59
Zdrowie zależy głównie od innych działań człowieka	N	24	61	23
	%	14	16	10
Człowiek nie ma wpływu na zdrowie	N	8	24	11
	%	5	6	5
Mam inne zdanie	N	2	11	6
	%	1	3	3
Test niezależności chi kwadrat		$\chi^2 = 23,23; p = 0,003$		

N – liczba respondentów

Podane w tabeli odsetki (%) zostały zaokrąglone do pełnych wartości.

Szóste z zadanych pytań brzmiało, jaki jest Twój stosunek do obowiązkowych zajęć wychowania fizycznego? Respondenci mieli za zadanie dokonanie wyboru jednej odpowiedzi spośród następujących: lubię je, ćwiczę pilnie, chodzę z musu – „zło konieczne”, mam zwolnienie z zajęć wychowania fizycznego, mam inny stosunek. Z zebranych i poddanych analizie danych empirycznych wynika, że 83% uczniów szkoły podstawowej, 69% gimnazjalistów i 62% licealistów stwierdziło, że wychowanie fizyczne lubi i ćwiczy pilnie, 7% uczniów szkoły podstawowej, 20% gimnazjalistów i 25% licealistów stwierdziło, że chodzi z musu i traktuje je jako „zło konieczne”, 3% uczniów szkoły podstawowej, 4% gimnazjalistów i 3% licealistów wskazało, że ma zwolnienie z zajęć wychowania fizycznego, natomiast 7% uczniów szkoły podstawowej, 7% gimnazjalistów i 10% licealistów inaczej określiło swój stosunek do zajęć wychowania fizycznego.

Analiza statystyczna wykazała, że omawiane różnice są istotne statystycznie ($p = 0,001$) (tab. 27).

Tab. 27. Badani ze względu na stosunek do obowiązkowych zajęć wychowania fizycznego z podziałem na poziom edukacji

20. Jaki jest Twój stosunek do obowiązkowych zajęć wychowania fizycznego?		Szkoła		
		Podstawowa	Gimnazjum	Liceum
Lubię je, ćwiczę pilnie	N	141	267	140
	%	83	69	62
Chodzę z musu – „zło konieczne”	N	12	77	56
	%	7	20	25
Mam zwolnienie z zajęć wychowania fizycznego	N	5	16	7
	%	3	4	3
Mam inny stosunek	N	12	26	22
	%	7	7	10
Test niezależności chi kwadrat		$\chi^2 = 25,90; p = 0,001$		

N – liczba respondentów

Podane w tabeli odsetki (%) zostały zaokrąglone do pełnych wartości.

Siódme z zadanych pytań brzmiało, które programy w telewizji interesują Ciebie najbardziej? Respondenci mieli za zadanie dokonanie wyboru jednej odpowiedzi spośród następujących: publicystyczne, filmy, rozrywkowe, sportowe, polityczne, przyrodnicze, inne. Z zebranych i poddanych analizie danych empirycznych wynika, że 28% uczniów szkoły podstawowej, 39% gimnazjalistów i 36% licealistów najbardziej interesuje się filmami pokazywanymi w telewizji, 32% uczniów szkoły podstawowej, 30% gimnazjalistów i 26% licealistów najbardziej interesuje się programami rozrywkowymi, 19% uczniów szkoły podstawowej, 15% gimnazjalistów i 7% licealistów wskazało programy sportowe, 11% uczniów szkoły podstawowej, 4% gimnazjalistów i 7% licealistów programy przyrodnicze, 2% uczniów szkoły podstawowej, 5% gimnazjalistów i 8% licealistów wskazało programy polityczne, 1% uczniów szkoły podstawowej, 3% gimnazjalistów i 4% licealistów wskazało programy publicystyczne, natomiast 7% uczniów szkoły podstawowej, 5% gimnazjalistów i 13% licealistów udzieliło innej odpowiedzi, spoza kafeterii pytania.

Analiza statystyczna wykazała, że omawiane różnice są istotne statystycznie ($p < 0,001$) (tab. 28).

Tab. 28. Badani ze względu na wybór najbardziej interesujących programów w telewizji z podziałem na poziom edukacji

22. Które programy w telewizji interesują Ciebie najbardziej?		Szkoła		
		Podstawowa	Gimnazjum	Liceum
Publicystyczne	<i>N</i>	2	10	8
	%	1	3	4
Filmy	<i>N</i>	47	149	81
	%	28	39	36
Rozrywkowe	<i>N</i>	55	116	59
	%	32	30	26
Sportowe	<i>N</i>	32	56	15
	%	19	15	7
Polityczne	<i>N</i>	3	19	17
	%	2	5	8
Przyrodnicze	<i>N</i>	19	17	16
	%	11	4	7
Inne	<i>N</i>	12	19	29
	%	7	5	13
Test niezależności chi kwadrat		$\chi^2 = 45,94; p < 0,001$		

N – liczba respondentów

Podane w tabeli odsetki (%) zostały zaokrąglone do pełnych wartości.

Ósme z zadanych pytań brzmiało, według Ciebie, programów sportowych w telewizji jest? Respondenci mieli za zadanie dokonanie wyboru jednej odpowiedzi spośród następujących: zbyt dużo, raczej zbyt dużo, jest w sam raz, raczej zbyt mało, zbyt mało. Z zebranych i poddanych analizie danych empirycznych wynika, że 61% uczniów szkoły podstawowej, 52% gimnazjalistów i 56% licealistów uważa, że programów sportowych w

telewizji jest w sam raz, 13% uczniów szkoły podstawowej, 14% gimnazjalistów i 13% licealistów uważa, że raczej zbyt dużo, 10% uczniów szkoły podstawowej, 11% gimnazjalistów i 16% licealistów, że zbyt dużo, 10% uczniów szkoły podstawowej, 14% gimnazjalistów i 10% licealistów, że raczej zbyt mało, natomiast 6% uczniów szkoły podstawowej, 9% gimnazjalistów i 5% licealistów uznało, że zbyt mało.

Nie stwierdzono statystycznie istotnych różnic w rozkładzie odpowiedzi ($p = 0,201$) (tab. 29).

Tab. 29. Badani ze względu na wybór najbardziej interesujących programów w telewizji z podziałem na poziom edukacji

23. Według Ciebie, programów sportowych w telewizji jest:		Szkoła		
		Podstawowa	Gimnazjum	Liceum
Zbyt dużo	<i>N</i>	17	43	35
	%	10	11	16
Raczej zbyt dużo	<i>N</i>	22	55	29
	%	13	14	13
Jest w sam raz	<i>N</i>	104	200	127
	%	61	52	56
Raczej zbyt mało	<i>N</i>	17	54	22
	%	10	14	10
Zbyt mało	<i>N</i>	10	34	12
	%	6	9	5
Test niezależności chi kwadrat		$\chi^2 = 11,02; p = 0,201$		

N – liczba respondentów

Podane w tabeli odsetki (%) zostały zaokrąglone do pełnych wartości.

Rozdział 8.

Zachowania młodzieży katolickiej w dziedzinie kultury fizycznej na różnych poziomach edukacji

Poszukując odpowiedzi na trzecie pytanie badawcze, a mianowicie, jakimi zachowaniami w dziedzinie kultury fizycznej charakteryzuje się młodzież katolicka uczęszczająca do szkoły podstawowej, do szkoły gimnazjalnej i do szkoły licealnej?, zadano im 10 pytań (21, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32) umieszczonych w narzędziu badawczym, jakim był autorski kwestionariusz ankiety zatytułowany *Postawy uczniów wobec kultury fizycznej* i poproszono ich o dokonanie wyboru jednej odpowiedzi z kafeterii pytania. W przypadku pytań półotwartych respondenci mieli możliwość wpisania własnej odpowiedzi.

8.1. Zachowania młodzieży katolickiej w dziedzinie kultury fizycznej na poziomie szkoły podstawowej

Pierwsze z zadanych pytań brzmiało, czy w szkole uczestniczysz w pozalekcyjnych formach aktywności ruchowej? Respondenci mieli za zadanie dokonanie wyboru jednej odpowiedzi spośród następujących: nie, tak. Z zebranych i poddanych analizie danych empirycznych wynika, że 56% respondentów (58% kobiet i 53% mężczyzn) nie uczestniczy w pozalekcyjnych formach aktywności ruchowej, natomiast 44% (42% kobiet i 47% mężczyzn) zadeklarowało uczestnictwo w takich zajęciach.

Drugie z zadanych pytań brzmiało, jak najczęściej spędzasz swój czas wolny od zajęć obowiązkowych? Respondenci mieli za zadanie dokonanie wyboru jednej odpowiedzi spośród następujących: wysypiam się, biernie wypoczywam, spotykam się ze znajomymi, gram na komputerze lub surfuję w internecie, uczestniczę w zajęciach sportowo-rekreacyjnych, czytam książki, publicystykę kulturalną, uczestniczę w praktykach religijnych, oglądam różne programy telewizyjne, odwiedzam kino, teatr, filharmonię, muzeum itp., inaczej. Z analizy danych wynika, że 39% badanych (44% kobiet i 33% mężczyzn) najczęściej spędza swój czas wolny od zajęć obowiązkowych spotykając się ze znajomymi, 22% (12% kobiet i 35% mężczyzn) gra na komputerze lub surfuje w internecie, 11% (11% kobiet i 12% mężczyzn) uczestniczy w zajęciach sportowo-rekreacyjnych, 10% (9% kobiet i 12% mężczyzn) wysypia się i biernie wypoczywa, 7% (8% kobiet i 4% mężczyzn) ogląda różne programy telewizyjne, 4% (5% kobiet i 1% mężczyzn) czyta książki i publicystykę kulturalną, 1% (2% kobiet i 1% mężczyzn) odwiedza kino, teatr, filharmonię,

muzeum itp., 1% (1% kobiet i 1% mężczyzn) uczestniczy w praktykach religijnych, natomiast 5% (8% kobiet i 1% mężczyzn) respondentów udzieliło innej, własnej odpowiedzi.

Trzecie pytanie było następujące: czy uczestniczysz w czasie wolnym w aktywnych formach sportowych bądź turystycznych? Respondenci mieli za zadanie dokonanie wyboru jednej odpowiedzi spośród następujących: tak, raczej tak, raczej nie, nie. Z poddanych analizie danych wynika, że 59% respondentów (59% kobiet i 59% mężczyzn) zadeklarowało, że uczestniczy w czasie wolnym w aktywnych formach sportowych bądź turystycznych, 25% (24% kobiet i 25% mężczyzn), że raczej uczestniczy, 12% (11% kobiet i 13% mężczyzn), że raczej nie uczestniczy, natomiast 4% (6% kobiet i 3% mężczyzn), że nie uczestniczy.

Czwarte pytanie było następujące: w której aktywności ruchowej w czasie wolnym uczestniczysz najczęściej? Respondenci mieli za zadanie dokonanie wyboru jednej odpowiedzi spośród następujących: piłka nożna, ćwiczenia na siłowni, fitness, pływanie, jazda na rowerze, bieganie, sporty walki, innej. Z poddanych analizie danych empirycznych wynika, że 29% respondentów (13% kobiet i 55% mężczyzn) najczęściej wybiera piłkę nożną w czasie wolnym, 17% (20% kobiet i 12% mężczyzn) pływanie, 17% (17% kobiet i 16% mężczyzn) jazdę na rowerze, 7% (11% kobiet i 1% mężczyzn) bieganie, 4% (6% kobiet i 1% mężczyzn) fitness, 3% (2% kobiet i 4% mężczyzn) sporty walki, 2% (1% kobiet i 3% mężczyzn) siłownię, natomiast 21% (30% kobiet i 8% mężczyzn) udzieliło własnej odpowiedzi, spoza kafeterii pytania.

Piąte z zadanych pytań brzmiało, z jaką częstotliwością uczestniczysz w aktywności rekreacyjno-sportowej w czasie wolnym? Respondenci mieli za zadanie dokonanie wyboru jednej odpowiedzi spośród następujących: w ogóle nie uczestniczę, rzadko i niesystematycznie, 1 raz w tygodniu, 2 razy w tygodniu, 3 razy w tygodniu i więcej. Z poddanych analizie danych empirycznych wynika, że 47% (43% kobiet i 52% mężczyzn) respondentów zadeklarowało uczestnictwo w aktywności sportowo-rekreacyjnej w czasie wolnym 3 razy w tygodniu i więcej, 21% (20% kobiet i 22% mężczyzn) badanych 2 razy w tygodniu, 15% (16% kobiet i 15% mężczyzn), że uczestniczy rzadko i niesystematycznie, 13% (17% kobiet i 7% mężczyzn), że 1 raz w tygodniu, natomiast 4% (4% kobiet i 3% mężczyzn), że w ogóle nie uczestniczy.

Tab. 30. Analiza częstości odpowiedzi uczniów szkoły podstawowej na pytania dotyczące ich zachowań w dziedzinie kultury fizycznej

Pytania z kwestionariusza ankiety	Kategorie odpowiedzi	N = 170	
		N	%
21. Czy w szkole uczestniczysz w pozalekcyjnych formach aktywności ruchowej?	Nie	95	56
	Tak	75	44
24. Jak najczęściej spędzasz swój czas wolny od zajęć obowiązkowych?	Wysypiam się, biernie wypoczywam	17	10
	Spotykam się ze znajomymi	67	39
	Gram na komputerze lub surfuję w Internecie	37	22
	Uczestniczę w zajęciach sportowo-rekreacyjnych	19	11
	Czytam książki, publicystykę kulturalną	6	4
	Uczestniczę w praktykach religijnych	2	1
	Oglądam różne programy telewizyjne	11	7
	Odwiedzam kino, teatr, filharmonię, muzeum itp.	2	1
25. Czy uczestniczysz w czasie wolnym w aktywnych formach sportowych bądź turystycznych?	Inaczej	9	5
	Tak	100	59
	Raczej tak	42	25
	Raczej nie	20	12
26. W której aktywności ruchowej w czasie wolnym uczestniczysz najczęściej?	Nie	8	4
	Piłka nożna	50	29
	Ćwiczenia na siłowni	3	2
	Fitness	7	4
	Pływanie	29	17
	Jazda na rowerze	28	17
	Bieganie	12	7
	Sporty walki	5	3
27. Z jaką częstotliwością uczestniczysz w aktywności rekreacyjno-sportowej w czasie wolnym?	Innej	36	21
	W ogóle nie uczestniczę	7	4
	Rzadko i niesystematycznie	26	15
	1 raz w tygodniu	22	13
	2 razy w tygodniu	36	21
28. W jakich formach zajęć rekreacyjno-sportowych w czasie wolnym obecnie uczestniczysz?	3 razy w tygodniu i więcej	79	47
	Sam/sama organizuję sobie aktywność fizyczną	61	36
	W aktywności organizowanej przez rodzinę	21	12
	W aktywności organizowanej przez szkołę	24	14
	W zajęciach klubu sportowego	40	24
	W zajęciach klubu fitness	4	2
	W zajęciach organizowanych przez inne organizacje	8	5
29. Jak traktujesz swoje zdrowie?	Nie uczestniczę w żadnej aktywności ruchowej	12	7
	Nie zajmuję się nim tak długo, dopóki nic mi nie dolega	41	24
30. Czy oglądasz transmisje sportowe w telewizji?	Systematycznie dbam o zdrowie oraz dążę do jego rozwoju	129	76
	Tak	81	48
	Raczej tak	42	25
	Raczej nie	21	12
31. Jeżeli uczestniczysz w aktywności fizycznej, to czym przede wszystkim jest to uwarunkowane?	Nie	26	15
	Zdrowotną koniecznością	41	24
	Odczuciem potrzeby organizmu	15	9
	Chęcią satysfakcji osobistej	31	18
	Chęcią poprawienia wyglądu	20	12
	Chęcią doświadczenia przyjemności	39	23
	Chęcią zdobycia rekordu	14	8
	Chęcią wywiązania się ze zobowiązań wobec Boga	3	2
	Chęcią utrzymania kontaktu z określonym gronem osób	7	4
32. Która bariera uczestnictwa w aktywności fizycznej jest w Twoim przypadku najważniejsza?	Innym	3	4
	Brak środków finansowych	8	5
	Brak sprzętu	20	12
	Brak miejsca, gdzie można ćwiczyć	23	13
	Brak czasu	37	22
	Jestem leniwy	37	22
	Zły stan zdrowia	21	12
	Brak odpowiedniego towarzystwa	13	7
	Zła organizacja ćwiczeń	1	1
	Inna	10	6

N – liczba respondentów

Podane w tabeli odsetki (%) zostały zaokrąglone do pełnych wartości.

Szóste pytanie było następujące: W jakich formach zajęć rekreacyjno-sportowych w czasie wolnym obecnie uczestniczysz? Respondenci mieli za zadanie dokonanie wyboru jednej odpowiedzi spośród następujących: sam/sama organizuję sobie aktywność fizyczną, w aktywności organizowanej przez rodzinę, w aktywności organizowanej przez szkołę, w zajęciach klubu sportowego, w zajęciach klubu fitness, w zajęciach organizowanych przez inne organizacje, nie uczestniczę w żadnej aktywności ruchowej. Z poddanych analizie danych wynika, że 36% (37% kobiet i 34% mężczyzn) sami sobie organizują zajęcia rekreacyjno-sportowe w czasie wolnym, 24% (21% kobiet i 27% mężczyzn) uczestniczy w zajęciach organizowanych przez klub sportowy, 14% (15% kobiet i 13% mężczyzn) uczestniczy w aktywności organizowanej przez szkołę, 12% (10% kobiet i 16% mężczyzn) organizowanych przez rodzinę, 5% (6% kobiet i 3% mężczyzn) uczestniczy w zajęciach organizowanych przez inne organizacje, 2% (4% kobiet i 0% mężczyzn) przez klub fitness, natomiast 7% zadeklarowało (7% kobiet i 7% mężczyzn), że w ogóle nie uczestniczy w aktywności ruchowej.

Siódme z zadanych pytań brzmiało, jak traktujesz swoje zdrowie? Respondenci mieli za zadanie dokonanie wyboru jednej odpowiedzi spośród następujących: nie zajmuję się nim tak długo, dopóki nic mi nie dolega, systematycznie dbam o zdrowie oraz dążę do jego rozwoju. Z analizy zebranych danych empirycznych wynika, że 76% badanych (74% kobiet i 79% mężczyzn) zadeklarowało, że systematycznie dba o zdrowie oraz dąży do jego rozwoju, natomiast 24% (26% kobiet i 21% mężczyzn), że nie zajmuje się nim tak długo, dopóki nic im nie dolega.

Ósme z zadanych pytań brzmiało, czy oglądasz transmisje sportowe w telewizji? Respondenci mieli za zadanie dokonanie wyboru jednej odpowiedzi spośród następujących: tak, raczej tak, raczej nie, nie. Z analizy zebranych danych wynika, że 48% (38% kobiet i 62% mężczyzn) ogląda transmisje sportowe w telewizji, 25% (31% kobiet i 15% mężczyzn), że raczej ogląda, 15% (19% kobiet i 10% mężczyzn), że nie ogląda i 12% (12% kobiet i 13% mężczyzn), że raczej nie ogląda.

Tab. 31. Analiza częstości odpowiedzi uczniów szkoły podstawowej na pytania dotyczące ich zachowań w dziedzinie kultury fizycznej z podziałem na płeć

Pytania z kwestionariusza ankiety	Kategorie odpowiedzi	N = 170			
		Kobiety N = 102		Mężczyźni N = 68	
		N	%	N	%
21. Czy w szkole uczestniczysz w pozalekcyjnych formach aktywności ruchowej?	Nie	59	58	36	53
	Tak	43	42	32	47
24. Jak najczęściej spędzasz swój czas wolny od zajęć obowiązkowych?	Wysypiam się, biernie wypoczywam	9	9	8	12
	Spotykam się ze znajomymi	45	44	22	33
	Gram na komputerze lub surfuję w Internecie	13	12	24	35
	Uczestniczę w zajęciach sportowo-rekreacyjnych	11	11	8	12
	Czytam książki, publicystykę kulturalną	5	5	1	1
	Uczestniczę w praktykach religijnych	1	1	1	1
	Oglądam różne programy telewizyjne	8	8	3	4
	Odwiedzam kino, teatr, filharmonię, muzeum itp.	2	2	1	1
25. Czy uczestniczysz w czasie wolnym w aktywnych formach sportowych bądź turystycznych?	Inaczej	8	8	1	1
	Tak	60	59	40	59
	Raczej tak	25	24	17	25
	Raczej nie	11	11	9	13
26. W której aktywności ruchowej w czasie wolnym uczestniczysz najczęściej?	Nie	6	6	2	3
	Piłka nożna	13	13	37	55
	Ćwiczenia na siłowni	1	1	2	3
	Fitness	6	6	1	1
	Pływanie	21	20	8	12
	Jazda na rowerze	17	17	11	16
	Bieganie	11	11	1	1
	Sporty walki	2	2	3	4
27. Z jaką częstotliwością uczestniczysz w aktywności rekreacyjno-sportowej w czasie wolnym?	Innej	31	30	5	8
	W ogóle nie uczestniczę	4	4	3	4
	Rzadko i niesystematycznie	16	16	10	15
	1 raz w tygodniu	17	17	5	7
	2 razy w tygodniu	21	20	15	22
28. W jakich formach zajęć rekreacyjno-sportowych w czasie wolnym obecnie uczestniczysz?	3 razy w tygodniu i więcej	44	43	35	52
	Sam/sama organizuję sobie aktywność fizyczną	38	37	23	34
	W aktywności organizowanej przez rodzinę	10	10	11	16
	W aktywności organizowanej przez szkołę	15	15	9	13
	W zajęciach klubu sportowego	22	21	18	27
	W zajęciach klubu fitness	4	4	0	0
	W zajęciach organizowanych przez inne organizacje, Nie uczestniczę w żadnej aktywności ruchowej	6	6	2	3
29. Jak traktujesz swoje zdrowie?	Nie uczestniczę w żadnej aktywności ruchowej	7	7	5	7
	Nie zajmuję się nim tak długo, dopóki nic mi nie dolega	27	26	14	21
30. Czy oglądasz transmisje sportowe w telewizji?	Systematycznie dbam o zdrowie oraz dążę do jego rozwoju	75	74	54	79
	Tak	39	38	42	62
	Raczej tak	32	31	10	15
	Raczej nie	12	12	9	13
31. Jeżeli uczestniczysz w aktywności fizycznej, to czym przede wszystkim jest to uwarunkowane?	Nie	19	19	7	10
	Zdrowotną koniecznością	23	22	18	26
	Odczuciem potrzeby organizmu	8	8	7	10
	Chęcią satysfakcji osobistej	17	17	14	21
	Chęcią poprawienia wyglądu	17	17	3	4
	Chęcią doświadczenia przyjemności	25	24	14	22
	Chęcią zdobycia rekordu	6	6	8	12
	Chęcią wywiązania się ze zobowiązań wobec Boga	0	0	0	0
	Chęcią utrzymania kontaktu z określonym gronem osób	2	2	1	1
32. Która bariera uczestnictwa w aktywności fizycznej jest w Twoim przypadku najważniejsza?	Innym	4	4	3	4
	Brak środków finansowych	6	6	2	3
	Brak sprzętu	11	11	9	13
	Brak miejsca, gdzie można ćwiczyć	12	12	11	16
	Brak czasu	27	26	10	15
	Jestem leniwy	23	22	14	20
	Zły stan zdrowia	9	9	12	18
	Brak odpowiedniego towarzystwa	9	9	4	6
	Zła organizacja ćwiczeń	1	1	0	0
Inna	4	4	6	9	

N – liczba respondentów

Podane w tabeli odsetki (%) zostały zaokrąglone do pełnych wartości.

Dziewiąte z zadanych pytań brzmiało, jeżeli uczestniczysz w aktywności fizycznej, to czym przede wszystkim jest to uwarunkowane? Respondenci mieli za zadanie dokonanie wyboru jednej odpowiedzi spośród następujących: zdrowotną koniecznością, odczuciem potrzeby organizmu, chęcią satysfakcji osobistej, chęcią poprawienia wyglądu, chęcią doświadczenia przyjemności, chęcią zdobycia rekordu, chęcią wywiązania się ze zobowiązań wobec Boga, chęcią utrzymania kontaktu z określonym gronem osób, czym innym. Z analizy zebranych danych empirycznych wynika, że 24% badanych (22% kobiet i 26% mężczyzn) zadeklarowało, że podstawowym motywem uczestnictwa w aktywności fizycznej jest zdrowotna konieczność, 23% (24% kobiet i 22% mężczyzn), że tym motywem jest chęć doświadczenia przyjemności, 18% (17% kobiet i 21% mężczyzn), że chęcią satysfakcji osobistej, 12% (17% kobiet i 4% mężczyzn), że chęcią poprawienia wyglądu, 9% (8% kobiet i 10% mężczyzn), że odczuciem potrzeby organizmu, 8% (6% kobiet i 12% mężczyzn), że chęcią zdobycia rekordu, 4% (2% kobiet i 1% mężczyzn), że chęcią utrzymania kontaktu z określonym gronem osób, 2% (po zaokrągleniu wyszło 0% wskazań tej odpowiedzi zarówno przez kobiety jak i mężczyzn), że chęcią wywiązania się ze zobowiązań wobec Boga. Odpowiedzi innej, spoza kafeterii pytania, udzieliło 3% respondentów, w tym 4% kobiet i 3% mężczyzn.

Dziesiąte z zadanych pytań brzmiało, która bariera uczestnictwa w aktywności fizycznej jest w Twoim przypadku najważniejsza? Respondenci mieli za zadanie dokonanie wyboru jednej odpowiedzi spośród następujących: brak środków finansowych, brak sprzętu, brak miejsca, gdzie można ćwiczyć, brak czasu, jestem leniwy, zły stan zdrowia, brak odpowiedniego towarzystwa, zła organizacja ćwiczeń, inna. Z analizy zebranych danych wynika, że 22% (26% kobiet i 15% mężczyzn) zadeklarowało, że podstawową barierą uczestnictwa w aktywności fizycznej jest brak czasu, 22% (22% kobiet i 20% mężczyzn), że są leniwi, 13% (12% kobiet i 16% mężczyzn), że brak miejsca, gdzie można ćwiczyć, 12% (11% kobiet i 13% mężczyzn), że brak sprzętu, 12% (9% kobiet i 18% mężczyzn), że zły stan zdrowia, 7% (9% kobiet i 6% mężczyzn), że brak odpowiedniego towarzystwa, 5% (6% kobiet i 3% mężczyzn), brak środków finansowych, 1% (1% kobiet i 0% mężczyzn), że zła organizacja ćwiczeń, natomiast inne bariery wskazało 6% respondentów, w tym 4% kobiet i 9% mężczyzn.

8.2. Zachowania młodzieży katolickiej w dziedzinie kultury fizycznej na poziomie gimnazjum

Pierwsze z zadanych pytań brzmiało, czy w szkole uczestniczysz w pozalekcyjnych formach aktywności ruchowej? Respondenci mieli za zadanie dokonanie wyboru jednej odpowiedzi spośród następujących: nie, tak. Z zebranych i poddanych analizie danych empirycznych wynika, że 67% respondentów (73% kobiet i 59% mężczyzn) nie uczestniczy w pozalekcyjnych formach aktywności ruchowej, natomiast 33% (27% kobiet i 41% mężczyzn) zadeklarowało uczestnictwo w takich zajęciach.

Drugie z zadanych pytań brzmiało, jak najczęściej spędzasz swój czas wolny od zajęć obowiązkowych? Respondenci mieli za zadanie dokonanie wyboru jednej odpowiedzi spośród następujących: wysypiam się, biernie wypoczywam, spotykam się ze znajomymi, gram na komputerze lub surfuję w internecie, uczestniczę w zajęciach sportowo-rekreacyjnych, czytam książki, publicystykę kulturalną, uczestniczę w praktykach religijnych, oglądam różne programy telewizyjne, odwiedzam kino, teatr, filharmonię, muzeum itp., inaczej. Z analizy danych wynika, że 27% badanych (29% kobiet i 25% mężczyzn) najczęściej spędza swój czas wolny od zajęć obowiązkowych spotykając się ze znajomymi, 21% (12% kobiet i 32% mężczyzn) gra na komputerze lub surfuje w internecie, 17% (22% kobiet i 12% mężczyzn) wysypia się i biernie wypoczywa, 10% (14% kobiet i 4% mężczyzn) czyta książki i publicystykę kulturalną, 9% (4% kobiet i 15% mężczyzn) uczestniczy w zajęciach sportowo-rekreacyjnych, 3% (4% kobiet i 1% mężczyzn) odwiedza kino, teatr, filharmonię, muzeum itp., 3% (5% kobiet i 2% mężczyzn) ogląda różne programy telewizyjne, 2% (2% kobiet i 2% mężczyzn) uczestniczy w praktykach religijnych, natomiast 8% (8% kobiet i 7% mężczyzn) respondentów udzieliło innej, własnej odpowiedzi.

Trzecie pytanie było następujące: czy uczestniczysz w czasie wolnym w aktywnych formach sportowych bądź turystycznych? Respondenci mieli za zadanie dokonanie wyboru jednej odpowiedzi spośród następujących: tak, raczej tak, raczej nie, nie. Z poddanych analizie danych wynika, że 42% respondentów (40% kobiet i 45% mężczyzn) zadeklarowało, że uczestniczy w czasie wolnym w aktywnych formach sportowych bądź turystycznych, 30% (32% kobiet i 28% mężczyzn), że raczej uczestniczy, 19% (20% kobiet i 19% mężczyzn), że raczej nie uczestniczy, natomiast 8% (8% kobiet i 8% mężczyzn), że nie uczestniczy.

Tab. 32. Analiza częstości odpowiedzi uczniów szkoły gimnazjalnej na pytania dotyczące ich zachowań w dziedzinie kultury fizycznej

Pytania z kwestionariusza ankiety	Kategorie odpowiedzi	N = 386	
		N	%
21. Czy w szkole uczestniczysz w pozalekcyjnych formach aktywności ruchowej?	Nie	257	67
	Tak	129	33
24. Jak najczęściej spędzasz swój czas wolny od zajęć obowiązkowych?	Wysypiam się, biernie wypoczywam	66	17
	Spotykam się ze znajomymi	104	27
	Gram na komputerze lub surfuję w Internecie	83	21
	Uczestniczę w zajęciach sportowo-rekreacyjnych	36	9
	Czytam książki, publicystykę kulturalną	37	10
	Uczestniczę w praktykach religijnych	7	2
	Oglądam różne programy telewizyjne	13	3
	Odwiedzam kino, teatr, filharmonię, muzeum itp.	10	3
25. Czy uczestniczysz w czasie wolnym w aktywnych formach sportowych bądź turystycznych?	Inaczej	30	8
	Tak	163	42
	Raczej tak	117	30
	Raczej nie	74	19
26. W której aktywności ruchowej w czasie wolnym uczestniczysz najczęściej?	Nie	32	8
	Piłka nożna	78	20
	Ćwiczenia na siłowni	37	10
	Fitness	31	8
	Pływanie	41	11
	Jazda na rowerze	73	19
	Bieganie	39	10
	Sporty walki	14	4
	Innej	73	18
27. Z jaką częstotliwością uczestniczysz w aktywności rekreacyjno-sportowej w czasie wolnym?	W ogóle nie uczestniczę	32	8
	Rzadko i niesystematycznie	93	24
	1 raz w tygodniu	50	13
	2 razy w tygodniu	76	20
	3 razy w tygodniu i więcej	135	35
28. W jakich formach zajęć rekreacyjno-sportowych w czasie wolnym obecnie uczestniczysz?	Sam/sama organizuję sobie aktywność fizyczną	172	45
	W aktywności organizowanej przez rodzinę	33	9
	W aktywności organizowanej przez szkołę	59	15
	W zajęciach klubu sportowego	54	14
	W zajęciach klubu fitness	24	6
	W zajęciach organizowanych przez inne organizacje	12	3
	Nie uczestniczę w żadnej aktywności ruchowej	32	8
29. Jak traktujesz swoje zdrowie?	Nie zajmuję się nim tak długo, dopóki nic mi nie dolega	157	41
	Systematycznie dbam o zdrowie oraz dążę do jego rozwoju	229	59
30. Czy oglądasz transmisje sportowe w telewizji?	Tak	133	34
	Raczej tak	108	28
	Raczej nie	77	20
	Nie	68	18
31. Jeżeli uczestniczysz w aktywności fizycznej, to czym przede wszystkim jest to uwarunkowane?	Zdrowotną koniecznością	40	10
	Odczuciem potrzeby organizmu	44	11
	Chęcią satysfakcji osobistej	103	27
	Chęcią poprawienia wyglądu	87	23
	Chęcią doświadczenia przyjemności	57	15
	Chęcią zdobycia rekordu	19	5
	Chęcią wywiązania się ze zobowiązań wobec Boga	9	2
	Chęcią utrzymania kontaktu z określonym gronem osób	12	3
32. Która bariera uczestnictwa w aktywności fizycznej jest w Twoim przypadku najważniejsza?	Innym	15	4
	Brak środków finansowych	18	5
	Brak sprzętu	17	4
	Brak miejsca, gdzie można ćwiczyć	43	11
	Brak czasu	126	33
	Jestem leniwy	93	24
	Zły stan zdrowia	28	7
	Brak odpowiedniego towarzystwa	22	6
	Zła organizacja ćwiczeń	9	2
Inna	30	8	

N – liczba respondentów

Podane w tabeli odsetki (%) zostały zaokrąglone do pełnych wartości.

Czwarte pytanie było następujące: w której aktywności ruchowej w czasie wolnym uczestniczysz najczęściej? Respondenci mieli za zadanie dokonanie wyboru jednej odpowiedzi spośród następujących: piłka nożna, ćwiczenia na siłowni, fitness, pływanie, jazda na rowerze, bieganie, sporty walki, innej. Z poddanych analizie danych empirycznych wynika, że 20% respondentów (10% kobiet i 32% mężczyzn) najczęściej wybiera piłkę nożną w czasie wolnym, 19% (19% kobiet i 19% mężczyzn) jazdę na rowerze, 11% (14% kobiet i 7% mężczyzn) pływanie, 10% (12% kobiet i 8% mężczyzn) bieganie, 10% (11% kobiet i 8% mężczyzn) siłownię, 8% (12% kobiet i 3% mężczyzn) fitness, 4% (2% kobiet i 5% mężczyzn) sporty walki, natomiast 18% (20% kobiet i 18% mężczyzn) udzieliło własnej odpowiedzi, spoza kafeterii pytania.

Piąte z zadanych pytań brzmiało, z jaką częstotliwością uczestniczysz w aktywności rekreacyjno-sportowej w czasie wolnym? Respondenci mieli za zadanie dokonanie wyboru jednej odpowiedzi spośród następujących: w ogóle nie uczestniczę, rzadko i niesystematycznie, 1 raz w tygodniu, 2 razy w tygodniu, 3 razy w tygodniu i więcej. Z poddanych analizie danych empirycznych wynika, że 35% (29% kobiet i 42% mężczyzn) respondentów zadeklarowało uczestnictwo w aktywności sportowo-rekreacyjnej w czasie wolnym 3 razy w tygodniu i więcej, 24% (28% kobiet i 20% mężczyzn), że uczestniczy rzadko i niesystematycznie, 20% (21% kobiet i 18% mężczyzn), że uczestniczy 2 razy w tygodniu, 13% (13% kobiet i 13% mężczyzn), że 1 raz w tygodniu, natomiast 8% (9% kobiet i 7% mężczyzn), że w ogóle nie uczestniczy.

Szóste pytanie było następujące: w jakich formach zajęć rekreacyjno-sportowych w czasie wolnym obecnie uczestniczysz? Respondenci mieli za zadanie dokonanie wyboru jednej odpowiedzi spośród następujących: sam/sama organizuję sobie aktywność fizyczną, w aktywności organizowanej przez rodzinę, w aktywności organizowanej przez szkołę, w zajęciach klubu sportowego, w zajęciach klubu fitness, w zajęciach organizowanych przez inne organizacje, nie uczestniczę w żadnej aktywności ruchowej. Z poddanych analizie danych wynika, że 45% (46% kobiet i 42% mężczyzn) sami sobie organizują zajęcia rekreacyjno-sportowe w czasie wolnym, 15% (17% kobiet i 14% mężczyzn) uczestniczy w aktywności organizowanej przez szkołę, 14% (8% kobiet i 21% mężczyzn) w zajęciach organizowanych przez klub sportowy, 9% (10% kobiet i 7% mężczyzn) uczestniczy w aktywności organizowanej przez rodzinę, 6% (8% kobiet i 4% mężczyzn) organizowanych przez klub fitness, 3% (3% kobiet i 3% mężczyzn) uczestniczy w zajęciach organizowanych przez inne organizacje, natomiast 8% zadeklarowało (8% kobiet i 9% mężczyzn), że w ogóle nie uczestniczy w aktywności ruchowej.

Siódme z zadanych pytań brzmiało, jak traktujesz swoje zdrowie? Respondenci mieli za zadanie dokonanie wyboru jednej odpowiedzi spośród następujących: nie zajmuję się nim tak długo, dopóki nic mi nie dolega, systematycznie dbam o zdrowie oraz dążę do jego rozwoju. Z analizy zebranych danych empirycznych wynika, że 59% badanych (62% kobiet i 56% mężczyzn) zadeklarowało, że systematycznie dba o zdrowie oraz dąży do jego rozwoju, natomiast 41% (38% kobiet i 44% mężczyzn), że nie zajmuje się nim tak długo, dopóki nic im nie dolega.

Ósme z zadanych pytań brzmiało, czy oglądasz transmisje sportowe w telewizji? Respondenci mieli za zadanie dokonanie wyboru jednej odpowiedzi spośród następujących: tak, raczej tak, raczej nie, nie. Z analizy zebranych danych wynika, że 34% (28% kobiet i 41% mężczyzn) ogląda transmisje sportowe w telewizji, 28% (28% kobiet i 27% mężczyzn), że raczej ogląda, 20% (22% kobiet i 18% mężczyzn), że raczej nie ogląda i 18% (21% kobiet i 14% mężczyzn), że nie ogląda.

Dziewiąte z zadanych pytań brzmiało, jeżeli uczestniczysz w aktywności fizycznej, to czym przede wszystkim jest to uwarunkowane? Respondenci mieli za zadanie dokonanie wyboru jednej odpowiedzi spośród następujących: zdrowotną koniecznością, odczuciem potrzeby organizmu, chęcią satysfakcji osobistej, chęcią poprawienia wyglądu, chęcią doświadczenia przyjemności, chęcią zdobycia rekordu, chęcią wywiązania się ze zobowiązań wobec Boga, chęcią utrzymania kontaktu z określonym gronem osób, czym innym. Z analizy zebranych danych empirycznych wynika, że 27% badanych (27% kobiet i 26% mężczyzn) zadeklarowało, że podstawowym motywem uczestnictwa w aktywności fizycznej jest potrzeba satysfakcji osobistej, 23% (26% kobiet i 18% mężczyzn), że tym motywem jest chęć poprawienia wyglądu, 15% (14% kobiet i 16% mężczyzn), że chęcią doświadczenia przyjemności, 11% (11% kobiet i 12% mężczyzn), że odczuciem potrzeby organizmu, 10% (9% kobiet i 12% mężczyzn), że zdrowotną koniecznością, 5% (4% kobiet i 6% mężczyzn), że chęcią zdobycia rekordu, 3% (3% kobiet i 3% mężczyzn), że chęcią utrzymania kontaktu z określonym gronem osób, 2% (4% kobiet i 1% mężczyzn), że chęcią wywiązania się ze zobowiązań wobec Boga. Odpowiedzi innej, spoza kafeterii pytania, udzieliło 4% respondentów, w tym 2% kobiet i 6% mężczyzn.

Tab. 33. Analiza częstości odpowiedzi uczniów szkoły gimnazjalnej na pytania dotyczące ich zachowań w dziedzinie kultury fizycznej z podziałem na płeć

Pytania z kwestionariusza ankiety	Kategorie odpowiedzi	N = 386			
		Kobiety N = 207		Mężczyźni N = 179	
		N	%	N	%
21. Czy w szkole uczestniczysz w pozalekcyjnych formach aktywności ruchowej?	Nie	152	73	105	59
	Tak	55	27	74	41
24. Jak najczęściej spędzasz swój czas wolny od zajęć obowiązkowych?	Wysypiam się, biernie wypoczywam	45	22	21	12
	Spotykam się ze znajomymi	59	29	45	25
	Gram na komputerze lub surfuję w Internecie	25	12	58	32
	Uczestniczę w zajęciach sportowo-rekreacyjnych	9	4	27	15
	Czytam książki, publicystykę kulturalną	30	14	7	4
	Uczestniczę w praktykach religijnych	4	2	3	2
	Oglądam różne programy telewizyjne	10	5	3	2
	Odwiedzam kino, teatr, filharmonię, muzeum itp.	9	4	1	1
25. Czy uczestniczysz w czasie wolnym w aktywnych formach sportowych bądź turystycznych?	Inaczej	16	8	14	7
	Tak	82	40	81	45
	Raczej tak	67	32	50	28
	Raczej nie	41	20	33	19
26. W której aktywności ruchowej w czasie wolnym uczestniczysz najczęściej?	Nie	17	8	15	8
	Piłka nożna	20	10	58	32
	Ćwiczenia na siłowni	22	11	15	8
	Fitness	25	12	6	3
	Pływanie	28	14	13	7
	Jazda na rowerze	40	19	33	19
	Bieganie	25	12	14	8
	Sporty walki	5	2	9	5
27. Z jaką częstotliwością uczestniczysz w aktywności rekreacyjno-sportowej w czasie wolnym?	Innej	42	20	31	18
	W ogóle nie uczestniczę	19	9	13	7
	Rzadko i niesystematycznie	58	28	35	20
	1 raz w tygodniu	26	13	24	13
28. W jakich formach zajęć rekreacyjno-sportowych w czasie wolnym obecnie uczestniczysz?	2 razy w tygodniu	44	21	32	18
	3 razy w tygodniu i więcej	60	29	75	42
	Sam/sama organizuję sobie aktywność fizyczną	96	46	76	42
	W aktywności organizowanej przez rodzinę	21	10	12	7
	W aktywności organizowanej przez szkołę	34	17	25	14
	W zajęciach klubu sportowego	16	8	38	21
	W zajęciach klubu fitness	17	8	7	4
	W zajęciach organizowanych przez inne organizacje	7	3	5	3
29. Jak traktujesz swoje zdrowie?	Nie uczestniczę w żadnej aktywności ruchowej	16	8	16	9
	Nie zajmuję się nim tak długo, dopóki nic mi nie dolega	79	38	78	44
	Systematycznie dbam o zdrowie oraz dążę do jego rozwoju	128	62	101	56
30. Czy oglądasz transmisje sportowe w telewizji?	Tak	59	28	74	41
	Raczej tak	59	28	49	27
	Raczej nie	45	22	32	18
	Nie	44	21	24	14
31. Jeżeli uczestniczysz w aktywności fizycznej, to czym przede wszystkim jest to uwarunkowane?	Zdrowotną koniecznością	18	9	22	12
	Odczuciem potrzeby organizmu	23	11	21	12
	Chęcią satysfakcji osobistej	56	27	47	26
	Chęcią poprawienia wyglądu	54	26	33	18
	Chęcią doświadczenia przyjemności	29	14	28	16
	Chęcią zdobycia rekordu	8	4	11	6
	Chęcią wywiązania się ze zobowiązań wobec Boga	8	4	1	1
	Chęcią utrzymania kontaktu z określonym gronem osób	7	3	5	3
32. Która bariera uczestnictwa w aktywności fizycznej jest w Twoim przypadku najważniejsza?	Innym	4	2	11	6
	Brak środków finansowych	11	5	7	4
	Brak sprzętu	7	3	10	6
	Brak miejsca, gdzie można ćwiczyć	25	12	18	10
	Brak czasu	69	33	57	32
	Jestem leniwy	59	29	34	19
	Zły stan zdrowia	13	6	15	8
	Brak odpowiedniego towarzystwa	7	3	15	8
Inna	Zła organizacja ćwiczeń	5	3	4	2
	Inna	11	6	19	11

N – liczba respondentów

Podane w tabeli odsetki (%) zostały zaokrąglone do pełnych wartości.

Dziesiąte z zadanych pytań brzmiało, która bariera uczestnictwa w aktywności fizycznej jest w Twoim przypadku najważniejsza? Respondenci mieli za zadanie dokonanie wyboru jednej odpowiedzi spośród następujących: brak środków finansowych, brak sprzętu, brak miejsca, gdzie można ćwiczyć, brak czasu, jestem leniwy, zły stan zdrowia, brak odpowiedniego towarzystwa, zła organizacja ćwiczeń, inna. Z analizy zebranych danych wynika, że 33% (33% kobiet i 32% mężczyzn) zadeklarowało, że podstawową barierą uczestnictwa w aktywności fizycznej jest brak czasu, 24% (29% kobiet i 19% mężczyzn), że są leniwi, 11% (12% kobiet i 10% mężczyzn), że brak miejsca, gdzie można ćwiczyć, 7% (6% kobiet i 8% mężczyzn), że zły stan zdrowia, 6% (3% kobiet i 8% mężczyzn), że brak odpowiedniego towarzystwa, 5% (5% kobiet i 4% mężczyzn), że brak środków finansowych, 4% (3% kobiet i 6% mężczyzn), brak sprzętu, 2% (3% kobiet i 2% mężczyzn), że zła organizacja ćwiczeń, natomiast inne bariery wskazało 8% respondentów, w tym 6% kobiet i 11% mężczyzn.

8.3. Zachowania młodzieży katolickiej w dziedzinie kultury fizycznej na poziomie liceum

Pierwsze z zadanych pytań brzmiało, czy w szkole uczestniczysz w pozalekcyjnych formach aktywności ruchowej? Respondenci mieli za zadanie dokonanie wyboru jednej odpowiedzi spośród następujących: nie, tak. Z zebranych i poddanych analizie danych empirycznych wynika, że 70% respondentów (81% kobiet i 54% mężczyzn) nie uczestniczy w pozalekcyjnych formach aktywności ruchowej, natomiast 30% (19% kobiet i 46% mężczyzn) zadeklarowało uczestnictwo w takich zajęciach.

Drugie z zadanych pytań brzmiało, jak najczęściej spędzasz swój czas wolny od zajęć obowiązkowych? Respondenci mieli za zadanie dokonanie wyboru jednej odpowiedzi spośród następujących: wysypiam się, biernie wypoczywam, spotykam się ze znajomymi, gram na komputerze lub surfuję w internecie, uczestniczę w zajęciach sportowo-rekreacyjnych, czytam książki, publicystykę kulturalną, uczestniczę w praktykach religijnych, oglądam różne programy telewizyjne, odwiedzam kino, teatr, filharmonię, muzeum itp., inaczej. Z analizy danych wynika, że 26% badanych (33% kobiet i 16% mężczyzn) najczęściej spędza swój czas wolny od zajęć obowiązkowych spotykając się ze znajomymi, 23% (24% kobiet i 20% mężczyzn) wysypia się i biernie wypoczywa, 10% (3% kobiet i 20% mężczyzn) gra na komputerze lub surfuje w internecie, 9% (7% kobiet i 12%

mężczyzn) uczestniczy w praktykach religijnych, 8% (10% kobiet i 7% mężczyzn) czyta książki i publicystkę kulturalną, 7% (6% kobiet i 9% mężczyzn) uczestniczy w zajęciach sportowo-rekreacyjnych, 5% (6% kobiet i 3% mężczyzn) ogląda różne programy telewizyjne, 1% (1% kobiet i 1% mężczyzn) odwiedza kino, teatr, filharmonię, muzeum itp., natomiast 11% (10% kobiet i 12% mężczyzn) respondentów udzieliło innej, własnej odpowiedzi.

Trzecie pytanie było następujące: czy uczestniczysz w czasie wolnym w aktywnych formach sportowych bądź turystycznych? Respondenci mieli za zadanie dokonanie wyboru jednej odpowiedzi spośród następujących: tak, raczej tak, raczej nie, nie. Z poddanych analizie danych wynika, że 39% respondentów (33% kobiet i 47% mężczyzn) zadeklarowało, że uczestniczy w czasie wolnym w aktywnych formach sportowych bądź turystycznych, 35% (36% kobiet i 33% mężczyzn), że raczej uczestniczy, 18% (22% kobiet i 12% mężczyzn), że raczej nie uczestniczy, natomiast 8% (9% kobiet i 8% mężczyzn), że nie uczestniczy.

Czwarte pytanie było następujące: w której aktywności ruchowej w czasie wolnym uczestniczysz najczęściej? Respondenci mieli za zadanie dokonanie wyboru jednej odpowiedzi spośród następujących: piłka nożna, ćwiczenia na siłowni, fitness, pływanie, jazda na rowerze, bieganie, sporty walki, innej. Z poddanych analizie danych empirycznych wynika, że 20% respondentów (20% kobiet i 19% mężczyzn) najczęściej wybiera jazdę na rowerze w czasie wolnym, 14% (23% kobiet i 0% mężczyzn) fitness, 14% (19% kobiet i 7% mężczyzn) bieganie, 12% (13% kobiet i 10% mężczyzn) pływanie, 11% (4% kobiet i 21% mężczyzn) piłkę nożną, 10% (6% kobiet i 15% mężczyzn) siłownię, 6% (3% kobiet i 11% mężczyzn) sporty walki, natomiast 13% (12% kobiet i 17% mężczyzn) udzieliło własnej odpowiedzi, spoza kafeterii pytania.

Piąte z zadanych pytań brzmiało, z jaką częstotliwością uczestniczysz w aktywności rekreacyjno-sportowej w czasie wolnym? Respondenci mieli za zadanie dokonanie wyboru jednej odpowiedzi spośród następujących: w ogóle nie uczestniczę, rzadko i niesystematycznie, 1 raz w tygodniu, 2 razy w tygodniu, 3 razy w tygodniu i więcej. Z poddanych analizie danych empirycznych wynika, że 30% (25% kobiet i 37% mężczyzn) respondentów zadeklarowało uczestnictwo w aktywności sportowo-rekreacyjnej w czasie wolnym 3 razy w tygodniu i więcej, 27% (31% kobiet i 20% mężczyzn), że uczestniczy rzadko i niesystematycznie, 23% (24% kobiet i 22% mężczyzn), że uczestniczy 2 razy w tygodniu, 15% (14% kobiet i 17% mężczyzn), że 1 raz w tygodniu, natomiast 5% (6% kobiet i 4% mężczyzn), że w ogóle nie uczestniczy.

Tab. 34. Analiza częstości odpowiedzi uczniów szkoły licealnej na pytania dotyczące ich zachowań w dziedzinie kultury fizycznej

Pytania z kwestionariusza ankiety	Kategorie odpowiedzi	N = 225	
		N	%
21. Czy w szkole uczestniczysz w pozalekcyjnych formach aktywności ruchowej?	Nie	157	70
	Tak	68	30
24. Jak najczęściej spędzasz swój czas wolny od zajęć obowiązkowych?	Wysypiam się, biernie wypoczywam	51	23
	Spotykam się ze znajomymi	59	26
	Gram na komputerze lub surfuję w Internecie	22	10
	Uczestniczę w zajęciach sportowo-rekreacyjnych	17	7
	Czytam książki, publicystykę kulturalną	19	8
	Uczestniczę w praktykach religijnych	20	9
	Oglądam różne programy telewizyjne	11	5
	Odwiedzam kino, teatr, filharmonię, muzeum itp.	2	1
25. Czy uczestniczysz w czasie wolnym w aktywnych formach sportowych bądź turystycznych?	Inaczej	24	11
	Tak	87	39
	Raczej tak	79	35
	Raczej nie	40	18
26. W której aktywności ruchowej w czasie wolnym uczestniczysz najczęściej?	Nie	19	8
	Piłka nożna	25	11
	Ćwiczenia na siłowni	22	10
	Fitness	31	14
	Pływanie	26	12
	Jazda na rowerze	44	20
	Bieganie	31	14
	Sporty walki	14	6
	Innej	32	13
27. Z jaką częstotliwością uczestniczysz w aktywności rekreacyjno-sportowej w czasie wolnym?	W ogóle nie uczestniczę	12	5
	Rzadko i niesystematycznie	60	27
	1 raz w tygodniu	34	15
	2 razy w tygodniu	52	23
	3 razy w tygodniu i więcej	67	30
28. W jakich formach zajęć rekreacyjno-sportowych w czasie wolnym obecnie uczestniczysz?	Sam/sama organizuję sobie aktywność fizyczną	116	52
	W aktywności organizowanej przez rodzinę	12	5
	W aktywności organizowanej przez szkołę	29	13
	W zajęciach klubu sportowego	24	11
	W zajęciach klubu fitness	16	7
	W zajęciach organizowanych przez inne organizacje	11	5
	Nie uczestniczę w żadnej aktywności ruchowej	17	7
29. Jak traktujesz swoje zdrowie?	Nie zajmuję się nim tak długo, dopóki nic mi nie dolega	95	42
	Systematycznie dbam o zdrowie oraz dążę do jego rozwoju	130	58
30. Czy oglądasz transmisje sportowe w telewizji?	Tak	69	31
	Raczej tak	42	19
	Raczej nie	54	24
	Nie	60	26
31. Jeżeli uczestniczysz w aktywności fizycznej, to czym przede wszystkim jest to uwarunkowane?	Zdrowotną koniecznością	14	6
	Odczuciem potrzeby organizmu	38	16
	Chęcią satysfakcji osobistej	67	30
	Chęcią poprawienia wyglądu	34	15
	Chęcią doświadczenia przyjemności	33	15
	Chęcią zdobycia rekordu	4	2
	Chęcią wywiązania się ze zobowiązań wobec Boga	20	9
	Chęcią utrzymania kontaktu z określonym gronem osób	6	3
	Innym	9	4
32. Która bariera uczestnictwa w aktywności fizycznej jest w Twoim przypadku najważniejsza?	Brak środków finansowych	20	9
	Brak sprzętu	7	3
	Brak miejsca, gdzie można ćwiczyć	13	6
	Brak czasu	63	28
	Jestem leniwy	65	29
	Zły stan zdrowia	16	7
	Brak odpowiedniego towarzystwa	22	10
	Zła organizacja ćwiczeń	6	2
	Inna	13	6

N – liczba respondentów

Podane w tabeli odsetki (%) zostały zaokrąglone do pełnych wartości.

Szóste pytanie było następujące: w jakich formach zajęć rekreacyjno-sportowych w czasie wolnym obecnie uczestniczysz? Respondenci mieli za zadanie dokonanie wyboru jednej odpowiedzi spośród następujących: sam/sama organizuję sobie aktywność fizyczną, w aktywności organizowanej przez rodzinę, w aktywności organizowanej przez szkołę, w zajęciach klubu sportowego, w zajęciach klubu fitness, w zajęciach organizowanych przez inne organizacje, nie uczestniczę w żadnej aktywności ruchowej. Z poddanych analizie danych wynika, że 52% (55% kobiet i 47% mężczyzn) sami sobie organizują zajęcia rekreacyjno-sportowe w czasie wolnym, 13% (11% kobiet i 15% mężczyzn) uczestniczy w aktywności organizowanej przez szkołę, 11% (9% kobiet i 13% mężczyzn) w zajęciach organizowanych przez klub sportowy, 7% (10% kobiet i 2% mężczyzn) organizowanych przez klub fitness, 5% (5% kobiet i 4% mężczyzn) uczestniczy w aktywności organizowanej przez rodzinę, 5% (4% kobiet i 7% mężczyzn) uczestniczy w zajęciach organizowanych przez inne organizacje, natomiast 7% zadeklarowało (7% kobiet i 8% mężczyzn), że w ogóle nie uczestniczy w aktywności ruchowej.

Siódme z zadanych pytań brzmiało, jak traktujesz swoje zdrowie? Respondenci mieli za zadanie dokonanie wyboru jednej odpowiedzi spośród następujących: nie zajmuję się nim tak długo, dopóki nic mi nie dolega, systematycznie dbam o zdrowie oraz dążę do jego rozwoju. Z analizy zebranych danych empirycznych wynika, że 58% badanych (57% kobiet i 59% mężczyzn) zadeklarowało, że systematycznie dba o zdrowie oraz dąży do jego rozwoju, natomiast 42% (43% kobiet i 41% mężczyzn), że nie zajmuje się nim tak długo, dopóki nic im nie dolega.

Ósme z zadanych pytań brzmiało, czy oglądasz transmisje sportowe w telewizji? Respondenci mieli za zadanie dokonanie wyboru jednej odpowiedzi spośród następujących: tak, raczej tak, raczej nie, nie. Z analizy zebranych danych wynika, że 31% (26% kobiet i 39% mężczyzn) ogląda transmisje sportowe w telewizji, 26% (28% kobiet i 24% mężczyzn), że nie ogląda, 24% (23% kobiet i 25% mężczyzn), że raczej nie ogląda i 19% (23% kobiet i 12% mężczyzn), że raczej ogląda.

Tab. 35. Analiza częstości odpowiedzi uczniów szkoły licealnej na pytania dotyczące ich zachowań w dziedzinie kultury fizycznej z podziałem na płeć

Pytania z kwestionariusza ankiety	Kategorie odpowiedzi	N = 225			
		Kobiety N = 134		Mężczyźni N = 91	
		N	%	N	%
21. Czy w szkole uczestniczysz w pozalekcyjnych formach aktywności ruchowej?	Nie	108	81	49	54
	Tak	26	19	42	46
24. Jak najczęściej spędzasz swój czas wolny od zajęć obowiązkowych?	Wysypiam się, biernie wypoczywam	33	24	18	20
	Spotykam się ze znajomymi	44	33	15	16
	Gram na komputerze lub surfuję w Internecie	4	3	18	20
	Uczestniczę w zajęciach sportowo-rekreacyjnych	9	6	8	9
	Czytam książki, publicystykę kulturalną	13	10	6	7
	Uczestniczę w praktykach religijnych	9	7	11	12
	Oglądam różne programy telewizyjne	8	6	3	3
	Odwiedzam kino, teatr, filharmonię, muzeum itp.	1	1	1	1
25. Czy uczestniczysz w czasie wolnym w aktywnych formach sportowych bądź turystycznych?	Inaczej	13	10	11	12
	Tak	44	33	43	47
	Raczej tak	49	36	30	33
	Raczej nie	29	22	11	12
26. W której aktywności ruchowej w czasie wolnym uczestniczysz najczęściej?	Nie	12	9	7	8
	Piłka nożna	6	4	19	21
	Ćwiczenia na siłowni	8	6	14	15
	Fitness	31	23	0	0
	Pływanie	17	13	9	10
	Jazda na rowerze	27	20	17	19
	Bieganie	25	19	6	7
	Sporty walki	4	3	10	11
27. Z jaką częstotliwością uczestniczysz w aktywności rekreacyjno-sportowej w czasie wolnym?	Innej	16	12	16	17
	W ogóle nie uczestniczę	8	6	4	4
	Rzadko i niesystematycznie	42	31	18	20
	1 raz w tygodniu	19	14	15	17
	2 razy w tygodniu	32	24	20	22
28. W jakich formach zajęć rekreacyjno-sportowych w czasie wolnym obecnie uczestniczysz?	3 razy w tygodniu i więcej	33	25	34	37
	Sam/sama organizuję sobie aktywność fizyczną	73	55	43	47
	W aktywności organizowanej przez rodzinę	5	4	7	8
	W aktywności organizowanej przez szkołę	15	11	14	15
	W zajęciach klubu sportowego	12	9	12	13
	W zajęciach klubu fitness	14	10	2	2
	W zajęciach organizowanych przez inne organizacje,	5	4	6	7
Nie uczestniczę w żadnej aktywności ruchowej	10	7	7	8	
29. Jak traktujesz swoje zdrowie?	Nie zajmuję się nim tak długo, dopóki nic mi nie dolega	58	43	37	41
	Systematycznie dbam o zdrowie oraz dążę do jego rozwoju	76	57	54	59
30. Czy oglądasz transmisje sportowe w telewizji?	Tak	34	26	35	39
	Raczej tak	31	23	11	12
	Raczej nie	31	23	23	25
	Nie	38	28	22	24
31. Jeżeli uczestniczysz w aktywności fizycznej, to czym przede wszystkim jest to uwarunkowane?	Zdrowotną koniecznością	9	7	5	5
	Odczuciem potrzeby organizmu	20	15	18	20
	Chęcią satysfakcji osobistej	39	29	28	31
	Chęcią poprawienia wyglądu	27	20	7	8
	Chęcią doświadczenia przyjemności	16	12	17	19
	Chęcią zdobycia rekordu	2	1	2	2
	Chęcią wywiązania się ze zobowiązań wobec Boga	12	9	8	9
	Chęcią utrzymania kontaktu z określonym gronem osób	4	3	2	2
32. Która bariera uczestnictwa w aktywności fizycznej jest w Twoim przypadku najważniejsza?	Innym	5	4	4	4
	Brak środków finansowych	13	10	7	8
	Brak sprzętu	4	3	3	3
	Brak miejsca, gdzie można ćwiczyć	7	5	6	6
	Brak czasu	39	29	24	26
	Jestem leniwy	38	28	27	30
	Zły stan zdrowia	9	7	7	8
	Brak odpowiedniego towarzystwa	15	11	7	8
	Zła organizacja ćwiczeń	4	3	2	2
Inna	5	4	8	9	

N – liczba respondentów

Podane w tabeli odsetki (%) zostały zaokrąglone do pełnych wartości.

Dziewiąte z zadanych pytań brzmiało, jeżeli uczestniczysz w aktywności fizycznej, to czym przede wszystkim jest to uwarunkowane? Respondenci mieli za zadanie dokonanie wyboru jednej odpowiedzi spośród następujących: zdrowotną koniecznością, odczuciem potrzeby organizmu, chęcią satysfakcji osobistej, chęcią poprawienia wyglądu, chęcią doświadczenia przyjemności, chęcią zdobycia rekordu, chęcią wywiązania się ze zobowiązań wobec Boga, chęcią utrzymania kontaktu z określonym gronem osób, czym innym. Z analizy zebranych danych empirycznych wynika, że 30% badanych (29% kobiet i 31% mężczyzn) zadeklarowało, że podstawowym motywem uczestnictwa w aktywności fizycznej jest potrzeba satysfakcji osobistej, 16% (15% kobiet i 20% mężczyzn), że tym motywem jest odczucie potrzeby organizmu, 15% (20% kobiet i 8% mężczyzn) chęcią poprawienia wyglądu, 15% (12% kobiet i 19% mężczyzn), że chęcią doświadczenia przyjemności, 9% (9% kobiet i 9% mężczyzn), że chęcią wywiązania się ze zobowiązań wobec Boga, 6% (7% kobiet i 5% mężczyzn), że zdrowotną koniecznością, 3% (3% kobiet i 2% mężczyzn), że chęcią utrzymania kontaktu z określonym gronem osób, 2% (1% kobiet i 2% mężczyzn) chęcią zdobycia rekordu. Odpowiedzi innej, spoza kafeterii pytania, udzieliło 4% respondentów, w tym 4% kobiet i 4% mężczyzn.

Dziesiąte z zadanych pytań brzmiało, która bariera uczestnictwa w aktywności fizycznej jest w Twoim przypadku najważniejsza? Respondenci mieli za zadanie dokonanie wyboru jednej odpowiedzi spośród następujących: brak środków finansowych, brak sprzętu, brak miejsca, gdzie można ćwiczyć, brak czasu, jestem leniwy, zły stan zdrowia, brak odpowiedniego towarzystwa, zła organizacja ćwiczeń, inna. Z analizy zebranych danych wynika, że 29% (28% kobiet i 30% mężczyzn) zadeklarowało, że podstawową barierą uczestnictwa w aktywności fizycznej jest ich lenistwo, 28% (29% kobiet i 26% mężczyzn) brak czasu, 10% (11% kobiet i 8% mężczyzn) brak odpowiedniego towarzystwa, 9% (10% kobiet i 8% mężczyzn), że brak środków finansowych, 7% (7% kobiet i 8% mężczyzn), że zły stan zdrowia, 6% (5% kobiet i 6% mężczyzn) miejsca, gdzie można ćwiczyć, 3% (3% kobiet i 3% mężczyzn) brak sprzętu, 2% (3% kobiet i 2% mężczyzn) zła organizacja ćwiczeń, natomiast inne bariery wskazało 6% respondentów, w tym 4% kobiet i 9% mężczyzn.

8.4. Różnice dotyczące stosunku emocjonalnego młodzieży katolickiej wobec kultury fizycznej na różnych poziomach edukacji (szkoła podstawowa, gimnazjum, liceum)

Dążąc do uzyskanie odpowiedzi na temat różnic w zakresie zachowań młodzieży katolickiej na różnych poziomach edukacji (szkoła podstawowa, gimnazjum, liceum) w dziedzinie kultury fizycznej, dokonano zestawienia udzielonych odpowiedzi, które zostały przedstawione w sposób szczegółowy dla każdego poziomu edukacji w podrozdziałach 8.1. (szkoła podstawowa), 8.2. (gimnazjum), 8.3. (liceum).

Pierwsze z zadanych pytań brzmiało, czy w szkole uczestniczysz w pozalekcyjnych formach aktywności ruchowej? Respondenci mieli za zadanie dokonanie wyboru jednej odpowiedzi spośród następujących: nie, tak. Z zebranych i poddanych analizie danych empirycznych wynika, że 56% uczniów szkoły podstawowej, 67% gimnazjalistów i 70% licealistów nie uczestniczy w szkole w pozalekcyjnych formach aktywności ruchowej, natomiast 44% uczniów szkoły podstawowej, 33% gimnazjalistów i 30% licealistów uczestniczy w takich zajęciach.

Analiza statystyczna wykonana za pomocą testu niezależności chi kwadrat wykazała, że przedstawione różnice są istotne statystycznie ($p = 0,012$) (tab. 36).

Tab. 36. Badani ze względu na uczestnictwo w pozalekcyjnych formach aktywności ruchowej z podziałem na poziom edukacji

21. Czy w szkole uczestniczysz w pozalekcyjnych formach aktywności ruchowej?		Szkoła		
		Podstawowa	Gimnazjum	Liceum
Nie	<i>N</i>	95	257	157
	%	56	67	70
Tak	<i>N</i>	75	129	68
	%	44	33	30
Test niezależności chi kwadrat		$\chi^2 = 8,90; p = 0,012$		

N – liczba respondentów

Podane w tabeli odsetki (%) zostały zaokrąglone do pełnych wartości.

Drugie z zadanych pytań brzmiało, jak najczęściej spędzasz swój czas wolny od zajęć obowiązkowych? Respondenci mieli za zadanie dokonanie wyboru jednej odpowiedzi spośród następujących: wysypiam się, biernie wypoczywam, spotykam się ze znajomymi, gram na komputerze lub surfuję w internecie, uczestniczę w zajęciach sportowo-rekreacyjnych, czytam książki, publicystykę kulturalną, uczestniczę w praktykach religijnych, oglądam różne programy telewizyjne, odwiedzam kino, teatr, filharmonię, muzeum itp., inaczej. Z analizy danych wynika, że 39% uczniów szkoły podstawowej, 27% gimnazjalistów i 26% licealistów najczęściej spędza swój czas wolny od zajęć

obowiązkowych spotykając się ze znajomymi, 22% uczniów szkoły podstawowej, 22% gimnazjalistów i 10% licealistów gra na komputerze lub surfuje w internecie, 11% uczniów szkoły podstawowej, 9% gimnazjalistów i 8% licealistów uczestniczy w zajęciach sportowo-rekreacyjnych, 10% uczniów szkoły podstawowej, 17% gimnazjalistów i 23% licealistów wysypia się i biernie wypoczywa, 7% uczniów szkoły podstawowej, 3% gimnazjalistów i 5% licealistów ogląda różne programy telewizyjne, 4% uczniów szkoły podstawowej, 10% gimnazjalistów i 8% licealistów czyta książki i publicystykę kulturalną, 1% uczniów szkoły podstawowej, 3% gimnazjalistów i 1% licealistów odwiedza kino, teatr, filharmonię, muzeum itp., 1% uczniów szkoły podstawowej, 2% gimnazjalistów i 9% licealistów uczestniczy w praktykach religijnych, natomiast 5% uczniów szkoły podstawowej, 8% gimnazjalistów i 11% licealistów udzieliło innej, własnej odpowiedzi.

Analiza statystyczna wykonana za pomocą testu niezależności chi kwadrat wykazała, że przedstawione różnice są istotne statystycznie ($p < 0,001$) (tab. 37).

Tab. 37. Badani ze względu na najczęstszy sposób spędzania czasu wolnego od zajęć obowiązkowych z podziałem na poziom edukacji

24. Jak najczęściej spędzasz swój czas wolny od zajęć obowiązkowych?		Szkoła		
		Podstawowa	Gimnazjum	Liceum
Wysypiam się, biernie wypoczywam	<i>N</i>	17	66	51
	%	10	17	23
Spotykam się ze znajomymi	<i>N</i>	67	104	59
	%	39	27	26
Gram na komputerze lub surfuję w Internecie	<i>N</i>	37	83	22
	%	22	22	10
Uczestniczę w zajęciach sportowo-rekreacyjnych	<i>N</i>	19	36	17
	%	11	9	8
Czytam książki, publicystykę kulturalną	<i>N</i>	6	37	19
	%	4	10	8
Uczestniczę w praktykach religijnych	<i>N</i>	2	7	20
	%	1	2	9
Oglądam różne programy telewizyjne	<i>N</i>	11	13	11
	%	7	3	5
Odwiedzam kino, teatr, filharmonię, muzeum itp.	<i>N</i>	2	10	2
	%	1	3	1
Inaczej	<i>N</i>	9	30	24
	%	5	8	11
Test niezależności chi kwadrat		$\chi^2 = 67,51; p < 0,001$		

N – liczba respondentów

Podane w tabeli odsetki (%) zostały zaokrąglone do pełnych wartości.

Trzecie pytanie było następujące: czy uczestniczysz w czasie wolnym w aktywnych formach sportowych bądź turystycznych? Respondenci mieli za zadanie dokonanie wyboru jednej odpowiedzi spośród następujących: tak, raczej tak, raczej nie, nie. Z poddanych analizie danych wynika, że 59% uczniów szkoły podstawowej, 42% gimnazjalistów i 39% licealistów uczestniczy w czasie wolnym w aktywnych formach sportowych bądź turystycznych, 25% uczniów szkoły podstawowej, 30% gimnazjalistów i 35% licealistów

raczej uczestniczy, 12% uczniów szkoły podstawowej, 19% gimnazjalistów i 18% licealistów raczej nie uczestniczy, natomiast, 5% uczniów szkoły podstawowej, 8% gimnazjalistów i 8% licealistów nie uczestniczy.

Analiza statystyczna wykonana za pomocą testu niezależności chi kwadrat wykazała, że przedstawione różnice są istotne statystycznie ($p = 0,003$) (tab. 38).

Tab. 38. Badani ze względu na uczestnictwo w czasie wolnym w aktywnych formach sportowych bądź turystycznych z podziałem na poziom edukacji

25. Czy uczestniczysz w czasie wolnym w aktywnych formach sportowych bądź turystycznych?		Szkoła		
		Podstawowa	Gimnazjum	Liceum
Tak	<i>N</i>	100	163	87
	%	59	42	39
Raczej tak	<i>N</i>	42	117	79
	%	25	30	35
Raczej nie	<i>N</i>	20	74	40
	%	12	19	18
Nie	<i>N</i>	8	32	19
	%	5	8	8
Test niezależności chi kwadrat		$\chi^2 = 19,55; p = 0,003$		

N – liczba respondentów

Podane w tabeli odsetki (%) zostały zaokrąglone do pełnych wartości.

Czwarte pytanie było następujące: w której aktywności ruchowej w czasie wolnym uczestniczysz najczęściej? Respondenci mieli za zadanie dokonanie wyboru jednej odpowiedzi spośród następujących: piłka nożna, ćwiczenia na siłowni, fitness, pływanie, jazda na rowerze, bieganie, sporty walki, innej. Z poddanych analizie danych empirycznych wynika, że 29% uczniów szkoły podstawowej, 20% gimnazjalistów i 11% licealistów najczęściej uczestniczy w aktywności ruchowej w czasie wolnym grając w piłkę nożną, 17% uczniów szkoły podstawowej, 11% gimnazjalistów i 12% licealistów najczęściej pływa, 17% uczniów szkoły podstawowej, 19% gimnazjalistów i 20% licealistów jeździ na rowerze, 17% uczniów szkoły podstawowej, 10% gimnazjalistów i 14% licealistów biega, 4% uczniów szkoły podstawowej, 8% gimnazjalistów i 14% licealistów uczestniczy w zajęciach fitness, 3% uczniów szkoły podstawowej, 4% gimnazjalistów i 6% licealistów uprawia sporty walki, 2% uczniów szkoły podstawowej, 10% gimnazjalistów i 10% licealistów ćwiczy na siłowni, natomiast 21% uczniów szkoły podstawowej, 19% gimnazjalistów i 14% licealistów udzieliło własnej odpowiedzi, spoza kafeterii pytania.

Analiza statystyczna wykonana za pomocą testu niezależności chi kwadrat wykazała, że przedstawione różnicę są istotne statystycznie ($p < 0,001$) (tab. 39).

Tab. 39. Badani ze względu na uczestnictwo w czasie wolnym w aktywnych formach sportowych bądź turystycznych z podziałem na poziom edukacji

26. W której aktywności ruchowej w czasie wolnym uczestniczysz najczęściej?		Szkoła		
		Podstawowa	Gimnazjum	Liceum
Piłka nożna	<i>N</i>	50	78	25
	%	29	20	11
Ćwiczenia na siłowni	<i>N</i>	3	37	22
	%	2	10	10
Fitness	<i>N</i>	7	31	31
	%	4	8	14
Pływanie	<i>N</i>	29	41	26
	%	17	11	12
Jazda na rowerze	<i>N</i>	28	73	44
	%	17	19	20
Bieganie	<i>N</i>	12	39	31
	%	7	10	14
Sporty walki	<i>N</i>	5	14	14
	%	3	4	6
Inne	<i>N</i>	36	73	32
	%	21	19	14
Test niezależności chi kwadrat		$\chi^2 = 52,89; p < 0,001$		

N – liczba respondentów

Podane w tabeli odsetki (%) zostały zaokrąglone do pełnych wartości.

Piąte z zadanych pytań brzmiało, z jaką częstotliwością uczestniczysz w aktywności rekreacyjno-sportowej w czasie wolnym? Respondenci mieli za zadanie dokonanie wyboru jednej odpowiedzi spośród następujących: w ogóle nie uczestniczę, rzadko i niesystematycznie, 1 raz w tygodniu, 2 razy w tygodniu, 3 razy w tygodniu i więcej. Z poddanych analizie danych empirycznych wynika, że 47% uczniów szkoły podstawowej, 35% gimnazjalistów i 30% licealistów uczestniczy w aktywności rekreacyjno-sportowej w czasie wolnym 3 razy w tygodniu i więcej, 21% uczniów szkoły podstawowej, 20% gimnazjalistów i 23% licealistów uczestniczy 2 razy w tygodniu, 15% uczniów szkoły podstawowej, 24% gimnazjalistów i 27% licealistów uczestniczy rzadko i niesystematycznie, 13% uczniów szkoły podstawowej, 13% gimnazjalistów i 15% licealistów uczestniczy 1 raz w tygodniu, 4% uczniów szkoły podstawowej, 8% gimnazjalistów i 5% licealistów w ogóle nie uczestniczy.

Analiza statystyczna wykonana za pomocą testu niezależności chi kwadrat wykazała, że przedstawione różnice są istotne statystycznie ($p = 0,016$) (tab. 40).

Tab. 40. Badani ze względu na częstotliwość uczestnictwa w czasie wolnym w aktywności sportowo-rekreacyjnej z podziałem na poziom edukacji

27. Z jaką częstotliwością uczestniczysz w aktywności rekreacyjno-sportowej w czasie wolnym?		Szkoła		
		Podstawowa	Gimnazjum	Liceum
W ogóle nie uczestniczę	N	7	32	12
	%	4	8	5
Rzadko i niesystematycznie	N	26	93	60
	%	15	24	27
1 raz w tygodniu	N	22	50	34
	%	13	13	15
2 razy w tygodniu	N	36	76	52
	%	21	20	23
3 razy w tygodniu i więcej	N	79	135	67
	%	47	35	30
Test niezależności chi kwadrat		$\chi^2 = 18,82; p = 0,016$		

N – liczba respondentów

Podane w tabeli odsetki (%) zostały zaokrąglone do pełnych wartości.

Szóste pytanie było następujące: w jakich formach zajęć rekreacyjno-sportowych w czasie wolnym obecnie uczestniczysz? Respondenci mieli za zadanie dokonanie wyboru jednej odpowiedzi spośród następujących: sam/sama organizuję sobie aktywność fizyczną, w aktywności organizowanej przez rodzinę, w aktywności organizowanej przez szkołę, w zajęciach klubu sportowego, w zajęciach klubu fitness, w zajęciach organizowanych przez inne organizacje, nie uczestniczę w żadnej aktywności ruchowej. Z poddanych analizie danych wynika, że 36% uczniów szkoły podstawowej, 45% gimnazjalistów i 52% licealistów sami sobie organizują zajęcia rekreacyjno-sportowe w czasie wolnym, w których obecnie uczestniczą, 24% uczniów szkoły podstawowej, 14% gimnazjalistów i 11% licealistów uczestniczy w zajęciach klubu sportowego, 14% uczniów szkoły podstawowej, 15% gimnazjalistów i 13% licealistów w aktywności organizowanej przez szkołę, 12% uczniów szkoły podstawowej, 9% gimnazjalistów i 5% licealistów w aktywności organizowanej przez rodzinę, 5% uczniów szkoły podstawowej, 3% gimnazjalistów i 5% licealistów w zajęciach organizowanych przez inne organizacje, 2% uczniów szkoły podstawowej, 6% gimnazjalistów i 7% licealistów bierze udział w zajęciach fitness, natomiast 7% uczniów szkoły podstawowej, 8% gimnazjalistów i 8% licealistów nie uczestniczy w żadnej aktywności ruchowej.

Analiza statystyczna wykonana za pomocą testu niezależności chi kwadrat wykazała, że przedstawione różnice są istotne statystycznie ($p = 0,004$) (tab. 41).

Tab. 41. Badani ze względu na formę zajęć rekreacyjno-sportowych w czasie wolnym, w których obecnie uczestniczą, z podziałem na poziom edukacji

28. W jakich formach zajęć rekreacyjno-sportowych w czasie wolnym obecnie uczestniczysz?		Szkoła		
		Podstawowa	Gimnazjum	Liceum
Sam organizuję sobie aktywność fizyczną	<i>N</i>	61	172	116
	%	36	45	52
W aktywności organizowanej przez rodzinę	<i>N</i>	21	33	12
	%	12	9	5
W aktywności organizowanej przez szkołę	<i>N</i>	24	59	29
	%	14	15	13
W zajęciach klubu sportowego	<i>N</i>	40	54	24
	%	24	14	11
W zajęciach klubu fitness	<i>N</i>	4	24	16
	%	2	6	7
W zajęciach organizowanych przez inne organizacje	<i>N</i>	8	12	11
	%	5	3	5
Nie uczestniczę w żadnej aktywności ruchowej	<i>N</i>	12	32	17
	%	7	8	8
Test niezależności chi kwadrat		$\chi^2 = 28,84; p = 0,004$		

N – liczba respondentów

Podane w tabeli odsetki (%) zostały zaokrąglone do pełnych wartości.

Siódme z zadanych pytań brzmiało, jak traktujesz swoje zdrowie? Respondenci mieli za zadanie dokonanie wyboru jednej odpowiedzi spośród następujących: nie zajmuję się nim tak długo, dopóki nic mi nie dolega, systematycznie dbam o zdrowie oraz dążę do jego rozwoju. Z analizy zebranych danych empirycznych wynika, że 76% uczniów szkoły podstawowej, 59% gimnazjalistów i 58% licealistów systematycznie dba o zdrowie oraz dąży do jego rozwoju, natomiast 24% uczniów szkoły podstawowej, 41% gimnazjalistów i 42% licealistów nie zajmuje się nim tak długo, dopóki nic im nie dolega.

Analiza statystyczna wykonana za pomocą testu niezależności chi kwadrat wykazała, że przedstawione różnice są istotne statystycznie ($p < 0,001$) (tab. 42).

Tab. 42. Badani ze względu na podejście do swojego zdrowia z podziałem na poziom edukacji

29. Jak traktujesz swoje zdrowie?		Szkoła		
		Podstawowa	Gimnazjum	Liceum
Nie zajmuję się nim tak długo, dopóki nic mi nie dolega	<i>N</i>	41	157	95
	%	24	41	42
Systematycznie dbam o zdrowie oraz dążę do jego rozwoju	<i>N</i>	129	229	130
	%	76	59	58
Test niezależności chi kwadrat		$\chi^2 = 16,79; p < 0,001$		

N – liczba respondentów

Podane w tabeli odsetki (%) zostały zaokrąglone do pełnych wartości.

Ósme z zadanych pytań brzmiało, czy oglądasz transmisje sportowe w telewizji? Respondenci mieli za zadanie dokonanie wyboru jednej odpowiedzi spośród następujących: tak, raczej tak, raczej nie, nie. Z analizy zebranych danych wynika, że 48% uczniów szkoły

podstawowej, 35% gimnazjalistów i 31% licealistów ogląda transmisje sportowe w telewizji, 25% uczniów szkoły podstawowej, 28% gimnazjalistów i 19% licealistów raczej je ogląda, 15% uczniów szkoły podstawowej, 18% gimnazjalistów i 27% licealistów ich nie ogląda, 12% uczniów szkoły podstawowej, 20% gimnazjalistów i 24% licealistów raczej ich nie ogląda.

Analiza statystyczna wykonana za pomocą testu niezależności chi kwadrat wykazała, że przedstawione różnice są istotne statystycznie ($p = 0,001$) (tab. 43).

Tab. 43. Badani ze względu na oglądanie transmisji sportowych w telewizji z podziałem na poziom edukacji

30. Czy oglądasz transmisje sportowe w telewizji?		Szkoła		
		Podstawowa	Gimnazjum	Liceum
Tak	<i>N</i>	81	133	69
	%	48	35	31
Raczej tak	<i>N</i>	42	108	42
	%	25	28	19
Raczej nie	<i>N</i>	21	77	54
	%	12	20	24
Nie	<i>N</i>	26	68	60
	%	15	18	27
Test niezależności chi kwadrat		$\chi^2 = 28,29; p = 0,001$		

N – liczba respondentów

Podane w tabeli odsetki (%) zostały zaokrąglone do pełnych wartości.

Dziewięć z zadanych pytań brzmiało, jeżeli uczestniczysz w aktywności fizycznej, to czym przede wszystkim jest to uwarunkowane? Respondenci mieli za zadanie dokonanie wyboru jednej odpowiedzi spośród następujących: zdrowotną koniecznością, odczuciem potrzeby organizmu, chęcią satysfakcji osobistej, chęcią poprawienia wyglądu, chęcią doświadczenia przyjemności, chęcią zdobycia rekordu, chęcią wywiązania się ze zobowiązań wobec Boga, chęcią utrzymania kontaktu z określonym gronem osób, czym innym. Z analizy zebranych danych empirycznych wynika, że 24% uczniów szkoły podstawowej, 10% gimnazjalistów i 6% licealistów uczestniczy w aktywności fizycznej ze względu na zdrowotną konieczność, 23% uczniów szkoły podstawowej, 15% gimnazjalistów i 15% licealistów uczestniczy ze względu na chęć doświadczenia przyjemności, 18% uczniów szkoły podstawowej, 27% gimnazjalistów i 30% licealistów ze względu na chęć satysfakcji osobistej, 12% uczniów szkoły podstawowej, 23% gimnazjalistów i 15% licealistów ze względu na chęć poprawienia wyglądu, 9% uczniów szkoły podstawowej, 11% gimnazjalistów i 17% licealistów ze względu na odczucie potrzeby organizmu, 8% uczniów szkoły podstawowej, 5% gimnazjalistów i 2% licealistów ze względu na chęć zdobycia rekordu, 2% uczniów szkoły podstawowej, 3% gimnazjalistów i 3% licealistów ze względu na chęć utrzymania kontaktu z określonym gronem osób, 0%

uczniów szkoły podstawowej, 2% gimnazjalistów i 9% licealistów ze względu na chęć wywiązania się ze zobowiązań wobec Boga, natomiast 4% uczniów szkoły podstawowej, 4% gimnazjalistów i 4% licealistów udzieliło własnej odpowiedzi.

Analiza statystyczna wykonana za pomocą testu niezależności chi kwadrat wykazała, że przedstawione różnice są istotne statystycznie ($p < 0,001$) (tab. 44).

Tab. 44. Badani ze względu na motywy uczestnictwa w aktywności fizycznej z podziałem na poziom edukacji

31. Jeżeli uczestniczysz w aktywności fizycznej, to czym przede wszystkim jest to uwarunkowane?		Szkoła		
		Podstawowa	Gimnazjum	Liceum
Zdrowotną koniecznością	<i>N</i>	41	40	14
	%	24	10	6
Odczuciem potrzeby organizmu	<i>N</i>	15	44	38
	%	9	11	17
Chęcią satysfakcji osobistej	<i>N</i>	31	103	67
	%	18	27	30
Chęcią poprawienia wyglądu	<i>N</i>	20	87	34
	%	12	23	15
Chęcią doświadczenia przyjemności	<i>N</i>	39	57	33
	%	23	15	15
Chęcią zdobycia rekordu	<i>N</i>	14	19	4
	%	8	5	2
Chęcią wywiązania się ze zobowiązań wobec boga	<i>N</i>	0	9	20
	%	0	2	9
Chęcią utrzymania kontaktu z określonym gronem osób	<i>N</i>	3	12	6
	%	2	3	3
Czym innym	<i>N</i>	7	15	9
	%	4	4	4
Test niezależności chi kwadrat		$\chi^2 = 86,97; p < 0,001$		

N – liczba respondentów

Podane w tabeli odsetki (%) zostały zaokrąglone do pełnych wartości.

Dziesiąte z zadanych pytań brzmiało, która bariera uczestnictwa w aktywności fizycznej jest w Twoim przypadku najważniejsza? Respondenci mieli za zadanie dokonanie wyboru jednej odpowiedzi spośród następujących: brak środków finansowych, brak sprzętu, brak miejsca, gdzie można ćwiczyć, brak czasu, jestem leniwy, zły stan zdrowia, brak odpowiedniego towarzystwa, zła organizacja ćwiczeń, inna. Z analizy zebranych danych wynika, że 22% uczniów szkoły podstawowej, 33% gimnazjalistów i 28% licealistów wskazało na brak czasu, jako podstawową barierę uczestnictwa w aktywności fizycznej, 22% uczniów szkoły podstawowej, 24% gimnazjalistów i 29% licealistów na lenistwo, 14% uczniów szkoły podstawowej, 11% gimnazjalistów i 6% licealistów na brak miejsca, gdzie można ćwiczyć, 12% uczniów szkoły podstawowej, 4% gimnazjalistów i 3% licealistów na brak sprzętu, 12% uczniów szkoły podstawowej, 7% gimnazjalistów i 7% licealistów na zły stan zdrowia, 8% uczniów szkoły podstawowej, 6% gimnazjalistów i 10% licealistów na brak odpowiedniego towarzystwa, 5% uczniów szkoły podstawowej, 5% gimnazjalistów i 9% licealistów na brak środków finansowych, 1% uczniów szkoły podstawowej, 2%

gimnazjalistów i 3% licealistów na złą organizację zajęć, natomiast 6% uczniów szkoły podstawowej, 8% gimnazjalistów i 6% licealistów wskazało inne bariery.

Analiza statystyczna wykonana za pomocą testu niezależności chi kwadrat wykazała, że przedstawione różnice są istotne statystycznie ($p < 0,001$) (tab. 45).

Tab. 45. Badani ze względu na najważniejsze bariery uczestnictwa w aktywności fizycznej z podziałem na poziom edukacji

32. Która bariera uczestnictwa w aktywności fizycznej jest w Twoim przypadku najważniejsza?		Szkoła		
		Podstawowa	Gimnazjum	Liceum
Brak środków finansowych	<i>N</i>	8	18	20
	%	5	5	9
Brak sprzętu	<i>N</i>	20	17	7
	%	12	4	3
Brak miejsca, gdzie można ćwiczyć	<i>N</i>	23	43	13
	%	14	11	6
Brak czasu	<i>N</i>	37	126	63
	%	22	33	28
Lenistwo	<i>N</i>	37	93	65
	%	22	24	29
Zły stan zdrowia	<i>N</i>	21	28	16
	%	12	7	7
Brak odpowiedniego towarzystwa	<i>N</i>	13	22	22
	%	8	6	10
Zła organizacja ćwiczeń	<i>N</i>	1	9	6
	%	1	2	3
Inna	<i>N</i>	10	30	13
	%	6	8	6
Test niezależności chi kwadrat		$\chi^2 = 44,37; p < 0,001$		

N – liczba respondentów

Podane w tabeli odsetki (%) zostały zaokrąglone do pełnych wartości.

Dyskusja, podsumowanie i wnioski

Celem głównym badań było poznanie różnic w postawach młodzieży katolickiej wobec kultury fizycznej na różnych poziomach edukacji (szkoła podstawowa, szkoła gimnazjalna, szkoła licealna). Mając na uwadze główny cel badań oraz przedstawione założenie teoretyczne na temat trójkomponentowej koncepcji postawy, przedstawiono także cele szczegółowe. W zgodzie z przyjętą definicją postawy, każdy cel szczegółowy wynika z komponentu, który wchodzi w skład struktury wewnętrznej postawy. Zatem cele odnoszą się do komponentu poznawczego (wiedzy), komponentu afektywnego (emocji) i komponentu behawioralnego (zachowania). Sformułowano następujące cele szczegółowe: 1) poznanie różnic w zakresie wiedzy młodzieży katolickiej na temat kultury fizycznej na różnych poziomach edukacji, 2) poznanie różnic w zakresie stosunku emocjonalnego młodzieży katolickiej wobec kultury fizycznej na różnych poziomach edukacji, 3) poznanie różnic w zachowaniach młodzieży katolickiej w dziedzinie kultury fizycznej na różnych poziomach edukacji.

Badaniami objęto 781-osobową grupę uczniów Zespołu Szkół Katolickich im. ks. Jana Długosza, w tym Szkoły Podstawowej, Gimnazjum oraz Liceum Ogólnokształcącego, mających swą siedzibę we Włocławku przy ul. Łęskiej 26. W badaniach wzięły udział 443 (57%) kobiety (dziewczęta) i 338 (43%) mężczyzn (chłopców), będących uczniami IV-VI klasy katolickiej szkoły podstawowej (170 osób, w tym 60% dziewcząt i 40% chłopców), I-III klasy katolickiej szkoły gimnazjalnej (386 osób, w tym 54% dziewcząt i 46% chłopców) oraz I-III klasy katolickiej szkoły licealnej (225 osób, w tym 60% dziewcząt i 40% chłopców). Podstawową metodą badawczą był wywiad pisemny (sondaż diagnostyczny), techniką zaś ankieta, zrealizowana w formie audytoryjnej, natomiast narzędziem badawczym autorski kwestionariusz ankiety, składający się z 32 skategoryzowanych pytań, w tym 6 tzw. pytań metryczkowych i 26 merytorycznych, mających formułę zamkniętą (9 pytań) oraz półotwartą (17 pytań).

Szczegółowe wyniki badań zostały przedstawione w rozdziałach 6, 7 i 8. Ukazano w nich uzyskane i poddane wstępnej analizie statystycznej dane empiryczne w odniesieniu do uczniów szkoły podstawowej, szkoły gimnazjalnej oraz szkoły licealnej, w tym także z uwzględnieniem zmiennej niezależnej jaką jest płeć. Dokonano także zestawienia wyników badań dla poszczególnych poziomów edukacji oraz dokonano wstępnej analizy statystycznej za pomocą testu niezależności chi kwadrat. Osnowę, na której zbudowano w logiczny

sposób procedurę analizy i prezentowania danych, stanowiło założenie teoretyczne o trójkomponentowej strukturze postawy. We wspomnianych rozdziałach przedstawiono także płciowe zróżnicowanie zebranych danych empirycznych, jednak na dalszych etapach postępowania zmienna niezależna, jaką jest płeć, została pominięta z uwagi na brak istotnego statystycznie zróżnicowania badanych.

Obecnie należy wykonać kolejny krok w złożonej procedurze badawczej, posiłkując się zarówno metodą idiograficzną jak i nomotetyczną. Dokonać oceny statystycznej zależności występujących w odpowiedziach respondentów z interesujących nas trzech poziomów edukacji (szkoła podstawowa, szkoła gimnazjalna i szkoła licealna). Zatem dokonamy oceny prawdziwości sformułowanych hipotez roboczych.

Hipoteza 1. Poziom wiedzy uczniów szkół katolickich na temat kultury fizycznej zmniejsza się razem z poziomem edukacji. Weryfikację występowania zależności przeprowadzono przy wykorzystaniu testu chi-kwadrat i przyjęto poziom istotności $p = 0,05$. Oznacza to, iż wyniki $p < 0,05$ wskazują na występowanie istotnych zależności pomiędzy badanymi cechami czy wartościami.

Z analizy statystycznej danych empirycznych wynika, że pierwsza hipoteza jest prawdziwa, co oznacza, że została confirmowana. Do podjęcia decyzji o confirmacji hipotezy upoważniają niżej przedstawione wyniki statystycznych i logiczno-racjonalnych analiz.

W przypadku pytania w brzmieniu, jak rozumiesz znaną maksymę „w zdrowym ciele zdrowy duch”, uzyskano następujące wyniki testu: $\chi^2 = 20,028$; $df = 6$; $p = 0,003$, co oznacza, że interesujące nas różnice są istotne statystycznie. Odpowiedź: zdrowie fizyczne jest podstawą zdrowia psychicznego, społecznego, moralnego itp., wskazało 72% uczniów szkoły podstawowej, 57% gimnazjalistów i 66% licealistów. W przypadku pytania, czy uważasz, że można być zdrowym bez czynnego uczestnictwa w kulturze fizycznej, uzyskano następujące wyniki testu: $\chi^2 = 36,928$; $df = 6$; $p = 0,001$, co oznacza, że interesujące nas różnice są istotne statystycznie. Łącznie odpowiedzi nie i raczej nie, wskazało 77% uczniów szkoły podstawowej, 56% gimnazjalistów i 54% licealistów. W przypadku pytania, od jakiego czynnika uzależnione jest przede wszystkim zdrowie człowieka, uzyskano następujące wyniki testu: $\chi^2 = 59,409$; $df = 12$; $p = 0,001$, co oznacza, że interesujące nas różnice są istotne statystycznie. Odpowiedź: systematycznego udziału w aktywności ruchowej, wskazało 23% uczniów szkoły podstawowej, 12% gimnazjalistów i 9% licealistów. W przypadku pytania, którą z form dbałości o ciało uważasz za najważniejszą, uzyskano następujące wyniki testu: $\chi^2 = 61,086$; $df = 12$; $p = 0,001$, co oznacza, że

interesujące nas różnice są istotne statystycznie. Odpowiedź: podejmowanie ćwiczeń sportowo-rekreacyjnych, wskazało 42% uczniów szkoły podstawowej, 32% gimnazjalistów i 26% licealistów. W przypadku pytania, który ze sposobów zapobiegania otyłości, oprócz racjonalnej diety, uważasz za najważniejszy, uzyskano następujące wyniki testu: $\chi^2 = 8,385$; $df = 8$; $p = 0,397$, co oznacza, że interesujące nas różnice nie są istotne statystycznie. Odpowiedź: aktywność ruchowa, wskazało 95% uczniów szkoły podstawowej, 92% gimnazjalistów i 88% licealistów. W przypadku pytania, czy uważasz, że uczestnictwo w aktywności ruchowej korzystnie wpływa na rozwój intelektualny, psychiczny i społeczny człowieka, uzyskano następujące wyniki testu: $\chi^2 = 27,727$; $df = 6$; $p = 0,001$, co oznacza, że interesujące nas różnice są istotne statystycznie. Łącznie odpowiedzi tak i raczej tak, uzyskały akceptację 96% uczniów szkoły podstawowej, 85% gimnazjalistów i 93% licealistów. W przypadku pytania, jaki, według Ciebie, powinien być stosunek wychowania fizycznego do innych dziedzin wychowania, uzyskano następujące wyniki testu: $\chi^2 = 32,530$; $df = 8$; $p = 0,001$, co oznacza, że interesujące nas różnice są istotne statystycznie. Łącznie odpowiedzi, że wychowanie fizyczne jest ważniejsze i tak samo ważne jak inne dziedziny wychowania, uzyskały akceptację 73% uczniów szkoły podstawowej, 57% gimnazjalistów i 48% licealistów. W przypadku pytania, czy uważasz, że w ostatnich latach zwiększyło się uczestnictwo Polaków w różnych formach aktywności sportowej, uzyskano następujące wyniki testu: $\chi^2 = 48,441$; $df = 6$; $p = 0,001$, co oznacza, że interesujące nas różnice są istotne statystycznie. Łącznie odpowiedzi, tak i raczej tak, uzyskały akceptację 91% uczniów szkoły podstawowej, 71% gimnazjalistów i 76% licealistów.

Do analizy wiedzy, przekonań, poglądów i opinii respondentów na temat kultury fizycznej wykorzystano 8 zmiennych. W przypadku 7 z nich stwierdzono występowanie zależności istotnych statystycznie. Analiza odpowiedzi respondentów ukazała, że najlepszą wiedzę na temat kultury fizycznej posiadają respondenci uczęszczający do szkoły podstawowej, następnie gimnazjaliści, a najniższym poziomem wiedzy charakteryzują się licealiści. Ujawniono następującą zależność, a mianowicie, im niższy poziom edukacji, tym lepsza wiedza na temat kultury fizycznej. Innymi słowy: im wyższy poziom edukacji, tym gorsza wiedza na temat kultury fizycznej. Analiza zmiennych dotyczących komponentu poznawczego pozwala na stwierdzenie, że posiada on największe natężenie w grupie uczniów szkoły podstawowej, niższe wśród gimnazjalistów i najniższe w grupie licealistów.

Uzyskane wyniki w znaczący sposób są zbieżne z ustaleniami innych badaczy, którzy prowadzili swe badania na młodzieży szkolnej i studentach w Polsce (Pańkowska-Koc, 2010; Mazur, Woynarowska, 2013; Papła, Wojdała, Rasek, Królikowska, 2019: 301-316)

oraz różnych krajach europejskich (Pope, 2011: 273-285; Lepir, Pajkić, Sekulic, 2021; Kjonniksen, Fjørftot, Wold, 2009: 139-154; Eime, Harvey, Charity, Casey, Westerbeek & Payne, 2016) i pozaeuropejskich (Cruz, Kim, Kim, 2021; Wibowo, Sofyana, Agustiningsih, 2022). W większości ujawnia się *explicite* lub *implicite* tendencja obniżania się poziomu wiedzy na temat kultury fizycznej lub też jej instytucjonalnych sektorów, na temat aktywności fizycznej czy sportowo-rekreacyjnej.

Hipoteza 2. Stosunek emocjonalny uczniów szkół katolickich wobec kultury fizycznej staje się mniej pozytywny razem z poziomem edukacji. Weryfikację występowania zależności przeprowadzono przy wykorzystaniu testu chi-kwadrat i przyjęto poziom istotności $p = 0,05$. Oznacza to, iż wyniki $p < 0,05$ wskazują na występowanie istotnych zależności pomiędzy badanymi cechami i wartościami.

Z analizy statystycznej danych empirycznych wynika, że druga hipoteza jest prawdziwa, co oznacza, że została potwierdzona. Do podjęcia decyzji o konfirmacji hipotezy upoważniają niżej przedstawione wyniki analiz statystycznych i prowadzonych w porządku logiczno-racjonalnym.

W przypadku pytania, zakładając, że każdą z wymienionych dziedzin życia można traktować jako względnie odrębny świat wartości, wskaż tę, która jest Tobie najbliższa, uzyskano następujące wyniki testu: $\chi^2 = 81,113$; $df = 14$; $p = 0,001$, co oznacza, że interesujące nas różnice są istotne statystycznie. Odpowiedź sport, uzyskała akceptację 47% uczniów szkoły podstawowej, 28% gimnazjalistów i 15% licealistów. W przypadku pytania, które z niżej podanych działań pasjonuje Ciebie najbardziej, uzyskano następujące wyniki testu: $\chi^2 = 85,857$; $df = 14$; $p = 0,001$, co oznacza, że interesujące nas różnice są istotne statystycznie. Odpowiedź: udział w aktywności sportowej, uzyskała akceptację 44% uczniów szkoły podstawowej, 25% gimnazjalistów i 16% licealistów. W przypadku pytania, które z wymienionych cech są Tobie najbliższe, uzyskano następujące wyniki testu: $\chi^2 = 42,309$; $df = 12$; $p = 0,001$, co oznacza, że interesujące nas różnice są istotne statystycznie. Odpowiedź: zdrowy i wysportowany, uzyskała akceptację 23% uczniów szkoły podstawowej, 15% gimnazjalistów i 9% licealistów. W przypadku pytania, co jest, Twoim zdaniem, najważniejsze w życiu człowieka, uzyskano następujące wyniki testu: $\chi^2 = 125,132$; $df = 16$; $p = 0,001$, co oznacza, że interesujące nas różnice są istotne statystycznie. Odpowiedź: dobre zdrowie i sprawność fizyczna, uzyskała akceptację 38% uczniów szkoły podstawowej, 12% gimnazjalistów i 8% licealistów. W przypadku pytania, które z wymienionych stanowisk jest Tobie najbliższe, uzyskano następujące wyniki testu: $\chi^2 = 23,229$; $df = 8$; $p = 0,003$, co oznacza, że interesujące nas różnice są istotne statystycznie.

Odpowiedź: nie można być zdrowym bez aktywności sportowej, uzyskała akceptację 41% uczniów szkoły podstawowej, 28% gimnazjalistów i 24% licealistów. W przypadku pytania, jaki jest Twój stosunek do obowiązkowych zajęć wychowania fizycznego, uzyskano następujące wyniki testu: $\chi^2 = 25,896$; $df = 6$; $p = 0,001$, co oznacza, że interesujące nas różnice są istotne statystycznie. Odpowiedź: lubię je, ćwiczę pilnie, uzyskała akceptację 83% uczniów szkoły podstawowej, 69% gimnazjalistów i 62% licealistów. W przypadku pytania, które programy w telewizji interesują Ciebie najbardziej, uzyskano następujące wyniki testu: $\chi^2 = 45,941$; $df = 12$; $p = 0,001$, co oznacza, że interesujące nas różnice są istotne statystycznie. Odpowiedź: sportowe, uzyskała akceptację 19% uczniów szkoły podstawowej, 15% gimnazjalistów i 7% licealistów. W przypadku pytania, według Ciebie, programów sportowych w telewizji jest, uzyskano następujące wyniki testu: $\chi^2 = 11,016$; $df = 8$; $p = 0,201$, co oznacza, że interesujące nas różnice nie są istotne statystycznie. Odpowiedź: raczej zbyt mało i zbyt mało, uzyskała akceptację 16% uczniów szkoły podstawowej, 23% gimnazjalistów i 15% licealistów.

Do analizy stosunku emocjonalnego, uczuć względem kultury fizycznej wykorzystano 8 zmiennych. W przypadku 7 z nich stwierdzono występowanie zależności istotnych statystycznie. Analiza odpowiedzi respondentów ukazała, że najbardziej pozytywne uczucia względem kultury fizycznej mają respondenci uczęszczający do szkoły podstawowej, następnie gimnazjaliści, a najniższym poziomem pozytywnych uczuć względem interesującego nas przedmiotu postawy charakteryzują się licealiści. Ujawniono następującą zależność, a mianowicie, im niższy poziom edukacji, tym bardziej pozytywny stosunek emocjonalny względem kultury fizycznej. Innymi słowy: im wyższy poziom edukacji tym mniej pozytywny stosunek uczuciowy względem kultury fizycznej. Analiza zmiennych dotyczących komponentu emocjonalnego, uczuciowego czy afektywnego pozwala na stwierdzenie, że posiada on największe natężenie w grupie uczniów szkoły podstawowej, niższe wśród gimnazjalistów i najniższe w grupie licealistów.

Uzyskane i poddane analizie dane empiryczne w znaczący sposób są zbieżne z ustaleniami innych badaczy, którzy badali postawy młodzieży szkolnej i studentów w Polsce (Pańkowska-Koc, 2010; Madejski, Jaros, Madejski, 2019: 23-29; Papla, Wojdała, Rasek, Królikowska, 2019: 301-316) oraz różnych krajach europejskich (Lepir, Pajkić, Sekulic, 2021; Kjonniksen, Fjørftot, Wold, 2009: 139-154; Eime, Harvey, Charity, Casey, Westerbeek & Payne, 2016; Coulter, 2019: 429-445; Oja, Piksööt, 2022) i pozaeuropejskich (Parker, Trott, Bourke, Klepac Pogrmilovic, Dadswell, Craike, McLean, Dash, Pascoe, 2021: 467-586; Cruz, Kim, Kim, 2021). W większości ujawnia się *explicite* lub *implicite*

tendencja obniżania się poziomu pozytywnego stosunku emocjonalnego wobec kultury fizycznej lub też jej instytucjonalnych sektorów, czy względem aktywności fizycznej czy sportowo-rekreacyjnej.

Hipoteza 3. Zachowania uczniów szkół katolickich w dziedzinie kultury fizycznej osiągają mniejsze natężenie razem z poziomem edukacji. Weryfikację występowania zależności przeprowadzono przy wykorzystaniu testu chi-kwadrat i przyjęto poziom istotności $p = 0,05$. Oznacza to, iż wyniki $p < 0,05$ wskazują na występowanie istotnych zależności pomiędzy badanymi zmiennymi.

Z analizy zebranych i poddanych analizie statystycznej danych empirycznych wynika, że trzecia hipoteza jest prawdziwa, co oznacza, że została potwierdzona. Do podjęcia decyzji o potwierdzeniu hipotezy upoważniają niżej przedstawione wyniki analiz statystycznych i prowadzonych w porządku logiczno-racjonalnym.

W przypadku pytania, czy w szkole uczestniczysz w pozalekcyjnych formach aktywności ruchowej, uzyskano następujące wyniki testu: $\chi^2 = 8,904$; $df = 2$; $p = 0,012$, co oznacza, że interesujące nas różnice są istotne statystycznie. Odpowiedź tak, uzyskała akceptację 44% uczniów szkoły podstawowej, 33% gimnazjalistów i 30% licealistów. W przypadku pytania, jak najczęściej spędzasz swój czas wolny od zajęć obowiązkowych, uzyskano następujące wyniki testu: $\chi^2 = 67,514$; $df = 16$; $p = 0,001$, co oznacza, że interesujące nas różnice są istotne statystycznie. Odpowiedź: uczestniczę w zajęciach sportowo-rekreacyjnych, uzyskała akceptację 11% uczniów szkoły podstawowej, 9% gimnazjalistów i 8% licealistów. W przypadku pytania, czy uczestniczysz w czasie wolnym w aktywnych formach sportowych bądź turystycznych, uzyskano następujące wyniki testu: $\chi^2 = 19,548$; $df = 6$; $p = 0,003$, co oznacza, że interesujące nas różnice są istotne statystycznie. Łącznie odpowiedź: tak i raczej tak, uzyskała akceptację 84% uczniów szkoły podstawowej, 72% gimnazjalistów i 74% licealistów. W przypadku pytania, w której aktywności ruchowej w czasie wolnym uczestniczysz najczęściej, uzyskano następujące wyniki testu: $\chi^2 = 52,890$; $df = 14$; $p = 0,001$, co oznacza, że interesujące nas różnice są istotne statystycznie. Uczniowie szkoły podstawowej preferują piłkę nożną (29%), pływanie (17%), jazdę na rowerze (17%), gimnazjaliści preferują piłkę nożną (20%), jazdę na rowerze (19%) i pływanie (11%), natomiast licealiści jazdę na rowerze (20%), fitness (14%) i bieganie (14%). W przypadku pytania, z jaką częstotliwością uczestniczysz w aktywności rekreacyjno-sportowej w czasie wolnym, uzyskano następujące wyniki testu: $\chi^2 = 18,824$; $df = 8$; $p = 0,016$, co oznacza, że interesujące nas różnice są istotne statystycznie. Odpowiedź: uczestniczę 3 razy w tygodniu

i więcej, uzyskała akceptację 47% uczniów szkoły podstawowej, 35% gimnazjalistów i 30% licealistów. W przypadku pytania, w jakich formach zajęć rekreacyjno-sportowych w czasie wolnym obecnie uczestniczysz, uzyskano następujące wyniki testu: $\chi^2 = 28,835$; $df = 12$; $p = 0,004$, co oznacza, że interesujące nas różnice są istotne statystycznie. Odpowiedź: sam/a organizuję sobie aktywność fizyczną, uzyskała akceptację 36% uczniów szkoły podstawowej, 45% gimnazjalistów i 52% licealistów, odpowiedź: w aktywności organizowanej przez szkołę, uzyskała akceptację 14% uczniów szkoły podstawowej, 15% gimnazjalistów i 13% licealistów, natomiast odpowiedź: w zajęciach klubu sportowego, uzyskała akceptację 24% uczniów szkoły podstawowej, 14% gimnazjalistów i 11% licealistów. W przypadku pytania, jak traktujesz swoje zdrowie, uzyskano następujące wyniki testu: $\chi^2 = 16,786$; $df = 2$; $p = 0,001$, co oznacza, że interesujące nas różnice są istotne statystycznie. Odpowiedź: systematycznie dbam o zdrowie oraz dążę do jego rozwoju, uzyskała akceptację 76% uczniów szkoły podstawowej, 59% gimnazjalistów i 58% licealistów. W przypadku pytania, czy oglądasz transmisje sportowe w telewizji, uzyskano następujące wyniki testu: $\chi^2 = 28,292$; $df = 6$; $p = 0,001$, co oznacza, że interesujące nas różnice są istotne statystycznie. Łącznie odpowiedzi: tak i raczej tak, uzyskały akceptację 73% uczniów szkoły podstawowej, 63% gimnazjalistów i 50% licealistów. W przypadku pytania, jeżeli uczestniczysz w aktywności fizycznej, to czym przede wszystkim jest to uwarunkowane, uzyskano następujące wyniki testu: $\chi^2 = 86,973$; $df = 16$; $p = 0,001$, co oznacza, że interesujące nas różnice są istotne statystycznie. Uczniowie szkoły podstawowej wskazali następujące motywy: zdrowotna konieczność (24%), chęć doświadczenia przyjemności (23%), chęć satysfakcji osobistej (18%), gimnazjaliści wskazali następujące motywy: chęć satysfakcji osobistej (27%), chęć poprawienia wyglądu (23%), chęć doświadczenia przyjemności (15%), natomiast licealiści: chęć satysfakcji osobistej (30%), odczucie potrzeby organizmu (17%), chęć poprawienia wyglądu i chęć doświadczenia przyjemności (po 15%). W przypadku pytania, która bariera uczestnictwa w aktywności fizycznej jest w Twoim przypadku najważniejsza, uzyskano następujące wyniki testu: $\chi^2 = 44,370$; $df = 16$; $p = 0,001$, co oznacza, że interesujące nas różnice są istotne statystycznie. Odpowiedź: brak czasu, uzyskała akceptację 22% uczniów szkoły podstawowej, 33% gimnazjalistów i 28% licealistów, odpowiedź: lenistwo, uzyskała akceptację 22% uczniów szkoły podstawowej, 24% gimnazjalistów i 29% licealistów, natomiast odpowiedź: brak miejsca, gdzie można ćwiczyć, zyskała akceptację 14% uczniów szkoły podstawowej i 11% gimnazjalistów, natomiast jako 3 najważniejszą barierę licealiści wskazali brak odpowiedniego towarzystwa (10%).

Do analizy zachowań w dziedzinie kultury fizycznej wykorzystano 10 zmiennych. We wszystkich stwierdzono występowanie zależności istotnych statystycznie. Analiza odpowiedzi respondentów ukazała, że najbardziej aktywni i zaangażowani w praktyczne uczestnictwo w kulturze fizycznej są respondenci uczęszczający do szkoły podstawowej, następnie gimnazjaliści, a najmniej aktywni i zaangażowani są licealiści. Ujawniono następującą zależność, a mianowicie, im niższy poziom edukacji, tym większa aktywność w dziedzinie kultury fizycznej. Innymi słowy: im wyższy poziom edukacji tym niższy poziom uczestnictwa w aktywnych formach kultury fizycznej. Analiza zmiennych dotyczących komponentu behawioralnego pozwala na stwierdzenie, że posiada on największe natężenie w grupie uczniów szkoły podstawowej, niższe wśród gimnazjalistów i najniższe w grupie licealistów. Uczniowie szkoły podstawowej preferują grę w piłkę nożną, najczęściej sami sobie organizują zajęcia sportowe i uczestniczą w zajęciach klubu sportowego, ich uczestnictwo motywowane jest zdrowotną koniecznością i chęcią doświadczenia przyjemności, a najistotniejszą barierą uczestnictwa jest brak czasu i lenistwo. Gimnazjaliści preferują piłkę nożną i jazdę na rowerze, najczęściej sami sobie organizują zajęcia sportowe i uczestniczą w zajęciach organizowanych przez szkołę, ich uczestnictwo motywowane jest chęcią satysfakcji osobistej i chęcią poprawienia wyglądu, a najistotniejszą barierą uczestnictwa jest brak czasu i lenistwo. Licealiści preferują jazdę na rowerze, fitness i bieganie, najczęściej sami sobie organizują zajęcia sportowe i uczestniczą w zajęciach organizowanych przez szkołę, ich uczestnictwo motywowane jest chęcią satysfakcji osobistej i odczuciem potrzeby organizmu, a najistotniejszą barierą jest lenistwo i brak czasu.

Uzyskane i poddane analizie dane empiryczne w znaczący sposób są zbieżne z ustaleniami innych badaczy, którzy badali postawy młodzieży szkolnej i studentów w Polsce (Mazur, Woynarowska, 2013; Pańkowska-Koc, 2010; Dybińska, Kwiatkowska-Skwara, 2015: 78-79; *Informacja ministra ...*, 2010; *Informacja o wynikach ...*, 2013) oraz różnych krajach europejskich (Katsarova, 2016; Kjonniksen, Fjørtof, Wold, 2009: 139-154; Polivka, Fialová, 2022: 41-51; Solomonko, Zanevskyy, Bodnarchuk, Andres, Petryna, Lapychak, 2022: 780-785) i pozaeuropejskich (Wibowo, Sofyana, Agustningsih, 2022; Cruz, Kim, Kim, 2021). W większości ujawnia się *explicite* lub *implicite* tendencja obniżania się poziomu aktywności w dziedzinie kultury fizycznej lub też w jej instytucjonalnych sektorach.

Obecnie wkroczyliśmy w etap postępowania badawczego, w ramach którego należy wykonać jeden z ostatnich kroków w złożonej procedurze badawczej i rozwiązać główny

problem badawczy, a mianowicie odpowiedzieć na pytanie dotyczące zróżnicowania postaw młodzieży katolickiej wobec kultury fizycznej na poszczególnych poziomach edukacji: szkoła podstawowa, szkoła gimnazjalna i szkoła licealna. Z przeprowadzonej analizy statystycznej, logicznej i racjonalnej z wykorzystaniem metod idiograficznej i nomotetycznej, ale także indukcyjnej i dedukcyjnej wynika, że najbardziej pozytywnymi postawami wobec kultury fizycznej charakteryzują się uczniowie szkoły podstawowej, mniej pozytywnymi uczniowie gimnazjum, a najmniej pozytywnymi uczniowie liceum.

Wykryta zależność może być zarówno zaskakująca, niespodziewana, ale także w pewnym sensie rewolucyjna. Bowiernie interpretując tę zależność w kategoriach racjonalnych możemy sformułować wnioski, że im młodzież dłużej uczestniczy w szkolnej edukacji fizycznej, im więcej środków finansowych przeznaczanych jest na realizację tego procesu, tym efekty są mniej zadowalające, które polegają na osłabianiu pozytywnych postaw wobec kultury fizycznej na wyższych poziomach edukacji. Nie wchodząc w dyskusję na ten temat, warto wiedzieć, że na proces szkolnej edukacji do kultury fizycznej, nakładają się liczne procesy rozwojowe, ale przede wszystkim o charakterze psychologicznym i socjologicznym oraz kulturowym i społecznym.

Na zakończenie warto wskazać te obszary, które jawią się jako poznawczo interesujące i mogące przyczynić się do poszerzenia oraz pogłębienia wiedzy na temat postaw młodzieży katolickiej wobec kultury fizycznej. Interesujące może być poznanie efektywności procesu szkolnego wychowania fizycznego w kształtowaniu postaw wobec kultury fizycznej. Następnie, jaką ma moc proces szkolnej edukacji fizycznej wobec innych procesów rozwojowych, ale także związanych z kulturalizacją i socjalizacją młodego pokolenia. Niezwykle ciekawym może być poznanie wpływu zinternalizowanej doktryny katolickiej na postawy młodzieży wobec interesującej nas kultury fizycznej. Interesującym może być także skonfrontowanie w formie dyskusji uzyskanych wyników z badaniami prowadzonymi w światopoglądowo i religijnie odmiennych grupach młodzieży zarówno w Polsce, jak i innych krajach, społeczeństwach, kulturach i cywilizacjach.

Bibliografia

- Adamski, W. (1977). *Młode pokolenie Ameryki: kultura i społeczeństwo w sytuacji kryzysu*. Warszawa: PWN.
- Adamski, W. (1997). Młodzież współczesna. W: W. Pomykało (red.). *Encyklopedia pedagogiczna*. Warszawa: Innowacja.
- Allport, G.W. (1935). Attitudes. W: C. Murchison (red.). *A Handbook of Social Psychology*. London: Oxford University Press.
- Angelini, G. (1991). *Aspetti e prospettive dello sport nella riflessione etica. Chiesa e sport*. Torino: Paoline, Cnisello Balsamo.
- Apanowicz, J. (2002). *Metodologia ogólna*. Gdynia: Bernardinum.
- Aronson, E., Wilson, T.D., Akert, R.M. (1997). *Psychologia społeczna. Serce i umysł*. Poznań: Zysk i S-ka.
- Babbie, E. (2013). *Badania społeczne w praktyce*. Warszawa: PWN.
- Bauman, Z. (1995). *Ciało i przemoc w obliczu ponowoczesności*. Toruń: UMK.
- Bednarski, F.W. (1962). *Sport i wychowanie fizyczne w świetle etyki św. Tomasza z Akwinu*. Londyn: Veritas.
- Bittner, I. (1995). *Kultura fizyczna jako sfera psychofizycznej aktywności człowieka*. Łódź: UŁ.
- Bogucki, J., Woźniak, A. (1997). Turystyka. W: Z. Krawczyk (red.). *Encyklopedia kultury polskiej XX wieku. Kultura fizyczna, sport*. Warszawa: Instytut Kultury.
- Bokszański, Z. (1990). Działanie, motywacja, język w teorii Floriana Znanieckiego. W: Z. Bokszański, B. Sułkowski, A. Tyszka (red.). *Spółeczeństwo, kultura, osobowość*. Warszawa-Łódź: PWN.
- Bokszański, Z. (2002). Tożsamość. W: *Encyklopedia socjologii*. T. 4. Warszawa: Oficyna Naukowa.
- Britwistle, G., Brodie, D. (1991). Children attitudes towards activity and perceptions of physical education. *Health Education Research*, 6: 465-478.
- Cohen, S. (1973). *Folk Devils and Moral Panics*. St. Albans: Paladin.
- Coulter, M., McGrane, B., Woods, C. (2019). 'PE should be an integral part of each school day': parents' and their children's attitudes towards primary physical education. *International Journal of Primary, Elementary and Early Years Education*, 429-445. DOI: [org/10.1080/03004279.2019.1614644](https://doi.org/10.1080/03004279.2019.1614644).

- Cruz, A.B., Kim, M., Kim, H.D. (2021). Physical Education Attitude of Adolescent Students in the Philippines: Importance of Curriculum and Teacher Sex and Behaviours. *Movement Science and Sport Psychology*, 12. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.658599>
- Cygan, J. (1993). Teologia sportu w perspektywie myśli katolickiej. W: Z. Dziubiński (red.). *Chrześcijańska etyka sportu*. Warszawa: SALOS RP.
- Czerwińska-Jakimiuk, E. (2011). *Przestępczość młodocianych. Interpretacja zjawiska w świetle ogólnej teorii napięcia Roberta Agnew*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie.
- Deklaracja o wychowaniu chrześcijańskim *Gravissimum Educationis* (1967). *Sobór Watykański II: konstytucje, dekryty, deklaracje*. Poznań: Pallottinum.
- Demel, M., Humen, W. (1970). *Wprowadzenie do rekreacji fizycznej*. Warszawa: SiT.
- Demel, M., Skład, A. (1970). *Teoria wychowania fizycznego*. Warszawa: PWN.
- Demel, M. (1973), *Szkice krytyczne o kulturze fizycznej*. Warszawa: SiT.
- Dickenson, B., Sparkes, A. (1988). Pupil definitione of physical education. *British Journal of Physical Education*, 2: 6-7.
- Długosz, P., Niezgoda, M., Solecki, S. (red.) (2014). *Młodzież w społeczeństwie ryzyka*. Kraków: Wydawnictwo UJ.
- Dockery, T., Bedeian, A. (1989). Attitudes versus actions: Lapiere's (1934) classic study revisited. *Social Behavior and Personality. An International Journal*, 17.
- Dumazedier, J. (1962). *Vers une civilisation du loisir?* Paris: Editions du Seuil.
- Dûperron, G.A. (1925). *Teoriâ fizičeskoj kul'tury*. Leningrad: Vremiâ.
- Dybińska, E., Kwiatkowska-Skvara, A. (2015). Postawy wobec kultury fizycznej i zachowania zdrowotne młodzieży akademickiej Krakowa w aspekcie uwarunkowań osobniczych i społeczno-środowiskowych: 45-80. W: K. Turowski (red.). *Zdrowie i dobrostan*. Lublin: Wydawnictwo Naukowe NeuroCentrum.
- Dziubiński, Z. (1988). Refleksje antropologiczne w personalizmie Emanuela Mouniera. *Rocznik Teologiczny ChAT*, 1.
- Dziubiński, Z. (1988). Koncepcja człowieka Jacquesa Maritaina i Etienne Gilsona. *Rocznik Teologiczny ChAT*, 2.
- Dziubiński, Z. (1991). Wartości kultury fizycznej w filozofii i teologii Jana Pawia II. *Sport Wyczynowy*, 5-6.
- Dziubiński, Z. (1992). Wartości ciała i kultury fizycznej we współczesnej filozofii katolickiej. *Roczniki Naukowe AWF Warszawa*.

- Dziubiński, Z. (1997). Wprowadzenie. W: Tenże (red.). *Teologia i filozofia sportu*. Warszawa: SALOS RP.
- Dziubiński, Z. (red.) (2000). *Sport na przełomie tysiącleci: szanse i nadzieje*. Warszawa: SALOS RP.
- Dziubiński, Z. (2004). *Kultura fizyczna w wyższych seminariach duchownych Kościoła katolickiego w Polsce*. Częstochowa: Akademia Polonijna.
- Dziubiński, Z. (2014). *Sport w perspektywie salezjańskiej*. Warszawa: AWF/SALOS RP.
- Dziubiński, Z. (2015). *Sport i turystyka w Kościele rzymskokatolickim*. Warszawa: AWF/SALOS RP.
- Dziubiński, Z. (2017). *Sport w perspektywie św. Jana Pawła II i św. Jana Bosko*. Warszawa: AWF/SALOS RP.
- Dziubiński, Z. (2022). *Socjologia sportu i olimpizmu*. Warszawa: AWF/SALOS RP.
- Eime, R.M., Harvey, J.T., Charity, M.J., Casey, M.M., Westerbeek, H. & Payne, W.R. (2016). Age profiles of sport participants. *BMC Sports Science, Medicine and Rehabilitation*, 8(6).
- Fatyga, B. (2004). „*Biała Księga*” młodzieży polskiej. Warszawa: MENiS.
- Firek, W. (2016). *Filozofia olimpizmu Pierre'a de Coubertina*. Warszawa: Fall
- Frankfort-Nachmias, Ch., Nachmias, D. (2001). *Metody badawcze w naukach społecznych*. Poznań: Zysk i S-ka.
- Gądek, A. (2022). Students' attitudes towards physical culture, physical education classes and exercises, *Health Promotion & Physical Activity*, 21(4): 15-26. DOI: <https://doi.org/10.55225/hppa.474>.
- Giddens, A. (2006). *Socjologia*. Warszawa: PWN.
- Gocko, J. (2002). Sport w perspektywie integralnej wizji cielesności. W: Z. Dziubiński (red.). *Antropologia sportu*. Warszawa: SALOS RP.
- Grabowski, H. (1994). Ontologiczne, aksjologiczne i teologiczne podstawy współczesnej koncepcji wychowania fizycznego w Polsce. *Kultura Fizyczna*, 11-12.
- Grabowski, H. (1999). *Teoria fizycznej edukacji*. Warszawa: WSiP.
- Grabowski, H. (2003). O wychowaniu fizycznym – poważnie. *Kultura Fizyczna*, 11-12.
- Griese, H.M. (1996). *Socjologiczne teorie młodzieży*. Kraków: Impuls.
- Heinemann, K. (1998). Sport in Post-modern Society. W: Z. Krawczyk, J. Kosiewicz, K. Piłat (red.). *Sport w procesie integracji europejskiej*. Warszawa: AWF.
- Herder, J.G. (1962). *Myśli o filozofii dziejów*. Warszawa: PWN.
- Huizinga, J. (1985). *Homo ludens. Zabawa jako źródło kultury*. Warszawa: PWN.

- Hunziker, W. (1951). *Le tourisme social*. Bem: Impr. Fédérative.
- Hurlock, F.B. (1963). *Rozwój młodzieży*. Warszawa: PWN.
- Informacja ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania dotycząca zajęć wychowania fizycznego w formach alternatywnych* (2010). Warszawa: Ministerstwo Edukacji Narodowej.
- Informacja o wynikach kontroli. Wychowanie fizyczne i sport w szkołach publicznych i niepublicznych* (2013). Warszawa: Najwyższa Izba Kontroli.
- Inhelder, B., Piaget, J. (1970). *Od logiki dziecka do logiki młodzieży*. Warszawa: PWN.
- Jankowski, K.W., Lenartowicz, M. (2005). *Metodologia badań empirycznych: podręcznik dla studentów wychowania fizycznego*. Warszawa: AWF.
- Jankowski, K.W. (2010). *Kultura fizyczna młodzieży w dobie przemian systemowych*. Warszawa: AWF.
- Jan Paweł II, (1979). Encyklika *Redemptor hominis*. https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/encykliki/r_hominis.html (15.04.2019).
- Jan Paweł II, (1980). W imię przyszłości kultury. Przemówienie w UNESCO. *L'Osservatore Romano*, 6.
- Jan Paweł II, (1980). *Audiencja dla działaczy, trenerów i zawodników Pisa Sporting Club*. 14.12.1980.
- Jan Paweł II, (1980). Encyklika *Dives in misericordia*. file:///C:/Users/Zbigniew/AppData/Local/Temp/dives_in_misericordia.pdf (15.04.2019).
- Jan Paweł II, (1981). Stolica Apostolska wobec problemów ludzkości. Przemówienie do Korpusu Dyplomatycznego. *L'Osservatore Romano*, 2.
- Jan Paweł II, (1984). *Międzynarodowy Jubileusz Sportowców. Stadion Olimpijski w Rzymie*. 14.04.1984.
- Jan Paweł II, (1984). Przemówienie do uczestników Igrzysk Młodzieżowych. *On the Move*, 40.
- Jan Paweł II, (1985). Tak biegnijcie, abyście otrzymali nagrodę. Przemówienie do sportowców. W: *Jubileuszowy Rok Odkupienia*, Watykan.
- Jan Paweł II, (1989). Lo sport va visto come servizio all'uomo e non nella dinamica del profitto. W: *Insegnamenti*, 2.
- Jan Paweł II, (1990). *Inauguracja Mistrzostw Świata w piłce nożnej, Stadion Olimpijski w Rzymie*, 31.05.1990.
- Jan Paweł II, (1990). Lo sport sara la jesta della solidaritá tra i popoli se terra contani i pericoli che lo insidiano. W: *Insegnamenti*, 1.

- Jan Paweł II, (2000). *Oblicze i dusza sportu. Wystąpienie podczas Międzynarodowego Sympozjum z okazji Jubileuszu Sportowców Roku 2000*. Aula Pawła VI w Rzymie. 28.10.2000.
- Jan Paweł II, (2001). Oblicze i dusza sportu. *L'Osservatore Romano*, 1.
- Jan Paweł II, (2001). Rachunek sumienia dla sportu. *L'Osservatore Romano*, 1.
- Jawłowska, A. (1975). *Drogi kontrkultury*. Warszawa: PIW.
- Jones, T., Duffy, P., Murphy, G., Dinneen, J. (1997). *Girls and boys come out to play*. Limerick: Thomond College of Education.
- Kamiński, A. (1982). *Funkcje pedagogiki społecznej*. Warszawa: PWN.
- Karolczak-Biernacka, B. (1996). Wartość sportu – sport wśród innych wartości. *Kultura Fizyczna*, 11-12.
- Katsarova, I. (2016). *Physical education in UE schools*. European Parliamentary Research Service. PE 539.559.
- Katz, D., Stotland, E. (1959). A Preliminary Statement to a Theory of Attitudes Structure and Change. W: S. Koch (red.). *Psychology: A Study of Science*. New York: McGraw-Hill.
- Kjonniksen, L., Fjørtoft, I., Wold, B. (2009). Attitude to physical education and participation in organized youth sports during adolescence related to physical activity in young adulthood: A 10-year longitudinal study. *European Physical Education Review*, 15(2): 139-154. DOI: 10.1177/1356336X09345231.
- Kłoskowska, A. (1977). Socjologia młodzieży: przegląd koncepcji. *Kultura i Społeczeństwo*, 2.
- Kłoskowska, A. (1983). *Socjologia kultury*. Warszawa: PWN.
- Kłoskowska, A. (1991). Kultura – powstanie i rozwój pojęcia. Istota kultury. W: Taże (red.). *Encyklopedia kultury polskiej XX wieku. Pojęcia i problemy wiedzy o kulturze*. Wrocław: WOK.
- Konstytucja o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et Spes* (1967). *Sobór Watykański II: konstytucje, dekryty, deklaracje*. Poznań: Pallottinum.
- Kosiewicz, J. (1986). *Kultura fizyczna, osobowość, wychowanie. Zagadnienia metodologiczne*. Warszawa: AWF.
- Kosiewicz, J. (2000). *Kultura fizyczna i sport w perspektywie filozofii*. Warszawa: AWF.
- Kosiewicz, J. (2002). Filozoficzne aspekty kultury fizycznej. W: Z. Dziubiński (red.). *Antropologia sportu*. Warszawa: SALOS RP.

- Kosiewicz, J. (2003). *Przyroda i turystyka w perspektywie filozofii i antropologii*. W: Z. Dziubiński (red.). *Społeczny wymiar sportu*. Warszawa: SALOS RP.
- Kotarbiński, T. (1959). O pojęciu pracy fizycznej i pracy umysłowej. *Wychowanie Fizyczne i Sport*, 3.
- Kowalczyk, S. (2002). *Elementy filozofii i teologii sportu*. Lublin: KUL.
- Kowalczyk, S. (2008). Sport w perspektywie humanizmu integralno-dynamicznego. W: Z. Dziubiński (red.). *Humanistyczne aspekty sportu i turystyki*. Warszawa: AWF/SALOS RP.
- Kozłowska, E., Kowalczyk, A., Marzec, A. (2015). Aktywność fizyczna i niektóre jej uwarunkowania wśród młodzieży licealnej. *Journal of Education, Health and Sport*, 9(5).
- Krajewski, M. (2010). *O metodologii nauk i zasadach pisarstwa naukowego*. http://www.krajewskimiroslaw.pl/_media/docs/4i.%20METODOLOGIA%20NAUK.pdf (17.06.2022).
- Krawczyk, Z. (1970). *Natura, kultura, sport. Kontrowersje teoretyczne w Polsce*. Warszawa: PWN.
- Krawczyk, Z. (1978). *Studia z filozofii i socjologii kultury fizycznej*. Warszawa: SiT.
- Krawczyk, Z. (1979). Aksjologia ciała. *Roczniki Naukowe AWF Warszawa*.
- Krawczyk, Z. (1989). Globalne i selektywne rozumienie kultury fizycznej. W: Tenże (red.). *Kultura fizyczna w kategoriach wartości*. Warszawa: AWF.
- Krawczyk, Z. (1997). Kultura fizyczna. W: Tenże (red.). *Encyklopedia kultury polskiej XX wieku. Kultura fizyczna, sport*. Warszawa: Instytut Kultury.
- Krawczyk, Z. (red.) (1997). *Encyklopedia kultury polskiej XX wieku. Kultura fizyczna sport*. Warszawa: Instytut Kultury.
- Krawczyk, Z. (2002). Aksjologiczne uwarunkowania turystyki. W: Z. Dziubiński (red.). *Antropologia sportu*. Warszawa: SALOS RP.
- Krawczyk, Z. (2011). Ciało jako fakt społeczno-kulturowy. W: Z. Dziubiński, Z. Krawczyk (red.). *Socjologia kultury fizycznej*. Warszawa: AWF.
- Kretschmann, R., Wrobel, D. (2016). *Attitudes and Perceptions toward Physical Education: A Study in Secondary School Students*. Hamburg: Anchor Academic Publishing.
- Kroeber, A., Kluckhohn, C. (1952). *Culture. A Critical Review of Concepts and Definitions*. Cambridge: Papers of the Peabody Museum. Cambridge Mass.
- Kuchler, W. (1991). *Sportethos*. München: Barth.
- Kuczyńska, A. (1978). *Piękno. Mit i rzeczywistość*. Warszawa: PWN.

- Kultys, K. (2017). Problem frekwencji i czynnego udziału uczniów w lekcji wychowania fizycznego, *Wychowanie Fizyczne i Zdrowotne*, 1.
- Kunicki, B. (1997). Rekreacja fizyczna. W: Z. Krawczyk (red.). *Encyklopedia kultury polskiej XX wieku. Kultura fizyczna, sport*. Warszawa: Instytut Kultury.
- Kwak, A. (2008-2009). Rodzina i młodzież. Teoria i badania, Młodzież a rodzina, *Roczniki Socjologii*, XIX. Poznań: UAM.
- LaPiere, R.T. (1934). Attitudes vs. Actions. *Social Forces*, 13(2).
- Laporte, W. (1998). *Physical Education in the European Union in a harmonisation process*. Gent: Annual EUPEA.
- Lenartowicz, M. (2012). *Klasowe uwarunkowania sportu i rekreacji ruchowej w perspektywy teorii Pierre'a Bourdieu*. Warszawa: AWF.
- Lepir, D., Pajkić, A., Sekulic, Z. (2021). Attitudes of primary school students toward physical education: Age and gender specifics. *Fizicka Kultura*, 74(2). DOI: 10.5937/fizkul74-30164.
- Leppert, R. (2002). *Młodzież: świat przeżywany i tożsamość*. Kraków: Impuls.
- Lipiec, J. (1999). *Filozofia olimpizmu*. Warszawa: Sprint.
- Lipiec, J. (2001). *Świat wartości. Wprowadzenie do aksjologii*. Kraków: Fall.
- Lipiec, J. (red.) (2019). *Olimpizm polski*. Kraków-Warszawa: PKOl, PAOl.
- Lipoński, W. (1973). *Sport, literatura, sztuka*. Warszawa: SiT.
- Lipoński, W. (1987). *Humanistyczna encyklopedia sportu*. Warszawa: SiT.
- Lipoński, W. (2001). *Encyklopedia sportów świata*. Poznań: Atena.
- Lipoński, W. (2012). *Historia sportu na tle rozwoju kultury fizycznej*. Warszawa: PWN.
- Lipoński, W. (brw.). *Polacy na olimpiadach*. Poznań: Podsiadlik-Raniowski i S-ka.
- List Pasternski Episkopatu Włoch nt. *Sport a życie chrześcijańskie* (2000). W: Z. Dziubiński (red.). *Sport na przełomie tysiącleci: szanse i nadzieje*. Warszawa: SALOS RP.
- Locke, L. (2012). Changing Secondary Physical Education. *Quest*. DOI: org/10.1080/00336297.1992.10484062.
- Łobocki, M. (2010). *Wprowadzenie do metodologii badań pedagogicznych*. Kraków: Impuls.
- Łyko, Z. (1998). Sport i zdrowie. W: Z. Dziubiński (red.). *Salezjanie a sport*. Warszawa: SALOS RP.
- Łyko, Z. (2003). Elementy filozofii turystyki. Próba systematyzacji. W: Z. Dziubiński (red.). *Społeczny wymiar sportu*. Warszawa: SALOS RP.

- Madejski, E., Jaros, A., Madejski, R. (2019). Postawy uczniów szkół podstawowych wobec kultury fizycznej. *Health Promotion & Physical Activity*, 2(7): 23-29.
- Mała encyklopedia sportu* (1985). T. 1. Warszawa: SiT.
- Mannheim, K. (2011). Problem młodzieży w nowoczesnym społeczeństwie. W: K. Szafraniec (red.). *Młodzież jako problem i wyzwanie ponowoczesności*. Toruń: UMK.
- Marcuse, H. (1991). *Człowiek jednowymiarowy. Badania nad ideologią rozwiniętego społeczeństwa przemysłowego*. Warszawa: PWN.
- Marcuse, H. (1998). *Eros i cywilizacja*. Warszawa: PWN.
- Maritain, J. (1933). *Du régime temporel et de la liberté*. Paris: Desclée de Brouwer.
- Maritain, J. (1939). *Trzej reformatorzy*. Warszawa: Verbum.
- Maritain, J. (1947). *Les Droits de l'Homme et la Loi naturelle*. Paris: Paul Hartmann.
- Maritain, J. (1959). *Pour Une Philosophie de l'education*. Paris: Librairie Arthime Fayard.
- Maritain, J. (1960). *Humanizm integralny: zagadnienia doczesne i duchowe nowego świata chrześcijańskiego*. Londyn: Veritas.
- Maritain, J. (1966). *Le paysan de la Garonne. Un vieux laïc s'interroge à propos du temps présent*. Paris: Desclée de Brouwer.
- Maritain, J. (1967). *The Education of Man, The Educational Philosophy of Jacques Maritain*. Notre Dame: D./I. Gallagher.
- Marody, M. (1976). *Sens teoretyczny a sens empiryczny postawy*. Warszawa: PWN.
- Mayntz, R., Holm, K., Hübner, P. (1985). *Wprowadzenie do metod socjologii empirycznej*. Warszawa: PWN.
- Mazur, J., Woynarowska, B. i in. (2013). *Aktywność fizyczna młodzieży szkolnej w wieku 9-17 lat, aktywność, wskaźniki, tendencje zmian oraz wybrane zewnętrzne i wewnętrzne uwarunkowania*. Warszawa: Instytut Matki i Dziecka.
- Mądrzycki, T. (1997). *Psychologiczne prawidłowości kształtowania się postaw*. Warszawa: WSiP.
- Mead, M. (1984). *Kultura i tożsamość*. Warszawa: PWN.
- Melosik, Z. (1996). *Tożsamość, ciało i władza*. Poznań-Toruń: Edytor.
- Merski, J. (2002). *Turystyka kwalifikowana*. Warszawa: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Warszawie.
- Mika, S. (1973). Uwagi o internalizacji postaw. W: S. Nowak (red.). *Teorie postaw*. Warszawa: PWN.
- Mikołajko, Z. (1983). Jan Paweł II o kulturze. *Studia Religioznawcze*, 17.

- Mounier, E. (1936). *Manifeste au service du personnalisme*. Paris : Fernend Aubier, Editions Mointaingne.
- Murdoch, E. (1997). Sport in Schools. W: J. Shorpshire (red.). Primary school children's attitudes to physical education: gender differences. *European Journal of Physical Education*, 1.
- Muszyński, H. (1977). *Zarys teorii wychowania*. Warszawa: PWN.
- Mylik, M. (2002). Uwagi o sporcie i o człowieku. W: Z. Dziubiński (red.). *Antropologia sportu*. Warszawa: SALOS RP.
- Mylik, M. (2008). W poszukiwaniu filozoficznej istoty sportu. W: Z. Dziubiński (red.). *Humanistyczne aspekty sportu i turystyki*. Warszawa: AWF/SALOS RP.
- Nawrocka, W. (1985). *Humanistyczne podstawy rekreacji ruchowej*. Warszawa: Presspol.
- Newcomb, T.M., Turner, R.H., Converse, P.E. (1965). *Social Psychology. The Study of Human Interaction*. London: Psychology Press.
- Nordvoll, T., Vikander, N. (1999), *Pupil self concept in physical education*. Verdal: Bakketun Folk Academy.
- Nowak, S. (1973). Pojęcie postawy w teoriach i stosowanych badaniach społecznych. W: Tenże (red.). *Teorie postaw*. Warszawa: PWN.
- Nowak, S. (2007). *Metodologia badań społecznych*. Warszawa: PWN.
- Nowocień, J. (2019). *Pedagogika sportu*. Warszawa: AWF.
- Obuchowska, I. (1996). *Drogi dorastania. Psychologia rozwojowa okresu dorastania dla rodziców i wychowawców. Autodestrukcyjne zachowania młodzieży*. Warszawa: WSiP.
- Oja, L., Piksööt, J. (2022). Physical Activity and Sports Participation among Adolescents: Associations with Sports-Related Knowledge and Attitudes. *International Journal Environ Res Public Health*, 19(10): 6235. DOI: 10.3390/ijerph19106235.
- O'Keeffe, B.R., MacDonncha, C., Donnelly, A.E. (2020). Students' attitudes towards and experiences of the Youth-fit health-related fitness test battery. *European Physical Education Review*, 27(1). <https://doi.org/10.1177/1356336X20917416>.
- Osiński, W. (1996). *Zarys teorii wychowania fizycznego*. Poznań: AWF.
- Ossowski, S. (1967). *Dzieła. Z zagadnień psychologii społecznej*. Warszawa: PWN.
- Ostrowski, M. (2003). Turystyka. W: A. Zwoliński (red.). *Encyklopedia nauczania społecznego Jana Pawła II*. Radom: PWE.
- Panfilis, E. de (1986). *Tempo libero, turismo e sport: la risposta della Chiesa*. Padova: Liberia Gregoriana Editrice.

- Pańkowska-Koc, K. (2010). *Postawy uczniów kończących poszczególne etapy kształcenia wobec wychowania fizycznego*. Warszawa: AWF (praca doktorska).
- Papla, M., Wojdała, G., Rasek, J., Królikowska, P. (2019). Attitudes towards physical education lessons in students at different levels of education. *Journal of Education, Health and Sport*, 9(4): 301-316. DOI: 10.5281/zenodo.2637417.
- Parker, A.G., Trott, E., Bourke, M., Klepac Pogrmilovic, B., Dadswell, K., Craike, M., McLean, S.A., Dash, S., Pascoe, M. (2021). Young people's attitudes towards integrating physical activity as part of mental health treatment: A cross-sectional study in youth mental health services: 467-586. <https://doi.org/10.1111/eip.13189>.
- Paweł VI, (1964). Al ciclisti del giro d'Italia. W: *Insegnamenti*, 2.
- Pawłucki, A. (2013). *Nauki o kulturze fizycznej*. Wrocław: AWF.
- Pawłucki, A. (2019). *Sport, asceza, miłość*. Kraków: Impuls.
- Pawłucki, A. (2022). *Pedagogia olimpijska. Homo physicus*. Kraków: Impuls.
- Pilch, T., Wroczyński, R. (red.) (1974). *Metodologia pedagogiki społecznej*. Wrocław: Ossolineum.
- Pilch, T. (1995). *Zasady badań pedagogicznych*. Warszawa: Żak.
- Pilch, T., Bauman, T. (2001). *Zasady badań pedagogicznych*. Warszawa: Żak.
- Pius XII, (1945). *Przemówienie do sportowców Rzymu z okazji Wielkanocy*. 20.05.1945.
- Pius XII, (1955). *Przemówienie z okazji 10-lecia Włoskiego Centrum Sportowego*. *Acta Apostolicae Sedis*, 47.
- Polivka, T., Fialová, L. (2022). Attitudes of Primary School Pupils to Physical Education. *Education Society and Human Studies*, 3(1): 41-51. DOI: 10.22158/eshs.v3n1p41.
- Ponczek, M. (1994). Kościół powszechny w XX wieku wobec sportu i idei igrzysk olimpijskich. W: J. Lipiec (red.). *Logos i etos polskiego olimpizmu*. Kraków: PKOl, UJ i in.
- Ponczek, M. (1999). Uniwersalne znaczenie papieskiej „Divini illius Magistri” dla rozwoju kultury fizycznej polskiej młodzieży katolickiej w II Rzeczpospolitej. W: Z. Dziubiński (red.). *Wiara a sport*. Warszawa: SALOS RP.
- Ponczek, M. (2000). Episkopat Polski wobec sportu i turystyki w latach dziewięćdziesiątych XX wieku. W: Z. Dziubiński (red.). *Sport na przełomie tysiącleci: szanse i nadzieje*. Warszawa: SALOS RP.
- Pope, C. (2011). The physical education and sport interface: Models, maxims and maelstrom. *European Physical Education Review*, 17(3): 273-285. DOI: [org/10.1177/1356336X11416728](https://doi.org/10.1177/1356336X11416728).

- Porta, D.D., Diani, M. (2006). *Social Movements*. Oxford: Oxford University Press.
- Przeclawski, K. (1979). *Socjologiczne problemy turystyki*. Warszawa: CRZZ.
- Przewęda, R. (1989). Wychowanie fizyczne. W: *Raport o kulturze fizycznej w Polsce*. Warszawa: KNKF PAN.
- Reich, Ch.A. (1976). *Zieleni się Ameryka*. Warszawa: KiW.
- Rekowski, W., Wilk, S. (1997). Rehabilitacja ruchowa. W: Z. Krawczyk (red.). *Encyklopedia kultury polskiej XX wieku. Kultura fizyczna, sport*. Warszawa: Instytut Kultury.
- Reynolds, K.A., Haycraft, E., Plateau, C.R. (2022). Sociocultural Influences on Exercise Behaviours and Attitudes in Adolescence. *Journal of Physical Activity and Health*, 19(5): 382-391
- Rokeach, M. (1960). *The Open and Closed Mind*. New York: Basic Book.
- Ronikier, A. (1989). Korektywa, kompensacja i rehabilitacja ruchowa. W: *Raport o kulturze fizycznej w Polsce*. Warszawa: KNKF PAN.
- Różycki, P. (2022). *Geneza i teoria turystyki*. Warszawa: PWN.
- Russell, F.H. i in. (1989). The Role of Attitude Accessibility in the Attitude-to-Behavior Process. *Journal of Consumer Research*, 16(3).
- Rymarczyk, P. (2001). Modernity, Postmodernity in Physical Culture. W: B. Hodan (red.). *Physical Culture as a Component of Culture*. Olomouc: Hanex.
- Solomonko, A., Zanevskyy, I., Bodnarchuk, O., Andres, A., Petryna, A., Lapychak, I. (2022). Attitude of law college students towards physical culture and sports. *Journal of Physical Education and Sport*, 22(3): 780-785. DOI:10.7752/jpes.2022.03099.
- Sołoma, L. (2002). *Metody i techniki badań socjologicznych: wybrane zagadnienia*. Olsztyn: Uniwersytet Warmińsko-Mazurski.
- Spaczyńska, E. (1996). Kościół a sport. *Kultura Fizyczna*, 3-4.
- Such, J. (2002). Metodologia nauk. W: *Britannica. Edycja polska*. T. 26. Poznań: Kurpisz.
- Szafraniec, K. (2005). *Porzucona generacja: młodzież polska wobec wyzwań społeczeństwa ryzyka*.
http://www.irwirpan.waw.pl/polski/Krystyna_Szafraniec_Porzucona_generacja.pdf (15.04.2019).
- Szafraniec, K. (2011). *Młodzi 2011*. Warszawa: KPRM.
- Szafraniec, K. (red.) (2011). *Młodzież jako problem i wyzwanie ponowoczesności*. Toruń: UMK.
- Szczepański, J. (1951). *Techniki badań społecznych*. Łódź: Uniwersytet Łódzki.

- Szczepański, J. (1966). *Elementarne pojęcia socjologii*. Warszawa: PWN.
- Sztompka, P. (2002). *Socjologia. Analiza społeczeństwa*. Kraków: Znak.
- Sztumski, J. (1998). Metody i techniki badań socjologicznych. W: Z. Krawczyk, K.Z. Sowa (red.). *Socjologia w Polsce*. Rzeszów: WSP.
- Tatarkiewicz, W. (1978). *Parerga*. Warszawa: PWN.
- Teilhard de Chardin, P. (1955-1976). *Le milieu divin*. W: P. Teilhard de Chardin, *Oeuvres*. Paris: Editions du Seuil.
- Teilhard de Chardin, P. (1960). Z „Fenomeny ludzkiego”. *Znak*, 68-69.
- Tillmann, K.J. (1996). *Teorie socjalizacji. Społeczność, instytucja, upodmiotowienie*. Warszawa: PWN.
- Tomaszewski, T. (1963). *Wstęp do psychologii*. Warszawa: PWN.
- Tomasz z Akwinu (2000). *Traktat o człowieku. Summa Teologii*. Kęty: Antyk.
- Urbankowski, B. (1976). Antropologia filozoficzna i ogólna teoria sportu. Kierunki poszukiwań. W: Z. Krawczyk (red.). *Kultura fizyczna i społeczeństwo. Studia teoretyczno-metodologiczne*. Warszawa: PWN.
- Ustawa z dnia 18.01.1996 r. o kulturze fizycznej. Dz. U. z 1996 r. nr 25, poz. 113.
- Veblen, T. (1971). *Teoria klasy próżniaczej*. Warszawa: PWN.
- Wibowo, R.A., Sofyana, M., Agustini, D. (2022). Applying the behaviour change wheel to identify pandemic-related attitudes and feelings about physical activity as predictors of physical activity level among university students in Indonesia during the COVID-19 pandemic. *Frontiers in Education*, 7. <https://doi.org/10.3389/educ.2022.958348>.
- Wicher, W. (1932). Etyczne granice sportu. *Ateneum Kapłańskie*, 29.
- Witkowski, L. (2000). *Rozwój i tożsamość w cyklu życia: studium koncepcji E.H. Eriksona*. Toruń: UMK.
- Wnuk-Lipiński, E. (1972). *Praca i wypoczynek w budżecie czasu wolnego*. Wrocław-Warszawa-Kraków: Ossolineum.
- Wojciszke, B. (2001). *Psychologia postaw i ocen*. Gdańsk: GWP.
- Wojnowski, J. (red.) (2003). *Wielka encyklopedia PWN*. T. 26. Warszawa: PWN.
- Wojtyła, K. (1959). *Ocena możliwości systemu Maksa Schelera*. Lublin: KUL.
- Wojtyła, K. (1994). *Osoba i czyn oraz inne studia antropologiczne*. Lublin: KUL.
- Wolańska, T. (1971). *Rekreacja fizyczna*. Warszawa: COMUK.
- Wolańska, T. (1989). *Rekreacja ruchowa*. W: *Raport o kulturze fizycznej w Polsce*. Warszawa: KNKf PAN.

- Wolańska, T. (1997). *Leksykon. Sport dla wszystkich – rekreacja ruchowa*. Warszawa: AWF.
- Woynarowska, B., Mazur, J., Oblacińska, A. (2015). Uczestnictwo uczniów w lekcji wychowania fizycznego w szkołach w Polsce. *Hygeia Public Health*, 50(1).
- Wrzesień, W. (2009). *Europejscy poszukiwacze. Impresje na temat współczesnego pokolenia młodzieży polskiej*. Warszawa: PWN.
- Yagoda, B. (1981). The True Story of Bernarr Macfadden. *American Heritage*, 33(1).
- Zamojska, E. (2000). *Kulturowa tożsamość młodzieży. Studium empiryczne z badań nad młodzieżą szkół średnich*. Poznań-Toruń: UAM.
- Zespół Szkół Katolickich im. Ks. Jana Długosza we Włocławku. <https://zskdługosz.pl/> (06.01.2023).
- Zielińska, M. (2016). Polska młodzież w czasach nieufności. W: K. Messyasz (red.). *Władza sądenia*. <http://wladzasadenia.pl/2015/7/polska-mlodziez-w-czasach-nieufnosc.pdf>.
- Zimoń, D. (1991). *Odezwa na temat sportu*. 15.06.1991.
- Znaniecki, F. (1973). *Socjologia wychowania*. T. 2: Urabianie osoby wychowanka. Warszawa: PWN.
- Zuchora, K. (2009). *Nauczyciel i wartości: z filozofii kultury fizycznej i pedagogiki sportu*. Warszawa: AWF, Heliodor.
- Zuchora, K. (2016). *Dialogi olimpijskie: o pięknie i pokoju, etyce i polityce, solidarności i edukacji*. Warszawa: Fundacja „Centrum Edukacji Olimpijskiej”.
- Żegnałek, K. (2010). *Metodologia badań dla autorów prac magisterskich i licencjackich z pedagogiki*. Warszawa: WSP.

Spis tabel i rycin

Spis tabel

Tab. 1. Społeczno-demograficzna charakterystyka badanej zbiorowości.....	93
Tab. 2. Analiza częstości odpowiedzi uczniów szkół podstawowych na pytania dotyczące wiedzy na temat kultury fizycznej.....	101
Tab. 3. Analiza częstości odpowiedzi uczniów szkół podstawowych na pytania dotyczące wiedzy na temat kultury fizycznej w podziale na płeć.....	103
Tab. 4. Analiza częstości odpowiedzi gimnazjalistów na pytania dotyczące wiedzy na temat kultury fizycznej.....	106
Tab. 5. Analiza częstości odpowiedzi gimnazjalistów na pytania dotyczące wiedzy na temat kultury fizycznej w podziale na płeć.....	107
Tab. 6. Analiza częstości odpowiedzi licealistów na pytania dotyczące wiedzy na temat kultury fizycznej.....	111
Tab. 7. Analiza częstości odpowiedzi licealistów na pytania dotyczące wiedzy na temat kultury fizycznej w podziale na płeć.....	112
Tab. 8. Badani ze względu na rozumienie maksymy „w zdrowym ciele zdrowy duch” z podziałem na poziom edukacji.....	114
Tab. 9. Badani ze względu na rozumienie znaczenia dla zdrowia czynnego uczestnictwa w kulturze fizycznej z podziałem na poziom edukacji.....	114
Tab. 10. Badani ze względu na wybór czynnika, od którego przede wszystkim uzależnione jest zdrowie człowieka z podziałem na poziom edukacji.....	115
Tab. 11. Badani ze względu na wybór najważniejszej formy dbałości o ciało z podziałem na poziom edukacji.....	116
Tab. 12. Badani ze względu na wybór najważniejszego sposobu, oprócz diety, zapobiegania otyłości z podziałem na poziom edukacji.....	117
Tab. 13. Badani ze względu na akceptację stwierdzenia, że uczestnictwo w aktywności ruchowej korzystnie wpływa na rozwój intelektualny, psychiczny i społeczny człowieka z podziałem na poziom edukacji.....	118
Tab. 14. Badani ze względu na wybór odpowiedzi o stosunek wychowania fizycznego do innych dziedzin wychowania (umysłowego, politechnicznego, moralnego itp.) z podziałem na poziom edukac.....	119

Tab. 15. Badani ze względu na wybór odpowiedzi na temat zwiększenia się w ostatnich latach uczestnictwa Polaków w różnych formach aktywności sportowej z podziałem na poziom edukacji.....	119
Tab. 16. Analiza częstości odpowiedzi uczniów szkoły podstawowej na pytania dotyczące stosunku emocjonalnego wobec kultury fizycznej.....	122
Tab. 17. Analiza częstości odpowiedzi uczniów szkoły podstawowej na pytania dotyczące stosunku emocjonalnego wobec kultury fizycznej z podziałem na płeć...	124
Tab. 18. Analiza częstości odpowiedzi uczniów szkoły gimnazjalnej na pytania dotyczące stosunku emocjonalnego wobec kultury fizycznej.....	126
Tab. 19. Analiza częstości odpowiedzi uczniów szkoły gimnazjalnej na pytania dotyczące stosunku emocjonalnego wobec kultury fizycznej z podziałem na płeć...	128
Tab. 20. Analiza częstości odpowiedzi uczniów szkoły licealnej na pytania dotyczące stosunku emocjonalnego wobec kultury fizycznej.....	131
Tab. 21. Analiza częstości odpowiedzi uczniów szkoły licealnej na pytania dotyczące stosunku emocjonalnego wobec kultury fizycznej z podziałem na płeć.....	133
Tab. 22. Badani ze względu na wybór najbliższej dziedziny życia z podziałem na poziom edukacji.....	135
Tab. 23. Badani ze względu na wybór najbardziej pasjonujących działań z podziałem na poziom edukacji.....	136
Tab. 24. Badani ze względu na wybór najbliższych cech człowieka z podziałem na poziom edukacji.....	137
Tab. 25. Badani ze względu na wybór tego, co najważniejsze w życiu człowieka z podziałem na poziom edukacji.....	138
Tab. 26. Badani ze względu na wybór stanowiska, które jest im najbliższe z podziałem na poziom edukacji.....	139
Tab. 27. Badani ze względu na stosunek do obowiązkowych zajęć wychowania fizycznego z podziałem na poziom edukacji.....	139
Tab. 28. Badani ze względu na wybór najbardziej interesujących programów w telewizji z podziałem na poziom edukacji.....	140
Tab. 29. Badani ze względu na wybór najbardziej interesujących programów w telewizji z podziałem na poziom edukacji.....	141
Tab. 30. Analiza częstości odpowiedzi uczniów szkoły podstawowej na pytania dotyczące ich zachowań w dziedzinie kultury fizycznej.....	144
Tab. 31. Analiza częstości odpowiedzi uczniów szkoły podstawowej na pytania dotyczące ich zachowań w dziedzinie kultury fizycznej z podziałem na płeć.....	146

Tab. 32. Analiza częstości odpowiedzi uczniów szkoły gimnazjalnej na pytania dotyczące ich zachowań w dziedzinie kultury fizycznej.....	149
Tab. 33. Analiza częstości odpowiedzi uczniów szkoły gimnazjalnej na pytania dotyczące ich zachowań w dziedzinie kultury fizycznej z podziałem na płeć.....	152
Tab. 34. Analiza częstości odpowiedzi uczniów szkoły licealnej na pytania dotyczące ich zachowań w dziedzinie kultury fizycznej.....	155
Tab. 35. Analiza częstości odpowiedzi uczniów szkoły licealnej na pytania dotyczące ich zachowań w dziedzinie kultury fizycznej z podziałem na płeć.....	157
Tab. 36. Badani ze względu na uczestnictwo w pozalekcyjnych formach aktywności ruchowej z podziałem na poziom edukacji.....	159
Tab. 37. Badani ze względu na najczęstszy sposób spędzania czasu wolnego od zajęć obowiązkowych z podziałem na poziom edukacji.....	160
Tab. 38. Badani ze względu na uczestnictwo w czasie wolnym w aktywnych formach sportowych bądź turystycznych z podziałem na poziom edukacji.....	161
Tab. 39. Badani ze względu na uczestnictwo w czasie wolnym w aktywnych formach sportowych bądź turystycznych z podziałem na poziom edukacji.....	162
Tab. 40. Badani ze względu na częstotliwość uczestnictwa w czasie wolnym w aktywności sportowo-rekreacyjnej z podziałem na poziom edukacji.....	163
Tab. 41. Badani ze względu na formę zajęć rekreacyjno-sportowych w czasie wolnym, w których obecnie uczestniczą, z podziałem na poziom edukacji.....	164
Tab. 42. Badani ze względu na podejście do swojego zdrowia z podziałem na poziom edukacji.....	164
Tab. 43. Badani ze względu na oglądanie transmisji sportowych w telewizji z podziałem na poziom edukacji.....	165
Tab. 44. Badani ze względu na motywy uczestnictwa w aktywności fizycznej z podziałem na poziom edukacji.....	166
Tab. 45. Badani ze względu na najważniejsze bariery uczestnictwa w aktywności fizycznej z podziałem na poziom edukacji.....	167

Spis rycin

Ryc. 1. Relacje między kategoriami kultury.....	44
---	----

Aneks

KWESTIONARIUSZ ANKIETY „Postawy uczniów wobec kultury fizycznej”

Ankieta jest dobrowolna i anonimowa. Wyniki badań zostaną wykorzystane wyłącznie do celów naukowych. Bardzo proszę o szczerze i przemyślane odpowiedzi.

1. Szkoła

- podstawowa
- gimnazjum
- liceum

2. Klasa

- I klasa gimnazjum lub liceum, IV szkoły podstawowej
- II klasa gimnazjum lub liceum, V szkoły podstawowej
- III klasa gimnazjum lub liceum, VI szkoły podstawowej

3. Płeć

- mężczyzna
- kobieta

4. Pochodzenie społeczne

- rolnicze
- robotnicze
- inteligenckie

5. Wykształcenie ojca

- wyższe
- średnie
- zawodowe i niższe

6. Sytuacja ekonomiczna

- zła
- ani zła, ani dobra
- dobra
- bardzo dobra

7. Jak rozumiesz znaną maksymę „w zdrowym ciele zdrowy duch”? (wybierz jedną odpowiedź)

- zdrowie fizyczne jest podstawą zdrowia psychicznego, społecznego, moralnego itp.
- dobrze byłoby, aby ludzie byli równocześnie zdrowi fizycznie, psychicznie, społecznie i moralnie
- nie zgadzam się z tą maksymą: zdrowie psychicznie, społeczne, moralne jest niezależne od zdrowia fizycznego
- inaczej rozumiem tę maksymę, jak?

8. Czy uważasz, że można być zdrowym bez czynnego uczestnictwa w kulturze fizycznej? (wybierz jedną odpowiedź)

- tak
- raczej tak
- raczej nie
- nie

9. Od jakiego czynnika uzależnione jest przede wszystkim zdrowie człowieka? (wybierz jedną odpowiedź)

- opieki medycznej
- uwarunkowań genetycznych
- środowiska, w którym człowiek żyje
- opatrności Bożej
- systematycznego udziału w aktywności ruchowej
- racjonalnego odżywiania się
- od innego, jakiego?.....

10. Którą z form dbałości o ciało uważasz za najważniejszą? (wybierz jedną odpowiedź)

- regulacja snu
- szczepienia ochronne
- systematyczne badania profilaktyczne
- ograniczenie ilości i jakości pokarmów
- podejmowanie ćwiczeń sportowo-rekreacyjnych
- systematyczne zabiegi kosmetyczne
- inną, jaką?.....

11. Który ze sposobów zapobiegania otyłości, oprócz racjonalnej diety, uważasz za najważniejszy? (wybierz jedną odpowiedź)

- aktywność ruchowa
- stosowanie suplementów diety
- stosowanie środków farmakologicznych na odchudzanie
- stosowanie zabiegów chirurgiczno-kosmetycznych
- inny, jaki?.....

12. Czy uważasz, że uczestnictwo w aktywności ruchowej korzystnie wpływa na rozwój intelektualny, psychiczny i społeczny człowieka? (wybierz jedną odpowiedź)

- tak
- raczej tak
- raczej nie
- nie

13. Jaki, według Ciebie, powinien być stosunek wychowania fizycznego do innych dziedzin wychowania (umysłowego, politechnicznego, moralnego itp.)? (wybierz jedną odpowiedź)

- wychowanie fizyczne jest ważniejsze od innych dziedzin wychowania
- wychowanie fizyczne jest tak samo ważne jak inne dziedziny wychowania
- wychowanie fizyczne jest mniej ważne niż inne dziedziny wychowania
- poszczególnych dziedzin wychowania nie da się ze sobą porównać
- trudno powiedzieć

14. Czy uważasz, że w ostatnich latach zwiększyło się uczestnictwo Polaków w różnych formach aktywności sportowej? (wybierz jedną odpowiedź)

- tak
- raczej tak
- raczej nie
- nie

15. Zakładając, że każdą z wymienionych dziedzin życia można traktować jako względnie odrębny świat wartości, wskaż tę, która jest Tobie najbliższa? (wybierz jedną odpowiedź)

- sztuka
- religia
- zabawa
- nauka
- sport
- polityka
- technika
- inna, jaka?.....

16. Które z niżej podanych działań pasjonuje Ciebie najbardziej? (wybierz jedną odpowiedź)
- studia nad ulubioną dziedziną wiedzy
 - czytanie interesujących książek
 - oglądanie telewizji
 - udział w aktywności sportowej
 - uczestnictwo w interesującej dyskusji
 - surfowanie w Internecie
 - leniuchowanie
 - inne, jakie?.....
17. Które z wymienionych cech są Tobie najbliższe? (wybierz jedną odpowiedź)
- dobry, uczciwy
 - wierzący, religijny
 - mądry, wykształcony
 - zdrowy, wysportowany
 - dzielny, odważny
 - wesoły, dowcipny
 - inne, jakie?.....
18. Co jest, Twoim zdaniem, najważniejsze w życiu człowieka? (wybierz jedną odpowiedź)
- praca, którą się lubi
 - bogactwo wrażeń
 - dobre zdrowie i sprawność fizyczna
 - zdobycie ludzkiego zaufania
 - odwzajemniona miłość
 - wykształcenie, dążenie do wiedzy
 - pieniądze, komfort życia, dobrobyt
 - wiara religijna
 - co innego, co?.....
19. Które z wymienionych stanowisk jest Tobie najbliższe? (wybierz jedną odpowiedź)
- nie można być zdrowym bez uczestnictwa w aktywności sportowej
 - aktywność sportowa może, ale nie musi być warunkiem zdrowia
 - zdrowie zależy głównie od innych działań człowieka
 - człowiek nie ma wpływu na zdrowie
 - mam inne zdanie, jakie?.....
20. Jaki jest Twój stosunek do obowiązkowych zajęć wychowania fizycznego? (wybierz jedną odpowiedź)
- lubię je, ćwiczę pilnie
 - chodzę z musu – „zło konieczne”
 - mam zwolnienie z zajęć wychowania fizycznego
 - mam inny stosunek, jaki?.....
21. Czy w szkole uczestniczysz w pozalekcyjnych formach aktywności ruchowej? (wybierz jedną odpowiedź)
- nie
 - tak, jakich?
22. Które programy w telewizji interesują Ciebie najbardziej? (wybierz jedną odpowiedź)
- publicystyczne
 - filmy
 - rozrywkowe
 - sportowe
 - polityczne
 - przyrodnicze
 - inne, jakie?.....

23. Według Ciebie, programów sportowych w telewizji jest: (wybierz jedną odpowiedź)
- zbyt dużo
 - raczej zbyt dużo
 - jest w sam raz
 - raczej zbyt mało
 - zbyt mało
24. Jak najczęściej spędzasz swój czas wolny od zajęć obowiązkowych? (wybierz jedną odpowiedź)
- wysypiam się, biernie wypoczywam
 - spotykam się ze znajomymi
 - gram na komputerze lub surfuję w Internecie
 - uczestniczę w zajęciach sportowo-rekreacyjnych
 - czytam książki, publicystykę kulturalną
 - uczestniczę w praktykach religijnych
 - oglądam różne programy telewizyjne
 - odwiedzam kino, teatr, filharmonię, muzeum itp.
 - inaczej, jak?.....
25. Czy uczestniczysz w czasie wolnym w aktywnych formach sportowych bądź turystycznych? (wybierz jedną odpowiedź)
- tak
 - raczej tak
 - raczej nie
 - nie
26. W której aktywności ruchowej w czasie wolnym uczestniczysz najczęściej? (wybierz jedną odpowiedź)
- piłka nożna
 - ćwiczenia na siłowni
 - fitness
 - pływanie
 - jazda na rowerze
 - bieganie
 - sporty walki
 - innej, jakiej?.....
27. Z jaką częstotliwością uczestniczysz w aktywności rekreacyjno-sportowej w czasie wolnym? (wybierz jedną odpowiedź)
- w ogóle nie uczestniczę
 - rzadko i niesystematycznie
 - 1 raz w tygodniu
 - 2 razy w tygodniu
 - 3 razy w tygodniu i więcej
28. W jakich formach zajęć rekreacyjno-sportowych w czasie wolnym obecnie uczestniczysz? (wybierz jedną odpowiedź)
- sam/sama organizuję sobie aktywność fizyczną
 - w aktywności organizowanej przez rodzinę
 - w aktywności organizowanej przez szkołę
 - w zajęciach klubu sportowego
 - w zajęciach klubu fitness
 - w zajęciach organizowanych przez inne organizacje, jakie?.....
 - nie uczestniczę w żadnej aktywności ruchowej
29. Jak traktujesz swoje zdrowie? (wybierz jedną odpowiedź)
- nie zajmuję się nim tak długo, dopóki nic mi nie dolega
 - systematycznie dbam o zdrowie oraz dążę do jego rozwoju

30. Czy oglądasz transmisje sportowe w telewizji? (wybierz jedną odpowiedź)

- tak
- raczej tak
- raczej nie
- nie

31. Jeżeli uczestniczysz w aktywności fizycznej, to czym przede wszystkim jest to uwarunkowane? (wybierz jedną odpowiedź)

- zdrowotną koniecznością
- odczuciem potrzeby organizmu
- chęcią satysfakcji osobistej
- chęcią poprawienia wyglądu
- chęcią doświadczenia przyjemności
- chęcią zdobycia rekordu
- chęcią wywiązania się ze zobowiązań wobec Boga
- chęcią utrzymania kontaktu z określonym gronem osób
- czym innym, czym?.....

32. Która bariera uczestnictwa w aktywności fizycznej jest w Twoim przypadku najważniejsza? (wybierz jedną odpowiedź)

- brak środków finansowych
- brak sprzętu
- brak miejsca, gdzie można ćwiczyć
- brak czasu
- jestem leniwy
- zły stan zdrowia
- brak odpowiedniego towarzystwa
- zła organizacja ćwiczeń
- inna, jaka?.....